Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG 2006

Udgivet af:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy

Redaktionsudvalg:
Eigil T. Andersen, Ullerupvej 5, 7760 Hurup, tlf. 97 95 31 65
E-mail: eigil.andersen@karby.dk

Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29, 7760 Hurup, tlf. 97 95 30 04
E-mail: lisbethejlersen@webspeed.dk

William Mortensen, Skovbrynet 27, Svankjær, 7755 Bedsted Thy, tlf. 97 94 80 78
E-mail: Villiam@e-box.dk

Poul Martin Kjær, Valmuevej 3, 7755 Bedsted Thy, tlf. 97 94 53 92
E-mail: pmk@mail.dk

Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 136)

ISBN 87 88 919 25 0
ISSN 0900 2103

Omslagets illustration:
Maleri af Hannelore Ullrich

Forsidemotiv:
Kløvenhøj med slugten ned mod Skibsted Fjord

Bagsidemotiv:
Ulsted ved Hurup

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Dantryk A/S - 97 95 20 00
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Rounborgs grafiske Hus

SYDTHY ÅRBOG 2006

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5

Rettelse til artikel i Årbog 2005
Villiam Mortensen 6

Doveroddeminder
Svend Sund Laursen 7

Sommerminder fra Doverodde
Clara Svendsen 25

Klostermøllen i Vestervig
Charlotte Boje H. Andersen 30

Da jernaldergården brændte
Anne-Louise Haack Olsen 34

Modstandsbevægelsen på Bedsted egnen
Hans Therkildsen 41

Forretningslivet i Ydby gennem forgangne tider
Charles Nielsen 45

Mine Erindringer – landbrugsmedhjælper, maskinlærling og smedesvend
Marius Sloth 52

Bransholmvej i Hurup
Betzy Bransholm Jeppesen 72

Provokerede strandinger
Aage H. Mikkelsen 77

"Kirkegård" i Villerslev
Mads Pedersen 81

"Det koster mindst en herregård" – Fyrspillene
Niels Stokholm 88

Om sandflugten i Thy
Charlotte Boje H. Andersen 91

Dagbog fra Lyngby under besættelsen
Christian Madsen Nielsen 98

Fra Museets arbejdsmark
Jytte Nielsen 128

Sydthy Egnshistoriske Forening
Eigil T. Andersen 132

Sydthy Bøger
Gitte Jensen Sloth, Sydthy bibliotek 134

Kontakt til Foreningen 136

Forord

Den foreliggende Årbog 2006 fra Egnshistorisk Forening for Sydthy er nummer 23 siden Foreningens start i 1984.

Bogomslaget i år er udført af kunstneren Hannelore Ullrich, der bor på Margrethevej i Vestervig, hvor hun for nylig har indrettet galleri. Hannelore er født i en lille by i Harzen i Tyskland. Hun er uddannet som lærer på universitetet i Göttingen, har deltaget i kunstkurser forskellige steder, bl.a. på universiteterne i Göttingen og Kassel. Mange ferier er tilbragt i Norditalien, hvor hun har malet sammen med andre kunstnere, bl.a. for at lære landskabsmaleri.

"Malerier, tegninger og fotografier skal betragtes som en symbiose af "kunst og natur". At skabe glæde, sanse naturen og fremme fantasien er min motivation for at male", har kunstneren anført om sit virke.

Udstillinger i Kassel i 1995. Her i landet har Hannelore udstillet siden 1998 i Hurup i forbindelse med Sydthy kultur-ekspressen, flere år i restauranten på Doverodde Købmandsgård, i Holstebro, Thisted og adskillige andre steder i Thy. – Og i år er Hannelore udnævnt til årets "Sydthykunstner" af formanden for Kultureks-pressen i Sydthy, Leo Bjørnskov.

Forsidemotivet viser Kløvenhøj og slugten ned mod Skibsted fjord. Bagsiden er et motiv fra Ulsted ved Hurup. Vi siger tak til Hannelore Ullrich for lån af akvarellerne. Motivet på forsiden har været anvendt før, nemlig da Viborg amt "opstod" i 1970, hvor den kendte plakat viste næsten den samme udsigt. Nu er de "storkommuner", der blev oprettet dengang, blevet for små; amterne bliver nedlagt, og landet opdeles i regioner i stedet for, alt sammen med virkning fra januar 2007.

Årbogen har også i år tilstræbt at bringe artikler med stof fra både de fjerne og de nyere tider. Der er stor interesse for historien og i vore dage spredes de vidt omkring. Således har redaktionen fået en forespørgsel fra professor Cathie Jo Martin ved Boston Universitet, som søger oplysninger om Dansk Arbejdsgiverforening. Hun havde i Årbog 2005 læst Charles Nielsens artikel om etatsråd Niels Andersen, som var med til at grundlægge den nævnte forening.

Endnu engang forandrer vort gamle hovederhverv på egnen sig. Landbrugene bliver stadig større og med dem de effektive maskiner. Dette og den megen byggeaktivitet på egnen gør, at de forudgående arkæologiske undersøgelser kræver megen tid, men de bringer også interessante oplysninger for dagen. Vi er glade for at kunne formidle gode artikler videre fra både lægfolk og fagfolk til vore læsere. God læselyst ønsker redaktionen.

Rettelse til artikel i Årbog 2005

I artiklen "Udsigten fra Rødbro Bakke" i sidste års årbog, havde der desværre indsneget sig en fejl, som vi hermed gerne vil rette.

På side 74, 2. spalte foroven, anføres det, at møller Søren Jensen, Svankjær, blev slået ihjel under brændesavning, da rundsavklingen sprang. Signe Madsen, Vibevej 14, Hurup, som er datter af Søren Jensen, har kontaktet redaktionen for at berigtige omstændighederne omkring faderens død. Hun nævner, at faderen døde i 1977 efter i flere år at have lidt af cancer. Søren Jensen eller Søren Møller, som han i almindelighed blev kaldt, kom dog omkring 1970 alvorligt til skade under kvashugning, idet kniven på den motordrevne kvashugger pludselig sprang og ramte ham i hovedet, hvorved han blev slået bevidstløs med langt sygeleje til følge. Redaktionen og specielt Villiam Mortensen beklager fejlen og takker Signe Madsen for korrektionen.

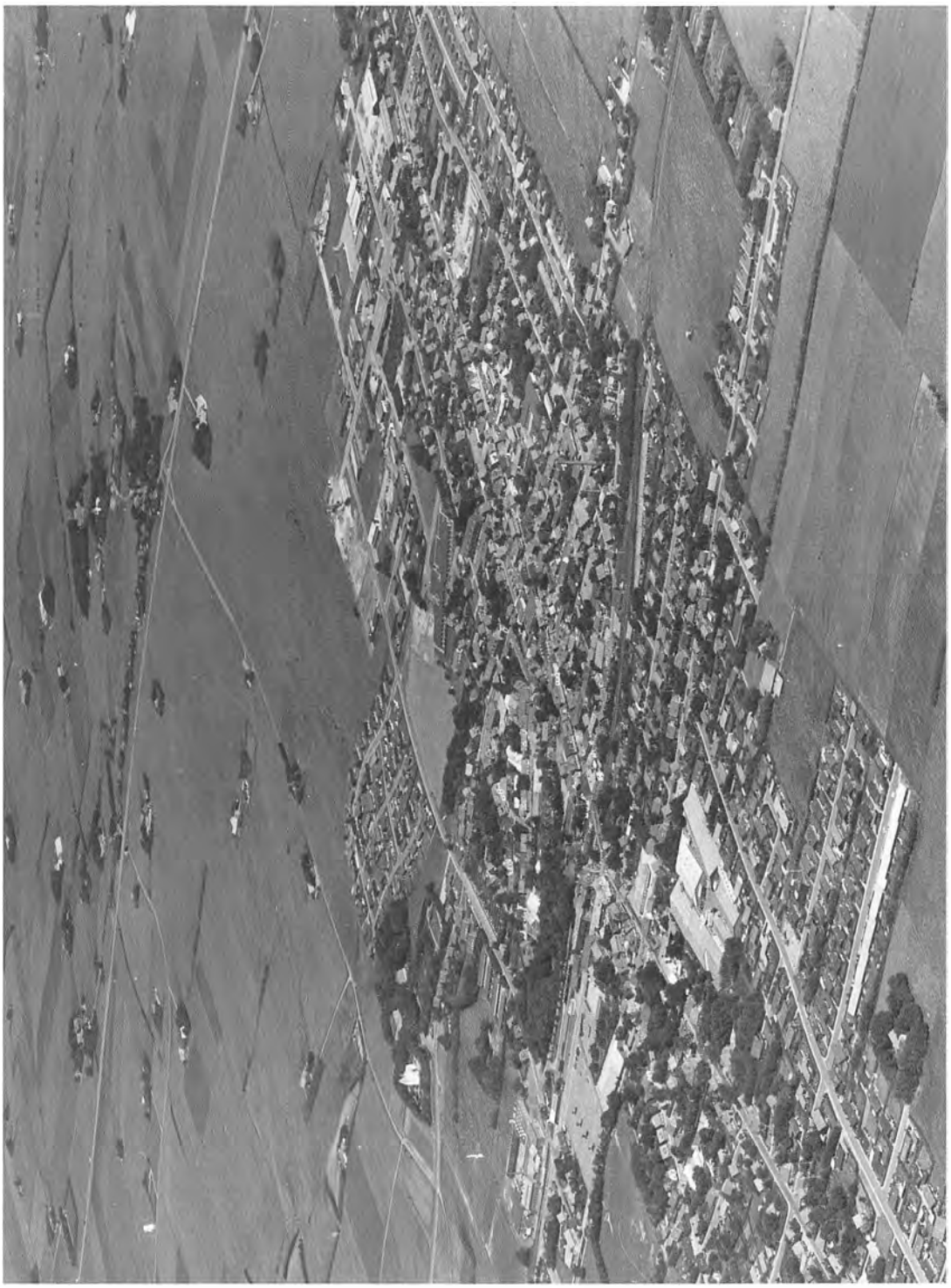

Luftfoto af Hurup 1978. N - NØ for kirken løber Brandsholmvej, som omtales i en artikel. Med tilladelse af fotograf Knud E. Jensen og Arkivet.

Doveroddeminder

Af Svend Sund Laursen, Esbjerg

Forord

Når jeg nu (1999) i mit 65. år ser tilbage, kan jeg kun glæde mig over, at jeg har haft et godt og indholdsrigt liv og en tryg og lykkelig barndom. Alt er som bekendt relativt, så set med et nutidsbarns øjne, måske med mine børnebørns, ville min barndom for dem, på nogle områder, måske synes fattig og primitiv. Dagliglivet i en landsby var så at sige på alle områder meget forskelligt fra nutidens levevis, transport, kommunikation, medier, arbejde, skole osv.

Jeg vil forsøge at skrive mine erindringer fra min barndom først i 30 erne og den tilstand og de vilkår, som herskede dengang. Jeg vil ikke undlade at fremføre mine betragtninger, mht. hvad jeg mener, var godt eller mindre godt, og selvfølgelig uden at sætte nogen person, afdøde som nulevende, i et dårligt lys.

Thy – landet mod nordvest

Jeg er født i 1934 på kroen i den lille landsby og fiskerlejet Doverodde, som ligger i Thy ca. midtvejs mellem Thisted og Struer. Stedet ligger i en lille krog af Limfjorden ikke langt fra Næssund, hvor en mindre færge stadigvæk fragter folk og køretøjer over sundet mellem Thy og Mors.

Thy er selv en lille landsdel; særegen med sin vekslende natur, bestående af høje bakkedrag og slugter førende ned mod Limfjorden. Mod vest findes der store klitsøer, plantager, afsluttende med klitlandskabet ud mod det barske Vesterhav.

Det højeste punkt i Thy er Ashøj (93 m), som ligger mellem Hurup og Vestervig.

Thyboerne har deres egen dialekt, thybomålet, som desværre ligesom andre dialekter i dette land ganske langsomt er ved at glide ud af det danske sprog. Et sprog eller en dialekt er præget af de mennesker, der taler det.

Thyboerne er et stolt, måske stout folkefærd, seje, udholdende, besindige og ærlige; et godt udgangspunkt for alle dem, som i tidens løb er udvandret til den øvrige del af verden.

Landbrug, fiskeri og de deraf afledte industrier kunne slet ikke beskæftige og fastholde de generationer af unge, som er vokset op i stort set hele det tyvende århundrede. Mange måtte, som jeg selv, drage til de større byer i provinsen, enkelte drog helt til hovedstaden.

De første erindringer

De første indtryk, man siden hen kan huske, er normalt fra omkring 3 – 4 års alderen. For mit vedkommende husker jeg små detaljer af hændelser, hvor jeg selv var hovedpersonen, og det kan meget vel være fra mit 4. år. Jeg har fået fortalt, at jeg var noget svag ved fødslen, var nogle gange meget syg og døden nær, men alligevel så sejlivet, at jeg overlevede, og siden har mit helbred været nogenlunde ok.

Denne svaghed som spæd havde nok medført, at jeg var noget overbeskyttet, især og naturligt nok først og fremmest af min mor. Jeg blev nummer 4 ud af en børneflok på 5. Da jeg blev født i 1934, var min ældste bror, Lars, 10 år, nummer 2, Richard, var 8 år og nummer 3, Henry, var knap 7 år.

Det første, som jeg mener at kunne huske, var, at jeg sad eller lå i køkkenet, hvor min mor som sædvanligt havde travlt (min mor var krokone).

Det var en fastelavnsmandag, hvor der blev banket på døren. Da mor lukkede op, stod der tre eller fire fremmede skikkelser i døren. Dengang bar man hjemmelavede masker til fastelavn, hvilke må have gjort indtryk på mig, for jeg hylede i vilden sky af skræk, også efter at de havde taget maskerne af. Det viste sig at være Niels Sørensens piger (omtales senere), som jeg kendte, men alligevel!

En anden hændelse, som jeg husker, fra da jeg var helt lille, var da min storebror, Lars,

skulle passe mig. Det var om sommeren, vi sad på "æ glassijk" (glaschis), en betonmur ud mod vandet, og pludselig drattede jeg i vandet. Her lå jeg og rodede rundt i nogle få øjeblikke, indtil Lars fik mig op på det tørre igen.

Mordforsøget

Ja, hold nu fast kære læser, nu bliver det kriminelt. Da jeg var knap tre år, blev min søster Else født (i 1937). Endelig blev det en pige, selvsagt til stor fryd for mor og far og hele familien. Måske ikke så meget for mit eget vedkommende, for nu havde jeg, den forkælede efternøler, pludselig fået en rival. Det kunne have fået fatale følger.

En dag lillesøster Else og jeg var i køkkenet sammen med mor, hvor Else lå i barnevognen med nedslået kaleche, havde jeg set mit snit til at hente en hammer nede i fars værksted og var kommet tilbage til køkkenet, hvor jeg have stillet mig bagved barnevognen. I et ubevogtet øjeblik hævede jeg hammeren over Elses hoved, men i det samme vender mor sig fra komfuret og får afværget ugerningen. Straffen faldt prompte, idet mor resolut trak mig (jeg husker ikke, om det var i armen eller i øret) ud af døren og ned i hønsehuset, hvor jeg som straf blev sat ind til hønsene. Hvor længe jeg stod der, husker jeg ikke, men jeg kan huske, at hønsene, vi havde, var af racen brune italienere.

Ak ja, sikken forskrækkelse. Nå, min søster Else og jeg gik ellers fint i spænd sammen siden.

Jeg husker også, at Else engang som lille var syg, hun havde vistnok mæslinger. Far gik med hende på armen, og det` stod ud af begge ender på hende; det var helt grønt, men man tilkaldte ikke læge dengang, med mindre man havde høj feber.

Om sommeren havde vi en voksen pige ansat på kroen som hjælp til alt forefaldende arbejde. Sommergæsterne fik gerne nyopgravede kartofler til middag. Den sommer var det Rita Eriksen, en ung pige fra Boddum, der var ansat, og jeg husker, at jeg sad bag på cyklen, når vi skulle over til Niels Hansen i Boddum for at hente kartofler.

Jeg kan også svagt huske min første "biltur". Vi blev af købmand Møller inviteret med på en tur til Struer. Han var vistnok, på det tidspunkt, den eneste som ejede et automobil – vild luksus. Så vidt jeg husker, var det en lille Ford, der blev meget populær umiddelbart før krigen.

Turen kom til at stå i "Gedebukkens tegn", idet vi så et par stykker på vores vej. Geden var dengang "Fattigmands ko". Et par geder kunne faktisk godt forsyne en lille familie med mælk. Det var typisk daglejere og andet godtfolk, som boede i små huse tæt ved vejen på meget små grunde. Gederne stod bundet i et kort tøjr og græssede i vejkanten. Om synet af gederne var årsagen, jeg tror det nu ikke, men mor og far købte i Struer et krus til mig. Det var enten blå- eller grønemailleret med en hvid gedebuk på. Det blev der drukket meget mælk og saftevand af siden.

Den 9. april 1940 var jeg 5 år. Det var om formiddagen, og det var næsten stille vejr. Min bror, Henry, og jeg gik nede på "æ plads" (en grusbelagt plads ud mod fjorden) og lugede græs og ukrudt, da vi hørte en summende lyd, der blev stærkere og stærkere. Da vi så op i luften, så vi sværme af tyske flyvemaskiner, som fløj lavt hen over os med kurs nordpå. Ved middagstid kom far hjem efter et besøg i Hurup, og han kunne fortælle om den lange række af militærkøretøjer, der holdt på hovedlandevejen, lige så langt han kunne øjne. Da blev vi alle klar over, at vi var blevet besat af tyskerne. (Mere om krigen senere).

Lidt om familien

Min far, Jens Sund Laursen, blev født på Jegindø d. 26. april 1892, som barn af Lars Kynde Laursen og Dorthe Marie Sund. Min bedstefar, Lars Kyndi, var som 7-årig sammen med sine forældre og fire søskende "indvandret" fra Harboøre, hvorefter de bosatte sig på Jegindø i 1865. Senere, som voksen, slog min bedstefar sig ned som bundgarnsfisker. (Læs: "Harboørefolk på Jegindø" af Esben Graugaard).

Min far uddannede sig som kok, stak til søs med en damper, men kom efter nogle år tilba-

ge for at hjælpe sin far og sin ældre bror Laust med fiskeriet. Han traf min mor, Johanne Marie Thomsen, som dengang tjente på herregården "Hindsels" på Thyholm. De giftede sig d. 13. maj 1923 og slog sig ned i et lille hus på "æ Røn", som udgøres af den sydvest vendte "tap" eller hage på Jegindø.

Her blev mine tre ældre brødre født.

Lidt om mit hjem og omgivelser

Doverodde Kro hørte oprindeligt til Købmandsgården, som daterer sig tilbage til 1849, hvor der dengang var en livlig transport og handel på Limfjorden og også til fjernere oversøiske destinationer. Min far overtog kroen i 1931 for den nette sum af 8.000 kr. efter tømrer Anton Poulsen, som havde sit lille tømrerværksted ved siden af kroen.

Kroen var, hvad man dengang kaldte en afholdskro, dvs. at der ikke måtte serveres øl og spiritus for kroens gæster. Min far søgte et par gange kommunen om bevilling, men uden held. Der var dengang en del kroer, afholds- og missionshoteller, uden spiritusbevilling. Det er jo utænkeligt i dag. Dengang var det også et stort handicap for en kro, da det jo gjorde det vanskeligt at konkurrere med de kroer, som havde en bevilling, hvilket dengang var Morup Mølle Kro i Thy og Tambohus Kro på Thyholm. Tænk, en gang stegt ål som var vores specialitet uden øl og snaps. Nå, nogen var da så forudseende, at de havde taget "en halv abe" med i inderlommen, hvilket far "selvfølgelig" ikke bemærkede.

Selv om krigen og tyskernes indmarch var særdeles uvelkommen, kan man ikke se bort fra, at det på mange områder gav beskæftigelse, hvor mange mennesker tjente gode penge på forskellig vis. Udbuddet af forbrugsvarer var jo ikke særligt stort, og de fleste ting til husholdningen var rationeret, så det var jo ret naturligt, at man brugte nogle penge på at gå i byen og spise og få en glad aften. Jeg tror, at en gang stegte ål kostede 7 kroner, hvilket jo ikke var en herregård selv dengang. Dertil en lys øl eller en sodavand til et par kroner. Men alt i alt gav det da lidt omsætning og dermed penge i kassen.

Far var foruden at være kroejer også fisker og åleopkøber. Fiskeriet var hovedsageligt rusefiskeri efter ål og rejer samt om foråret lidt fiskeri med kroge og ned. Med ned fisker man mest fladfisk (rødspætter og skrubber). Ålefiskeriet foregik det meste af sommeren, og de fiskere, som far købte ål af, fiskede for det meste med trawl og ålevod. Der var dengang gode fangstpladser, så der kom fiskere fra hele den vestlige del af Limfjorden, ja selv helt omme fra Virksund ved Hjarbæk Fjord kom der fiskere. Et par af fiskerne derfra slog sig endog ned med deres familier i Doverodde. (Nærmere herom senere).

Det var og er stadig den dag i dag hårdt arbejde at drive en kro. Bortset fra de kønne omgivelser, var der ikke så mange plusser rent beliggenhedsmæssigt.

Da min far købte kroen, var den i en temmelig dårlig forfatning, både ind- og udvendigt. Som noget af det første, blev der lagt nyt tag på bygningen, røde cementsten. Ydermuren var berappet og gulkalket. Den fremstående sokkel blev kalket sort. Bygningerne krævede temmelig meget vedligeholdelse. Sikkert hvert andet eller tredje år kom mureren og gik hele murværket efter. Han kalkede de vægge og lofter, som trængte til en opfriskning. Det var murer Chr. Hummelshøj fra Ydby, som havde dette hverv. Han kom gerne sidst på sommeren, mens murværket stadigvæk var tørt, og den værste travlhed på kroen, var overstået.

"Æ plads"

Blandt et af de første større arbejder, anlagde far "pladsen", som den blev kaldt. Ved overtagelsen af kroen gik fjorden op til den lille foranliggende have, dvs. at der kun var ca. 10 – 15 meter fra bagdøren og ned til strandkanten og ved højvande noget mindre.

For at imødegå dette og samtidig skabe mere udenomsplads, fik far den ide at udvide grunden. Det har sikkert været uden forudgående ansøgninger til diverse myndigheder. Arbejdet foregik helt manuelt med skovl og trillebør. Det gjorde for øvrigt de fleste anlægsarbejder dengang. Far fik hjælp af forvalteren på Købmandsgården, Jens Hummelshøj. Der skulle først støbes en mur i beton, hvilket må

være foregået ved lavvande, ellers ville det have været "vandbygningsarbejde". Muren var vel omkring 1 ½ meter høj og ca. 40 – 50 meter lang. Bagefter blev det inddæmmede fyldt op med forskelligt fyldmateriale – hvorfra ved jeg ikke, men måske fra landevejen? Til sidst blev det indvundne areal planeret og belagt med et godt lag strandgrus, hvorefter "pladsen" var færdig. Grunden var nu forøget med 250 – 300 m², hvilket var en betydelig udvidelse.

Her kunne der om sommeren opstilles borde og bænke til gæsterne. Far havde købt et større telt, som blev stillet op, når der var mange gæster på kroen, f. eks. når der var fælles kaffebord til foreninger, begravelser og private fester. Jeg kan svagt huske, at teltet var i brug, men det har sikkert været ret besværligt at stille op, og det gik nok ret hurtigt til pga. fugt og deraf følgende råd. Der blev senere opstillet en flagstang, som flittigt blev brugt, jo, jo, Dannebrog vajede smukt på hver en mærkedag.

Også indendøre blev kroen restaureret, så forholdene kunne virke indbydende på kommende gæster. To kamre blev lagt til "salen", som derved kom op på et areal på ca. 50 – 60 m² ikke meget selv efter datidens forhold. Der blev lagt et nyt parketgulv, og nye vægpaneler blev opsat. Det blev udført af tømrer- og snedkermester Overgaard fra Heltborg.

Først blev den efterhånden ældre tidligere ejer af kroen, Anton Poulsen, hyret til opgaven, men han kunne ikke finde ud af at lægge parketstavene i "sildemønster", hvorefter han og far røg i totterne på hinanden. Anton blev "fyret", og Overgaard blev hyret.

Bagefter skulle der males, hvilket blev udført af malermester Pedersen fra Heltborg. Panelerne f. eks. blev "året", så det lignede egetræ. Det var virkelig en opgave der krævede håndelag.

Foruden salen havde vi den "store skænkestue" og den "lille skænkestue", hvor den første blev brugt, når der kom lidt finere gæster, og den anden fungerede, som det man betegner som "slyngelstue".

Livet på kroen

Der var en stor kontrast fra en travl sommerdag på kroen til en stille vinterdag. Fra begyndelsen af 40erne og den næste halve snes år, var der en meget god periode for ålefiskeriet i Limfjorden, måske den bedste nogensinde. Dertil kom muslingefiskeriet. Da blev der virkelig trængsel ved broen.

Broen var en anløbsbro, hvor samtlige fartøjer, der anløb Doverodde, måtte lægge til. Den tilhørte egentlig fra ældre tid Købmandsgården. Den bestod af en træbro i forlængelse af en dæmning for at nå ud til det dybe vand ved sejlrenden. Ved broen var der plads til højst tre til fire mindre fragtskibe plus en halv snes fiskerbåde, men indtil "muslingperioden", som jeg senere vil berette om, var der nogenlunde plads ved anløbsbroen.

Åletrawlerne fiskede om natten, mens vod- og rusefiskeriet forgik om dagen, dvs. ruserne skulle helst tømmes så tidligt som muligt for at undgå for mange krabber i ruserne.

Der var travlhed og aktivitet stort set hele døgnet. Jeg roede tit for min far, når han skulle ud og købe fisk op ved fiskerne. Ålene blev først "keset" op fra bådens "dam", et rum midt i båden, som var adskilt vandtæt og forhøjet med en "damtragt", så vandet ikke stod ind i båden. I bunden af "dammen" var der boret huller, så der kunne komme frisk vand ind til fiskene, men selvfølgelig ikke så store huller, så ålene kunne slippe ud. Vi havde som regel to vejespande med i prammen samt en "rangerkasse" (sorterkasse), hvori ålene blev sorteret for derefter at ende i de respektive vejespande. Der var tre sorteringer, store-, mellem- og små ål. Undermålsål og andet småkravl blev til sidst lukket ud til friheden i fjorden gennem en lem i sorterkassen. For hver båd roede vi ud til de store hyttefade, som lå fortøjret ved pæle. Der tømte vi vejespandene, hvorefter vi var klar til besøge næste båd og så fremdeles. I højsæsonen kunne opkøbet af ålene vare det meste af formiddagen, inden vi var færdige.

Derhjemme ved "kødgryderne" stod vor mor. Selv om far var udlært kok, så var det mor der forestod gerningen i køkkenet. Der var lange arbejdsdage med tilberedning af mad og dertil udført i ubekvemme stillinger ved komfuret, ikke så sært at hun blev træt.

Far stod op senest kl. 5 om morgenen for at

nå at røgte sine egne ruser, inden han skulle ud og opkøbe ål. Han lavede og spiste som regel sin havregrød, inden han tog af sted, og når han så vendte hjem efter en times tid eller to, havde mor kaffen klar. Vi fik som regel også formiddagskaffe, og dertil skulle min far og jeg gerne have et stykke rugbrød med ost – herligt. Derefter var der et par hektiske timer indtil middag, hvor der skulle skrælles kartofler (til den helt store gryde). Kød eller fisk skulle tilberedes. Der var bøffer med løg eller frikadeller og en enkelt gang stegte ål eller anden fisk som skrubber eller rødspætter på menuen.

Det var jo før køleskabet blev almindeligt, så det var begrænset hvor længe f. eks. kød kunne holde sig. Vi havde en lille kælder, som vendte mod nord. Dernede stod saltkarret, hvor sul og kød fra julegrisen blev opbevaret sammen med ost og andre mejerivarer. Men stort set blev der købt ind dag for dag i sommersæsonen, hvor både sommergæsterne og en del fiskere skulle have middagsmad hver dag (og det var kl. 12 middag, præcis).

Så snart vi kom lidt hen på sæsonen, hvor der kunne fås nye kartofler, skulle der hentes kartofler hver dag, og ligeledes, når jordbærsæsonen kom, blev der serveret jordbær et par gange om ugen, hvoraf søndag udgjorde den ene dag.

Jeg var ca. 9 – 10 år og havde fået min egen cykel, da det blev mit job at få hentet disse ting ved forskellige landmænd i oplandet.

Jeg husker et par steder. Således hentede jeg kartofler hos gårdejer Johannes Kristensen i Dover, det var sorten King Edward (de lyserøde) som var en meget populær sort. Skulle jeg også have jordbær med, så blev de hentet hos "skipper" Christian Nielsen, som boede i et lille hus næsten nabo til Johannes Kristensen. Kød og pålæg skulle hentes i Hurup, hvortil der var 7 km. Såfremt han havde tid, var det gerne far, der selv tog den tur, hvis ikke så måtte jeg af sted. Tit havde far andre ærinder i Hurup, f. eks. skulle han besøge banken eller isenkræmmeren. Han tog aldrig af sted, uden at han først havde "byttet tøj". Han ville helst køre på mors cykel, måske fordi den var lettere at komme af og på.

Før middag blev jeg gerne sendt ud på broen for at kalde på de fiskere, som havde bestilt mad, og som fik deres sparsomme søvn om dagen. De havde jo fisket hele natten og landet deres fangst om morgenen. Jeg kan huske enkelte af dem. Poul Mortensen, Jens Falsig fra Jegindø, Kr. Jacobsen, Peter Lassen fra Glyngøre, Sigurd Bertelsen, Otto (?) og Thomas (?) (snøft) fra Virksund.

Maden skulle være klar til at servere kl. 12. Køkkenet summede, og mor svedte. Hun hersede ikke med pigerne, men gav stille og roligt sine ordrer. Vi havde ansat to piger i højsæsonen, en voksen pige og en skolepige i 14 års alderen. Den voksne pige ordnede værelserne og serverede for sommergæsterne, og den yngre pige hjalp for det meste til i køkkenet samt serverede for fiskerne og andet godtfolk i slyngelstuen. Det var utroligt, hvad de kunne sætte til livs, men de fik som regel dagligt kun dette ene måltid. De fik i hvert fald valuta for pengene. En middag med tre retter mad kostede dengang tre kroner. Til at få lagt bunden med fik de ofte først en god portion "sødgrød" (byggrød kogt på mælk). Sødsuppe, kærnemælkssuppe og kærnemælksvælling blev tit serveret som 2. ret.

Bagefter skulle der, med håndkraft vaskes op. Gøremål manglede ikke, f. eks. skulle sengelinned m.m. vaskes hver 14. dag.

Storvasken foregik i "æ bryggers". Her var den indmurede gruekedel anbragt i et hjørne, hvor også "vaskemaskinen" stod. Den bestod af en træbeholder på tre høje ben. I låget var anbragt en anordning med et håndtag fastgjort på et stort tandhjul, som igen påvirkede et andet mindre tandhjul, monteret på en aksel og herpå en rotor, hvis bevægelse vaskede tøjet. Det var mit job med følelse at trække håndtaget, ligesom jeg skulle sørge for, at der var nok tørt brænde til gruekedlen.

Træet lå på loftet lige ovenover bryggerset. Trappen derop var hængslet i den ene ende og ophængt i en kraftig krog i modsatte ende. Oppe på "det lille loft" som vi kaldte det, sad min far ofte om vinteren og bødede garn og bandt ruser, så de var klar til brug om foråret.

Nedenunder var "æ værksted", som blev

brugt til lidt af hvert bl.a. som brændselsrum, til cykler, og det var også muligt ved et gammelt bord at male og reparere. I værkstedet stod også "æ drawkist", som gennem tiderne var blevet fyldt op med gammelt ragelse.

I rummet stod også "æ rull", tøjrullen, hvor duge, lagner m.v. blev rullet efter endt vask og tørring. Den bestod af et kraftigt træstativ med et plant bord lavet af træplanker. Herover var en trækasse, i hvis ender var monteret et håndtag. Som vægt var kassen fyldt op med kampesten. Tøjet blev rullet ved at vikle tøjet om en trærulle, som derefter blev anbragt mellem trækassen og rullebordet. Kassens frem og tilbage bevægelse leverede det færdigt rullede linned. Blev arbejdet gjort omhyggeligt, fik man et godt resultat. At trække rullen var ikke det arbejde, man var mest vild efter.

At pille "spirer" af kartofler var heller ikke noget, man var vild med. Kartoflerne lå i kartoffelkælderen, som var et rum under gulvet i mellemgangen mellem køkkenet og spisekammeret. Sidst på vinteren begyndte kartoflerne gerne at spire, hvorefter de blev hentet op fra kælderen. Spirerne blev knækket af med en pind. Det blev gjort, fordi kartoflerne helst skulle holde sig, til den nye avl kom i juni måned.

Haven

Haven, som udgjordes af den smule jord, der fandtes mellem kroens bygning og fjorden, var adskilt i to afdelinger af en række store ribsbuske. I den ene halvdel var anlagt en græsplæne omgivet af staude- og stenbede. Her kunne sommergæsterne opholde sig og slappe af. Den anden halvdel var "nyttehaven", hvor der var planter som rabarber og køkkenurter, og hvor mor og jeg hvert forår sådede sædvanlige køkkenurter. Der blev sået i ophøjede bede, hvilken metode jeg bruger den dag i dag.

Ned mod fjorden stod et gammelt blommetræ, af sorten Viktoria, som årligt bar en masse fine blommer. Ved siden af træet var rabarberne plantet. Begge dele blev godt gødet, nemlig når WC. – spanden skulle tømmes, hvilket også var et af de mere "sure" job som jeg gerne hjalp mor med. Det foregik ved, at der blev gravet en rende langs med rabarberne, hvorefter vi hentede de to spande og tømte dem ud i renden. Når det så havde stået og "trukket" lidt, blev renden dækket til igen. Man skulle helst ikke lige gå, hvor renden havde været de næste 14 dage. Jeg husker, at jeg engang glemte "renden", hvorefter jeg med træsko på trådte i herlighederne (Pøj).

De sanitære installationer

Vi fik først indlagt vand og derefter toilet med træk og slip, da det første vandværk var blevet etableret omme bagved Købmandsgården. Før den tid blev vi ligesom de øvrige beboere forsynet med vand fra en privat håndpumpe. Der var naturligt nok ikke langt til grundvandet, og selv om de fleste af brøndene kun lå 15 – 20 m. fra fjorden, havde de fleste huse godt og rent drikkevand. Den smule husholdningsaffald man havde, blev smidt i fjordens strandkant. Her var afløbene fra køkkenvaskene også ført ud, i hvert fald for de huses vedkommende, som lå på fjordsiden. De andre huse var forsynet med en rørtud, der førte fra køkkenvasken ud i rendestenen, som så førte afløbsvandet væk fra huset til f. eks. haven. Alt var i orden, rent økologisk.

Vores egen brønd

Jeg kan huske, at vi fik gravet en ny brønd ved siden af den gamle som blev efterfyldt. Brøndgraveren var Jens Toft, land- og altmuligmand, som havde en lille landejendom, pokker i vold, der øster ude i Boddum. Han var også hjemmeslagter. Jeg husker om ham, at han stod og slagtede julegrisen udenfor vores bagdør. Det var spændende at overvære. Først blev grisen lagt op på vaskebænken med benene bundet sammen to og to. Så blev den stukket i halsen med en stor kniv, hvorefter blodet løb i stride strømme ned i en spand. Det skulle bruges til at lave blodpølse af. Derefter blev grisen flyttet over i den store skyllebalje, som var fyldt op med varmt vand, varmet i gruekedelen. Derefter blev børsterne skrabet af grisen med en mærkelig tragtformet tingest, som må have været meget skarp. Endelig blev grisens bagben bundet fast til en stige, som derefter blev rejst

og stillet op ad husmuren. Derefter kunne grisen sprættes op og indvoldene tages ud, og grisen kunne parteres i stykker, passende til at lægge i saltkarret.

Blodpølsen skulle laves straks, for at blodet ikke skulle størkne med det samme, blev det rørt sammen med rugmel. Den slagtede gris gav mad til mange dage i den kolde vinter.

En af mine små "tjanser" var også at sørge for at vandspanden hele tiden var fyldt op. Det var en stor galvaniseret spand, som var anbragt på en taburet ved siden af komfuret. Med et litermål tog man herfra vand. I højsæsonen blev spanden fyldt op mange gange om dagen.

Brønden med den gamle støbejerns håndpumpe var placeret lige udenfor bagdøren, så der var ikke langt til vand, men alligevel! Om vinteren, når det frøs, måtte far om morgenen ud og tø pumpen op med en blæselampe, hvorefter der blev viklet en sæk rundt om pumpen. Derved kunne den holde sig optøet resten af dagen.

Den personlige hygiejne

Den foregik oftest ved køkkenvasken. Var der trængsel, måtte man rykke ned i bryggerset. Med pottemålet blev der fyldt vand i det emaillerede vaskefad. Havde man nogenlunde rene hænder, kunne man godt vaske hoved og hænder i det samme vand.

Den store ugentlige kropsvask foregik for os børn om vinteren inde i stuen, det eneste rum i huset som var opvarmet. Det foregik ved, at der blev lagt et par gamle aviser under zinkbaljen, som var halvfyldt med passende lunkent vand. I kakkelovnens øverste låge sad som altid en "stikkedel", hvorfra der kunne hentes varmt vand.

Varmemæssigt gik det nogenlunde med at "fyre over", så længe der brugtes fast brændsel. Det kneb mere, da det midt under krigen slap op. For at holde ilden ved lige skulle der anvendes gode tørre brændeknuder, som desværre ikke kunne holde natten over, hvorfor det kunne være koldt at stå op en frysende vintermorgen. Under krigen var der lange perioder med isvinter.

I køkkenet var der endnu koldere, idet komfuret først blev tændt ud på formiddagen, dog ikke hver dag, idet maden ofte blev lavet på en primus, som på et tidspunkt blev afløst af flaskegas med tilhørende blus. På en kold vintermorgen kunne vi opleve, at der var is på vandet i vandspanden.

En luksus var i forbindelse med højtiderne, og når vi var godt beskidte fra tærskning m.m., at bade på mejeriets badeværelse, som blev forsynet med varmt vand fra kedelrummet. Sådant et bad kostede en krone.

Om sommeren klarede vi badet ved at springe på hovedet i fjorden.

Og livet gik sin vante gang

Byen lå ved foden af bakken, som knejser over Doverodde, skærmet fra vestenvinden af store træer. Holdt man til venstre ved foden af bakken, kom man ind igennem en port og ind på Købmandsgårdens område, hvor det store gamle pakhus lå til højre, med den tofløjede gule hovedbygning liggende til venstre. Fortsatte man tværs over den store gårdsplads, kom man ind i "Strædet", som gav adgang til gadens øvrige huse, samt til anløbsbroen. Adgangen gennem porten var dengang den eneste til Strædet, så det må have forekommet fremmede som værende et meget lukket samfund. Det er der siden ændret på, idet man først i 70 erne førte en vej gennem bakkerne med adgang til bl.a. anløbsbroen. Samtidig blev der anlagt "marina" samt udstykket områder til helårs- og sommerhusbebyggelse. Meget har ændret sig siden dengang for 50 – 60 år siden.

Tilbage til tiden sidst i trediverne - først i fyrrerne

Købmandsgården var omdrejningspunktet for byen. Her var der liv hele dagen, sommer som vinter. Landmændene kom skrumplende i deres hestevogne med måske nogle sække korn. Noget af kornet solgte de, og noget fik de med hjem igen, efter at det var blevet malet til grutning. Om foråret skulle de måske have nogle sække gødning med hjem samt sædekorn og frø eller sojaskrå til foder. Inden turen gik hjemad, holdt man an ovre ved "æ butik", som var den blandede landhandel. Her kunne købes

Doverodde ligger lunt og godt skærmet for vestenvinden af høje træer og skrænter.

kolonialvarer samt alverdens ting til hjemmets husholdning.

Hestetømmen blev enten surret om hjulnavet på hestevognen, eller den blev hængt på krogen, som sad i muren ved siden af butiksdøren.

I butikken tog man sig god tid med at få handlet, eller man benyttede lejligheden til at få sig en god snak med kommisen eller andre bekendte. I selve butikken var al plads udnyttet. Således var redskaber og værktøj anbragt langs med væggene og oppe under loftet. Her hang i kroge galvaniserede spande, beholdere og mange andre spændende ting. Inden for butiksdøren ved vinduet stod kaffemøllen, og bagved den lange disk sprang kommiserne rundt og fyldte mel, sukker, gryn mm. i poser hentet fra de bagved værende skuffer. Så snart man trådte ind ad butiksdøren, blev man mødt med en sammenblanding af dufte stammende fra friskmalet kaffe, krydderier, petroleum og spegesild.

Siruppen opbevaredes ude i bagbutikken i en stor blikkande med hældetud, som kunne lukkes med en klap. Siruppen hældtes op i kundens medbragte krukke eller glas.

Det var også muligt at sælge varer til købmanden. Jeg kan huske, at Thøger Jensens kone fra Dover en gang om ugen ved besøg i butikken medbragte en kurv æg, som blev modregnet i de varer, hun i øvrigt købte.

Nogle kunder handlede og afregnede kontant, men de fleste havde en kontobog eller "kontrabog", som det hed dengang. Den tog man med, hver gang man skulle handle ved købmanden, hvorefter der heri med fyldepen nøjagtigt blev noteret, hvad man havde købt og hvornår. Herefter fik man enten månedlig eller kvartalsvis "gjort op", hvorefter man betalte, hvad der stod på "bogen". Somme tider vankede der et kræmmerhus med "brystsukker", hvis man var med far eller mor omme og betale regningen. Skulle kræmmerhuset i øvrigt købes, kostede det 5 øre.

Førstekommisen hed Larsen. Han var gift og boede sammen med kone og barn enten i lej-

ligheden over butikken, eller også var det i det lille hus, som lå ved siden af det store pakhus. Andenkomissen hed Richard Sørensen. Han var ugift og boede i et kammer, som fandtes ved siden af bagbutikken.

Engang imellem så man købmanden, Julius Møller, i butikken, men ellers holdt han sig inde på kontoret, hvor han sad og førte "bøgerne". Han var en lille mand altid iført mørk habit, nærsynet og bar guldindfattede briller. Han var en mand af få ord, som sjældent gav sig i snak med kunderne. Han hjalp kun med at ekspedere, hvis der meget travlt i butikken. Fru Møller var en stor kraftig dame, der nok kunne sætte tingene på plads. Hun viste sig også sjældent i butikken, men regerede med fast hånd i de private gemakker.

Hver formiddag kom postbilen fra Hurup med pakker og de ting, som cykelpostbuddet ikke kunne have med på cyklen. Postbilen var en Ford varevogn forsynet med et lille lad. Postbuddet hed vist nok Tandrup, om hvem huskes, at han bar et "cykelstyrskæg". En dag, hvor han skulle til at køre videre, var vi tre drenge, som lige skulle prøve at hænge på bilens bagsmæk, hvilket dengang som nu er en farlig leg. Førstekommis Larsen havde fra butikken bemærket vort forehavende, hvorefter han kom springende og derved forpurrede det.

Mellem Købmandsgårdens gårdsplads og fjorden lå "det lille pakhus", en rødmalet træbygning, som anvendtes til opbevaring af træ- og bygningsmaterialer. Det hele blev passet af forvalteren, Jens Hummelshøj, og et par mand mere, hvoraf den ene var hans svoger, Niels Sørensen. Da Købmandsgården i en anden ejers periode købte sin første lastvogn, blev han Købmandsgårdens chauffør.

Jens Hummelshøj og hans kone Agnes havde også tjenestebolig i Købmandsgården. De var og forblev barnløse.

Strædet

Når man via Købmandsgårdens gårdsplads fortsatte om i "Strædet", lå der på venstre hånd to bygninger. Den første var "æ gashus", hvor-

Eneste adgang til »Strædet« foregik indtil først i 70'erne over Købmandsgårdens gårdsplads.

under var en lav kælder. Hernede var installeret et gasanlæg, hvor der blev produceret karbidgas, som anvendtes til belysning af Købmandsgården. Elektriciteten kom først til Doverodde i fyrrerne. Men hernede stod altså beholderne hvori man blandede karbid med vand, hvorved der dannedes gas, som i øvrigt også kan anvendes til bearbejdning af jern og stål.

Et rørsystem førte gassen rundt i Købmandsgården, hvor den derefter anvendtes som lyskilde. Lyset fra de specielle lamper, som anvendtes, havde et blåligt skær.

Selve gashusets tag var tækket med pandeplader, som nåede næsten helt ned til jorden. Det var fristende og sjovt at kravle op på taget for derefter at kure ned ad taget, men derom havde købmanden en anden mening, hvorfor vi ofte blev jaget væk af ham eller af kommisen.

Ved siden af gashuset lå "æ kulhus", hvor fast brændsel til opvarmning af Købmandsgården som kul, koks og brunkul var opbevaret. Huset ligger der vistnok endnu.

Anton Poulsen – "Æ Tømrer"

Oven for nævnte bygninger ud mod fjorden, var der et grønt område, kaldet "Antons grønn" og igen ud mod fjorden langs med "æ bæk" lå Anton Poulsens tømrerværksted. Det var en lav, grå træbygning med bliktag. Her opholdt den gamle tømrer sig så at sige nat og dag. Der stod en seng i et lille tilstødende rum, medens madlavning, og hvad dertil hører, foregik i værkstedet, som udgjorde lidt af en brandfælde.

Anton udførte helst opgaver, som kunne udføres på værkstedet og forlod derfor kun værkstedet, når der skulle tages mål til en opgave.

Vi drenge havde respekt for Anton, som havde et skarpt blik gennem brillerne. I en kort periode købte han sin middagsmad på kroen.

Han lavede flere forskellige ting for os, bl.a. et dækketøjs- og et grammofonskab.

Postbuddet Peder Post gjorde tit et ophold hos Anton, hvor de sad og hyggede sig i tømrerværkstedet sammen med et par kaffepuncher. Cyklen kunne godt slingre lidt, når Peder Post efter besøget skulle videre på sin rute.

Niels Sal'mager

Vi er nu nået til kroen, en aflang gulkalket bygning med en lille sidefløj vendende ud mod fjorden. Efter kroen adskilt ved en smøge lå der som også nu en bygning bestående af to sammenbyggede huse med samme profil. Nærmest kroen boede der dengang en arbejdsmand, Laurs Laursen, som havde en dreng, Hans, som var på min alder. Ved siden af Laursen boede sadelmager Niels Jensen og hans kone Kirstine. Den nordligste ende af huset var indrettet som vognport og sadelmagerværksted, hvor man kunne køre ind og få taget mål til eller få repareret hesteseletøj m.v.

Sadelmageriet var allerede dengang indstillet. I stedet for havde Niels Jensen slået sig på fiskehandel, hvilket foregik under meget primitive og ikke særlig hygiejniske forhold. En gang om ugen ankom der et par kasser torsk og rødspætter til Niels, arten var lidt afhængig af årstiden. Fiskene kom antageligt fra steder som Stenbjerg, Vorupør eller Klitmøller.

Det videre salg foregik på den måde, at Niels læssede et par kasser på sin flade trillebør beskyttet med en våd sæk, som skulle holde fiskene fugtige og nedkølede. Inden salgsturen startede, tilførte Niels fisken et par klumper is købt i stænger på mejeriet.

Derefter travede Niels af sted ud ad de støvede grusveje for at opsøge de to nærmeste oplande, Boddum og Dover.

Dengang var gummihjul til trillebøren endnu ikke opfundet. Niels kørte på træhjul med jernring. For at aflaste armene var der til håndtagene bundet et reb, som Niels derefter lagde over hals og skuldre.

Fik han ikke udsolgt den første dag, så måtte han af sted anden og tredje dag, hvorefter fisken sikkert var usælgelig.

Telefoncentralen

Det næste hus i rækken var et nyere hus opført i gule mursten. Her havde telefoncentralen til huse. Her boede Thomine Nørgaard, enke efter forvalter i Købmandsgården, Anders Nør-

gaard. Hun havde gerne en ung pige ansat til at passe huset og telefonomstillingen. Der var ca. 40 – 50 abonnenter, hvoraf nogle delte et abonnement (partstelefon). Disse havde et telefonnummer tilføjet et bogstav, og det var kun muligt for ejerne at foretage en opringning ad gangen. Kroen havde nr. 18.

Skulle man ringe til en abonnent indenfor centralens område, drejede man på sin telefons håndsving, hvorved forbindelse til centralen blev etableret. Telefondamen tilkoblede derefter via sin "prop", kontakt til det nummer, man havde bedt om at tale med. Ofte bad man ikke om nummeret, men nævnte blot navnet, hvorefter telefondamen fandt det rigtige nummer.

Tit var der "leben" på centralen, hvis Thomine en aften skulle i byen til kaffeslabberads eller kortspil, hvilket gik som en løbeild gennem byen. Centralen med de unge telefonpiger virkede som en magnet på byens unge mænd, hvilket ikke altid passede Thomine. Hun prøvede ofte at "fange" de uskyldigt udseende piger, der forinden Thomines ankomst i huj og hast havde varpet knægten ud ad bagdøren.

Thomine var dog ikke sådan at narre. Fangede hun en af pigerne, måtte de stå skoleret bagefter. Senere blev centralen overtaget af datteren Lise og svigersønnen Martin Reenberg, der var skovarbejder. De var barnløse, men forholdene blev herefter noget friere for de unge telefonpiger.

Fjordblink

Lige overfor centralen førte en trappe op ad skrænten til huset "Fjordblink", som lå skønt med udsigt over fjorden. Her boede dengang tømrer og arbejdsmand Peter Skammelsen med sin kone Lisbeth og børnene Asta, Jens Peter, Inger og Sonja. Jeg legede af og til med Jens Peter, selv om han var et par år ældre. Jeg husker engang, at jeg var til fødselsdag, hvor hans mor havde lavet saftbudding med ægge-

»Strædet«, med Kroen i forgrunden, hvor de fleste af fortællingens personer levede. Billedet er fra 1974.

creme, hvad der var en spændende ret, som vi ikke fik hjemme på kroen.

Baun og Katrine Førby

Neden for "Fjordblink" skråt overfor centralen lå et almindeligt rødstenshus. Her boede fhv. kaptajn Carl Baun, sammen med husholderske Katrine Førby. Han havde vist i sin tid sejlet på Østen. Det var altid spændende at komme ind og se alle hans "snurrepiberier", billeder og postkort fra dengang.

Jeg havde en stor stjerne ved Baun, idet engang hvor Baun havde rund fødselsdag, og hvor mor i den anledning havde skrevet en sang, blev mig forundt at synge sangen solo til stor morskab for Baun og hans gæster. Sangen gik på melodien "Tordenskjold i søen sprang" og handlede om hans fortid som sømand.

Da Baun døde, overtog Katrine huset, hvor hun boede i mange år, indtil hun døde. Hun havde i mange år et par kanariefugle, som sad og sang i vilden sky. De var noget af en sjældenhed dengang. Hun var af og til henne på kroen og hjælpe med opvask efter et stort kaffebord. Når hun skulle hjem, fik hun alt kroens kaffegrums med hjem i en spand, idet hun påstod, at der kunne brygges mere kaffe på grumset, hvilket undrede far.

I vores byvandring er vi nu nået frem til der, hvor vejen svingede ud på anløbsbroen. På den ene side lå fiskernes redskabshuse og "pælestejlerne". På modsatte side var der en gruset strand, hvor småbådene blev trukket op. Nogle lå for anker tæt på stranden sammen med hyttefadene. Hver fisker havde foruden sin motorbåd en pram eller fladbundet jolle, nogle havde flere. Selv havde vi tre både

Når man roede tværs over "gryden", skulle man hele tiden holde udkig for at sikre sig, at ruten var farbar.

Niels Sørensen, fru Korsgaard, onkel Laust og Christiane Skammelsen

Undlod man at dreje ned mod anløbsbroen, men i stedet fortsatte ligeud, lå der her fire nye rødstenshuse.

Til højre boede Niels Sørensen, senere chaufør ved Købmandsgården. Han boede her sam-

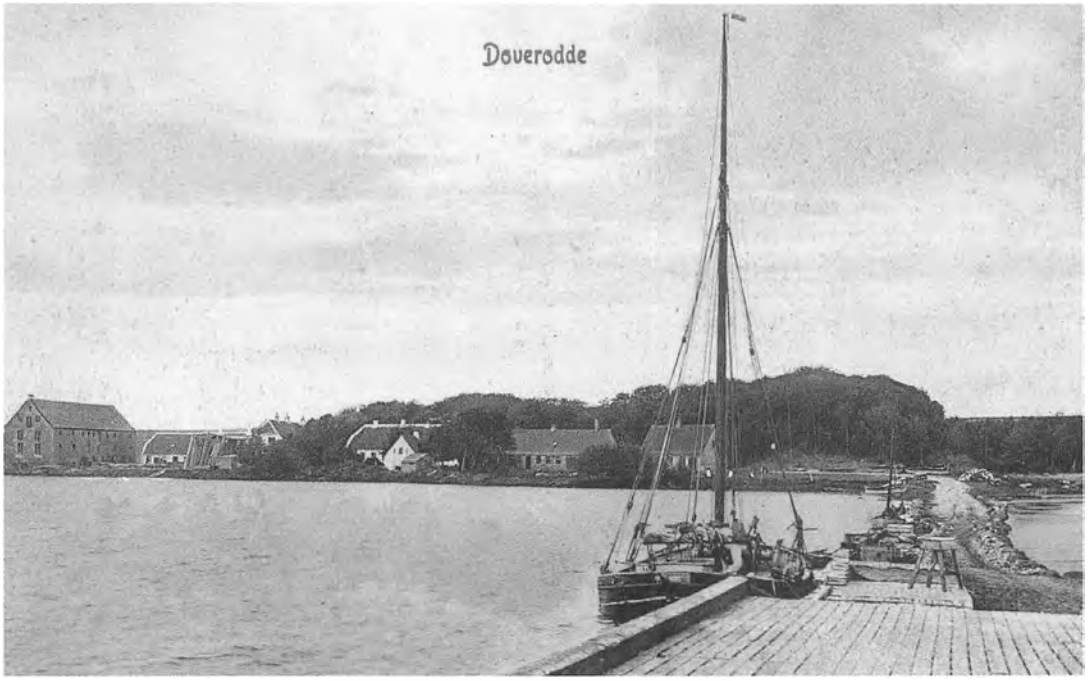

Anløbsbroen som den så ud for år tilbage.

men med sin kone, Katrine, og deres fire døtre, Marie, Rigmor, Elna og Ida.

Overfor Niels Sørensen boede en ældre dame, fru Korsgaard. Hun havde været frue på mejeriet og boede her sammen med sin ugifte datter, Edith. Om fru Korsgaard huskes et par hændelser.

Den ene var, da fru Korsgaard faldt og brækkede lårbenet, hvilket udløste stort postyr i den lille by, især da den sorte ambulance kom og hentede hende, hvilket blev overværet af samtlige i byen hjemmeværende, hvad de fleste jo var dengang.

Den anden episode, deltog jeg selv i, idet min kammerat Palle og jeg, havde fået til opgave, at rydde sneen af taget på fru Korsgaards vaskehus. At taget var råddent, erfarede jeg, idet jeg pludselig faldt igennem taget, men heldigvis ikke helt. Uden skrammer slap jeg nu ikke, idet jeg i faldet slog underlæben til blods på vaskehusets skorsten, så meget at jeg måtte lappes sammen hos lægen. Tagets skæbne husker jeg ikke, men skorstenen var uskadt!

I næste hus på venstre hånd boede dengang min farbror, Laust Kynde Laursen, og min tante, Ane, samt min fætter Thorvald. Deres to ældste børn, Niels og Kristian var flyttet hjemmefra.

Laust og Ane flyttede meget rundt, hvorfor de kun boede et par år i Doverodde, hvor Laust drev lidt rusefiskeri samt havde nogle småjobs. Om Ane kan jeg huske, at hvis man om vinteren havde gået ude uden vanter og derved var kommet til at fryse fingrene, sagde hun gerne: "Jamen bette' ven, kom her, så skal jeg varme dine fingre", hvorefter hun kraftigt rullede dem. Det gjorde ondt i starten, men bagefter fik man varmen i fingrene.

I næste hus på samme side gravet ind i brinken boede Kristiane Skammelsen sammen med datteren Anne. Hun var kogekone og lavede mad til fester i private hjem eller i forsamlingshuse. Et par gange hjalp hun mor på kroen, når der skulle laves mad til større selskaber.

Christian Lund

Vi er nu nået til byens eneste landbrug. Her boede Christian Lund Andersen sammen med sin kone Anna og sønnerne Børge og Palle. Palle var fire måneder yngre end jeg. Han var min bedste legekammerat. Ejendommen, som de boede i, var fra midten af 1800 tallet, ca. på samme alder som Kroen og Købmandsgården. Stuehuset og stalden lå ud mod vejen. En fløj bagud udgjorde lo og lade. Bygningerne var hvidkalkede og tækket med pandeplader.

Chr. Lund havde ingen heste, men køer, grise og høns. Til landbruget hørte der ca. 10 tdr. land, der alt sammen lå ovenfor bakken. Han påtog sig andet arbejde end sit eget. Om formiddagen vejede han således mælk ind på mejeriet, og derhjemme samlede han smørdritler ude i loen.

Når markarbejdet skulle udføres, lånte han et par heste hos naboerne, Emil, og hos hans svoger, Harald Jepsen. Palle og jeg fik lov til at hjælpe til. Vi hjalp med roehakning og med at bjerge høsten.

Palles far skårlagde kornet med sin le, hans mor rev kornet sammen og bandt det i neg, medens Palle og jeg satte negene sammen i "råer". Sjovest var det, når kornet skulle køres hjem for der at blive stakket efterfulgt nogle uger senere af den største begivenhed, nemlig når kornet skulle tærskes.

Tærskeværket

Mange landmænd havde deres eget tærskeværk stående i laden. Derved kunne de tærske, når behovet opstod og tiden passede. Men mange af de mindre landbrug, havde ikke plads eller råd til en sådan luksus. Derfor var det nødvendigt at få tærsket af det "omrejsende tærskeværk", som var ejet af ejeren af "Dovergård", hvis navn er gået i glemmebogen.

Man kunne antageligt nå at tærske høsten for et par landbrug pr. dag, hvis altså man startede tidligt og sluttede sent. At tærske krævede vist nok ca. fem til seks mand, hvoraf to til tre fulgte med tærskeværket.

Man kunne på lang afstand høre, når tærskeværket nærmede sig, idet den aldrende traktor, som var kørende på jernhjul, var noget af et skrummel og støjende med sin defekte lydpotte. Husene rystede når kortegen, bestående af traktor, halmpresser og tærskeværk alt sammen

på jernhjul langsomt nærmede sig og larmende kørte gennem byen.

Beboerne var sikkert tilpasse med, at denne larm kun var én årlig foreteelse, medens vi drenge selvfølgelig fandt hændelsen meget spændende. Ofte var vi så heldige, at vi havde fri fra skole, når der blev tærsket.

Forinden traktorens motor blev kørt op på fulde omdrejninger, var de nødvendige trækremme forbundet og strammet op med en donkraft mellem tærskeværk, presser og traktor. Hjulene var klodset op, hvorefter det hele var klar til tærskningen.

Et par mand forkede negene fra stakken ned til ham, som lagde negene i tærskeværket. En anden passede sækkene ved kornudtaget, og en mand fjernede halmballerne fra presseren. De blev enten stakket eller båret op på halmloftet.

De fyldte kornsække blev båret op på kornloftet, hvilket absolut var det hårdeste arbejde i hele arbejdsgangen.

Når man hen under aften var færdige, blev maskinerne klargjort til afgang, men først skulle alle, der havde hjulpet, "fodres af". Retten var altid flæskesteg. Det var ikke småting, sådan et "tærskehold" kunne sætte til livs.

Jens Poulsen

Længere mod nord for enden af en smal vej lå det sidste hus, en lille hvidkalket længe tækket med strå. Her boede fisker Jens Poulsen sammen med sin kone, Jensine, og børnene Alice og Thorkild. Jens ejede motorbåden "Jensine". Han kvittede fiskeriet som erhverv et par år efter, at købmandshandelen blev solgt, og der blev brug for ham der som arbejdskraft.

Sønnen Thorkild blev som sin far også ansat på Købmandsgården.

Både på land

Engdraget nord for byen hørte til Christian Lunds ejendom. Her fik fiskerne lov til trække deres både op om vinteren, hvilket helst skulle afpasses efter lidt højvande under en efterårsstorm. Det blev gjort ved, at man sejlede bådene ind i strandkanten til en træsliske som blev skubbet ind under kølen. Slisken var i forvejen fedtet godt ind i grøn sæbe.

Et stykke oppe på engen stod et forankret håndspil. En wire blev fastgjort til båden, hvorefter to mand betjente spillet, medens andre som støtte stod med ryggen til båden for at holde den på ret køl. Når båden var trukket op, blev der som fast støtte anbragt en buk på hver side af båden, hvorefter båden blev efterladt sådan, indtil den igen næste forår skulle bruges.

Nu benyttede man sig af at få bunden rengjort, malet og smurt ind i "Patent", hvilket var en kobberholdig maling som også modvirkede alge- og muslingtilsætning.

Alt sammen var spændende for en dreng at være med til, men der skulle ind imellem lægges kræfter i.

Når fars båd blev trukket op, blev jeg sendt hjem efter øl og sodavand leveret i trillebøren. Dette var forberedt hjemmefra af far, idet han allerede havde øllene stående klar i en 50 styks "Hof - ølkasse", dengang lavet af træ.

Chr. Lunds engstykke blev også brugt som tørreplads for fiskernes ruser. Hvis ruserne havde stået i længere tid i fjorden, blev de beskidte, idet de blev overbegroet af alger. De blev derved tunge og uegnede til at fange fisk med. Derfor blev de hevet op af fjorden og trukket ud på engen, hvor de kunne tørre og rengøres.

"Æ Barkgryd"

Ved foden af bakken stod "æ barkgryd", hvilket egentlig var en udendørs indmuret gruekedel forsynet med en skorsten. En sådan fandtes i næsten alle landets fiskerlejer, enkelte eksisterer endnu.

De blev anvendt til opvarmning af tjære eller lignende. Tjæren blev anvendt som imprægnering af diverse fiskeredskaber.

Midlet blev købt i hårde klumper, som det var nødvendigt at smelte, før man kunne bruge det til at imprægnere med. Garn og ruser blev herefter dyppet i den smeltede væske. Herefter blev de lagt op i nogle træbakker, hvor man lod redskaberne dryppe af. Derefter lagde man fiskeredskaberne ud på engens græs, hvor man lod dem ligge til tørring. Redskaberne var nu imprægnerede for brug i et årstid eller to.

Det var mit job at sørge for rigeligt brænde og i øvrigt at holde ilden ved lige under kedlen

samt at hente garnene fra loftet og med trillebøren køre dem til barkgryden.

Rusefiskeri efter rejer

Først skulle rejeruserne sættes. Man satte en halv snes stykker ved "æ sønderland", området mellem Boddum Bisgård og dæmningen til Boddum. Nogle gange blev de sat langs med dæmningen.

Til forankring af rusen slog man den første pæl i fjordbunden omtrent inde ved land. Hertil fastgjordes den ene ende af "æ rad". Derefter blev en jernring ved "undertællen" skubbet ned over pælen helt ned til bunden. Ved "overtællen" sad en lille "tamp", som blev bundet fast til pælen.

Vinkelret på kysten roede man derefter rusens fulde længde, strakte rusen ud, med rad og hoved, bandt derefter enden af rusen. Tampen herfra var også forsynet med en jernring, hvori blev ført en pæl, der herefter blev banket ned i fjordbunden.

Yderligere et par pæle blev anvendt til fastgørelse af rusens to "vinger". Herefter var rusen sat.

I blæsevejr var det noget af en opgave at styre båden under en sådan operation. Vi gjorde det ved at holde båden op mod vinden og i læsiden støde den ene åre ned bunden. Der skulle også tages hensyn til rusen, der helst skulle trækkes ud i den rigtige retning. Man måtte ikke presse mod pælen, for så kunne den blive skæv eller i værste fald knække.

Det skete at fatter skældte ud og lod mig vide, at jeg aldrig blev så dygtig til opgaven som min ældre bror, Lars, var. Men jeg lærte det med tiden, men irettesættelsen fremmede ikke min lyst til at blive fisker.

Rejerne, vi fangede, var små fjordrejer, også kaldet græsrejer, fordi de holdt til i de buske af fjordgræs, som dengang voksede i pletter inde på de lave vanddybder. Vi fangede også sandrejer, som levede, hvor der var sandbund, men de var ikke så eftertragtede, selvom de var større end græsrejerne. Rejerne solgte far lokalt, men var der overskud, blev de aftaget af fiskehandler Mehlsen i Struer Havn.

Med en kasse og et par kilo rejer og et par isklumper cyklede jeg ofte til Hurup. Pakken afleverede jeg på stationen, og formedels en krone blev den sendt som banepakke til Struer, hvor modtager selv måtte afhente pakken på stationen.

Det skete, at ål gik i rejeruserne, hvilke altid var velkomne. I øvrigt var åleruserne større og blev anvendt på dybere vand. Far havde et par stykker stående ved slusen og nogle nede ved "Pe' Thamsens Land".

Andre former for fiskeri

Om sommeren satte vi også et par ruser omme på den anden side af dæmningen i "æ Kilk", indsøen Kilen. Denne dæmning, som forbinder Doverodde med Boddum, blev bygget i 1864. Boddum optræder i dag som en halvø, men før fordums landhævning var Boddum en ø.

Kilen indeholder ferskt vand forårsaget af tilløbet Boddum Bæk samt vand fra en række mindre kilder, grøfter og markdræn.

Fiskeriet i Kilen var pga. søgræs besværligt, men græsset var ideelt for bestanden af ål, og de var der. Om foråret trak de ind gennem slusen, som forbandt Kilen med fjorden for om efteråret at trække den modsatte vej.

Engang skulle min ven, Palle, og jeg prøve, om vi kunne tjene en ekstra skilling, så vi "lånte" et par bakker kroge af min far. De skulle "agnes", hvortil vi brugte regnorm. Om aftenen satte vi derefter krogene. Næste morgen ved 5-tiden blev de hevet op, idet vi skulle være færdige, inden vi skulle i skole.

Som mange fiskere før os har måttet sande – udbyttet stod ikke mål med indsatsen.

Efter oplevelsen blev krogene klargjort og agnet nok et par gange, men vi fangede kun 4-5 ål, så vi opgav projektet. Min far trak på smilebåndet, da vi slukørede afleverede de "lånte" kroge.

Om efteråret, når ålefiskeriet stoppede, skulle der sættes nedgarn. Nedgarn var bundet af tynde tråde, dengang lavet af bomuld, i dag laves de af nylon.

Højden på nettet, når det står i vandet, er ca. 1,5 m, og længden udgør ca. 10 – 15 m. Ligesom ruser er neddene forneden forsynet med

blylodder og foroven med korkstykker, hvilket bevirker, at neddet kan forblive lodret stående, når det anvendes i vandet.

Hver ende af garnet var forsynet med noget "synk", hvilket kunne bestå et par mursten. En stage forsynet med et flag lavet af rødt stof udgjorde afmærkningen af rusens tilstedeværelse på havbunden.

Garnene blev ofte sat i nærheden af "æ Mie" og sejlrenden. Her blev de strakt ud og sænket ned på fjordbunden. Garnene kunne sættes enkeltvis, men 8 – 10 garn kunne også "linkes" sammen, så de kom til at udgøre en hel række af garn.

Når garnet efter en passende tid blev taget op, fjernedes de større fisk ved optagningen, medens de mindre først blev fjernet ved den senere klargøring af garnet.

Kærkommen var det, når der kunne hales et par rødspætter, skrubber eller isinger ind over rælingen og det skete at en "gris" (stenbider) forvildede sig ind i vores garn. Skete det, skulle det helst være en rød stenbider (hun), de grå (hannerne) var for vandede til menneskeføde.

Mejeriet

Uden for byen, klos op af vejen (er flyttet siden dengang), der fører over til Boddum, lå mejeriet. Faktisk ligger det der endnu, men det er for længst ophørt med at fungere som mejeri.

Jeg blev tit sendt på mejeriet efter daglige mejeriprodukter som, sød-, skummet-, kærnemælk samt efter fløde, smør og ost. Mælken hentede man i en aluminiumsspand, fløden i en kande. Osten og smørret blev pakket ind i to lag papir, først i pergamentpapir og derefter i gråt indpakningspapir.

Som regel var det 1. mejeristen, der ekspederede varerne, hvilket skete fra et lille bord, som stod mellem smørkærnen og kølerummet. Penge blev opbevaret i en lille kasse, som stod på bordet.

Det var ikke altid, at mejeristen havde tid til at ekspedere, hvorfor man pænt måtte vente, til han fik tid. Men det gjorde bestemt ikke noget, tværtimod, for så var der tid til at se sig lidt omkring og der var nok at se på mejeriet.

Når man havde ærinde på mejeriet til dets udsalg, gik man som regel "bag ind", dvs. ind

Udsigt fra Boddum til fjorden ved Doverodde og Kilen (t.v.), adskilt af dæmningen til Boddum.

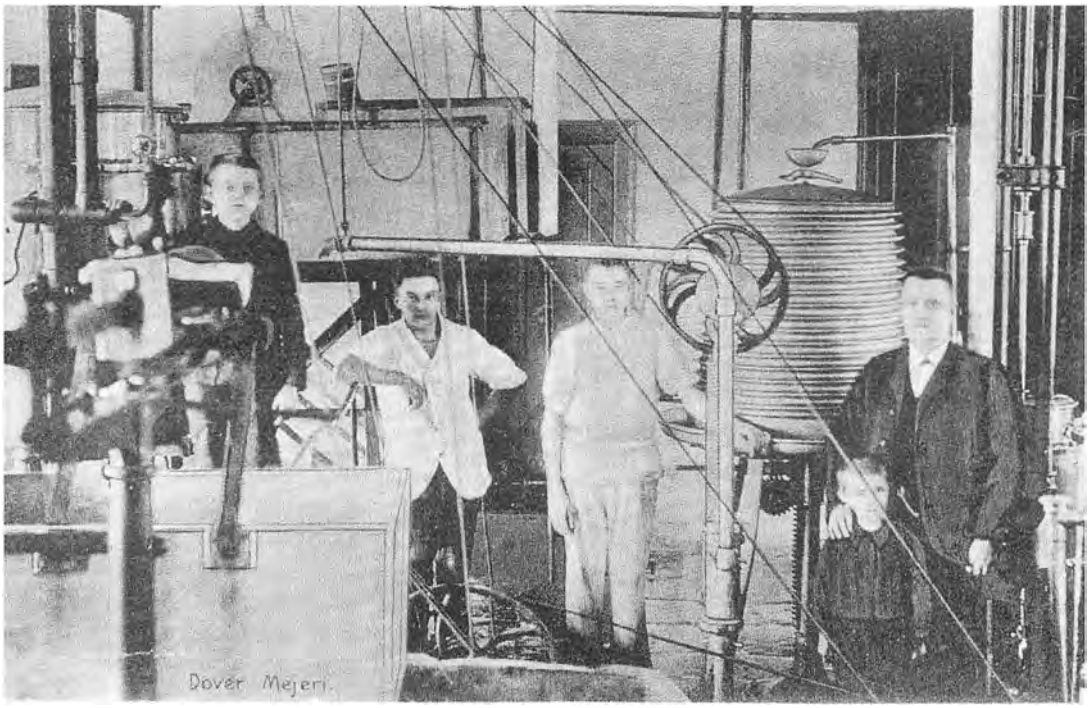

Doverodde Mejeri.
Mejeribestyrer Korsgaard lod sig i 1907 fotografere på sin arbejdsplads sammen med børn og ansatte.

ad døren omme ved værkstedet, gennem en gang som førte forbi "laboratoriet" og baderummet samt videre gennem kedel- og maskinrummet. Det var meget spændende, især når man gik forbi dampmaskinen med dens frem- og tilbagegående stempel samt det roterende svinghjul, som var på størrelse med en voksen mand.

Man så regulatoren snurre rundt samt hørte lyd af hvæsende damp, som efterlod en strøm af varmt vand, som løb over gulvet.

Fra dampmaskinen førte remme op under loftet til en aksel med remskiver. Herfra var der ført remme gennem muren ind til selve mejeriet. Her sad der på en anden aksel flere remskiver, hvorfra der igen var ført remme til de maskiner, som mejeriet brugte til fremstilling af dets produkter.

Kærnen f.eks. lignede en stor trætønde. I den pumpede man fløden, hvorefter man maskinelt bragte kærnen til at rotere, hvorved man kærnede fløden til smør.

I siden af kærnen var der en inspektionsrude. Gennem den kunne man følge processen, indtil smørret havde fået den rette konsistens. Når det var sket, stoppede man kærnen, hvorefter man tappede den overskydende kærnemælk ud. Derefter kunne man åbne kærnens luge for med en træspade at fjerne smørret og sætte det på dritler. Herefter blev smørret transporteret til Esbjerg og sejlet videre til England.

Mejeriet summede af travlhed fra tidlig morgen. De første mælkevogne ankom ved seks – syv tiden og de sidste henad ved middagstid. 2. mejeristens første morgenjob var at fyre op under kedlen. Det var en lavtryks dampkedel, hvis primære opgave var at levere damp til mejeriets hjerte, dampmaskinen.

Man brugte også damp til opvarmning af vand. Skulle man bruge en spand varmt vand, så fyldte man spanden med koldt vand, hvorefter man stak en slange, som var tilsluttet dampsystemet, ned i spanden. Herefter åbnede man for dampen, og i løbet af et øjeblik blev vandet

opvarmet til den temperatur, som man ønskede.

På gårdsiden af mejeriet fandtes der en lang perron, hvorfra to porte førte ind til mejeriet. Bag den ene port foretog man indvejningen af mælken, og bag den anden skete udvejningen af mælken.

Når en mælkevogn ankom, blev jungerne med håndkraft ført ind til indvejningskarret, hvori leverandørens mælk blev hældt op. Mælken blev kontrolleret ved prøveudtagning og efterfølgende vejet. Kontrollen var for at måle mælkens fedtprocent m.m.

Mælken fortsatte herefter ind i bearbejdningsprocessen, som varmebehandling og centrifugering. Ved udvejningsporten kunne mælkekusken få fyldt tomme mælkejunger op med "restprodukter", hvilket kunne være skummetmælk og valle. Disse produkter kunne anvendes som foder for grise og kalve.

Mælkekusken fungerede også som mælkemand, idet han formidlede bestilte mejeriprodukter m. m. til leverandørerne eller til de beboere, hans rute førte forbi.

I mejeriets gård var der indrettet stalde til mælkekuskenes heste. Herinde kunne hestene få et foder, medens mælken blev ind- og udvejet. Det kunne også hænde, at kusken havde et ærinde i Købmandsgårdens butik.

Om vinteren kunne der være så meget sne, at mælkevognene var udskiftet med kaner. Der kunne gå lang tid, inden sneen blev ryddet på de små veje.

Når sneen rigtig føg, kunne der danne sig bare pletter på vejene. Det kunne være vanskeligt for de stakkels heste at forcere disse bare pletter uden sne, især hvis det blæste kraftigt, og det måske også gik op ad bakke. Derfor, hvis kusken kunne komme af sted med at køre i vejsiden, eller ude på marken, så gjorde han det.

Når det var rigtig koldt og sneen føg, kom mælkekuskene gerne om på kroen, hvor de købte en kop kaffe og en ostemad. Det blev som regel fortæret i privaten, som var det eneste rum, der var opvarmet. Nu gik snakken lystigt, og "snadderne" blev tændt, hvorefter luften snart blev tyk af røg tilsat en snært af lugt fra kostald.

Hyggeligt var det; et friskt pust udefra i den ellers så triste mørke vinter.

Jeg husker de fleste af mælkekuskene endnu. Aksel Nielsen ser jeg gerne når jeg er hjemme til fest idet han kommer sammen med min ældste bror. Jens Brandsholm var en af de ældste. Hans sønner, Viggo og Åge, kørte også mælk. Henrik og Poul Jepsen og et par stykker mere kom ude fra Bisgård Mark. Fra Dover kom Ole Andersen, Chr. Korsgaard og Mejner Vangsgaard, som en gang ville lære mig at tegne en hest.

Det lykkedes ikke rigtigt for mig, selv om han var virkelig ferm til at tegne.

Sommerminder fra Doverodde

Af Clara Svendsen, Korsør

Til indledning vil jeg gerne skrive lidt om min familie og min tilknytning til Doverodde området.

Min far hed Hans Christian Nørgaard og blev født i Doverodde den 16. maj 1918 og døbt i Boddum kirke den 16. juni 1918, i øvrigt samme dag som hans forældre blev viet. Hans mor, Karen Nielsine Nørgaard, var datter af Anders Kristensen Nørgaard og Thomine Thomsen, der var centralbestyrer i Doverodde.

Min far og hans forældre flyttede til Sjælland til Roskildeegnen, hvor min far fik 9 søskende. En af hans søstre, nemlig Ester, inviterede mig med til Lise og Martin Reenberg i Doverodde. Lise var søster til min farmor og altså min fars moster. – I øvrigt har en anden af min fars søstre og hendes mand, Rita og Poul, boet i huset, som de overtog efter Elise Reenberg. Men de flyttede tilbage til Sjælland igen. Jeg selv er opvokset i Hvidovre; vi var tre søskende.

Centralen

I sommeren 1950 blev jeg af min faster Ester inviteret med på besøg hos hendes moster og onkel, Elise og Martin Reenberg, på Doverodde central. Thomine Nørgaard, som er mor til Elise, var centralbestyrer. Hun havde sin egen lille stue i huset. Egentlig kan jeg ikke huske så meget af den ferie eller af togrejsen.

Den følgende sommer blev jeg igen inviteret, og denne gang kunne jeg rejse via skolen med Østrups ferietog, ganske gratis. Med billetten

Elise og Martin Reenberg.

hængende om halsen, drog jeg fra København omkring kl. 7.00 om morgenen mod Ydby, hvortil jeg ankom omkring kl. 18.00 – dér stod min fremsendte cykel og kuffert i godsekspeditionen. Moster Lise stod og ventede – og så gik cykelturen mod Doverodde.

Hele fem uger skulle jeg være der. Mon jeg fik hjemve?

Det gjorde jeg bestemt ikke – det var der slet ikke tid til med alle de oplevelser.

Livet på centralen var utroligt spændende, men at få lov at prøve at trække i snorene – nej! Nå, men jeg var jo også kun otte år. De første år jeg kom der, levede Thomine, men senere blev moster Lise centralbestyrer. Den lille stue blev så til den "fine" stue med små hyggelige møbler.

Haven ved centralen i Doverodde 1951. Huset bagved er Kathrine Førbys. Fra venstre: Grethe, Birgit Sørensen, Clara, Inger (familie til Martin), Tove (søster til Birgit) og Lise.

De efterfølgende år fik jeg nogen gange lov til at passe centralen helt alene - bare det at "trække" i trådene var en oplevelse. Der skulle også skrives små sedler i forskellige farver, alt efter hvor der skulle ringes hen (udenbys). Minuturet skulle sættes til, og senere blev sedlerne talt op – jeg vil tro, at regningerne blev skrevet ud fra dem (eller måske var de bare kontrolsedler). Mange lystsejlere kom også for at ringe; de skulle give familien besked om, at de nu var i havn. Der var ansat en ung pige til at passe centralen i dagtimerne, men om natten var det Lise selv. Den kunne ringe mange gange eller kun ganske få, men jeg tror ikke, der var mange nætter, de fik sovet igennem. Det var nok heller ikke altid nemt at være "telefonistinde" - det hele foregik jo i spisestuen, hvor der aldrig var helt ro, men der var ikke plads til centralen andre steder, og så kunne man jo også gå en tur i køkkenet eller støve af, og hvad der ellers var af daglige gøremål.

Martin var arbejdsmand, og et år var han med til at bygge dæmningen over til Boddum. Nu skulle den laves ordentligt med asfalt. Det var hårdt arbejde, for der var ikke de maskiner vi har i dag – næsten alt foregik med håndkraft. Jeg tror, arbejdet stod på et par år. Vi skulle jo have dæmningen for at komme nemmest og kortest til Boddum kirke og by. Jeg var tit med Lise derovre for at passe hendes forældres gravsted.

Mejeriet

Nu må I ikke tro, at det kun var ferie, næh, der skulle også gøres lidt gavn! En af opgaverne var at gå på mejeriet for at hente dagens forbrug af mælkeprodukter. Det var jo helt specielt – jeg havde aldrig set et mejeri før, men af sted med mælkespanden alene tidligt om morgenen. Jeg må indrømme, at de første gange var jeg ikke særlig stolt af situationen – det var nogle store maskiner, der var glat og vådt på gulvet – og så selvfølgelig travlhed. Men heldigvis var Sloth en rar og hjælpsom mejerist. Han forklarede om maskinerne og om, hvilken funktion de havde, så til sidst blev jeg helt fortrolig med Doverodde Andelsmejeri. Mejeriet er senere revet ned - kun bestyrerboligen er der endnu.

Dalen

Ja, den var virkelig noget for sig. Store skrænter - har kravlet op på toppen, (men sig det ikke til nogen!), det var noget af en tur. Jeg ved ikke, om Lise og Martin ejede jorden, for de havde ikke megen have ved huset. Nå, men for mig var dalen en arbejdsplads. Der var frugttræer og -buske, kartofler, ærter og sikkert meget mere, men især, og ikke mindst, jordbær. De sku'

altså plukkes, og det var sæson, når jeg var i Doverodde – det gik der meget tid med. Senere var det ærter, hindbær, solbær og ribs – ja, man skulle ikke drive den af, selvom det var ferie. Det var da også hyggeligt om aftenen, for flere af byens beboere var ude på aftentur, og så blev de inviteret indenfor hos Lise og Martin til jordbær med fløde – en god afslutning på en god dag. Så var der lige bierne, som var Martins domæne – og jeg var også med til at slynge honning. Det er helt utroligt, hvad jeg oplevede i Doverodde, også med hensyn til bearbejdning af bær, frugter og meget mere. Der var meget til rygsækken. Senere har jeg også fået erfaring med nogle af disse ting, selvom jeg er bymenneske.

Persongalleriet

Nu var det ikke arbejde alt sammen; der var megen tid til leg og besøg hos beboerne rundt omkring, og når fiskerne bødede garn, kunne jeg få dem til at fortælle om deres fangst, og hvad der i øvrigt var sket på "æ haw"(fjorden). Jeg hyggede mig med dem, når de fortalte – og jeg kan endnu se for mig, hvor flittige de var med nål og tråd - megen søvn blev det vist ikke til for dem.

Børn var der også en del af – de var ikke rejst på ferie, men hjemme – så der var rig mulighed for leg. Det gjorde vi henne under bakkerne, og hvis det var dårligt vejr, var vi indendørs og læste Ota-bøger – de var hårrejsende, spændende for os børn. Det var hos Birgit, Henning og lillesøster Tove.

Fødselsdage var jeg også med til – bl.a. i Købmandsgården hos familien Vestergaard. Det var gerne i haven, hvor lange borde var dækket op. Vi var mange børn, og vi legede alt muligt; både i haven og i skoven, der stødte op til. Nogen gange, hvor det var dårligt "vejle" som man siger på jysk, var vi indendørs i Købmandsgården. I stuen op til butikken stod et flygel - der var nogen, der kunne spille – jeg husker ikke hvem – men vi dansede og sang, og ih, hvor havde vi det sjovt. Der var vide rammer for vores udfoldelser - jeg tror, at Vestergaards børn, Krista og Leo samt deres kammerater måtte mere end de fleste.

Hos Vestergaards var der en feriepige fra Sydslesvig. Vi kunne ikke altid forstå, hvad hun sagde, men vi forstod hinanden alligevel.

Der var også andre "Kjøvenhavnerbørn" på ferie. Henning var hos familien Sloth, og Jette var hos Jens Poulsen. Vi var meget sammen alle sammen – så der var mange muligheder for leg.

Jeg kom en del på besøg hos Kathrine og Niels Sørensen. Vi sang og snakkede, og jeg fik fortalt historier. Niels arbejdede i Købmandsgården – og der var især travlt, når de store skibe med kali, salpeter og sikkert meget mere, som jeg ikke husker, lagde til ved den lille kaj i Doverodde. Så stod hele gaden som en stor støvsky, som først lagde sig, når det var fyrafften, og det var nogle gange sent – for færdige med at losse, skulle de være den dag.

Fra moster Lises »baghave«. Lillian og jeg er ude at ro en tur.

Hos familien Sloth, hvis bolig lå overfor mejeriet, var det også dejligt og hyggeligt at komme. Her var deres børn, Poul og Mette også et samlingspunkt.

Edith og Sven Korsgaard samt Katrine Førby var også meget besøgt – ligesom hele Sund familien omkring kroen var glade, gæstfrie og hyggelige, men meget travle mennesker.

Selv helt i Boddum fik jeg gode venner, heriblandt Anni Hasager (hed hun dengang). Hendes familie tog også pænt i mod mig. Vi har stadig kontakt til hinanden.

Nogle aftener var Doveroddes ungdom ude at bade i havnen – de sprang i fra molen – når

kutterne ikke var i havn, men det var bestemt ikke det bedste sted, for der var meget olie – den lå ligesom en film på vandet, men i skulle de.

Familien 1954.
Fra venstre: Jens Chresten Thomsen, født i Boddum 1879 (morbror til Elise), Lillian Willumsen (min kusine), moster Lise, Clara og tante Marie, gift med Jens Chr.

Kongebesøget

Kongefamiliens besøg var noget særligt. To gange, mens jeg var i Doverodde, lagde Kongeskibet vejen forbi. Skibet kunne dog ikke lægge til ved molen, men den kongelige chalup blev brugt til at sejle dem ind til molen. Den første gang skulle de videre i biler til Thisted, og da de gik ind fra molen, stod vi som sild i en tønde for at få et glimt af Frederik, Ingrid og de tre prinsesser. Vi fik det hele med, og der var også tid til et par håndtryk undervejs. Mens de kongelige var på besøg, fik vi en af fiskerne til at sejle ud til Kongeskibet, så vi kunne se det tæt på. Selvfølgelig spurgte vi ikke, men tog bare af sted, og kors, hvor fik jeg skældud, da jeg ved middagsbordet nok så fro fortalte om sejlturen. Nå, det blev nu hurtigt glemt, for der blev arrangeret en aftentur for beboerne. Jeg tror, det var Harrys kutter vi drog ud med, og Kongeskibet, som vi så fra mange vinkler, var og er et flot skib.

Den anden gang de kom, tror jeg var i 1956. Her skulle de kongelige spise på Doverodde kro. Hele byen og omegnen stod på den anden ende. Jeg blev også sat i gang - jeg skulle passe Eva og Henrys barn, jeg tror han hed Bjarne. Hele familien, der hørte til kroen, og flere rundt omkring, blev sat i sving. I dagene op til blev der pudset messingtøj, sølvtøj og hvad ved jeg, ligesom der blev stegt og braset - og efter besøget stod den på opvask og rengøring med mere. Så tror jeg også, alle var trætte af al den ståhej, men en hel speciel oplevelse rigere.

Under helt almindelige former blev kroen meget brugt af folk, der var på foreningsudflugt. Her ankom de i store busser til eftermiddagskaffe og hjemmebagt kringle – jo, der var på trods af at Doverodde bare var en lille plet på landkortet, altid liv og mennesker på besøg.

Hovmarksgården

Så var der også "Hovmarksgården" i Dover skov, hvor Lisbeth og Viggo Nørgaard (bror til Lise) boede. "Skovridderen" som vi også kaldte ham. Der har jeg været med til at høste, malke, hente kreaturer hjem, og ikke mindst at gå lidt i vejen, men der var aldrig sure miner, og jeg følte mig altid meget velkommen.

Det var også sådan, at både Lisbeth og Viggo havde fødselsdag, mens jeg ferierede i Doverodde, så jeg var altid til stor middag. Stegte ål og jordbær var traditionen, og de feriegæster, der var hos Lise og Martin var altid selvskrevne som gæster. Der blev lejet en bil med chauffør, så vi blev kørt både ud og hjem.

Udflugterne

Hver sommer arrangerede Lise og Martin en sommerudflugt. Bil med chauffør - Rudolf, tror jeg han hed, blev lejet. Turen gik f.eks. til

Hovmarksgård i Dover Plantage ca. 1948.
Ca. 1955 blev den gamle staldbygning revet ned og bygget op igen.

Lodbjerg og Agger og sluttede med kaffetår i Morup Mølle. Ja, en tur til Lemvig blev det også til et år. Vi var altid mange, der ferierede på centralen – i kortere eller længere tid. Stille var der aldrig, men Lise og Martin tog det hele i stiv arm.

En gang var jeg med Lise og Martin på en bustur til Vildsund. Her talte Viggo Kampmann, og det var omkring 1953, hvor han var finansminister under Hans Hedtoft - regeringen.

Der lå også en dyrepark, som vi besøgte. Vi havde kaffe og madpakker med, som blev nydt i "bjergene". Jeg tror, det var en politisk forening, som Lise og Martin var medlem af, der arrangerede denne sommertur.

Biografture, dyrskuebesøg og endda sommerteater med Hans Bakgaard i Ydby skov. Ja, jeg har i hvert fald oplevet lidt af hvert i de ferier.

Afskedens time

Åh, ja, den var svær. Jeg gik rundt til alle i Doverodde og sagde farvel – og var der tårer i mine øjne, så var der også i deres. Jeg lovede, at jeg nok skulle komme igen næste sommer – det blev til otte gode somre i Doverodde.

Da jeg senere kom ud af skolen og i lære, kom det hele lidt på afstand, men jeg glemmer aldrig de mennesker, jeg mødte der. De har virkelig betydet meget for mig og taget pænt imod mig år efter år.

Jeg har senere været i Doverodde, men mange af de personer fra dengang er borte nu, men i mit hjerte lever de stadig.

Klostermøllen i Vestervig

Af Charlotte Boje H. Andersen, Museet for Thy og Vester Han Herred

I forsommeren 2006 indviedes en lille plancheudstilling om Vestervig Klostermølle. Udstillingen er sat op i det til formålet byggede skur ved siden af møllen, og hermed markeres afslutningen af Klostermøllelaugets arbejde med renovering af møllen. Udstillingen handler om møllens historie, om dens omgivelser og om vand- og vindmøller generelt.

»Udstillingsbygning«.
Den nye bygning til plancher.

Vestervig Klostermølles historie

Vestervig Klostermølle blev bygget omkring 1860. Bygherren var godsejer Christian Breinholdt til Vestervig Nedergård, også kaldet Vestervig Kloster. I 1909 blev møllen solgt og fungerede derefter som almindelig kundemølle - ejet og drevet af skiftende møllere. Den første møller, der købte klostermøllen i 1909, var Niels Bruun. Han solgte den i 1917 videre til Marius Jensen, som kun havde møllen i en kort årrække. I 1921 overtog Emil Madsen møllen, og fra 1930 drev hans søn, Viggo Madsen, den indtil 1960, hvor møllen gik ud af drift.

I 1921 blev møllens kapacitet beskrevet. På det tidspunkt var der to kværne, valseværk, skallekværn og en hjælpemotor med 14 HK aktiv råoliemotor. Vindfanget var dengang som nu på 24 alen eller ca. 15 meter. Der var monteret amerikansk krøjeværk, som gjorde krøjningen (når vingerne drejes op mod vinden) en del lettere.

Møllen blev fredet i 1964, og i 1965 købte Vestervig Håndværker- og Borgerforening den for 2000 kr. med det formål at bevare møllen som et kulturminde. I 1966 blev møllen solgt videre til Selskabet Danske Møllers Venner, som man mente, bedre kunne stå for bevaring og restaurering. Selskabet gik i gang med en istandsættelse og fik i 1968 lagt nyt stråtag på dele af bygningen, men man kom ikke videre med sagen på grund af pengemangel. Møllen fik derfor lov at stå i en årrække, og bygningen forfaldt. I 1989 blev møllen købt tilbage af Håndværker- og Borgerforeningen for det symbolske beløb af en krone. Foreningen havde ønske om at føre møllen tilbage til dens oprindelige udseende og gik derfor i gang med at samle penge ind til en restaurering af møllen. En del af det bærende tømmer skulle udskiftes, møllekroppen og hatten dækkes med spån i stedet for strå, og der skulle sættes ti vinduer i, så møllen kom til at fremstå, som da den blev bygget.

Netop som restaureringsarbejdet var færdigt, indtraf en katastrofe. I februar 1990 kom der en kraftig vestenstorm. Det var ikke muligt at dreje vingerne op mod vinden, og vinger og møllehat blev kastet til jorden og smadret. Hatten blev efterfølgende repareret, men der måtte bygges nye vinger. Heldigvis var der ikke sket skade på møllekroppen, som man netop var blevet færdig med at spåntække. Møllehat og nye vinger kom på plads i 1991.

Møllen i brug

Da møllen var i brug, havde mølleren og hans medhjælpere mange opgaver. Det var først og fremmest vigtigt at få møllehatten krøjet dvs. drejet op mod vinden, så man kunne udnytte

»Klostermøllen«.
Vestervig Klostermølle fremtræder i dag flot i landskabet ved kirken.

vindenergien optimalt. Desuden skulle folkene trække sejl på vingerne og i stærk vind trække det af, så vingerne ikke kørte for hurtigt rundt. Hvis vingerne løb løbsk, risikerede man, at de blev rykket af.

Mølleren skulle derfor hele tiden være på vagt for ændringer i vejret. En engelsk møllehistoriker skriver, at det at håndtere en stor vindmølle i stærk blæst kræver lige så megen agtpågivenhed som at styre et stort sejlskib for fulde sejl.

Når vingerne var stillet rigtigt, skulle bremsen løsnes, så maskineriet kunne gå i gang. Dette kunne ske fra jorden, da bremsen var fastgjort til krøjestjærten. Derefter lå arbejdsopgaverne primært inde i møllebygningen, medmindre man igen måtte ud for at krøje eller stille på vingernes sejl.

Sidst på dagen, eller når vinden lagde sig, blev møllen bremset igen. Det store knaghjul blev bundet fast, for bremsen alene kunne ikke holde vingerne og det store tandhjul, hvis det blæste op i løbet af natten. Desuden skulle sejlene trækkes sammen.

»Sennels hestevogn«.
En hestevogn holder uden for Sennels Møllen med kornsække.
Foto: Lokalhistorisk Arkiv, Thisted.

Når der var god vind, måtte mølleren af og til arbejde i døgndrift for at få afviklet ophobede arbejdsopgaver. Med tiden blev der udviklet hjælpemotorer, der kørte på råolie. De kunne kobles til møllens maskineri og holde kværnene i gang, når der ikke var vind nok. Selv om der nu var mulighed for at bruge motor, udnyttede man dog først og fremmest den gratis vindenergi.

»Skjoldborg arbejdsbillede«.
Kornet hældes ned i tragten til kværnen.
Arbejdsbillede fra Skjoldborg Mølle.
Foto: Lokalhistorisk Arkiv, Thisted.

Møllens kunder kom til møllen med hestevogne lastet med korn. Kornsækkene blev ført ind i møllen gennem døren i kælderen, og ved hjælp af et spil hejste man dem op på kværn- eller maleloftet, gennem lemme i gulvene. Her blev kornet hældt ned i den tragt, der ledte det videre ned i kværnen. Undervejs skulle møller-en og hans medhjælpere tilse kværnene og maskineriet. Til sidst kunne det malede produkt tappes i kælderen.

Der blev fremstillet forskellige produkter på møllen, og kornet skulle igennem flere processer, alt efter hvor fint det skulle formales. Der var desuden en valsemølle, som knuste havre til dyrefoder og forarbejdede byg til byggryn. Det var vigtigt, at kornet, der skulle males, var helt tørt, ellers blev det dejagtigt, når det kom ned i kværnen.

Til fint mel skulle kornet først afskalles på et særligt pilleværk, hvor en roterende sten gned kornet mod en metalraspe. I selve kværnene blev melet malet. Man kunne opnå finere mel ved at køre det gennem kværnen flere gange. Undervejs blev melet siet i store sigter. Det frasorterede klid blev også anvendt, dels til foder, dels til grovbrød. Det helt fint formalede mel blev brugt til fint brød. Man brugte overvejende rugmel til brød, mens fint brød af hvedemel var forbeholdt særlige lejligheder.

Kværnstenene var fremstillet af hårde stenarter og blev importeret fra bl.a. Sverige, Norge og Rhinegnene eller Frankrig. Stenene havde riller på de flader, der vendte mod hinanden. Men det sled på kværnstenene at male kornet, og rillerne skulle hyppigt hugges op – eller bildes – med et særligt værktøj. Det var også møllerens eller møllersvendens opgave at sørge for dette, og det krævede et vist håndelag og præcision. Senere fandt man ud af at lave maskinfremstillede kværnsten, der ikke blev så hurtigt slidt.

Møllerens løn var en del af det korn, der blev malet. Han havde ansvar for at holde møllen i orden og sørge for reparationer. Mølleren på Vestervig Klostermølle boede i gården tæt nord for møllen, og han havde et landbrug på 3 tdr. land ved siden af møllergerningen. Desuden blev der drevet korn- og foderstofhandel, hvilket ikke var usædvanligt på møllerne.

Vestervig Kloster og møllerne

Vandmølleteknologien vandt indpas i Danmark i løbet af middelalderen, og her spillede klostrene en vigtig rolle, idet munkene ofte førte tekniske nyskabelser med sig.

Vestervig Kloster havde både i middelalderen og i århundrederne derefter stor interesse i at udnytte søer og vandløb omkring Vestervig. Dels drev klosteret – og senere godset - vandmøller, dels havde man store indtægter på fiskeri. I 1661 overtog Joachim Irgens f.eks. tre vandmøller fra kronen, nemlig Skårup Mølle, Mellem Mølle og Sønder Mølle. De fungerede som "græsmøller", idet der ikke var mølledrift i sommertiden, hvor engene blev brugt til græsning og kornavl. Senere gik man over til vindmøller, for ligesom landskabet omkring

Vestervig har gode vandløb, er der som bekendt også masser af vind.

De første vindmøller var såkaldte stubmøller, hvor det er en lodret stub, der bærer møllen. Hele møllehuset måtte drejes på én gang, når vingerne skulle krøjes op mod vinden. Dette satte grænser for, hvor tungt man kunne lave byggeriet, og hvor stort maskineri, der kunne være inde i møllen. Derfor gik man de fleste steder over til de hollandske møller, som gav mulighed for større kapacitet.

»Vestervig Kirkeport«.
Vestervig Klostermølle set fra kirkeporten.

Hollandske vindmøller

På de hollandske møller er det kun hatten, der drejes rundt ved krøjningen. Dermed kunne man udbygge maskineriet i møllebygningen ved at lade vingerne drive flere kværne og dermed øge produktiviteten. Med tiden blev der udviklet mekanismer, som gjorde krøjningen lettere, og man kunne sætte klapper på vingerne, så man ikke skulle bruge tid på at sætte sejl.

Den hollandske mølle blev udviklet i Holland og anvendt til afvanding af de store vådområder. Allerede i 1600-tallet kom de første hollandske møller til Danmark. Men det varede et par hundrede år, før de blev rigtig udbredt herhjemme, hvor det var mest almindeligt med vandmøller indtil omkring 1860.

I 1862 blev møllenæringen givet fri. Herefter blev der, indtil 1910, bygget ca. 30.000 møller i landet. Den danske meleksport kulminerede i 1877 med 75.000 tons rug- og hvedemel.

Efterhånden blev vindmøllen suppleret med oliemotorer, som øgede kapaciteten og mindskede afhængigheden af vind. I første halvdel af 1900-tallet blev elektriciteten mere og mere udbredt, og mange møller blev nedlagt.

Sidst i 1800-tallet udviklede man den såkaldte klapsejler. Det var en let vindmølle, der kunne producere elektricitet og som ofte blev monteret på en lade. En sådan mølle ses ofte på gamle fotografier af gårde. Klapsejleren var selvkrøjende og kunne levere kraft til forskellige maskiner, der f.eks. gruttede foderkorn, pumpede vand fra brønden og trak tærskemaskinen på gårdene. Mel blev nu for det meste fremstillet på store dampmøller og solgt hos købmanden. Møllerne blev i højere grad forhandlere af korn og foderstoffer. Efterhånden som der blev bygget elektricitetsværker, gik klapsejleren ud af brug.

Møller i Thy

Thy har på grund af de mange vandløb og den rigelige vind gennem tiden haft mange vand- og vindmøller. I dag er kun få bevaret, men ofte kan man genfinde møllerne i stednavnene; andre steder har gården, hvor møllen lå, videreført møllenavnet.

Fra 1860'erne til begyndelsen af 1900-tallet blev der bygget mange hollandske vindmøller i Thy. Vi kender omkring 32 møller jævnt fordelt i landskabet. Enkelte af dem står nu som fredede bygningsværker og besøgsmål. I egnen omkring Vestervig finder vi Refsbøl Mølle ved Hurup og Heltborg Mølle. Længere mod nord ligger Faddersbøl Mølle, der er åben for besøgende, og i nærheden af den Snejstrup Mølle og Hundborg Mølle.

Da Jernaldergården brændte

Af Anne-Louise Haack Olsen, Museet for Thy og Vester Hanherred

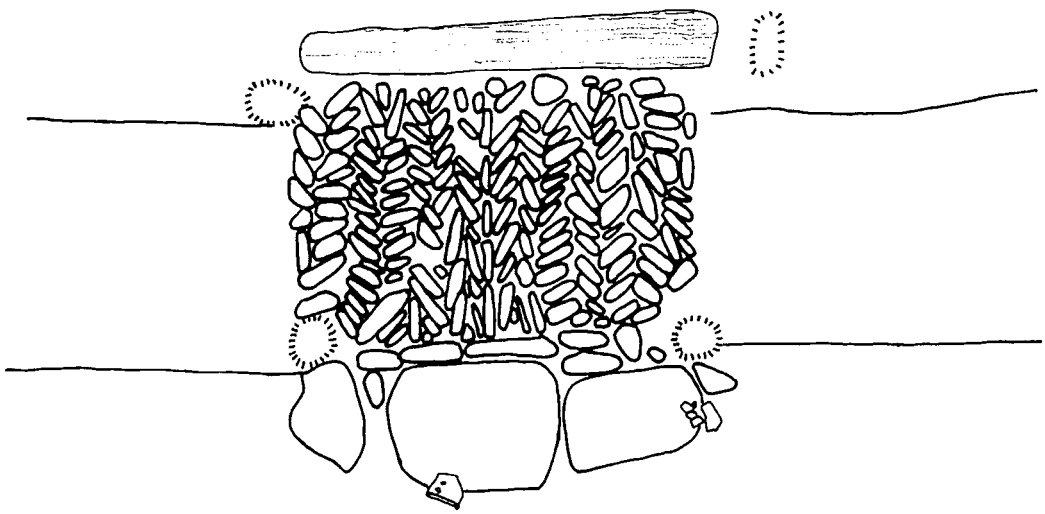

Ovenstående tegning blev allerede bragt i sidste års udgave af Sydthy-årbogen, hvor den stod som indgangsvignet til hele bogen. Det var meget passende, eftersom der netop er tale om en indgang. Tegningen viser det stenlagte indgangsparti i et nedbrændt jernalderhus fra tiden lige efter Kristi Fødsel. Huset blev udgravet af Museet for Thy og Vester Hanherred i 2001 og 2005 ved Brøndlund i Sdr. Ydby. Det er den mest velbevarede brandtomt, der er udgravet i Thy i mange år, og som noget helt specielt fandtes resterne af seks indebrændte husdyr i husets staldende.

Thy for 2000 år siden

Vi befinder os i den periode, arkæologer kalder ældre romersk jernalder, fordi der selv heroppe, mod nord, kan spores tydelig kulturel indflydelse fra det store romerrige længere sydpå. Det tidspunkt, hvor huset i Sdr. Ydby brændte ned, ligger næppe særlig langt fra den voldsomme katastrofe romerne oplevede, da Vesuv i år 79 e. Kr. gik i udbrud og begravede byerne Pompeji og Herculanum.

På denne tid fandtes der i det nuværende Danmark en veludviklet bondekultur, hvor folk boede i solide, velbyggede huse, ofte med flere gårde i én bebyggelse. Så godt som hele Thy var opdyrket og bebygget, skoven var næsten borte og landskabet lå mindst lige så åbent som i dag.

Byhøje og brandtomter

Især i Sydthy lå bebyggelserne tæt.

Gennem flere hundrede års bosætning på samme sted blev der dannet egentlige højninger, de såkaldte byhøje. Det skyldes først og fremmest, at husene havde 1 m tykke tørvevægge, der efterhånden dannede et tykt lag, når et hus gang på gang var blevet for brøstfældigt og blev jævnet, hvorefter et nyt blev bygget oven på den gamle tomt. Udgravninger i disse byhøje, der begyndte med en udgravning ved Ginderup i 1922, har givet en mængde viden om den daglige tilværelse i århundrederne omkring Kristi fødsel, hvilket man bl.a. kan læse om i det forrige bind af årbogen.

Aller mest viden er der at hente i de huse,

som brændte ned i oldtiden – måske som følge af uheld, der let kunne forekomme, eftersom varmekilden var et åbent bål midt på gulvet.

Når beboerne måtte flygte for ilden over hals og hoved, nåede de ikke at få alle deres ejendele med – ikke engang dyrene i stalden lykkedes det altid at få reddet ud. Når husets tykke tørvevægge og tag væltede ind over branden, blev den reduceret til ulmende gløder, der førte til, at træ og andet organisk materiale langsomt forkullede. Forkullet træ kan bevares gennem tusindvis af år, og et sådant nedbrændt hus giver derfor et helt enestående øjebliksbillede af et bondehjem for 2000 år siden.

Ældre udgravninger

Siden de første undersøgelser i Ginderup er der flere gange foretaget udgravninger i Sydthys byhøje. Man behøver blot at nævne udgravningerne ved Hurup Skole, ved parkeringspladsen nord for Vestervig Kirke og den store undersøgelse ved Heltborg i forbindelse med anlæggelsen af omfartsvejen nord om Hurup.

Ved disse undersøgelser er der fundet et stort antal hustomter fra jernalderen, herimellem også flere brandtomter, der har givet meget fine fund. Én ting har man dog ikke fundet i Thy, siden undersøgelserne ved Ginderup blev afsluttet i 1933-34, – en stald med indebrændte husdyr. Først nu, ca. 70 år senere, er en ny brandtomt med indebrændte dyr kommet for dagen.

En ny brandtomt fra Sdr. Ydby

Fundet af den nye brandtomt skyldes et sammentræf af tilfældigheder tilsat en god portion held. På en mark i Sdr. Ydby, der ejes af gdr. Bjarne Holmgård, blev der i 1999 afholdt en pløjedemonstration. De store maskiner skulle vise, hvad de duede til, og da vejret samtidig havde været regnfuldt, gik ploven dybt og skar gennem pløjelaget ned i det jernalderhus, der lå lige nedenunder – og hvis eksistens ingen anede noget om.

Eftersom huset var en brandtomt, blev både trækul, brændt ler og mængder af potteskår vendt op på overfladen. Ingen tænkte dog nærmere over det, før billedhugger og amatørarkæolog Knud Højrup kom kørende med Thybanen, der passerer tæt forbi stedet. Fra togvinduet så han en pløjemark med en højning, hvor jorden var meget mørkere end resten af marken. Han kontaktede museet, og et besøg på stedet viste, at der var tale om en ny byhøj fra jernalderen. På markoverfladen sås koncentrationer af potteskår, store pletter med aske, trækul og oppløjet ler fra husgulve, og sågar en stor sten, der viste sig at være en mortersten, der har været brugt til at grutte korn på.

Da der blev gravet en lille søgegrøft med skovl, kom et hushjørne for dagen lige under pløjelaget, og både i pløjelaget og lige under det lå store mængder skår fra lerkar, der ikke var blevet reddet ud under branden. Da huset tydeligvis ikke kunne holde til mange flere pløjninger, blev der fra Kulturarvsstyrelsen. bevilget penge til en undersøgelse – i første omgang af vestenden med den store mængde potteskår. Undersøgelsen blev foretaget i 2001.

Undersøgelsen

Normalt fjernes det dækkende pløjelag, der udgør de øverste ca. 25 cm af marken, med maskine. På grund af de mange fund blev pløjelaget her gravet op med håndkraft og sol-

Knud Højrup med den store mortersten, der lå i markoverfladen.

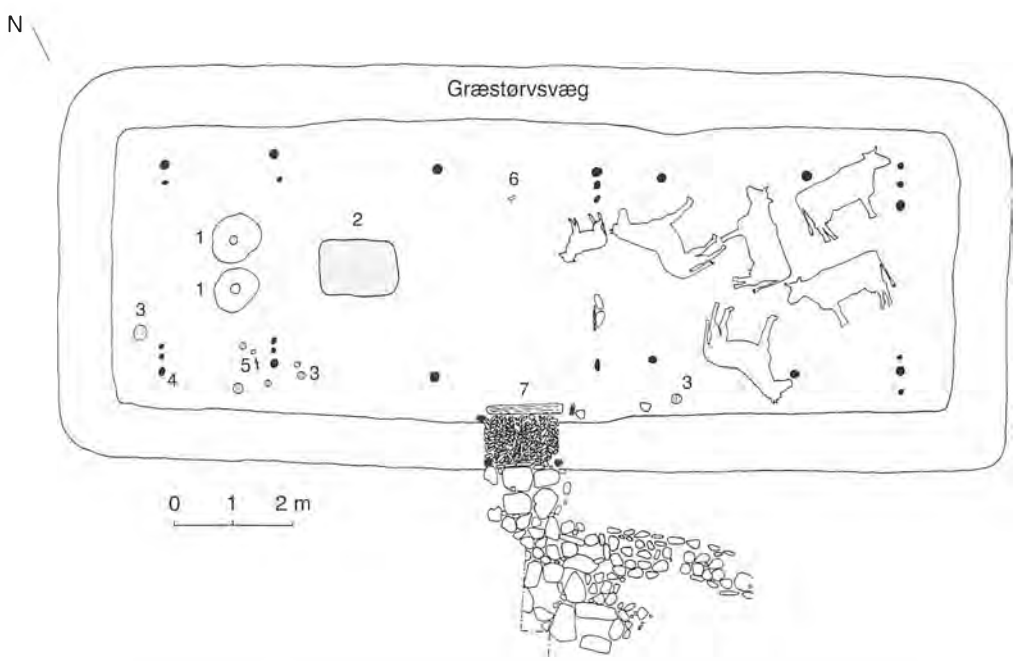

Forenklet plan over jernalderhuset med de indebrændte husdyr. Silhouetterne angiver dyrenes omtrentlige placering i stalden. Fåret og de to heste lå stort set som vist, blot mindre skematisk. Køerne – der også kan have været stude – er først og fremmest placeret ud fra tænderne, der angiver hovedets position. 1: De to mortersten 2: Ildstedet 3: Lerkar, stående på gulvet 4: Træstolper i lille skillevæg. 5: Kniv af jern 6: Lille jernøkse 7: Dørtrin af træ. Sten er angivet med åben signatur, og stolper er udfyldt med sort.

det, hvilket resulterede i mange kilo skår – helt op til 4 kg lå der i pløjelaget fra en halv kvadratmeter. Det viser noget om, hvor mange krukker en jernalderhusholdning rummede – men som vi senere skal se, var ikke alle lerkarrene blevet tilbage i huset.

På grund af de mange fund blev kun husets vestligste tredjedel undersøgt i 2001. Undersøgelsen af resten af huset måtte af hensyn til dyrkningen vente til 2005, hvor den varede det meste af efteråret, der heldigvis for os var usædvanlig mildt. Her blev resten af huset undersøgt – en langvarig affære på grund af de mange rester af husdyr, der blev fundet i stalden, og som forsigtigt måtte graves og børstes frem.

Et langhus fra ældre jernalder

I det følgende vil hele huset blive beskrevet under ét. Det var rektangulært og målte indvendig 14,5 m i længden og ca. 5 m i bredden, hvor midterpartiet var en anelse bredere end resten. Hertil kommer den 1 m brede græstørvsvæg, der bragte husets ydre mål op på 16,5 x 7 m. Det var orienteret omtrent NV-SØ, hvilket er det normale og stemmer godt overens med den herskende vindretning i Thy. Som det er almindeligt i den tids huse var vestenden beboelse, mens østenden var stald.

Taget havde været båret af to rækker træstolper på langs af huset, som derved fik en karakteristisk treskibet grundplan. Den nederste, forkullede del af stolperne stod endnu på plads, og det kunne ses, at de havde indgået i en art korte, tværgående skillevægge, som uden at være gennemgående dog har inddelt rummet.

De to afdelinger af huset var adskilt af et indgangsparti midt i den sydlige langvæg. På

grund af væggens tykkelse, havde huset et lille indgangsrum på ca. 1,5 x 1 m, og formentlig har der været både en yderdør af træ og måske en vidjeflettet inderdør, som det kendes fra andre fund. Selve det lille rum, der jo blot er selve hullet i væggen, har været udsat for meget slid, og det var derfor meget normalt, at man brolagde det med sten.

Sildebensbrolægningen

I Thy har man som noget helt specielt, eksempler på en usædvanlig smuk form for indgangsbrolægninger, der består af flade, som regel vandslebne, sten, der er sat på højkant i sildebensmønster. De kan stadig ses på den bevarede del af jernalderbopladsen ved Vestervig Kirke. Sådan en brolægning var der også i huset ved Brøndlund, og det var en af de flotteste, der nogen sinde er fundet. Den målte ca. 0,8 x 1,2 m og var meget velbevaret, hvilket var lidt af et mirakel, eftersom ploven var gået lige hen over den. Lige inden for døren lå en forkullet dørtærskel af træ, og hele indgangen bar præg af at være konstrueret med stor omhu. Den har tydeligvis været set som en meget betydningsfuld del af huset.

På linje med væggens yderside var der en art tærskel af større, flade sten på højkant som overgang til en brolægning af store marksten udenfor. Det er ikke vanskeligt at forestille sig, hvor mudret terrænet uden for huset kunne blive på en våd efterårsdag, så en brolagt sti op til huset var en praktisk indretning, der også findes mange andre steder.

Vestenden – menneskenes domæne

Under pløjelaget blev det stampede lergulv i husets vestende afdækket, delvis skjult af et massivt lag potteskår i sydsiden, og med rester af brandlagets aske og trækul. Den mortersten der var fundet på overfladen, havde siddet fast i gulvet, og der fandtes tydelige spor, både af denne og af endnu en mortersten, som tidligere var taget op af ejeren. Begge sten med deres cirkelrunde, glatte huller befinder sig stadig i lodsejerens varetægt. At finde to mortersten i samme hus er meget usædvanligt, og vi kan ikke umiddelbart forklare det.

Midt i vestrummet lå ildstedet – husets hjerte. Det sås som en firkantet plet, hvor lergulvet var langt tykkere end ellers. Her har ilden blusset og madlavningen foregået – måske er der

Indgangen med sildebensbrolægningen, set udefra. I forgrunden ses en af de store sten lige uden for døren, delvis dækket af rødgul aske fra branden. I asken ligger en lille lerkop, der er tabt lige i gangbanen.

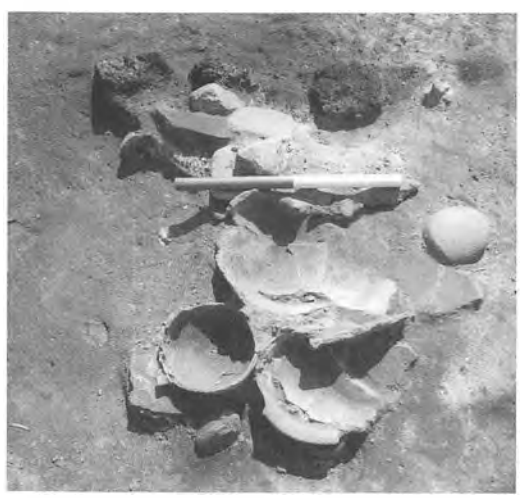

Udsnit af gulvet i husets vestende med lerkar, skårflager og en rund, glat knusesten. Bagest ses tre forkullede træstolper i en lille skillevæg. Målestokkens felter måler 20 cm. Billedet er set fra vest.

kogt grød på korn, der først er blevet gruttet i én af de to mortersten, der var placeret mellem ildstedet og vestvæggen.

Langs væggen lige syd for ildstedet og morterstenene lå en massiv samling af lerkarskår, som stammer fra husets beholdning af krukker. De har dels stået på gulvet og er dels væltet ned fra hylder o. lign. Der kunne udskilles adskillige lerkar, men i øjeblikket kan det ikke siges, hvor mange krukker husmoderen rådede over. Der blev kun fundet ret få skår i den øvrige del af huset, og der er ikke tvivl om, at det omfattende skårlag ved sydvæggen afspejler husets oprindelige indretning.

Foruden de mange skår blev der også fundet enkelte jerngenstande – en kniv, en økse og en lille jernring. Endelig var der en del runde, håndstore sten, der viste tydelige spor efter at have været brugt til at banke og knuse med.

Et øjebliksbillede

Et af de fund, der for alvor fik fortiden til at blive nærværende, var en lille lerkop med hank, der blev fundet på stenlægningen lige uden for døren. Lige midt i gangbanen lå den, indkapslet i teglrød aske fra branden. Koppen må være tabt under flugten fra huset, og der har ikke været tid til at vende tilbage efter den.

Det lille lerkar formidler på tværs af århundrederne den panik, der har grebet beboerne, da deres hjem gik op i flammer og fundamentet for deres tilværelse pludselig var borte. I nærheden lå en anden lille kop, der i modsætning til den første var ornamenteret med en fin mæanderbort – et ornament, der har sin oprindelse i middelhavslandenes klassiske kultur, og er formidlet til disse fjerne egne gennem kontakten med romerriget.

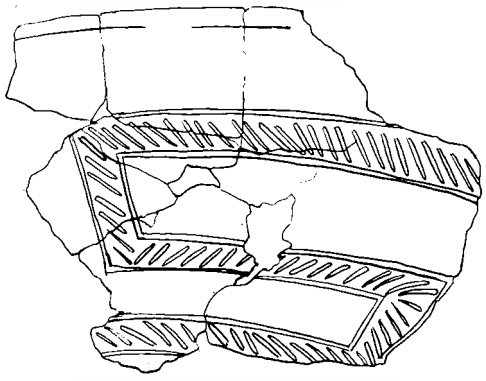

Del af lille kop med mæanderbort. Tegning: Mette Roesgård Hansen.

Kroppen af den ene hest aftegnede sig tydeligt som en stor, slaggeagtig flage, hvori der sad sortbrændte knogler. I nederste højre hjørne stikker en del af forbenet ud. Den sorte skygge til højre i billedkanten viser hullet, hvor tænderne er taget op. Ryggen er opad i billedet.

Stalden og dyrene

I stalden blev den fortidige katastrofe endnu en gang meget nærværende. Seks af husdyrene – et får, to heste og tre køer – var aldrig nået ud af huset. Som brændte knogler og slaggelignende flager af smeltet kød, fedt og hud lå de på staldens gulv og gav med deres placering et indtryk af den forvirring, der har hersket i stalden. Fåret har været på vej mod husets eneste indgang, efterfulgt af den ene hest. At de aldrig nåede ud kan skyldes røgforgiftning, eller at de er blevet begravet under det nedstyrtede tag. Den anden hest og den ene af køerne har hovedet vendt mod øst, bort fra indgangen, og har ikke haft en chance. En af køerne har revet sig løs og lå midt i stalden. Ved dens hoved lå en ganske lille stump forkullet reb med en lille, forkullet træpind. Måske er der tale om et fragment af et bindsel. I et af de nedbrændte huse på Ginderuppladsen blev der fundet et kom-

plet, forkullet kreaturbindsel, også med en lille træpind. Man kunne tydeligt se, at det var blevet skåret over, da man i en fart skulle have dyrene ud.

Der var ikke bevaret spor af egentlige båse i stalden, men formentlig har dyrene stået bundet med hovedet ud mod væggen. Fordelingen med fåret nærmest indgangen, efterfulgt af de to heste i hver sin side og med køerne i den inderste del af stalden genfindes ved en brandtomt fra Nr. Tranders ved Aalborg. Det er påfaldende, at der ikke fandtes nogen knogler i den østligste ende af stalden, øst for de sidste to stolperækker. Måske har denne del været skilt af til andre formål, f.eks. til oplagring af foder eller redskaber.

Gødning og fluer

Selve staldgulvet bestod overvejende af trækulfarvet leret sand, men herunder lå en ca. 20 cm tyk horisont bestående af mange lag af aske og andet udsmid. Dyrene har nærmest gået på dybstrøelse.

Noget lignende kendes bl.a. fra et meget velbevaret jernalderhus, der i 1974 blev undersøgt af Ringkøbing Museum ved Klegod på den nordlige del af Holmslands Klit. Her bestod staldgulvet også af et 20 cm tykt, tørveagtigt sort lag, der var dannet af mange tynde smålag.

Dette hus havde ligget i fugtige omgivelser og var så velbevaret, at lagene ifølge udgraveren stadig lugtede af gammelt kloakslam. Derudover viste det sig, at de bevarede rester af væggen var fulde af fluepupper. På samme måde må vi forestille os, at stalden i Sdr. Ydby både har lugtet og summet af fluer.

Dyreholdet i Sdr. Ydby

Den del af stalden, hvor der fandtes rester af husdyr, var 5 m lang. Med den normale bredde på 0,8 m pr. bås, som vi kender fra andre fund, skulle der kunne være 12 heste eller køer i stalden. Der blev dog kun fundet 6 dyr, hvoraf det ene var et får. Det behøver imidlertid langtfra at være hele gårdens besætning. For det første ved vi intet om, hvor mange dyr det lykkedes beboerne at få ud, før huset brændte ned, og for det andet er det sandsynligt, at i hvert fald de fleste af gårdens får har opholdt sig udendørs året rundt.

En udgravning af en byhøj med et velbevaret knoglemateriale ved Smedegård tæt ved Nors viste, at fåreholdet havde været meget stort, og at fårene havde leveret det meste af det kød, der blev spist, mens køerne snarere havde været holdt for mælkens skyld. I sin skildring af Thy fra 1802 beretter Knud Aagaard ligeledes, at "næsten intet andet end Faarekiød spises af Thyboerne". Vi kan derfor roligt regne med, at det ene får ikke siger noget om størrelsen af fåreholdet, der sikkert har været betydeligt – man skulle jo også have uld nok til klæder. Sammenligner vi med forholdene i Thy som de er skildret i provst G. Djørups beskrivelse af Thisted Amt i 1846, havde bønderne i Hundborg Herred i Thy fåreflokke på 20-50 får, mens husmændene havde 10-15 stykker. Som førnævnt har fårene sikkert overvejende været holdt udendørs – det ene dyr i stalden kan evt. have været drægtigt og derfor haft behov for ekstra beskyttelse. Så midt i ulykken har jernalderfolkene formentlig kunnet trøste sig lidt med, at fåreflokken i det mindste var i behold.

Hvor er kornet?

Hvordan det forholder sig med den øvrige del af avlen er et åbent spørgsmål. Der blev ikke fundet større mængder brændt korn i huset,

Resterne af hoved og forkrop fra det lille får, der aldrig nåede ud. Tænderne ses øverst til højre i billedet. Mod venstre ligger kroppen på overgangen mellem vestendens lergulv og den lidt lavereliggende stald. Bunden af en plovfure går lige hen over dyret.

Udsigt over bopladsområdet op mod Ydby. Set fra syd.

hvilket man egentlig skulle have forventet.

Zoologen Knud Rosenlund kan på baggrund af undersøgelsen af tænderne fra den ene ko give den en alder på 2 ½ år. Regner man med, at køerne kælvede i forårsmånederne, f.eks. i april, betyder det, at huset er brændt ned om efteråret, i oktober eller november måned. Det burde derfor være fuldt af udbyttet fra den nys overståede kornhøst. Når dette ikke blev fundet, kan det skyldes at man har reddet det ud, eller at kornet – der vel næppe har været tærsket endnu – har været opbevaret et andet sted, enten i det fri eller i et forrådshus. Sådanne mindre huse hører til den typiske jernaldergård i Thy, som man kan se, hvis man besøger Heltborg Museum. Det er netop muligt, at brolægningen uden for husets indgang fører hen til et lille forrådshus. Måske bliver der på et tidspunkt mulighed for at foretage en ny undersøgelse og få afklaret dette spørgsmål.

Byhøjens fremtid

Efter undersøgelsen af det nedbrændte hus blev stedet igen tildækket, og marken er igen tilsået, uden at de dybereliggende lag blev undersøgt. En udgravning af hele bopladsen ville også have været en større opgave. Det hus, vi undersøgte, var kun det øverste i byhøjen, hvis aflejringer var mindst 1 m tykke. Lige nedenunder brandtomten kunne man se lergulvet i et andet jernalderhus, og det er ikke engang sikkert, at det er det første hus på stedet. Pladsen dækker desuden et anseligt areal og rummer sandsynligvis flere gårde. En fuldstændig undersøgelse ville derfor blive en både langvarig og meget dyr affære.

Heldigvis var forholdet ved Brøndlund det, at der ikke skulle anlægges vej eller opføres en stald, hvorved hele pladsen ville blive bortgravet. Undersøgelsen blev foretaget, fordi selve dyrkningen skadede de øverste lag i byhøjen. Af samme grund blev alle udgifter til udgravningen betalt af Kulturarvsstyrelsens konto for særligt dyrkningstruede fortidsminder, men der blev kun bevilget penge til at undersøge det øverste hus, der var umiddelbart truet af ødelæggelse.

Der var dog også andre gode grunde end de økonomiske til at nøjes med at udgrave den truede brandtomt. Der sker hele tiden en udvikling af nye metoder inden for arkæologien ligesom i så mange andre fag. Det er derfor vigtigt, at der også er nogle bopladser tilbage til fremtidens arkæologer, som får helt andre muligheder, end man har i dag, for at skaffe viden om livet i oldtiden. Så forhåbentlig kan jernalderbyhøjen i Sdr. Ydby få lov at sove sin Tornerosesøvn mange år endnu, mens skiftende afgrøder dækker de gamle kulturlag.

Modstandsbevægelsen på Bedstedegnen

Genfortalt efter båndoptagelse med læge Hans Therkildsen, Bedsted

Dette er en artikel om erindringer og handlinger fra krigens tid, som læge Hans Therkildsen, Bedsted, i et foredrag den 21. oktober 1992 holdt i "Ældresagen" på plejehjemmet "Midtthy" i Bedsted. Foredraget blev båndet og opbevares nu på Egnshistorisk Arkiv i Hurup, hvorfra vi har lånt det og skrevet artiklen. Hans Therkildsen døde i 1998. Redigeret af Eigil T. Andersen.

I første halvdel af 1930'erne levede de fleste nok i den tro, at der aldrig mere blev krig. I hvert fald ikke i Danmark, det hele gik nok uden om os. Troen på "Aldrig mere krig" er måske kommet igen (1992), i hvert fald fra visse politikeres side. Men sidst i 30'erne blev man klar over, at noget var i gære og den 1. maj 1939 blev der indkaldt en beredskabsstyrke. Jeg var på det tidspunkt lægevikar i Skive og den 3. maj ved aftenstid blev jeg ringet op med den besked, at jeg skulle møde næste morgen nede i Aarhus ved 9. artilleriregiment, 2. batteri. Ved fremmødet dér, blev jeg omdirigeret til Oksbøl, hvor batteriet lå. Der lå vi i 2 ½ måned indtil den 15. juli. Jeg var ikke at beklage, reservelægelønnen svarede til en løjtnants løn og udgjorde 162 kr. om måneden på egen kost og logi. Men da vi var udkommanderede, fik vi både kost og logi. Vi var 4 læger til ca. 600 unge raske mennesker, så det gav ikke meget arbejde.

Der gik dog kun 6 uger efter vor hjemsendelse i juli før Tyskerne gik ind i Polen og 2. verdenskrig var begyndt med England, Frankrig osv. Stadigvæk troede vi nok i Danmark, at os kunne der ikke ske noget. Vi havde jo da også en ikke-angrebspagt med Tyskland. Men så kom den 9. april 1940. Det var en sorgens dag, som jeg aldrig vil glemme. Jeg var igen læge i Skive og blev der i to år.

Tilstanden var ret rolig i Danmark, alsangsmøderne var begyndt som en tilkendegivelse af en voksende national følelse. Den 1. august 1942 flyttede jeg så til Bedsted, hvor jeg overtog en praksis i byen. Så vidt jeg husker, var der ikke mange tyskere i byen, men snart væltede det ind med dem og de besatte skolen, kroen og alt der dér, som alle der oplevede det, stadig kan huske.

Modstanden vokser

Andre steder i landet begyndte der efterhånden at opstå modstand mod tyskerne. De første sabotagehandlinger fandt sted i Aalborg, hvor unge gymnasieelever og studerende var først på barrikaderne. Senere bredte det sig mere og mere, og jeg havde da også tænkt mig, at jeg ville gøre noget, hvis jeg fik chancen. Men før man begyndte at snakke med andre om den slags, måtte man have absolut tillid til disse. Jeg var gode venner med Verner Dam, der ejede Søvang teglværk, og en aften jeg var på besøg hos ham, spurgte han, om jeg kunne tænke mig at være med til noget, og det sagde jeg jo straks ja til. Dam var igen gode venner med Hans Carl Toft, Bjørndalgård på Thyholm, der senere blev indenrigsminister. Det var derigennem at Dam var kommet i forbindelse med modstands bevægelsen. Så vi skulle jo forsøge at starte en modstandsgruppe i Bedsted. Udover Dam og mig blev det Thorning Hedegaard og Valdemar Murer. Men hvem turde man spørge og hvem ikke? Og havde man spurgt og måske fået et negativt svar, det skete i flere tilfælde, også af folk man ikke havde ventet det af, så kunne det i sig selv være farligt, for snakken gik jo. - Vi fik meget hurtigt noget sprængstof og fik også lidt instruktion i at bruge det. Vi fik også et par pistoler og deres brug havde jeg jo en vis erfaring i fra min tid som løjtnant.

Hvilke opgaver kunne man så tænke sig, vi kunne blive betroet til at udføre? Vi havde jo ikke større fabriker eller depoter af krigsmateriel på egnen. Kun jernbanen og måske de biler,

der kørte for tyskerne kunne tænkes at være mål for sabotage.

Senere kom der flere folk med i gruppen, bl.a. folk fra Thy Højspændingsværk, hvor maskinmester Niels Høgild fik flere folk med derfra. Vi vidste jo ikke, hvordan det hele ville udvikle sig. Måske skulle værket, som jo var af stor betydning for hele Thy-området, beskyttes eller forsvares. Vi blev vel cirka femten, hvoraf de sidste kom til i krigens sidste tid.

29. august 1943 blev en skæringsdato. Da blev det helt klart, at Danmark var et besat land og ikke Tysklands lydstat.

Der blev denne dag indført militær undtagelsestilstand i Danmark. Alle møder, strejker, sportsstævner o.l. blev forbudt. Udgangsforbud efter mørkets frembrud. Tyske standretter indførtes (Red).

Efter den 29. august blev der nedkastet flere våben og andet udstyr end tidligere og modstanden voksede.

Jernbane sprængninger blev også foretaget. Sprængningerne skulle helst passes ind i en større helhed og der kom ordrer fra højere sted om sabotagen.

Noget af det udleverede sprængstof gemte jeg i en gammel blikdåse, som jeg havde lukket med hæfteplaster og gemt under en dynge kvas i et hjørne af haven. Kvasdyngen var der en ældre mand, der brugte af til optænding. Sprængstoffet, som ikke i sig selv var farligt, skulle detoneres ved hjælp af sprængblyanter og detonatorer, og disse genstande var farlige. Detonatorerne var i en lille trækasse for sig selv.

En dag da min kone og jeg vendte tilbage fra en gåtur, var kvasdyngen væk. Og dåsen også! Og det kunne nok kun være den gamle mand, der havde fjernet det. Jeg fik så spurgt ham. Jow, det havde han da smidt i skarnkassen – og den var tømt. Det var Andreas Jensen, der passede renovationen og kørte affaldet væk i sin vogn. Da jeg så snakkede med ham, fortalte han, at han da godt havde set nogle "ledninger" og disse havde han hængt til tørre på sin hæk! Der hang de, synlige for alles blikke, men lignede jo heldigvis almindelige ledninger. Men detonatorerne var væk. En aften var jeg oppe for at se efter dem på hans gårdsplads, men fandt dem nu ikke. Men der lå en del pakker med sprængstof trådt ned på gårdspladsen!

Stien fra byen og ud til Rønhede plantage blev meget benyttet, mest af unge mennesker. Engang vi - og det vil sige Verner Dam og jeg - skulle forberede en sprængning, kom der en hel del unge mennesker derude fra skoven, så vi måtte over på den anden side af jernbanedæmningen. Men da de var borte, fik vi anbragt sprængningen og det gik godt med denne.

Men da de unge mennesker senere næste dag så, hvad sprængningen havde bevirket, var de i alt fald sikre på, at den sti skulle de aldrig mere betræde!

Normalt var der ikke megen dramatik ved en sprængning. Vi placerede sprængladningerne og tændsatsen var sprængblyanter. Så gik ladningen efter en time eller to, alt efter hvilken blyant vi brugte.

Togafsporing skulle vi også foretage engang, men det blev forpurret. Banen havde en mand, der hver morgen cyklede strækningen igennem, og da han så, at der på et sted var blevet gravet lidt ved skinnerne, underrettede han tyskerne, hvorefter tyskerne fik materialet fjernet.

Engang saboterede vi en tyskerbil i Bedsted kros lade. Topstykket var taget af og vi kunne nemt putte sprængstof ned i cylindrene. Vi ville jo ikke sprænge hele kroen i luften og var usikre på, hvor meget vi skulle bruge. Men det gik fint og næste dag var alle enige om, at det var eksperter, der havde foretaget denne sprængning! Og det var vi nu bestemt ikke, men man har jo lov til at være heldig!

Modtagelse af våben på Nørhedegårds mark

I slutningen af krigen, først i april hvor krigen sluttede i maj, skulle vi modtage våben nedkastet fra luften. Det var modstandsfolk fra Hurup, Bedsted og Vestervig, hvor købmand Lykke Olesen var gruppefører. Han havde aftalt med en vognmand, at denne ville køre for os. Da signalet kom, som sædvanlig med et navn som kodeord i radioen, ville vognmanden alligevel ikke køre. Så vi havde et problem med 15 tunge containere. Vi fik fat i Dam, der ganske

vist var i Thisted på cykel, men jeg kunne hente ham i Skjoldborg i min bil; som læge havde jeg jo mulighed for dette. – Dam havde på teglværket både heste og vogn. Hestene var livlige. Senere kom flyveren hen over Nørhedegård mark, vendte og kom tilbage. Fantastisk at piloten kunne finde stedet! Der var en del rangeren frem og tilbage og på et tidspunkt blev hestene urolige og til sidst tog pokker ved dem, og de stak af ned mod Nørhedegård med vogn og Dam og det hele. I et vinkelsving væltede vognen, dog heldigvis uden at Dam kom noget til. Men et hjul eller to blev ødelagt. Så måtte vi ind på Nørhedegård til Thorning Hedegaard. Han var med i modstandsbevægelsen, men vi havde sørget for, at han ikke var hjemme den aften. Han skulle jo have et alibi for aftenen. Men han havde to karle og disse blev "truet" med pistol til at skaffe heste og vogn. Ikke fordi det var nødvendigt at true dem til det, men de skulle jo også have et alibi. De skulle kunne sige, at de blev truet til at udlevere heste og vogn. Og så fik vi containerne fordelt og kørt bort.

En aften kom Falck fra Hurup med en sønderjyde, en købmand, der måtte "gå under jorden" for en tid. Hvordan de havde fundet frem til mig, fandt jeg aldrig ud af. Men han boede kun hos os en nat. Senere kom han igen og var hos os en kort tid. Han gik rundt og solgte bøger. Det var netop på den tid, hvor invasionen i Normandiet begyndte, så vi fik fat i en transportabel radio, så han kunne følge med i begivenhederne. Siden han forsvandt, har vi ikke hørt fra ham.

I den sidste tid inden befrielsen vidste tyskerne nok godt, hvor det bar hen. Mange af dem var tilfredse med blot at få tiden til at gå til krigen sluttede og var ikke særligt nidkære i tjenesten. -

Engang blev dog en lidt nidkær tysk officer på kroen opmærksom på, at der stod fem danskere, mest ældre personer, og talte sammen på gaden overfor kroen. Han sendte straks en soldat hen for at påtale denne sammenstimling! Vi kunne tydeligt se, at den ældre soldat var led af denne bestilling.

Engang jeg skulle på sygebesøg i Visby og ville køre ad Visbyvej fra Bedsted, blev jeg stoppet af tyske soldater, der havde taget opstilling lige der, hvor vejen går fra inde i byen mod Visby. Et sted, der kan ses inde fra kroen. Jeg stoppede jo bilen, rullede vinduet ned og begyndte at finde mit "ausweis" frem. - Men en af de tyske vagter bøjede sig frem og sagde ind ad vinduet til mig, at det var ikke nødvendigt, men de kunne ses ovre fra kroen, så derfor var de nødt til det!

Og så kom den 4. maj 1945. Om aftenen var jeg oppe hos mine svigerforældre, og da hørte vi budskabet om kapitulationen i radioen. Jeg skyndte mig hjem for ingen kunne jo vide, hvad det ville udvikle sig til. Måske ville de andre modstandsfolk have kontakt med mig. Vi fik også kontakt med hinanden, men der skete nu ikke meget mere den aften. Vi sad bare og ventede. Men tyskerne ovre på kroen på den anden side af gaden havde også opdaget, at der var sket noget. Allerede da jeg kom hjem fra mine svigerforældre, et kvarter efter meldingen i radioen, blev jeg kontaktet nede på gaden af nogle tyske soldater. De fleste af dem var gamle, dog var der en enkelt helt ung soldat også. Da jeg fortalte dem det glade budskab, sprang den unge rundt og råbte: vi skal hjem, vi skal hjem. Men de gamle sagde blot, jamen til hvad, hvad er der at komme hjem til? De vidste godt, at Tysklands byer lå i ruiner.

Men den 5. maj var det så pludselig os, der havde al magten. Den dag var der et problem, der ikke var behageligt. Det var de personer, der skulle arresteres. Nogle dage før var jeg blevet kontaktet af Tovsig *(politimand i Hurup, red.)* og kriminaloverbetjent Møller, og da var det blevet drøftet, hvem der kunne blive tale om. Der blev sendt en lastbil ud med mandskab for at hente disse personer. Desuden blev der sat vagter ud ved højspændingsværket, stationen og telefoncentralen, men der skete jo ikke noget.

Et par dage efter fik vi melding om, at de tyske soldater i Agger by, det var infanterister, fodfolk, havde forladt byen og at alle bunkers med våben og ammunition stod uden opsyn. Så dér blev alt vort mandskab sat ind under kommando af Niels Høgild og pastor Ander-

sen, Visby. Denne bevogtning skulle jo også gøres, for at folk på egnen ikke skulle komme galt af sted. Og denne vagttjeneste blev ret langvarig, før vi endelig blev afløst.

Meget hurtigt blev vi kontaktet af kommandanten på kystbatteriet på Agger Tange, oberleutnant "Duwe" (?), som sagde, at han nok skulle overtage vagten derude i Agger, for det havde vi ikke nogen viden om! Det mente vi nu nok, og vi førte forhandlinger med ham om sagen. Det var Toft og jeg, plus pastor Andersen og Dam og vi benyttede ingeniør Jørgensen fra vandbygningsvæsenet i Agger som tolk. Vi kunne nu nok have klaret sproget uden tolk, men det gav sådan en dejlig afstand med en tolk. Det endte med, at kommandanten ville tage tilbage til Agger og spørge sine overordnede. Hen på aftenen kom der en stafet og meddelte, at kommandanten ikke havde indvendinger mod vores vagt. Men han var nu ikke nem at have med at gøre, og dette fortsatte helt hen til deres afrejse, som først skete omkring den 15. juli.

De farligste våben og den farligste ammunition blev samlet i nogle af de største bunkers i Agger og senere kørt til et depot i Dover skov. Til det havde vi hjælp af en overofficiant Nybo fra Viborg.

Jeg havde også at gøre med en flygtningelejr, som der undertiden var problemer med. Men det var nu CB 'erne, der skulle tage sig af dem. CB'erne hørte under luftværnet og chefen for dem var N. K. Petersen, Hurup.

Forretningslivet i Ydby gennem forgangne tider

Af Charles Nielsen, Ydby

Ude på Draget, lige i skellet mellem Ydby og Lyngs, havde fisker Mads Foged gynger, stangtennis, karrusel, chokolade, slik og isudsalg. Nærmeste nabo var hestevognmand Niels Jensen.

Bag ledvogterhuset lå Ølands gartneri.

I Holmegård havde man eget elektricitetsværk. Trækkraften, en dieselmotor, blev suppleret med vind- og vandkraft. Der var skole, og tidligere har der også været et farveri, sikkert i forbindelse med den store mølledam.

I Sdr.Ydby havde man den synske smedemester Harald Kjær med to svende og to husholdersker. Der var snedker Jensen, foruden tømrermester Chr. Andersen, der blev efterfulgt af tømrer Hansen, der bl.a. fabrikerede havemøbler. Efter sigende var der også en urmager. (Æ blin urmager)

Købmand Nystrups forretning var velassorteret med manufaktur, kolonial, grovvarer og brændsel. Som sådan blev forretningen sidst drevet af købmand Sørensen. Siden har forretningen været anvendt til forskellige formål. Forskolen havde til huse i bygningen nord for Nystrup. (åen nede i stationsbyen var skel for børnene mellem Sdr. Ydby og Flarup skole.)

I bygningen syd for Sdr. Ydby Vandværk har en mand ved navn Dick tidligere drevet købmandsforretning. I samme bygnings vaskehus begyndte Harald Kjær sit virke som smed. Sdr. Ydby havde også en skomager(Æ bette skomager). Går vi ad Smedevej mod Kammersgårdsvej ned til Dover Plantage, lå der en lille klynge små stråtækte huse. (Æ Skrivers hus ligger der endnu). Husene var bl.a. beboet af en tagtækker, en væverske, og en eftertragtet damesvensker.

I Doverodde var der kro, mejeri, central, og købmandsforretning, med alt hvad dertil hører, såsom værktøj, brændsel, korn og foderstof. Der var også en mekaniker Sloth, der foruden biler vist mest reparerede cykler, transportspande o.l.

Smedeforretningen og skolen i Dover er væk, og erhvervsfiskeriet fra Doverodde er også en saga blot. Boddum havde to købmandsforretninger, et missionshus og et forsamlingshus, en slagter, en skomager og en smed. Endnu er der en skole, men den hænger vist i en tynd tråd.

Boddum har også mistet deres humoristiske digter, gårdejer Jens Søe. Han er værd at finde frem igen. Da hans kone fik den grille, at soveværelset skulle moderniseres, skrev han et langt digt om den for ham unødvendige forandring. I et af versene findes følgende lille passus: "Å på æ servant stov dæ æn fad å æn pot mæ æn ør ve, mæn dæn mot dæ ingen rør ve, å dæn hår aldrig væt brugt te ant".

I Tvolm (der også er blevet benævnt som Ydbylund), er der to nedlagte kroer, den ældste er den med stråtaget. Det var der, Heinrich Schultz købte det lille hus, der senere blev Miehernes vinterkvarter, Cirkusgården. Kroens hestestald lå på modsatte vejside, hvor der i dag er mekanikerværksted, startet af Reinholdt Staursbøl. Bag værkstedet har der tidligere været markedsplads.

I det sydligste hus i Tvolm boede malermester Holger Larsen. Tidligere har der været købmandsforretning i bygningen. I den yngste gamle kro, der ligger lige overfor, forsøgte man uden held at drive kro igen under anden verdenskrig. Nord for kroen lå der for få år siden et langt hus, hvorfra 0. S. Sørensen drev skrædder- og manufakturforretning. Mellem Sørensen og mekanikerværkstedet boede tømrermester Otto Madsen med beboelse og værksted ud i ét. Men også det hus er fjernet.

Går vi ned ad Brændgårdvej, der er skiltet som Brendgårdvej (med e) og går forbi smedemester Stærk,(der nu kører med små omdrejninger) kommer vi til et moderniseret hus beliggende ved vejen op til missionshuset. Her havde skomagermester Jørgen Gjørup værksted og barberforretning. Gjørups frisørkundekreds bestod af et klientel, der udelukkende så på prisen. Gjørups far var maler og har efter sigende restaureret kirkens altertavle.

Oppe ved missionshuset "Tabor" (der ikke er i brug mere) havde vi tandtekniker Lauritsen, der også var forsikringsmand, og som sådan besøgte han sin kundekreds i hestevogn. Lauritsen, der oprindelig var former, giftede sig med købmand Svarres velhavende enke, der havde ladet huset bygge. Svarre havde forretning i det lange hus lige neden for, det med gavlen ud mod Brændgård vej. Det kan endnu ses i gavlen, at der har været indgang og udstillingsvinduer. Før min tid, det vil sige før 1920, boede murer Peter Christensen og hans kone i huset ved vejen ned til skolen. Fru Christensen, der havde en lille slikbutik, kunne levere brystsukker i håndrullet emballage til en pris af én øre pr. pose. Blandt børnene var fruen kendt under navnet madam Slikmutter.

Tvolm skole der lå/ligger nedenfor Slikmutters hus, købte og moderniserede vognmand Alfred Jensen, og han drev i mange år entreprenørforretning fra stedet. Senere overtog sønnen Erik Jensen forretningen.

I huset overfor Slikmutter har der været tømrer- og bødkerforretning. Værkstedet blev sidst brugt af vognmand Peder Pedersen, der samlede smørdritler for Doverodde Mejeri.

I det lille hus øst for bødkeren boede søskendeparret Dusenius og Louise Pedersen. Dusenius var arbejdsmand, og Louise ernærede sig som dameskrædder for det pænere klientel.

Deres nærmeste nabo var malermester Peter Kristiansen, der boede i det lange stråtækte hus. Peter var måske ikke byens fineste maler, men han var billig og meget vellidt. Tidligere har huset været beboet af en fattig skrædder, hvis søn blev den kendte kaffegrosserer Spangbjerg, der blandt andet testamenterede sin herskabelige villa til Thisted Museum.

Efter Peter Kristiansens hus ligger der endnu to gamle huse i den størrelse og stil, som arbejderhuse havde i det attende århundrede. I det første boede Rasmus Nielsen (røde Rasmus). Det bagvedliggende hus var i min barndom beboet af arbejdsmand og mælkekusk Knud Graversen. Huset med det glaserede tegltag beliggende på modsatte vejside var beboelse og bødkerværksted for "æ gammel bøjker".

Næst efter lå der et hvidkalket meget lille hus beboet af en meget høj murer ved navn Mogensen. Huset er for længst fjernet. Mogensen var nærmeste nabo til malermester Mikkelsen (maler Fut). Mikkelsens barndomshjem er fjernet for nylig. Faderen var skomager og havde et lille tilhørende landbrug. Maler Mikkelsen, der var single og boede hjemme, opførte et værksted tæt ved forældrenes hus. Efter hans død købte murer og postbud Mads Madsen værkstedet og byggede det om til beboelse. Huset står endnu som et levn fra andre tider.

I det lille gamle stråtækte hus beliggende nær plantagen havde skræddermester Pedersen til huse, og selv om det lyder utroligt, husets lidenhed taget i betragtning, havde han to damer på værkstedet. Pedersen var en ivrig jæger, og én af de få der til det sidste brugte et jagtgevær af kaliber 10. Tidligere har der været urmagerværksted i huset. I dag bruges det til sommerbeboelse.

Det større og nyere hus nedenfor er bygget af tømrermester Anton Balle, der havde værksted i den ene og beboelse i den anden ende af huset. Balle flyttede senere til Doverodde, om han havde værksted der, er mig ubekendt. Mellem Brændgårdvej og købmand Grønkjærs forretning var der kun to huse. I det første og største boede postbud og redaktør Jørgen Pedersen. I en kort årrække forsøgte han sig med salg af Nafta benzin. At den var russisk tangerede måske nok til det ugudelige, men den var et par øre billigere pr. liter end hos købmanden. Oktantal og den slags pjat var et ukendt begreb, benzin var benzin, måske lige bortset fra Naftas ugudelige islæt.

Købmand Svarres forretning på Brændgårdvej blev overtaget af hans kommis, M. J. Lar-

sen. Engang i tyverne lukkede han den gamle butik og byggede den nuværende købmandsforretning ved den efterhånden mere befærdede landevej. I dag hovedvej 11.

På skovvejen, den der i dag hedder Hans Bakgårdsvej, lå der længe et hus helt alene, bygget af Peter Møller, en ældre husmand fra Sdr. Ydby. På sine gamle dage gav Peter sig i kast med lidt lappeskomageri. Huset ejes i dag af Gunhild og Frode Schuster.

Solhjem er opført som bolig for en valgmenighedspræst. Den første i embedet, pastor M. K. Flindtholm, blev efterfulgt af J. E. Waidtløv. På det tidspunkt var Alfred Christensen sognepræst i Boddum-Ydby pastorat, men som grundtvigianer blev han vejet og fundet for let. I længden kunne Waidtløv ikke leve af Guds ord alene, derfor havde valgmenigheden ikke lang levetid, og til sidst sad mammon med de bedste kort på hånden.

Da købmand M. J. Larsen på sine ældre dage solgte købmandsforretningen, opførte han hjørnebygningen, der er beliggende lige nord for. Fra sin nye residens fortsatte han med salget af støbegods. I det nye kompleks blev der som noget nyt også plads til en lille butik for salg af lingeri og manufaktur. En forretning der senere blev overtaget og ført videre af Vera Engel Jensen.

I det meget gamle hus (kaldet Det gule Palæ) beliggende på det modsatte hjørne, har der bl.a. været rebslageri. Huset har også været i hænde af en dame, der ville indrette det til alderdomshjem. Et formål der måtte opgives på grund af damens død.

På det høje punkt, hvor vejen går ned til Dover, lå møller Mads Møller Madsens hollandske mølle og snurrede rundt for vinden. Et par gange har møllen under et uvejr mistet vingerne, så den gamle hollandske mølle blev til sidst skiftet ud med én af de mere solide klapsejlere. Møllers Madsens kone Marie supplerede familiens økonomi som hjemmesyerske.

Nær møllen nede ad Dovervej havde Cirkus Miehe, nordens største omrejsende cirkus, deres landbrug og vinterkvarter. Og da fru Dora Miehe Pfanners datter, fru Louise Vogelbein, på grund af børn og alder, stoppede sin artistkarriere, startede hun tæt op ad ridehuset et hønseri med eksotiske fugle og dyr. Fru Vogelbein var én af de første her omkring, der rugede kyllinger ud i maskine. Senere købte hun et tivoli, der gik under navnet "Thylands Tivoli." En forretning hun først afhændede kort tid før sin død. Bernt, den yngste af sønnerne, forsøgte sig i en kort periode med et ålerøgeri. Ålene skulle hans ældre bror, Hans Børge, sælge. Det gik fint. Han kunne sælge mere end Bernt kunne producere. Men med gøglerblod i årerne var ålerygning et for stationært arbejde. Så det opgav Bernt ganske enkelt og rejste til København - og Hans Børge og Elisabeth returnerede til London med chimpansen Gilbert.

Lidt øst for Mieherne lå i fordums dage Ydby Fattiggård. Hvad jeg ved om den og dens beboere, har jeg fra malermester Holger Larsen. Han kunne huske, hvordan forholdene var og forstod at gengive det i humoristiske vendinger. Boddum - Ydby kommunes plantage var et yndet udflugtsmål, og blev brugt til mangt og meget, bl.a. ringridning, socialdemokraternes første maj fester, Hans Bakgårds koncerter, borgerforeningens større arrangementer, soldatermissionens møder og lignende. Plantagen er skænket kommunen af etatsråd N. Andersen.

Det pæne hus øst for, hvor der i dag er lysestøberi og vinsalg, blev oprindeligt bygget og anvendt som slagterforretning, indtil det blev købt af købmand Nystrup, der startede med udsalg af øl, vand og manufaktur. Det var vist mest for at få tiden til at gå, for der var hverken mangel på manufaktur eller øl.

Overfor lå der et lille hus, som murermester C. V. Christensen byggede en etage ovenpå. C. V. var nærmeste nabo til Edv. Larsens bageri. En meget velassorteret forretning, der foruden brød førte alt i konfekture.

Da centralskolen blev bygget, købte kommunen Valdemar Phillipsens hyggelige landbrug, beliggende lige før svinget helt ud til vejen. Mellem centralskolen og Trapgården lå/ligger der to jordemoderboliger. I den ældste boede den afgåede jordemor, frøken Møller, og hendes far. I den nyere boede frk. Møllers efterfølger, jordemor fru Gammelgård. Hendes mand

var forsikringsagent. Mellem kirken og tømrermester Gunner Bang lå der også kun ét hus, bygget som aftægtsbolig for den gamle bager Larsen og en bror. Gunner Bangs bygning var et nyere landbrug opført af gårdejer Severin Hansen fra Holmegård. Nedenfor på samme side ligger der et meget gammelt hus, som murermester Peter Christiansen opførte og beboede med en stor familie. Senere har huset været anvendt som systue og derefter som radioforretning med Øland som indehaver.

Den nyere villa overfor er opført af Magnus Christensen, hvor han havde udsalg af Støjbjergs margarine, kaffe og andet. Varer han kørte omkring med på daglige landture.

I trediverne købte doktor Drost huset, hvor han slog sig ned som praktiserende læge. Senere byggede han villa vestligt i byen, hvor han praktiserede, indtil han solgte sin praksis og flyttede til Hurup. Byens sidste læge blev den meget dygtige og afholdte Søren Markvorsen, der praktiserede indtil han på grund af sygdom måtte give op engang først i halvfjerdserne. På det tidspunkt kunne en så god praksis ikke sælges. Her må det nævnes, at doktor Drost ikke var byens første læge, idet Sydthys første distriktslæge havde til huse i Tvolm, men hvor og om huset eksisterer endnu, ved jeg ikke. Magnus Christensens hus blev senere købt af entreprenør Søren Kappel, der udbyggede det med et stort garageanlæg. Forretningen blev overtaget af sønnen Knud Kappel, der på grund af stadig ekspansion er flyttet længere ned i byen. Vi fik vand i byen, vi fik vandværksvand, og at vandtårnet blev placeret det rette sted, kan jeg bevidne, idet mit barndomshjem, Ydby Samtalestation, lå skråt over for, og det var året rundt fugtigt som en svamp. Huset, der ligger næsten direkte overfor vandværket, er opført af murermester Peter Christiansens bror, Jens Christiansen. Huset blev mange år senere overtaget af skræddermester Vilhelm Nielsen, efter hans fallit i et af de pænere huse vest for jernbanestationen. Nielsen blev derefter i en lang årrække nærmeste nabo til centralen. (Nielsen vender jeg tilbage til senere).

Ydby samtalestation er jævnet med jorden. Det bestod af to sammenbyggede huse, opført under første verdenskrig af genbrugsmaterialer fra Ydbygård. Det andet hus står endnu. Nabobygningen, Afholdshjemmet, var efter opførelsen af uforståelige grunde byens stolthed. I mine øjne er det grimt som arvesynden, og Samtalestationen var ikke kønnere. I Afholdshjemmet blev der holdt mange offentlige baller, og der blev drukket tæt udenfor, men ikke med bestyrerparrets billigelse - tværtimod.

I det lille hus efter Afholdshjemmet har der været trælandel og træskomand, sidstnævnte solgte også lidt slik. Senere har husets værksted været anvendt til reparation af cykler og lignende. Sidst tog Martin Tilsted det lille værksted i brug til maskinstrikkeri.

Efter elværkets opførelse i 1912 blev dets dunk, dunk, dunk, dunk, byens rytme. Samtidigt fik stationsbyen gadebelysning, og der var meget langt mellem lamperne. Men de var der, og lyset kunne ses, selv om elpærerne var meget små lige med undtagelse af den, der sad på elværkets gavl. Initiativet til værkets opførelse blev taget af elektriker Peder Pedersen og K. Berg Johansen. Senere kom det i Søren Sloths eje. Som bierhverv drev Søren taxaforretning, og til det brug anskaffede han sig en "Oukland", et sandt vidunder, der med tre klapsæder kunne rumme ikke mindre end otte personer.

Ydby maskinfabrik blev startet af min morbror, K. Berg Johansen, og i årenes løb har fabrikken haft mange indehavere. For få år siden blev både beboelse og værkstedet købt og fjernet af entreprenør Knud Kappel, og da blev der pyntet op. For når man en sommerdag ser Ydby sådan lidt fra oven, ser byen ikke værst ud, men den kan ikke måle sig ordensmæssigt med nabobyer som f.eks. Gettrup. Vi har endnu noget der trænger til at blive ordnet, det kræver lidt sans for sagen, og at de faldefærdige huse kommer på andre hænder.

I det lille hus der ligger næsten overfor det sted, hvor maskinfabrikken lå, havde byens førende sadelmager J. N. Poulsen både beboelse og forretning. Poulsen var nærmeste nabo til bygningen, der gik under navnet "Æ gammel spårkas". En ejendom med to lejligheder for neden, og én på kvisten. Sparekassen lejede sig

ind hos frøken Johansen, der beboede én af de store lejligheder. Så en gang om ugen måtte frøkenen lægge stue til sparekassens aktiviteter. Dameskrædder Marie Pedersen, der sad til leje forneden, var en alsidig dame, idet hun også havde renseri og maskinstrikkeri.

Det var også i "Æ gammel spårkas" Ydby telefoncentral fik til huse i 1904. Apparaturet blev installeret på en stuevæg hos en fru Hansen. Centralens første bestyrerinde.

Sparekassens nærmeste nabo, murer Ingvard Kongensgård, og hans kone Magda havde i en lang årrække håndkøbsmedicinudsalg og konfektureforretning. Her kunne vi bl.a. få isvafler til fem øre i en slags spiseligt paphylster.

I huset efter Kongensgård boede postbud Christensen, og det lyder næsten utroligt, men hans kone Karen, var også syerske. Dem var der åbenbart et stort behov for.

Højt hævet og godt tilbagetrukket fra vejen boede murer Jens Ubbesen. Nedenfor lå/ ligger tømrer- og snedkermester Edvard Gramstrups bebyggelse og forretning. Efter forretningens sidste tømrermester, Edvard Jensens død, er lokalerne taget i brug til antikvitetsforretning.

Dyrlæge Læssø, (der var i familie med general Læssø), boede i det sidste hus før åen. Det lange hus på modsatte side af åen (også kaldet Tivoli) blev i sin tid bygget til teglværksarbejdere. Men allerede i tyverne ejede eksportslagter Kr. Kjeldsen huset. I de første år blev bygningens store kælder brugt som slagteri, men senere blev der bygget et slagterhus nord for huset. Overfor Tivoli lå der et karetmagerværksted af træ, men karetmagerens eksistens er vist alle ukendt. Det nærmeste jeg fik bekræftet, at der har været en karetmager, var da en ældre mand sagde: "Ja når no do spør mæ, tøves æ også æ kå hov ham, men han var dæ ski heller ett ret læng". Det er muligt, men han var der, og han lavede vognhjul. Gartner Hans Henrik Hansen begyndte sit virke i smedemester Pedersens kælderlokaler. Overfor Tivoli byggede Hansen senere et pænt beboelseshus med to lejligheder og to drivhuse. Huset måtte han forlade på grund af en strid om et latterligt lille beløb, han stædigt nægtede at betale.

Gartneriets jord, der lå mellem baneskråningen og åen, havde Hansen lejet af smedemester Pedersen. Et forhold der ikke blev berørt, da Hansen forlod sit hus. Smedemester Pedersens beboelse og værksted lå/ligger klos op ad jernbaneterrænet. Smeden og smedjen er ikke mere.

Installatør Peder Pedersen hus, beliggende skråt over for Pedersens smedje, blev oprindeligt bygget og brugt som tømrerværksted. Huset store kælder var også velegnet til elinstallatørforretning og havde desuden plads til fabrikken Nofa i dens spæde opstart. Efterhånden som forholdene blev for trange flyttede fabrikken ind i nyopførte lokaler i Tvolm. Bygningen står endnu, men på grund af sygdom er fabrikationen ophørt. Pedersens installations forretning er heller ikke mere. Stationen med vandcisterne, vindrose og vandtårn var byens centrum. Foruden vogterhuset, havde D.S.B. et par huse til deres to fastansatte portører, hvorimod portør Olsen sad til leje hos gartner Hansen. Stationsmester Hansen og de efter følgende mestre boede i stationsbygningen.

Der var flere faste banemedarbejdere såsom (kuk - kuk) Hans Madsen, Niels Christensen og Ejner Vinderslev. Der var perron 1 og 2. Mieherne og teglværket havde deres egne læsseramper, og brugsforeningen dets eget pakhus. Der var vandcisterner, fire skinnelegemer, de to til brug ved rangering, og længst ude på terrænet, lå der et par solide træindhegninger, "ventesale" for grise og kreaturer, der skulle ud på den sidste rejse. Der var vægthus, redskabs- og arbejdsrum. Samtidigt fungerede stationen som posthus med postbil til Vestervig-Agger og seks dage om ugen mødte postbudene op for at sortere breve og pakkeforsendelser. Hvad er der nu - udover Arriva - intet - og det kalder man fremskridt.

Siden kroen mistede spiritusbevillingen, var der ikke meget kro tilbage, men med det tilhørende landbrug og den hestetrukne vognmandsforretning klarede Anton Kongensgård sig udmærket. Først da sønnen Hans og hans kone Maren overtog kroen, fik de langt om længe bevillingen tilbage, og kroen blev igen en rigtig kro. Men alting har sin tid. Kroen blev

senere degraderet til forsamlingshus, der efter nogle år måtte give op. Siden er det overtaget af" Det muntre køkken", og det har åbenbart muntret det noget op igen.

I det store toetagers hus på hjørnet overfor kroen boede teglværksejer Poul Hestbech og efter ham sønnen Jacob Hestbech. I kælderlejligheden har der i årenes løb været herre og dame frisørsalon med skiftende indehavere. Men efter frisør Marinus Jensens pludselige død lukkede forretningen.

I det andet toetages nabohus havde træskomand Ib Christensen til huse, indtil han byggede købmandsforretningen ud mod landevejen et stenkast ovenfor. I den ene ende af den nye butik fortsatte han med træskomageriet. Da Ib flyttede fra højhuset, rykkede mekaniker Staursbøl ind og tog hus og værksted i brug Den sidste købmand i Ibs kolonialforretning blev købmand H. V. Østergård, der efter mange år måtte opgive på grund af sygdom.

Ved siden af kroens kreaturstald havde tømrer Overgård forretning. Senere overtog skomager Bjerregård huset og startede med skotøjsreparation. En forretning der gik udmærket, indtil sko blev noget man købte og smed væk. Da brugsforeningen startede, købte man købmand Andersens forretning, et stort foretagende, der også ejede det hus, der dengang lå lige ovenfor og dannede en lukket købmandsgård. I det meget gamle hus havde Andersen både malteri og bageri og leverede brød til flere brødudsalg. Det tog brugsforeningen ikke op, men var på sit højeste et meget alsidigt foretagende. Efter brugsens ophør blev det forsøgt at føre forretningen videre på privat initiativ, dog uden held. Senere brændte komplekset.

Det gamle hus, hvor Andersen havde bageri og malteri, blev senere indrettet til beboelse med fire lejligheder. Den ud mod vejen havde en lille butik, hvor en mand, man kaldte Laj Dræner, forhandlede øl og sodavand. Butikken var sidst i brug som brødudsalg. I den nordligste lejlighed boede sadelmager Graversen (kaldet Lidtlædder). Graversen havde mistet sit ene ben i en mølle ude i Sindrup, hvorefter kommunen satte ham i sadelmagerlære. Som udlært fik han anvist det kummerlige fugtige rum til beboelse og forretning. Graversens genbo, Karoline Agger, ernærede sig med "Fransk Vask og Strygning", og havde som lejer "Æ gammel slagter". Gennem mange år sad teglværksarbejder Arne Madsen og familie også til leje i én af de elendige lejligheder. Huset udbrændte totalt, mens murermester Knudsen & Søn beboede og ejede det. Huset var ét af de få, der havde gavl ud mod vejen, og da det var bygget på en skrånende grund, krævede det en planering, der efterlod et halvhøjt dige op til naboen, skotøjshandler og skomager J. P. Hansens. I en af hans avisannoncer hedder det. "Siger De Sko, må de også sige J. P. Hansen Ydby". Længere oppe ad vejen ligger der et langt hus, der havde et lille tilhørende landbrug. Huset blev senere taget i brug til cykelværksted og skotøjsreparation. Helt oppe i svinget lå/ligger Flarup skole.

På vej tilbage til stationen passerer vi stedet, hvor Christian Hilligsøs dejlige gård lå. Huset nedenfor har været beboet af en urmager og senere af vognmand Christian Nielsen.

Nu hvor både mennesker og huse betegnes med numre, ved jeg, at det var i hus nr. 133, skræddermester Vilhelm Nielsen og hans kone Kirstine startede deres forretning, der foruden skrædderiet også omfattede frisørsalon, håndkøbsmedicinudsalg og tobaksvarer. Samtidig var Nielsen autoriseret landbrugslotterikollektor. Det var en stor mundfuld, der endte med, at han måtte afhænde det hele til Thøger Østergård, der derefter i en årrække drev foretagendet videre undtaget skrædderiet. Efter krakket lejede Vilhelm Nielsen sig ind i nabohuset til Samtalestationen og købte senere huset øst for. Før det flyt var Vilhelm Nielsen nabo til byens førende slagterforretning med indehaver N. C. Jensen. Forretningen lukkede engang i firserne med slagtermester Bjarne Ottesen som sidste indehaver.

Slagter Jensen havde som nabo Jens Johansens brød, konfekture og bladudsalg. Jens Johansen blev dræbt, mens han under et stormvejr var i færd med at tildække en jernbanevogn med en presenning.

Byens største forretning var og er teglværket

som nu er automatiseret. Det kan i dag producere mere med færre arbejdere. Teglværket var én af banens store kunder, indtil lastvognene tog over.

Af det, jeg her har beskrevet, er det meste efter egen hukommelse, så der har sikket indsneget sig visse fejl. Men summen af det hele fortæller, at Ydby i tyverne - trediverne og vel også ind i halvtredserne næsten var selvforsynende. Men kravet til livet og dets fornødenheder var også mindre og mere ydmyge.

Mine Erindringer

(fortsat fra 2005 årbogen)

Først landbrugsmedhjælper, derefter maskinlærling og endelig udlært svend

Af Marius Sloth, Hurup

Mit hjem på Hurup mark

Første december 1927 flytter vi fra vort hjem i Sønder Hørdum til vort nye hjem på Hurup mark. Marius Poulsen, Gundtoft mølle, kører os i sin bil, og vognmand Kaagaard, Hørdum, kører med vores flyttegods i sin lastbil. Jeg husker tydeligt, da vi først på eftermiddagen ankommer til vort nye hjem, da holdt der en vogn på gårdspladsen, og en mand var ved at læsse landbrugsredskaber på vognen, blandt andet en roerasper. Han var ret hurtig til at forsvinde med sit læs af huggede sager. Hvor meget han havde taget, fandt vi vist aldrig ud af. Det viste sig, at manden var nærmeste nabo. Far ville ikke snakke med ham om det, men det var en dårlig begyndelse på et nyt naboskab.

Mine forældre havde købt ejendommen af søskendeparret Mette og Niels Enggaard. Det var deres fødehjem. De var folk på omkring 60 år. De købte et lille hus i Ettrup, som de flyttede til. Niels Enggård døde et par år efter. Mette Enggård blev gammel og tilbragte sine sidste år på alderdomshjemmet i Hurup. Hun var i alle årene en jævnlig gæst i mine forældres hjem. Ejendommen var på omkring 13 td. sæde og kostede 9.500,00 kr.

Ejendommen lå nord for de udstykkede ejendomme på Præstegårds mark, ca. 1 km nord for Hurup kirke i det område, som kaldtes Hurup mark. Adgangsvejen dertil begyndte ved Hurup kirke, som privat fællesvej ca. 500 m, resten som privat markvej til vores ejen-

Hjemmet på Hurup mark.

dom. Det var den største ulempe ved ejendommen med en så lang markvej. Om sommeren kunne det sagtens gå, men om vinteren var den ufremkommelig.

Vores mark grænsede mod vest op mod Poul Kammersgårds mark, idet hans ejendom lå ca. 100 m vest for skellet. Mod nord grænsede vores mark op mod Laust Olsens mark. Deres ejendom lå en 100 m nordøst for vores ejendom. Mod øst grænsede vores mark op til Visby å, og mod syd mod marken til den nordligste ejendom på Præstegårds mark.

Ejendommen var bygget som et såkaldt krumt sted med stuehuset liggende østvest. Den var hvidkalket med pandeplader som tag på sydsiden og stråtag på nordsiden. I østenden var der stald med plads til 4 kreaturer og et par kalve. Laden lå ved østenden af stalden bygget i vinkel med denne mod syd. Den var bygget i gule mursten, og taget var tækket med tjærepap. Der var kørelo i hele dens længde med porte i begge ender.

Ved nordenden af laden lå en lille bygning bygget sammen med laden. Der var hestestald til to heste og i nordenden hønsehus. Det vil sige, at det samlede byggeri nærmest lignede et skævt T. Vores gårdsplads lå ved sydsiden af stuehuset og gik ned mod laden.

Stuehuset var indrettet med en storstue i vestenden ud mod gårdspladsen og et lille kammer mod nord, som vi kaldte æ sengkammer. Næst efter storstuen kom forgangen med yderdør ud mod gårdspladsen. Fra den førte trappen op på loftet, dernæst pænestuen og en dagligstue, som grænsede op mod muren til stalden. Overfor på nordsiden lå køkkenet. I køkkenet var der murstensgulv. Vest for køkkenet var der soveværelse, derefter spisekammer og

Gården i Skuym hvor Marius er født d. 29-8-1915. Fotoet er taget sidst i september måned 1915. Personerne er: På hesten sidder karlen Niels Simonsen. Det unge par er mor og far - Maren og Niels Sloth. Pigerne er nabobørnene Anna og Stinne Esdahl. I barnevognen er Marius.

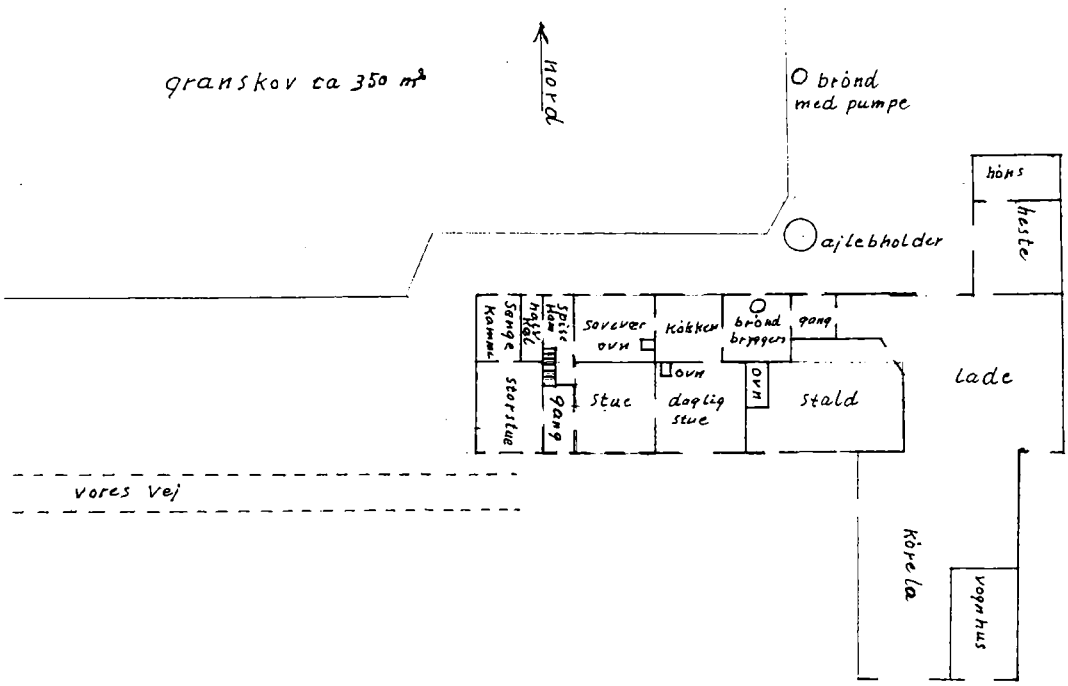

Som bygningen var indrettet, da vi flyttede dertil i 1927, tegnet efter hukommelsen. Mål ca. 1: 200.

halvkælder, hvor vi havde vort saltkar. Øst for køkkenet var der bryggers, derefter en lille gang med halvdør ud mod nord og en dør ud mod laden. Der var meget lavt til loftet, så en høj mand kunne ikke stå oprejst i dørene til dagligstuen. I soveværelset var der bilæggerovn, som fyredes i fra køkkenet. I køkkenet et almindeligt komfur, og i bryggerset var der en åben skorsten, en gruekedel og en stor ovn bygget ind i stalden af rå mursten. I bryggerset var der en brønd med pumpe op mod ydermuren, den var ikke ret dyb, derfra tog vi vand til husholdningen. Der var desuden en brønd en halv snes meter nord for stuehuset i kanten af skoven.

Der var ingen elektrisk lys på ejendommen, det kom der først 20 år efter, da besættelsen var slut.

Nede i marken i nærheden af sydskellet, et halvt hundrede meter fra åen, var der også en brønd. Vi kaldte den "æ vildkjel." Den var kun et par meter dyb og ikke særlig stor i omkreds. Siderne var sat i kampesten. Den var der vand i både sommer og vinter. Om sommeren brugte vi vand fra den til vanding af kreaturerne, når de var i marken. Ved siden af den stod et cementtrug, som vi hældte vandet op i. Vandet trak vi op af brønden med en spand, hvori der var bundet et reb på et par meters længde.

I laden var der et tærskeværk til håndkraft og en rensemaskine til rensning af kornet også til håndkraft. Bygningerne var godt vedligeholdt. Af dyr var der to islandske heste, to eller tre køer og nogle høns. Nord for stuehuset lå en lille granskov næsten helt op mod huset, den gik vel nok en 35-40 m vest for huset, og var ca. 25 m bred. Niels Enggård har fortalt min far, at skoven var plantet af hans forældre, samtidig med at Ashøje blev plantet i firserne, så den var jo ret gammel skoven, og den var næsten urørt. Mange af træerne var ædelgran med høje prægtige stammer. Skoven trængte til at blive udtyndet, og de første mange år brugte vi kun brændsel fra denne skov.

Sådan så vort nye hjem ud, da vi flyttede dertil den decemberdag i 1927. Vi blev glade for

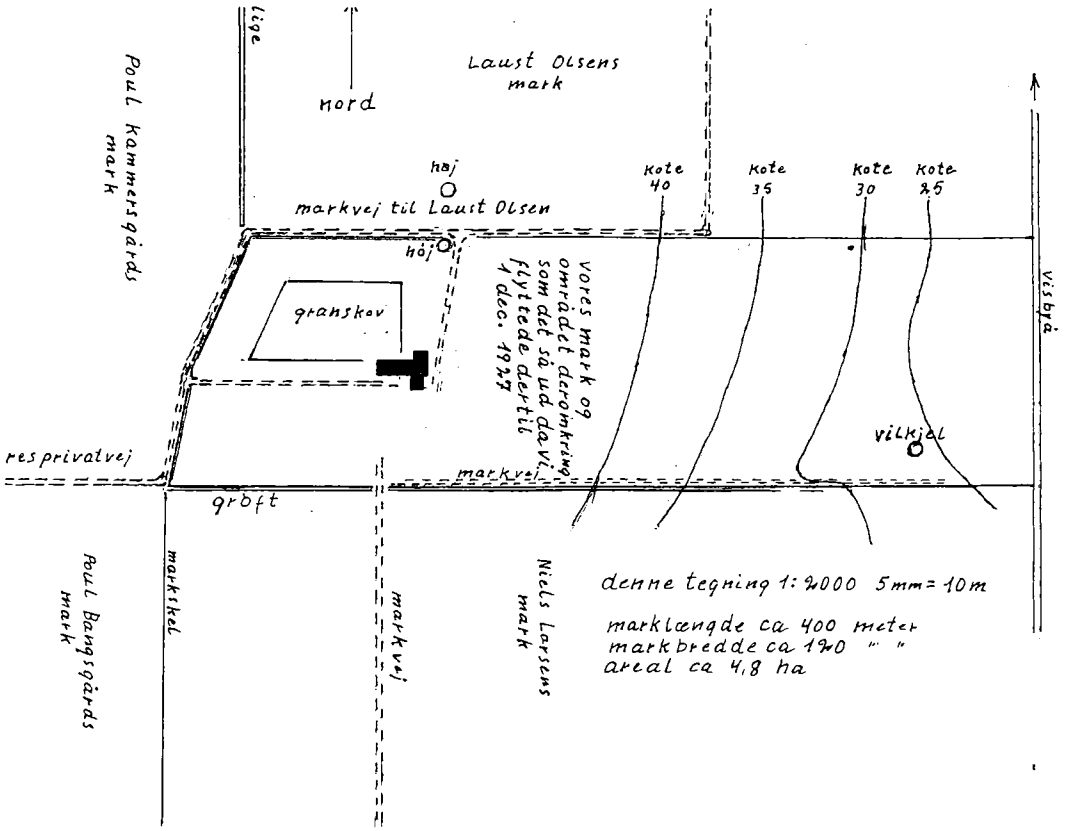

Tegnet efter 2 cm hærkort 1:50.000.

at bo der, vi var nu fem søskende samt far og mor. For mine mindre søskende blev det deres barndomshjem, men for mit vedkommende vil gården ved Skyum Bjerge altid stå for mig som mit barndomshjem. Mine forældre boede på ejendommen i 39 år, til de flyttede til et hus i Hurup by.

Vi skulle nu til at leve vort liv i vores nye hjem. Noget af det første vi gik i gang med, efter vi havde fået sat vores sager på plads, var at få kartoflerne gravet op og bjerget i hus. Derefter skulle roerne tages op og køres hjem. Vi skulle også have tærsket noget, så vi kunne få korn og halm. Vi skiftedes til at trække tærskeværket, hvilket gik meget godt.

Vores mælk fra køerne skulle til Hurup mejeri. Vi skulle levere det, hvor vores private fællesvej begyndte ved Hurup kirke. Der kom mælkekusken forbi på hans rute til mejeriet. Det var en lang vej, ca. en kilometer, og det skulle hentes igen, når det havde været en tur på mejeriet. Vores trillebør var meget dårlig, så jeg husker, far bestilte en ny hos tømreren, og jeg hentede den nogle dage efter. Da der var gået en uges tid efter vores flytning, var det ved tiden, vi skulle begynde i vores nye skole. Hurup skole var en syvklasses skole med lærer Kappel som førstelærer, lærer Andersen som andenlærer og så lærer Vittrup. Desuden var der en lærerinde, og i forskolen underviste frk. Nielsen. Vi havde halvanden km til skole. Jeg husker ikke specielt den første dag, men jeg kom i sjette klasse, Kristen i femte klasse og Peter i tredje klasse. Vi blev glade for at gå i Hurup skole. Jeg tror også, vi blev accepteret. Vi havde aldrig skærmydsler med de andre bysbørn, selv om vi kom fra et husmandssted på landet.

Jeg og Kristen var meget optaget af Hurup by, som vi syntes var spændende. Der var så meget, vi skulle have undersøgt og følge med i. Når vi gik fra skole, skulle vi tit et ærinde om gennem byen og have et rugbrød eller andet med os hjem. En af de spændende ting var den gamle hestetrukne brandsprøjte, som stod i en garage ved missionshotellet. Garageporten var selvfølgelig aflåst, men der manglede et stykke af det yderste bræt i den ene side, hvor vi kunne kigge ind og se vidunderet. Nogle af vore skolekammerater, som engang havde set sprøjten i funktion, kunne fortælle nogle vidtløftige historier om den. Jeg har aldrig set sprøjten ude af garagen eller i funktion, men i fantasien kunne jeg levende forestille mig, hvordan det gik til.

Den gamle brandalarm

Udenfor den gamle telefoncentral i Bredgade stod en jernmast, som bar de elektriske luftledninger. På toppen af denne var der monteret en sirene, som blev brugt, når der var brand, og det frivillige brandmandskab skulle ud med den hestetrukne brandsprøjte.

Når sirenen skulle startes, skulle der drejes på en kontakt, som var anbragt i en kasse, som var hængt op i mandshøjde mellem jernmastens ben. Kassens forside var en glasrude, så vi kunne se ind til kontakten. Indenfor ruden var der anbragt et skilt, hvorpå der stod: "I tilfælde af brand slå glasset itu og drej på knappen." Når sirenen var sat i gang, lavede den en øredøvende hylen, som kunne høres flere kilometer væk. Første gang, vi i mit hjem oplevede sirenens hylen, var en tidlig aften, den første vinter vi boede på Hurup mark. Vi boede cirka 1 1/2 km fra midtbyen, hvor sirenen var placeret. Hele familien sad i stuen, vi børn læste lektier, vi kunne tydelig høre sirenens hylen. Vi var ude for at se, om det brændte nogen steder, men vi kunne ikke se noget. Et par dage efter stod det i avisen, at Bedsted kro var brændt.

Et af Kristens og mine specielle interesser, når vi var i Hurup, var at stå udenfor elværkets maskinhal og kikke ind af vinduerne for at se de store motorer i gang. Det brugte vi megen tid på.

De gamle kværnsten

I et hjørne af laden lå to gamle kværnsten, som vi brugt til at male majs og korn til hønsene. De var ca. 50 cm i diameter og lå oven på hinanden. En tap i den nederste sten bar den øverste sten, så denne kunne drejes rundt. Oveni den øverste sten næsten helt ude ved kanten var der to runde huller over for hinanden. Når vi stak en kæp i et af hullerne, kunne vi dreje den rundt, og det malede korn sprøjtede så ud mellem stenene. Jeg tror, kværnstenene er meget gamle, nærmest oldtidslevn. Stenene lå der i de 39 år, mine forældre boede på ejendommen. Da de flyttede til Hurup, blev kværnstenene overdraget mig, og de ligger nu på min terrasse i haven, hvor de har ligget omkring 30 år. Jeg har tit tænkt mig at lave et solur i forbindelse med dem, men det er aldrig blevet til noget.

Mors symaskine

Den første vinter vi boede i vort nye hjem på Hurup mark, havde min mor mange problemer med sin gamle symaskine. Hun syede meget tøj om til os, og der var meget tøj, som skulle lappes, når hun havde tre store drenge. Somme tider måtte hun sy med hånden, når symaskinen ikke ville. Det var en uholdbar situation med alt det tøj, hun skulle have syet.

Men så en dag kom far hjem med en splinterny Singer symaskine i en flot kasse med en masse udstyr. Mor var i den syvende himmel, og hendes første spørgsmål var: "Far hvordan får vi den betalt?". Hvor far havde købt den, ved jeg ikke, men den var købt på afbetaling. Der var ikke noget med indbetalingskort eller lignende, men der kom en gang om måneden en mand på cykel og indkasserede pengene. Hvor let det gik med at få pengene betalt, ved jeg ikke, men manden fik sin kaffe hver gang, og mor havde symaskinen livet ud.

Tjenestedreng hos Anders Strand, Hørdum

Den 1. maj 1928 kom jeg ud at tjene i den plads, jeg havde fået om efteråret hos Anders Strand, Hørdum. Til det formål havde far fået fremstillet en lille skibskiste til mig hos snedker Yde. Den skulle jeg have mine få ejendele i. Jeg husker, far havde lånt Karl Grønkjærs jumbe,

som han kørte mig til Hørdum i. Skibskisten var ikke større, end den kunne stå på tværs af jumben foran på sæderne.

Denne skibskiste er for øvrigt til endnu. Den har fulgt mig i alle mine pladser, indtil jeg blev gift. Den har stået i mit hjem i over 50 år, indtil Karsten (yngste søn) fik den. De brugte den, når de var til veteranbiltræf, da stod den på bagagebæreren af hans Ford 1928. 1. maj 1928 kom Kristen også ud at tjene hos Chr. Vangsgård, Præstegårds mark, en lille km fra vort hjem. Anders Strand havde en lille gård, som lå lidt syd for Hørdum by. Gårdmanden og hans kone var ældre folk. Han gik med stok og bestilte ingenting.

Deres voksne søn var hjemme og drev gården. Der var også en tjenestepige, som senere blev kone på gården. Der kom samme dag som jeg en ny karl. Vi deltes om karlekammeret og stod op kl. 6 den første morgen.

Peter, som sønnen hed, satte mig i arbejde. Først skulle jeg trække fårene ud, som aftenen forinden var trukket hjem i laden. Så skulle ungkreaturerne, som stod ude om natten, flyttes. Mens jeg udførte det, malkede pigen de ni køer hjemme i stalden. Så skulle vi have morgenmad. Derefter skulle køerne trækkes ud på græs. De blev koblet sammen tre og tre efter hinanden. Det drillede lidt i begyndelsen, men når køerne først fik det lært, gik det udmærket. Da det var udført, skulle der muges ud, kalvene skulle vandes, der skulle fejes og mange andre ting. Ved 9 tiden skulle vi have formiddagskaffe. Køerne skulle flyttes, og der skulle laves tøjrepæle. Vi havde en dynge fyrretræ, deraf lavede jeg tøjrepælene. Kl. 12 var det middag med middagssøvn. Køerne skulle igen flyttes, og mange andre ting skulle laves. Kl. halv 5 spiste vi aftensmand, så skulle køerne trækkes hjem, og malkes af pigen, og fårene skulle trækkes hjem i laden. Ungkreaturerne skulle flyttes til nat, så var en dag gået. Ved 7 tiden fik vi så dagens sidste måltid.

Jeg kom igen i Hørdum skole, men nu i den store klasse. Vi gik kun i skole to formiddage om ugen i sommerhalvåret. Den store klasse i Hørdum skole var den sommer på en tredages udflugt til Flensborg. Jeg var med og husker, vi boede to nætter på Duborgskolen. Det var jo ikke almindeligt dengang, at en skoleklasse havde udflugt til udlandet. Men det kunne lærer Larsen ordne. Jeg havde fri hveranden søndag, når køerne var trukket på græs.

Så cyklede jeg til Hurup. Selv havde jeg ingen cykel, så jeg lånte Peters. Den var noget højstellet, så jeg kunne ikke nå pedalerne. Vi tog sædet af og bandt en sæk om stellet. Det var som regel langt op på formiddagen, inden jeg nåede mit hjem, men jeg nød mine fridage sammen med familien. Jeg havde meget at fortælle, så dagen gik hurtigt, og jeg skulle jo af sted igen i ordentlig tid. Far cyklede tit med mig, somme tider næsten helt til Hørdum. Mandagen efter sådan en fridag, var den værste. Jeg græd ikke, men syntes, der var så uendelig lang tid til næste fridag. Karlen, som var kommet i pladsen samme dag som mig, blev der kun en måneds tid. Han duede ikke til noget. Han og Peter kunne slet ikke sammen, så vi fik vi en ny, som det gik godt med. Pladsen var god nok, og jeg var glad for at være der. Vi fik god mad, og der var meget arbejde at gøre på gården. Den ligger der endnu. Godt 70 år senere ser den næsten ud som dengang. Den ejes nu af min husbonds barnebarn, som er opkaldt efter bedstefaderen, Anders Strand. I årenes løb er jeg undertiden kørt forbi gården for at mindes min første plads. Den første november havde jeg udtjent. Far hentede mig i Karl Grønkjærs jumbe. Vi fik eftermiddagskaffe, og jeg fik min løn for sommeren, 50 kr. Det var en god dag.

Så er Kristen og jeg kommet hjem efter vore sommerpladser. Jeg begynder igen på Hurup skole og kommer i syvende klasse sammen med mine gamle kammerater fra sjette klasse. Den vinter skulle vi ikke hjem fra skole for at tærske med det håndtrukne tærskeværk, som nu er sat hen i et hjørne. Mine forældre fik efter høst avlen tærsket, da aktiemaskinen kørte rundt og tærskede hos naboerne.

Hvad lavede vi store børn så? Vi passede vore lektier og hjalp far i skoven. Al vor brændsel hentede vi der. Vi var flittige til at gå i søndagsskole, og far og mor gik tit til kirke og til møder i missionshuset. De gik også til samtale-

møder rundt om i hjemmene. Mit hjem var et kristent hjem. Jeg fik om efteråret plads for næste sommer, fra maj til november, hos Jakob Hansen, Flarup.

Tiden gik, og så blev det jul. Jeg kan ikke huske min barndoms juleaftener fra hinanden, men de var alle gode. Vi fik julemad, havde juletræ og fik julegaver. Vi var en dag i julen til juletræ i missionshuset. Nytårsaften glædede vi os til, for vi børn havde altid noget krudt, vi skulle havde brændt af, men ellers havde vi altid en rolig nytårsaften.

Vinteren 1929

Jeg har støttet mig til min fars dagbøger, hvori jeg ser, at de første par måneder af året var ret strenge med sne og kulde. Far var til snekastning flere dage i træk, og der var togstandsning i tre dage. Jeg husker tydeligt, da banen skulle ryddes på tredjedagen. Et lokomotiv med sneplov kørte ved middagstid fast en halv kilometer nord for Hurup. Det var ikke ret langt fra mit hjem, så vi børn var selvfølgelig ude at se på, at den blev gravet fri, hvilket var en spændende oplevelse. Foråret kom ret tidligt. Far skriver i sin dagbog, at han pløjer midt i marts.

Første maj flytter jeg som tjenestedreng ud til Jakob Hansens gård, Troelsgård, i Flarup ved Ydby. Jakob Hansen var min onkel, idet han var gift med min fars yngste søster Else. Det var en lille gård, så jeg havde ikke nær så meget at lave som i min forrige plads. Jeg kunne nemt mærke, at det var familien, jeg tjente ved. Jeg kom til at gå i Flarup skole. Det var en to klassers skole med lærer Dam som enelærer. Skolen var vores nærmeste nabo. Der var vel godt hundrede meter hen til den. Trods det kom jeg tit for sent i skole, idet vi skulle møde klokken 7. Vi gik kun i skole to formiddage om ugen, men Else og Jakob var ikke morgenfolk og sov tit over. Jeg sov selvfølgelig, til jeg blev kaldt på. Jeg var meget flov, når jeg kom for sent. Jeg blev selvfølgelig også drillet med det, så resten af dagen var ødelagt.

I den skole kom jeg til at gå i klasse med Astrid, som mange år efter blev min kone. Min kærlighed til hende stammer fra den gang, hendes forældre boede på nabogården. Hun har mange gange i vort ægteskab drillet mig med, at jeg kom for sent i skole. Jakob var den sommer indkaldt i tre uger til efterårsmanøvren. I den tid var jeg mand på gården. Else turde ikke ligge ene i soveværelset om natten, men hun havde en lillebror, som hed Karl og var på alder med mig. Han skulle så sove i Jakobs seng i soveværelset. Det ville han kun, hvis jeg også sov der, så vi lå begge i Jakobs seng i de tre uger, han var på manøvre.

Jeg havde fri hveranden søndag, en gang imellem tiere. Jeg havde ingen cykel, så jeg lånte Elses.

Jakob passede som regel selv besætningen, men jeg lavede en karls arbejde så som at hakke roer, og om efteråret skrælpløjede jeg og

Hele familien på gårdspladsen 1929.

kørte roer hjem. Det var vi færdige med til første november. Jeg havde da udtjent og flyttede tilbage til mit hjem. Min sommerløn var 70 kr. Så var jeg hjemme igen og skulle være det vinteren over. Jeg begyndte igen i Hurup skoles syvende klasse. Nu var det jo nye klassekammerater, idet mine forrige klassekammerater enten var konfirmeret i foråret eller i efteråret. Dengang var der også konfirmation om efteråret, der skulle jeg oprindelig også have været konfirmeret.

Mine forældre ville, jeg skulle gå i skole en vinter mere og så først konfirmeres om foråret, og sådan blev det. Jeg var glad for at gå i skole. Den vinter tror jeg nok, jeg lærte mere, end jeg havde lært alle de andre skoleår tilsammen. Midt i november begyndte jeg at gå til præst hos provst Dahl.

Tiden gik, og jeg passede min skolegang og lektier samt min konfirmationsforberedelse hos provsten.

Jeg lavede også løvsavsarbejder. Jeg husker, jeg på skolebiblioteket havde lånt en stor tyk bog om Edison, så jeg havde nok at få tiden til at gå med.

Far og mor var tit i byen og havde mange fremmede. Mit hjem var ikke et kedeligt hjem.

Der skete så meget vinteren 1929, som jeg godt husker, men jeg må igen støtte mig til min fars dagbøger, for at få sat rigtig system i tingene. Kort efter jul blev mor syg og kom på Vestervig sygehus, hvor hun lå en halv snes dage, før vi fik hende hjem igen. I den tid hun var væk, skiftedes vi til at spise middagsmad hos vore naboer. Søster på otte år flyttede om til Poul Bangsgårds og gik i skole derfra. Det var godt naboskab. Jeg blev først på vinteren fæstet for et år af Poul Bangsgård, som jeg skulle være karl for fra første maj.

En uges tid efter, at mor kom hjem fra sygehuset, blev far meget syg af fåresyge. Han havde læge og lå i sengen i fjorten dage. Da han kom op igen, var han ved lægen et par gange. Den vinter var en meget mild vinter, og far begyndte forårsarbejdet i marken sidst i marts.

Jeg skulle konfirmeres den 27. april, hvilket var meget sent på måneden. Årsagen var, at Hurup kirke havde været under ombygning og reparation i omkring tre år og først blev indviet midt i april.

Min konfirmation

Jeg havde glædet mig meget til min konfirmation og havde fået nyt såkaldt matrostøj. Alle de andre konfirmander var i jakkesæt, så jeg var lidt trykket ved situationen, da jeg jo ikke var klædt som de andre, men det var jo nok et økonomisk spørgsmål. Ved konfirmationen kom hver enkelt konfirmand op foran knæfaldet og blev konfirmeret. Vi skulle kunne et vers, som hver enkelt havde fået lov at vælge. Jeg havde valgt "Vor Gud han er så fast en borg." Jeg kan huske, jeg gik i stå midt i verset. Det var jeg meget flov over, men jeg blev konfirmeret alligevel.

Jeg havde en god konfirmationsdag. Vi havde hele familien til spisning om aftenen. Jeg fik mange gaver og 65 kroner i pengegave, hvilket var mange penge dengang. Onsdagen derefter var alle konfirmander og forældre til alters i Hurup kirke om formiddagen.

Jeg følte, at her sluttede min barndom. Nu skulle jeg ud at tjene som karl i nærheden af mit hjem, så kontakten med det kunne jeg nemt vedligeholde.

Ved vores egen skov 1931. Fra venstre Anton, Marie (kaldet søster), Peter, Kristen og Marius.

Ejendommens videre skæbne

I mine erindringer har jeg tegnet et kort over vores mark, som det hele så ud, da vi flyttede dertil den første december 1927.

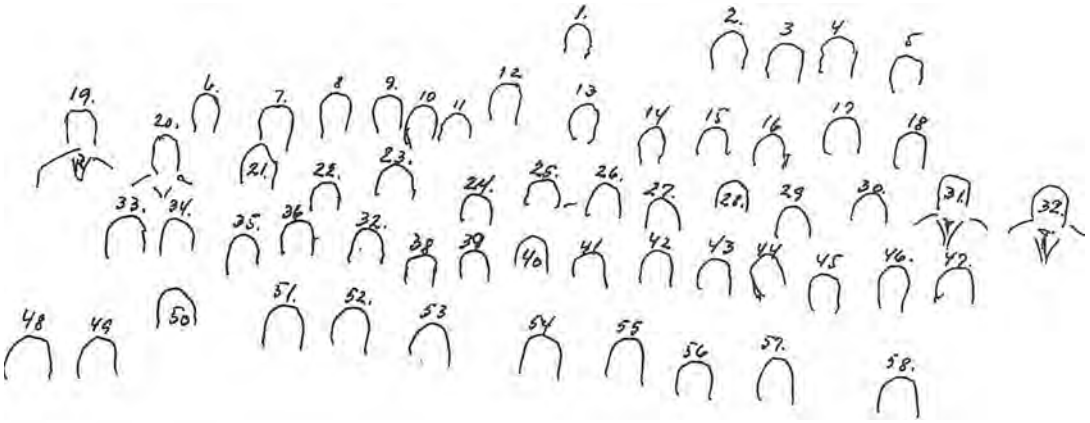

Hurup Skole 1930

1. Per Nielsen (tvilling nr. 44)
2. Erik Sørensen
3. Larsen
4. Martin Jensen
5.
6.
7. Karl Vilhelm Mikkelsen
8.
9. Peder Møller Hove
10.
11.
12. Holger Andersen (bager i Hurup)
13.
14.
15. Folmer Pedersen
16. Christian Gyryp
17. Marius Sloth
18. Martin Bjerregaard
19. Kappel (lærer)
20. Frk. Sortfeldt eller frk. Sørensen
21. Kresten Sloth
22. Laurids Poulsen
23.
24. Valdemar Jensen
25. Herluf Christensen
26. Poul Gerhardt Vestergaard
27. Anders Klausen (Refsgaard)
28.
29.
30.
31. Nielsen (lærer)

32. Karl Marinus Vittrup (lærer)
33. Janne Pedersen
34. Anna Fuglsang
35. Helga
36. Johanne Frühstüch
37.
38.
39.
40.
41. Anna Højriis
42.
43. Ingeborg Tomassen
44. Karen Nielsen (tvilling nr. 1)
45. Esther Stokholm
46. Bjerregaard
47. Thøgersen
48. Ida
49. Maja Olsson
50. Ida Søgaard
51. Nanna Olsen
52. Stinne Vestergaard
53. Johanne Bangsgaard
54. Gertrud Christensen
55. Karen Marie Sørensen
56. Karla Christensen
57. Lydia Christensen
58. Helga Nielsen

Der skete ingen synlige ændringer på ejendommen eller marken i de 39 år, mine forældre boede der.

I de efterfølgende år skete der store ændringer. Nord for vores mark blev der anlagt en kommunal losseplads, hvilket tog det meste af den mark, som tilhørte Laust Olsen, da mine forældre flyttede dertil. Omkring 10-15 år efter mine forældre flyttede fra ejendommen, blev den revet ned, og jorden blev lagt sammen med resterne af Laust Olsens mark.

Billedet fortæller, hvordan området ser ud nu. Jeg har forsøgt at indtegne de gamle markskel, højene og ejendommen, omtrent hvor den lå.

Billedet har sin egen historie. Min bror, Peter, har en søn, Erik, som er læge og bor i Århus. Han har flycertifikat, og sammen med nogle andre ejer han et fly. En dag i september år 2000 ringede han til min bror, Anton, for at tilbyde ham en flyvetur op over Thy og rundt om Hurup. Han ville fra luften se området på Hurup mark, hvor hans bedsteforældre havde boet i så mange år, og hvor hans far havde levet sine drengeår.

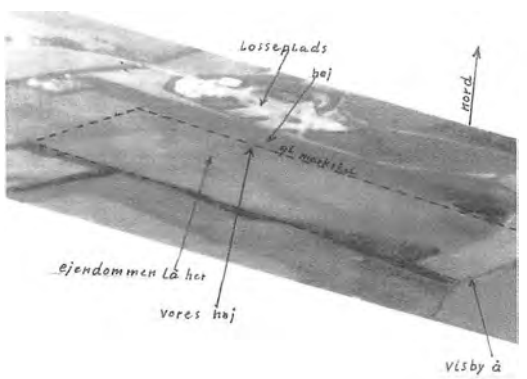

Anton var straks med på ideen, idet det jo også havde været hans barndomshjem. Turen blev aftalt, og en dag ved middagstid fløj de ind over Hurup og et par gange rundt om Hurup mark i lav højde. Det var Anton, som tog det vellykkede billede. Det fortæller, hvordan området ser ud år 2000.

Min tid som karl på landet

Den første maj 1930 flyttede jeg i plads som karl hos Poul Bangsgård. Poul og Else, som boede på gården, var folk i 50 års alderen. De havde to piger, Hanne, som gik i skole og Anne, som var ude at tjene.

Gården var på ca. 25 td. land og lå ca. 500 meter nord for Hurup kirke. Ved gården begyndte vores privatvej til mit hjem. Gården var trelænget med stuehus mod syd, stald mod vest og laden mod nord. Stuehus og stald var bygget omkring århundredskiftet. Laden var meget gammel og med stråtag. Tømmeret i den var meget kraftigt bygget af gammelt skibstømmer.

Hestestald og kostald var bygget sammen i en længe, og laden lå i vinkel med stalden. Karlekammeret lå ved siden af hestestalden med indgang fra denne. Der sov jeg i de to år, jeg tjente på gården. I kammeret var en seng med halm som madras. Der var undertiden mus i halmen, og jeg har flere gange set en mus løbe over hovedpuden, når jeg kom ind i kammeret. Der var også et lille bord og en stol, og jeg havde i mit hjem lånt et gammelt solidt klædeskab, som jeg brugte til mit tøj de to år, jeg tjente der. Der var plads til to heste i stalden samt boks til et føl.

I stalden var der til kreaturvanding en muret åben vandbeholder med en pumpe, som tog vand fra en mergelgrav, som lå ca. 50 meter vest for stalden. Stuehuset lå ved sydsiden af gårdspladsen med haven sydfor. Ved østenden af stuehuset var der en meget dyb brønd med en to meter høj pumpe til håndkraft. Der tog vi vand til husholdningen. Det var altid husbonden selv, som dampende på sin pibe pumpede vand, hvilket foregik i et meget langsomt tempo. Det varede som regel et kvarter til en halv time, inden den lille beholder, som stod inde i bryggerset, var fyldt op med vand.

Der var ingen elektrisk lys på gården, men petroleumslamper i alle stuerne. I stald, lade og karlekammer brugte vi staldlygter. Der var ingen telefon eller radio på gården. Vi havde fem eller seks køer, som Else malkede. Jeg kunne godt malke, men gjorde det kun, når Else var forhindret. Mælken, som skulle til mejeriet, skulle leveres, hvor vores private vej endte ved Hurup kirke. Poul ville ikke have mælkekusken til at ødelægge vores privatvej, så i stedet brugte vi en tohjulet gig, hvor der kunne stå to mejerispande. Jeg trak så vognen efter mig de 500 meter, der var til kommunevejen. Det hændte somme tider, jeg var lidt sent på den. Var mælkekusken kørt forbi, måtte jeg helt ind til mejeriet med den, hvilket var en træls tur.

Poul var en god landmand, men meget konservativ, og han arbejdede langsomt. Han var som regel den første der på egnen, som begyndte at så, men han var også den sidste, der blev færdig. Vi havde to jyske heste som trækkraft. Jeg lavede markarbejdet, pløjede og harvede. Derefter såede vi kornet med bredsåmaskine. Da var Poul altid selv med.

Kort efter jeg kom i pladsen, købte jeg en brugt cykel, som jeg selv satte i stand i min fritid, idet jeg brugte hestestalden som værksted. Jeg holdt også mine forældres cykler i orden. Reservedelene skrev jeg hjem fra importøren, hvor de var billige.

Jeg havde som regel fri hveranden søndag fra midt på formiddagen. Det var jo sådan, når man var enekarl, skulle man tale med husbond om at få fri, så han vidste, om karlen var hjemme. Jeg var ellers glad ved at være i pladsen. Jeg deltog i alt, og vi fik en ordentlig kost.

Kornet høstede vi med selvbinder, som vi var fælles med en nabo om. Poul sad selv på binderen, mens jeg satte negene sammen. Vi havde efter høst damptærskeværket. I efterårstiden tog vi roerne op med håndkraft og kørte dem hjem. Vi lavede en roekule tæt ved gården og dækkede dem til med halm og jord, hvorefter jeg gik i gang med pløjningen.

Poul var i gang med et større dræningsprojekt, som strakte sig over flere år. Han gravede selv grøfterne og havde så en drænmester til at lægge rørene. Om efteråret bestemte han, hvor meget der skulle drænes den vinter. Han gik i gang med at grave første spadestik til flere grøfter. Det var så min opgave at skovle den jord op, som var gravet løs. Vi havde en dejlig smal skovl til det, så det gik let for mig. Når første stik var taget, kunne Poul fortsætte gravearbejdet. Selv om det sneede og frøs, kunne han grave hele vinteren. Det var jo dengang, karlene fra gårdene skulle gå til snekastning på kommunevejene. Når jeg var til snekastning, gravede Poul drængrøfter. Han bakkede samtidig så kraftigt på sin uundværlige pibe, så røgskyen markerede, hvor han var i grøften. Sidst på vinteren kom drænmesteren og skulle lægge rørene. Han skulle da omhyggeligt sørge for, at vandet løb den rigtige vej. Han havde ingen nivelleringsapparat, så det foregik på gammeldags måde med en spand vand og en lille øse. Grøftebunden blev jævnet med en trækskovl, som havde facon som drænrørene. Når bunden var jævnet på et par meters længde, hældte han lidt vand i grøften, så han kunne se, om vandet løb den rigtige vej. Når det var i orden, blev rørene lagt.

Forår 1931

Poul havde i sine unge dage været møllerkarl, hvilket han talte meget om. Nu skulle hans drøm gå i opfyldelse. Han købte en ny femvinget klapsejler, som skulle stilles op ved siden af laden, hvor der så skulle laves et rum til kværnen. Han købte også tærskeværk og presser, og det hele skulle være klar til brug inden høst. Poul og jeg talte meget om den nye mølle, som

skulle stilles op. Ja vi var såmænd lige pjattede med det. Vi gravede selv de fire huller og blandede betonen til de fire betonklodser, som møllestativet skulle spændes fast på. Det var noget, der passede mig, for jeg har fra min barndomsdage altid været meget mekanisk interesseret, og det her styrkede min interesse for mekanikken. Da jeg så opstillingen af møllen, blev min drøm om at komme i lære som mekaniker større for hver dag, der gik. Sommeren gik, og møllen blev færdig. Poul legede herefter møller, idet han lavede grutning for naboerne og selvfølgelig også for os selv. Vi tærskede nu selv vores korn, hvilket gik udmærket. Det var min hyre at smøre møllen. Det gik jeg meget op i, og det øgede jo yderligere min drøm om at komme i lære.

Efteråret 1931

Jeg var fyldt 16 år den sommer. Vinteren derpå drænede vi ikke, da Poul skulle passe møllen, og jeg lavede efterårsarbejdet, pløjede og kørte roer hjem. Jeg passede for det meste kreaturerne, så tiden gik hurtigt. Jeg var begyndt at komme en del i KFUM's ungdomsafdeling, hvor jeg befandt mig godt. Hen på vinteren fik jeg læreplads hos mekaniker Karl Klausen, hvor jeg skulle begynde første maj, hvilket jeg var meget glad for.

Min læretid

Første maj 1932 kom jeg i lære hos mekaniker Karl Klausen, Nørregade i Hurup. Min store drøm var gået i opfyldelse. Hvordan jeg fik pladsen, kan jeg ikke huske, men jeg tror, det var et par folk i mors og fars vennekreds, som kom sammen med familien Klausen, som havde lagt et godt ord ind for mig. Jeg husker mine forældre en aften om vinteren var inviteret til Karl Klausens for at tale om, at jeg kunne komme i lære. Mine forælde har fortalt mig, at Karl Klausen havde sagt til dem, at det var meget dårlige tider, så hvis der intet arbejde blev, kunne han selvfølgelig ikke udlære mig. I min lærekontrakt kom der til at stå fire års læretid med kost og logi, men ingen løn, hvorefter jeg skulle lave svendestykke som maskinarbejder. Jeg har den lærekontrakt endnu.

Lønnen var slet ikke så ringe. Lærlingene på Hurup Jernstøberi fik 6 eller 7 kr. om ugen på egen kost og logi. Jeg syntes, jeg var bedre stillet end dem. Karl Klausen (mester) og hans kone Sine var folk midt i halvtredserne og havde børnene Johannes og Anna. Johannes arbejdede hjemme hos faderen og var udlært et par år, før jeg kom i lære, men han havde ikke lavet svendestykke, hvilket dengang ikke krævedes, når man var udlært hos faderen.

Johannes førte virksomhedens regnskab. Han havde været på håndværkerskole i et par vintre. Anna var pige i huset og hjalp moderen med husførelsen. Jeg delte loftkammer med Johannes i de seks år, jeg var der. I første omgang var der foruden mig en lærling, som hed Peter Sørensen og var tre år henne i læretiden. Han skulle lave svendestykke det følgende forår. Han spiste og boede der, og så havde han sit eget loftkammer. De sanitære forhold var ikke som i dag. I en lille sammenbygning mellem værksted og stuehus var der en slags bryggers, hvor der i et hjørne stod en gruekedel. Der var et bryggersbord med en emaljeret køkkenvask. Ved siden af vasken stod en pumpe, som tog vand fra en brønd i haven. Der var dengang ikke indlagt vand fra vandværk. Vi vaskede os i køkkenvasken og pumpede selv vandet op. Der var ikke noget med varmt vand. Det var ikke let at få hænderne rene i koldt vand. Der var et wc (ikke træk og slip) med indgang fra bryggerset, som brugtes af familien. Vi lærlinge brugte et wc, som var i et lille skur i haven. Sådan var forholdene dengang Det blev der ikke lavet om på i de seks år, jeg var der i første omgang. Det var det mandskab, vi var i virksomheden, da jeg begyndte læretiden.

Mekaniker Karl Klausen

I vort lille værksted havde vi en god drejebænk, som var omkring ni år gammel, men umoderne, da den var med trapskive og uden nortongear. Det første år drejede jeg ikke, idet det var den ældste lærlings opgave. Vi havde en stor søjleboremaskine, som mester selv havde lavet samt en lille søjleboremaskine, som også var hjemmelavet. Så havde vi en koldsav og en sli-

bemaskine med to smergelsten, en grov og en fin. Alt blev trukket fra en lang aksel, som var ophængt i lejer under loftet i hele værkstedets længde. Endelig havde vi vores uundværlige esse. Mester var i sine unge år uddannet som smed, så han smedede mange dele til vores fabrikationer og reparationer af vindmotorer (klapsejlere). Al svejsning af jern og slaglodning foregik i essen. Vi havde ingen ilt og gassvejsning. Det fik vi i løbet af min læretid, og elsvejsning var aldeles ukendt dengang.

Vores varevogn, nu ville vi kalde den servicevogn, var en ældre Overland Wippet kaleche personvogn, som var ombygget, så hele bagsædepartiet kunne fjernes og erstattes med et varelad. Til familiens søndagskørsel kunne vareladet fjernes, bagsædet monteres igen og kalechen slås op. Bilen gik upåklageligt, men det var en særegen ting ved den, at speederpedalen var anbragt mellem koblings-og bremsepedalen, så der var ikke ret megen plads til foden, som skulle træde på speederen. Mester, som gik i et par store træsko, kunne ikke få træskoen ned mellem de to pedaler, så hver gang han fik nye træsko, blev de høvlet til, så han kunne få foden på speederen. Sådan var forholdene, da jeg begyndte min læretid. Vi havde overhovedet ingen elektriske håndværktøjer, vinkelsliber el håndboremaskiner og andre ting, som vi har i dag. Alt blev nittet, boltet eller loddet sammen. På muren ved indgangen til værkstedet sad der et skilt lavet af en jernplade, hvorpå der stod: "Karl Klausen, mekaniker," det var det, han kaldte sig, selv om vi ikke reparerede biler. På hans gravsten står der, "Mekaniker Karl Klausen."

Arbejdsopgaverne

Hvad var så virksomhedens hovedbeskæftigelse den gang? Reparation af vindmotorer (klapsejlere) gav os meget arbejde, især efterår og vinter. Det var især på den tid af året, der skete havari på dem. Vi havde også høsttiden med reparation af selvbindere. Var det store reparationer, kom kunden med sin selvbinder. Var det mindre reparationer, blev de lavet ude på stedet. Vi havde også reparationer af tærskeselskabernes tærskeværker, pressere og damplokomobiler. De skulle jo i gang, så snart høsten var i hus.

Dengang havde hver gård sit vandværk fra egen brønd eller boring. Når der skete havari på sådan et vandværk, skulle det jo ordnes straks, da kreaturerne skulle have vand hver dag. Vi lavede også mange ting hjemme på værkstedet. Mester reparerede mange gamle symaskiner, tit fordi de var beget sammen. Mange gange fordi de var smurt i samme smøreolie, som brugtes til selvbinderen.

Han sleb kødhakkerknive, brødknive og sakse, og han reparerede jagtgeværer, når de var blevet slidt i låsen, for det var han den eneste, som kunne. Vi reparerede cykler, primusser, potter og pander, loddede nye bund i transportspande og mange andre ting. Det var gerne min hyre det første års tid. Jeg har loddet mange sære ting. En gang kom en fin ældre dame, som for øvrigt sad i kørestol. Jeg skulle lodde hendes høretragt sammen.

En gang kom to damer fra Hotel Hurup bærende med en riskurv mellem sig fyldt med kaffekander, flødekander, sukkerskåle og meget andet service, som havde tabt tud, hank eller øre. Tingene skulle loddes sammen.

Vi arbejdede fra kl. 7 morgen til 18 aften, morgenkaffe fik vi mellem kl. 7 og 8, middagsmad kl. 12 med middagshvil til kl.13, kl.15 eftermiddagskaffe og kl.18 aftensmad. Det var en arbejdsdag på omkring 10 timer 6 dage om ugen.

Der var heller ikke noget, der hed sommerferie. Men det begyndte så småt at vinde indpas i slutningen af min læretid. Fra midt i oktober til midt i april gik jeg på teknisk skole fire aftener om ugen fra kl. 17 til kl. 21 i alle de 4 år, min læretid varede, så der var ikke megen frihed. I vinterhalvåret tog jeg hjem til mine forældre lørdag aften, og jeg tilbragte søndagene sammen med min familie. Jeg var altid tilbage i min læreplads søndag aften.

Jeg kan ikke huske, hvad jeg specielt lavede de første dage i min læretid, men lapning af cykler var min hyre, og så borede jeg huller med den store boremaskine i flere dage til et møllestativ, som vi var i gang med at lave. Jeg blev også sat til at hugge en gammel Ford T. op.

Det var den, der blev kasseret, da vi fik den nuværende varevogn. Motoren i den var solgt og skulle bevares, mens resten blev skrottet. Jeg var senere med til at lave stativ til motoren, så den kunne bruges stationært til at trække et tærskeværk. Mester lavede selv en regulator, som blev monteret på motoren, så den kunne holde en konstant fart, når den trak tærskeværket. Jeg var ikke ret langt henne i min læretid, før jeg fik besked på, hvad jeg skulle sige, hvis fabriksinspektøren en dag kom på besøg. Der var visse regler, som skulle overholdes, dem blev jeg gjort bekendt med. Da han en dag kom, forløb det gnidningsløst.

Mølledåben

Det varede ikke mange uger, før jeg fik min mølledåb. Første gang jeg var med mester og Johannes ude ved en mølle, en gammel vindrose, var på en gård i Adbøl. Vi skulle have vingerne taget ned og lavet nye vinger som på en klapsejler. Jeg fik mange formaninger den første dag, om hvordan jeg skulle færdes i et møllestativ for ikke at falde ned. Det gik nu udmærket, for jeg var jo vant til at gå til tops i Poul Bangsgårds mølle.

Samme sommer var jeg med til at stille en femvinget klapsejler op på gården Refstorp, som var brændt om efteråret. Møllen var også brændt og væltet, hvorefter den var blevet adskilt og fragtet hjem på værkstedet, hvor den var blevet rettet op og repareret i vinterens løb med nye vinger. Det var den første mølle, jeg var med til at stille op, hvilket var et stort arbejde. De fire seks meter lange V-jerns ben blev forankret med fire svære bolte, som var støbt i betonfundamenterne. Når benene var rejst, skulle de forbindes med fladjernskrydsere og V-jerns stivere. Når det var sket, skulle der en længde V- jern ovenpå og måske mere. Sådan et stativ var som regel mellem 15 og 20 meter høj. Det var jo ikke dengang som nu, hvor vi kan bestille en mobilkran til at hejse det hele op. Vi måtte klare os med vort grej.

Vi havde et langt svært tov og to svære taljeblokke, den ene med to skiver og den anden med tre skiver. Endvidere havde vi en 4x4 tommer træbjælke på omkring seks meters længde. Den blev så bundet til øverste ende af det rejste stativ, i hvis top der var lavet en slags hat med en krog, hvori den øverste talje kunne hænge. Så hejste vi næste længde op og boltede den til det først rejste ben. Sådan fortsatte vi, til det hele var hejst op. Når hattetøj og vingeaksel til det tunge hejs skulle op, måtte tre eller fire mand trække i tovet. Jeg har siden tit tænkt på, at det er et mirakel, vi aldrig er kommet galt af sted. Nu til dags var det ikke blevet godkendt af Arbejdstilsynet, men der var jo ingen anden måde at gøre det på. Oven på sådan en dag var vi godt trætte.

Vingerne til sådan en klapsejler var et kapitel for sig. De skulle havde den rigtige smig for at udnytte vinden så godt som muligt og for ikke at give en fløjtende lyd fra sig, når den gik for fuld kraft. Modellen til sådan en vinge havde min læremester fra en gammel møllebygger, som havde bygget husmøller i mange år. Den model blev strengt overholdt. Jeg har været med til at lave mange møllevinger, men hver gang vi kom til det stadium, at vi skulle lave smig på vingerne, var mester altid nærværende og kontrollerede, at det var i orden. Senere blev modellen, som var tegnet op på en plade, gemt væk til næste gang.

Jeg var med til at stille en klapsejler med vandsnegl op i engene ved gammel Gyrupgård nær Sønderhå. Bunden, den skulle stå på, var meget blød, så der kunne ikke støbes fundamenter til møllen. Vi rammede derfor nogle svære granpæle ned i engbunden. En svær jernramme blev derefter boltet til disse, hvorefter møllestativet blev boltet på jernrammen. Vi havde lejet en rambuk med ambolt, som vi trak op med håndkraft. Det gik udmærket.

Min første høst som maskinlærling

Høsttiden var den travleste tid i min læreplads. Når vi kom noget hen på sommeren, begyndte landmændene at bestille reparationer af deres selvbindere, som skulle være klar til høsten. Mindre reparationer blev lavet ude ved kunden. Jeg var meget med mester ude til disse reparationer. Hvis det var en større reparation med for eksempel en bundplade, kunne vi jo bedre ordne det hjemme på værkstedet, da vi jo

ikke havde en moderne servicevogn med alt muligt værktøj, som man har i vore dage. Når jeg var med mester ude ved sådan en binder, reparerede vi, men vi havde måske nogle mindre dele med hjem, som skulle repareres på værkstedet. Derefter var det tit mig, der på cykel blev sendt ud for at gøre reparationen færdig.

Før høst havde vi også tærskeselskabernes tærskeværker og damplokomobiler, som skulle repareres. Her gjaldt det samme som ved binderne: var det mindre reparationer, lavede vi det ude i maskinhusene, hvor maskineriet havde overvintret. Ved større reparationer tog vi maskinerne hjem. De fleste var jo hestetrukne. Vi havde gerne et par maskiner hjemme hver høst. Heltborg tærskeselskab havde en damplokomobil, som var selvkørende, og den havde vi gerne nogle dage hvert år, inden den skulle på sin sædvanlige runde. Den kunne jo selv transportere tærskeværk og presser efter sig.

Den sommer lærte jeg at valse rør i en damplokomobil, vi havde hjemme på gårdspladsen. Jeg kan ikke huske, hvilket tærskeselskab lokomobilen tilhørte, men mester og jeg skulle skifte nogle røgrør i kedlen. For at komme til det skulle jeg ind i fyrkammeret. Ristene blev taget ud gennem fyrlågen, men den kunne jeg ikke komme ind gennem. Derfor blev bagenden af lokomobilen klodset 30 cm op, så jeg kunne krybe ind under den og komme op i fyrboksen. Der var for lidt plads til at en voksen kraftig mand kunne være derinde, men det kunne jeg. Rørene skulle nu løsnes i den ene ende. Det gjorde vi ved at hugge noget af røret væk med en lille mejsel. I vore dage bruges en skærebrænder til den slags, men det havde vi ikke dengang.

Den anden ende af rørene endte i røgkammeret foran i lokomobilen, og dem skulle mester så klare. Når de gamle en meter lange rør var taget ud, blev de nye sat ind. De blev derefter valset, idet valsen blev sat ind i røret, som blev drejet rundt med håndkraft med en stor nøgle, hvilket udvidede røret, så den sad fast og var tæt for vand. Kedlen blev til slut trykprøvet for at se, om den var tæt. Da vi var færdige med arbejdet, mente mester, at jeg var udlært i det. Jeg skulle nok få lov at hjælpe næste gang, vi skulle valse rør.

Jeg var kun med til at valse rør et par gange mere i min læretid, for der var ikke ret mange lokomobiler tilbage. De var underkastet Fabrikstilsynets kontrol og blev efterhånden kasseret på grund af rust og ælde. Efter besættelsen var der ikke flere tilbage.

Den første vinter var der mange møllereparationer. Det var næsten altid mig, der skulle med ud til disse reparationer. Det var hundekoldt, men jeg lærte efterhånden at klæde mig rigtigt på. Det var værst ved fingrene, da vi ikke havde rigtige arbejdshandsker, som kunne bruges. Jeg husker en vinterdag, det sneede. Jeg var med mester ude hos Niels Henriksen i Flarup for at reparere noget i toppen af møllen.

Niels Henriksen var en gammel ungkarl, som havde en halvgammel husbestyrerinde. Hun havde ord for at være meget skrap. Vi skulle med ind at spise middagsmad. Jeg kan ikke huske, hvad vi spiste, men det var suppe af en eller anden art. Der kom et stort lerfad ind, som blev sat midt på bordet. Så skulle vi alle søbe af samme fad. Det havde jeg aldrig været med til før, men hverken min mester eller jeg fortrak en mine. Vi spiste som de andre, men hændelsen glemmer jeg aldrig.

Brønde og vandpumper

Jeg var tit med ude for at reparere vandpumper. Enhver gård eller husmandssted havde sin egen brønd eller boring, men her i Hurup fik man vand fra fælles vandværk. På det tidspunkt var der dog stadig mange brønde i Hurup by. På gårdene havde man pumper, som blev trukket af elmotor eller vindmotor. Mange af gårdene havde en muret vandbeholder, som kunne rumme vand til flere dage. Den var som regel anbragt i nærheden af brønden, der ofte lå et sted på gårdspladsen. Beholderen kunne også være anbragt inde i stalden, så den var mere frostfri om vinteren. Mange af disse brønde var meget dybe, men det var der stor forskel på fra egn til egn.

I Grurup, hvor der var mange gårde, var brøndene helt op til 15-20 alen eller endnu dybere. Det mekaniske pumpeværk var som

regel anbragt som et stativ over brønden, hvorfra der gik en aksel ind i laden, hvor motoren sad. Selve pumpecylinderen sad nede i brønden 5-6 meter fra bunden. Det var meget forskelligt, hvor meget vand der var i sådan en brønd. I nogen var der konstant en meter vand. I andre en 3-4 meter. Når vi skulle ud til en sådan reparation i en dyb brønd, var vi altid af sikkerhedshensyn to mand af sted. Vi havde altid vort eget tov og sæde med, som var gjort fast i enden af tovet. Vi så altid på barometeret, inden vi kørte hjemmefra. Hvis det stod meget lavt, var der risiko for, at der ingen ilt var i brønden. Så måtte vi ikke gå ned i den. Det første, vi gjorde, når vi kom sådan et sted, var at tænde en medbragt petroleums staldlygte og hejse den ned i brønden. Hvis lygten gik ud, var der ingen ilt i brønden, og så blev reparationen ikke lavet den dag. Hvis lygten blev ved med at brænde, blev den hængende, til reparationen var udført.

Det var næsten altid mig, der skulle ned i brønden og lave reparationen. Det var måske nok, fordi jeg var en lille nem fyr at hejse ned og op. Inden jeg blev hejst ned, blev en spand med det værktøj, som jeg skulle bruge, hejst ned. Bagefter var det min tur. Når jeg fik skilt cylinderen ad, blev jeg hejst op sammen med den. Vi reparerede så de slidte dele. Somme tider kunne vi ikke lave reparationen på stedet, men måtte hjem og dreje en ny ventil, eller måske skulle der et helt nyt stempel til. Når alt var i orden til at samle, måtte jeg en tur i brønden igen. Det var jo ikke et ufarligt arbejde at blive hejst ned i en dyb brønd, hvis det mandskab, som skulle hejse mig ned, tabte en nøgle, hammer eller lignende. Blev jeg ramt i hovedet, kunne det gå slemt til. I begyndelsen havde vi ingen hjelme, men det fik vi senere hen i min læretid.

Jeg husker, en gang jeg var med ude at lave en pumpereparation i en dyb brønd. Da jeg var færdig med reparationen, skulle pumpen i gang, mens jeg var i brønden, for at jeg kunne høre, om der var nogen utætheder. Nu var det sådan, at når vi havde haft cylinderen adskilt i en dyb brønd, kunne det være vanskeligt at få den til at suge vandet op igen. Derfor brugte vi at hælde et par liter vand i pumperøret i toppen af brønden, samtidig med at pumpen blev startet. Til det brug var der en to tommers rørprop, som kunne skrues af. Da vandet var hældt i og pumpen startet, kunne mester ikke få proppen skruet i, så da vandet kom fra pumpen, løb det ud af hullet og direkte ned i brønden, hvor jeg hang i tovet. Jeg blev fuldstændig gennemblødt. Det varede nogn tid, inden de fik pumpen stoppet, da kontakten sad et sted inde i laden. Det var en våd lærling, de fik hejst op af brønden. Vi var hurtige til at få vort grej samlet sammen og komme hjem, så jeg kunne få noget tørt tøj på.

Maj 1933

Jeg havde nu været i lære et år. Peter havde lavet svendestykke og skulle rejse fra os. Nu skulle jeg i gang med drejebænken, og det havde jeg glædet mig meget til. Jeg fik ikke nogen egentlig instruktion, men jeg havde jo, i tiden der var gået, luret Peter fidusen af. Den første tid var det nogle mindre vigtige ting, jeg drejede, for jeg var stadig tit med på udearbejde.

Min første vigtige opgave var at dreje en vingeaksel til en klapsejler. Den var omkring 85 millimeter tyk og knap en meter lang. Der skulle først bores et 25 millimeter hul på langs gennem akslen. Dernæst skulle den drejes udvendig, så den passede til vingenav, tandhjul og leje. Det var tre forskellige mål. Først skulle den bores, mens akslen løb rundet i drejebænken. Det var nødvendigt, at hullet blev nøjagtigt i centrum. Mester holdt nøje øje med, at jeg fik begyndt rigtigt. Da boret var godt halvvejen, blev akselen vendt, og jeg borede resten af hullet fra den anden ende. Det gik fint. Der gik rygter om, at en lærling fra Jernstøberiet engang skulle bore en sådan aksel. Da han var kommet halvvejs, kom boret ud af siden på akslen, så det duede ikke. Jeg blev drillet med, at sådan ville det også gå med mig, men jeg klarede skærene.

Et af drejerens problemer var at kunne holde sine drejestål i orden, så de kunne skære. Den gang smedede vi selv drejestålet ud af et stykke stål, som vi købte hjem i metermål. Når det var smedet til den facon, vi skulle bruge, blev det

slebet til og dernæst hærdet i tran. Hærdningen slog jævnlig fejl, så kunne vi begynde forfra.

Omkring slutningen af min læretid begyndte vi at kunne købe færdige drejestål med påloddede hårdmetalsplatter. Det var et stort fremskridt og øgede arbejdstempoet i høj grad.

Da det gamle alderdomshjem, som nu er kommunekontor, blev bygget i første halvdel af trediverne, lavede vi fire smedejernsgelændere til hovedindgangen. De var med drejede balustre som et drejet stoleben. Håndlisten var lavet af svært rundjern med et flot sving i den nederste ende, og her skulle der sidde en flot messingkugle lidt større end et hønseæg. Disse ting drejede jeg også. Det så flot ud med et sådant smedejernsgelænder med en blankpoleret messingkugle som afslutning. Gelænderne står der endnu 65 år efter, at de blev fremstillet. Messingkuglerne skinner ikke mere, da de er malet over i samme farve som gelænderet, og de sidder der bare og ser triste ud.

Jeg drejede også gevind på de svære tre og fire tommers rør i kedelrummet til varmeanlægget. Det var ikke os, der lavede det, men vores kollega Børge Nørgård. Han havde værksted, hvor Sydthy Maskincenter nu ligger. Han havde godt nok værktøj til at skære så svære gevind, men der var en klub, som skulle trækkes med håndkraft, og det skulle der to kraftige mænd til, hvilket han så sig overvundet af. Der skulle laves mange gevind. Han aftalte med mester, at vi skulle lave gevindene på drejebænken, hvilket så blev min opgave.

Tygstrup Tærskeselskab havde en stor Munktell petroleumsmotor til at trække deres tærskeværk og presser.

Den stod på en svær firehjulet vogn og kunne trækkes af to heste. Den blev aldrig kaldt andet end "æ svensker." Den havde vi en sommer inden høst til reparation, da den skulle have nye stempelringe. De kunne ikke købes, så vi skulle selv lave dem, hvilket mester selv stod for. Vi fik lavet et stykke støbegods på Hurup Jernstøberi, som vi kunne dreje stempelringene af. Jeg blev sat til at dreje dem, men mester passede dem selv til og monterede dem i motoren.

Efterår 1933

Det efterår havde vi en kraftig storm i oktober måned, hvilket gik hårdt ud over møllerne. Jeg husker, at Johannes og jeg kørte rundt hele dagen i vores åbne varevogn for at forebygge de værste skader. En mølle, som var løbet løbsk, var vi ude at standse og få bundet forsvarlig. Vindmotoren på Helligsøgård knækkede stativet under drejekransen, så vingerne hang over laden som en paraply. Den kunne vi ikke gøre noget ved i det vejr. En anden stod og rokkede og truede med at vælte ned over laden. Den fik vi en wire på, som kunne støtte den mod stormen. Sådan gik dagen med at forebygge nogle af skaderne. Da det næste dag var blevet stille vejr, gik vi straks i gang med at reparere de mest truende skader, som vi ikke regnede med kunne modstå en ny storm. Vindmotoren på Helligsøgård måtte vi jo også havde taget vinger og hattetøj ned på, men det varede en fjorten dages tid, inden vi kom så langt. Vi lavede møllereparationer hele efteråret og vinteren, når vejret tillod det. Blæste det for meget, var risikoen for stor. Var det koldt i vejret, måtte vi klæde os på efter forholdene. Det var barskt, og det strammede noget i vores forblæste ansigter, når vi om aftenen kom hjem i varmen.

I februar kom der en ny storm, men uvejret gik ikke så hårdt ud over møllerne som efterårsstormen. Alligevel gav den os en masse arbejde. Det var langt hen på sommeren, før vi var færdige med reparationerne efter de to storme.

Efter to års læretid følte jeg mig nu hjemme på min arbejdsplads. Jeg har skrevet meget om mit arbejde, men mit liv var også andet. Frihed var der ikke meget af, når jeg skulle på teknisk skole fire aftener om ugen i vinterhalvåret. Jeg fik jo ingen løn, men om sommeren havde jeg meget overarbejde. Det fik jeg timeløn for, og de penge brugte jeg til nødvendigt tøj. Jeg røg ikke og brugte ingen penge til udskejelser. Sygekassen betaltes af mester. Penge var det meget småt med. Jeg kom en del i KFUM's ungdomsafdeling, hvilket var noget, som ikke kostede penge. Ellers tilbragte jeg min fritid i mit hjem hos mine forældre. Grundlovsdag havde vi altid fri om eftermiddagen, og jeg tog

til grundlovsfest i Dalgård. Børnefesten i Agger var også en stor begivenhed. Der cyklede jeg gerne ud sammen med en eller to af mine brødre. Jeg var også gerne med på KFUM og K's sommerudflugt, hvilket foregik i lastbil. Det var som regel Christian købmand fra Gettrup, som kørte med os i sin Ford A 1930.

Så var der jo også Sankthansaften, hvor KFUM havde bål et eller andet sted. Julen havde jeg som regel fri. Jeg husker, at jeg enkelte gange har være på arbejde, når der var noget, der nødvendigvis skulle laves. To gange i min læretid var jeg med på KFUM's vinterlejr på Vildsund Strand. Det varede fire fem dage. Hvordan jeg fik råd, ved jeg ikke, men jeg tror, det var sponsoreret.

Den første maj 1934 fik vi en ny lærling, som hed Henry og var fra Agger. Han skulle også stå i lære i fire år. Jeg blev nu afløst af ham ved en del af de småting, som jeg plejede at lave. Vi havde nu også et par unge svende, så vi var nu seks mand på værkstedet. Jeg skulle nu lave alt drejearbejde i den kommende tid. Vi brugte drejebænken til næsten alt. Da vi ikke havde fræsemaskine til at lave kilespor i akselen, brugte vi også drejebænken til det. Vi havde noget hjemmelavet grej til at spænde op i drejebænken, så vi kunne fræse kilespor med en endefræser. Det gik i og for sig godt nok, men det var meget tidskrævende. Jeg fik nu til opgave af mester at lave et ophæng til at spænde i stålholderen på drejebænken, så vi kunne fræse kilespor med en rigtig tandfræser. Med mesters hjælp fik jeg fremstillet noget brugeligt værktøj, så vi havde nogenlunde let ved at fræse kilespor. Det værktøj var i brug i mange år og var også i brug ti år senere, da jeg blev værkfører.

En svær opgave

Randrup Tærskeselskab havde et Marshall tærskeværk, som skulle have to nye halmrysteraksler. Det var bestilt om efteråret, og maskinen skulle så være klar til næste sæson. Da akslerne ikke kunne skaffes fra England, skulle vi selv lave dem. Jeg husker, vi fik en længde svensk stål hjem, som akslerne blev smedet af. Det var mester selv, som stod for smedningen, mens jeg hjalp ham. Det var min opgave at dreje dem til, hvor lejerne skulle sidde. Det var meget vanskeligt at få dem smedet, så de var ens, og få dem rettet op, så de gik lige. Efter utallige varmninger og retninger fik vi dem lavet, så de var nogenlunde ens. Det varede flere dage, hvorefter jeg kunne dreje dem til det mål, de skulle have. Jeg har mange gange siden den tid tænkt på, at det var alt for stor en opgave for sådan en lille virksomhed med det værktøj, som vi rådede over. Tiden spillede jo ikke så stor en rolle dengang, og vi blev hele tiden erfaringer rigere. Akslerne blev monteret i maskinen og kørte i mange år, indtil mejetærskeren slog tærskeværket ud.

Vi fræsede også tandhjul på drejebænken. Vi havde en kollega, som byggede nogle tipvognslokomotiver, hvor han anvendte brugte Ford A bilmotorer. De var beregnet til brug på teglværkerne til at trække tipvognene hjem fra lergravene. Han havde problemer med nogle tandhjul, som han skulle bruge til et vendegear. Lokomotiverne skulle kunne køre lige hurtigt begge veje. Han havde diskuteret problemet med min mester, som havde lovet, at sådan nogle tandhjul kunne vi nok lave.

Mester kom med ideen, og jeg blev sat på opgaven med at lave værktøjet til det brug. Det fungerede fint. Vi fræsede de tandhjul, han havde brug for, og vi fræsede selvfølgelig også andre tandhjul, når vi havde brug for det.

Når jeg skriver, at vi kunne lave så mange ting på drejebænken, så er det ikke for at prale af, hvad vi kunne. Det er for at fortælle nutiden om, hvad man dengang kunne lave på den tids gamle umoderne værktøjsmaskiner, når man havde ide og vilje til at gå i gang. En anden ting spillede jo også ind, nemlig den billige arbejdstid. Vi havde tid til at finde en løsning på problemerne.

Min mester var en meget dygtig håndværker, men hans boglige kundskaber var vist ikke noget at prale af. Han var indstillet på, at alt kunne repareres. Smide væk mentaliteten kendte han ikke noget til. Det var jo meget dårlige tider for landbruget, især først i trediverne, så der var god grobund for sådan et værksted, som han drev. Derfor fik hans lærlin-

ge lært, at intet skulle smides væk. Kunne vi ikke købe en reservedel, kunne vi selv lave den. Det var også en god lærdom på den tid, men den holdt ikke i længden.

Jeg har i min værkførertid også oplevet smide væk mentaliteten. Det var en af de sværeste ting at vænne sig til. Somme tider syntes jeg ligefrem, det var et handicap ved min læretid, at jeg ikke fik det lært. Når mine unge svende var i gang med en reparation og kom med de opslidte dele og sagde, at de skulle have noget nyt, da det, de stod med, kun var til at smide væk, tænkte jeg, at vi sagtens kunne reparere det. Alligevel vidste jeg inderst inde, at arbejdslønnen langt ville overstige det, som nyt kostede. Så var der jo kun en vej nemlig at sende dem ind på lageret efter noget nyt. Det var mange gange en svær pille for mig at sluge.

Forår 1935

Et par dage før maj fik jeg en ny lillesøster, en rigtig klat i bagefter, 11 år efter Anton og 20 år efter mig. Vi voksne børn vidste godt, mor var gravid, men det kom alligevel som en overraskelse, da Kristen og jeg en søndag aften kom hjem, og der lå en lille pige i sengen ved mor. Vi havde den eftermiddag besøgt mormor i Ydby, hvor vi var cyklet hen over middag. Vi børn og far var meget stolte af vores lillesøster, men for mor var det en katastrofe, at hun efter så mange år skulle blive gravid igen. Hun syntes overhovedet ikke, hun kunne være sig selv bekendt. Hun viste sig helst ikke for fremmede, men den ide gik da heldigvis over inden så længe. Alligevel resulterede det i, at mor ikke ville bære min lillesøster til dåben i Hurup Kirke, så det gjorde vores nabo, Else Bangsgård. Kristen og jeg stod faddere, og lillesøster blev døbt Ingrid. Det var meget naturligt, hun fik det navn. Det var det forår, kronprins Frederik hentede sin brud, kronprinsesse Ingrid, hjem fra Sverige. Far var meget kongetro, så selvfølgelig skulle pigen døbes Ingrid. Det var der så mange andre, der kom til at hedde det år. Alt gik i lave igen. Ingrid blev en solstråle for os alle og blev mor og far en god støtte, til hun blev voksen og rejste hjemmefra.

Jeg var nu i lære på fjerde år og befandt mig godt. Vi havde stadigvæk masser at lave. Jeg var fortsat meget med ude ved møllearbejde, mens Henry så småt var begyndt ved drejebænken. Den sommer lavede vi en ny halmpresser, som mester mente, vi skulle til at lave flere af, men det blev kun til den samme i min læretid. Vi lavede også nogle rundsave til brændesavning, hvilket gik strygende. Årsagen var, at de gamle rundsave, som stod ude på gårdene, var blevet kasseret af fabrikstilsynet og ikke måtte bruges mere på grund af manglende sikkerhedsudstyr.

Jeg var nu tit ude at lave reparationer på egen hånd, hvilket foregik på cykel, da jeg ikke havde kørekort. Det var der ikke råd til. Kørekortet fik jeg først, efter at jeg var udlært. Jeg havde byttet min gamle cykel med en dobbeltstellet cykel, som var meget god og kunne bære mig og det værktøj og de reservedele, som jeg skulle have med.

I høsten cyklede jeg også ud og lavede reparationer på selvbindere. Jeg husker engang, jeg var cyklende til Øster Røjkjær og skulle reparere bindeapparatet på selvbinderen. Det var først på eftermiddagen, og jeg havde ret hurtigt rettet fejlen, så binderen igen gik, som den skulle. Manden blev så tilfreds, at han sagde, jeg skulle gå ind til hans kone og få min kaffe, inden jeg cyklede hjem, men det var jeg for generet til.

Min svendeprøve

Efter nytår 1936 var det ved tiden, vi skulle til at tænke på, hvad jeg skulle lave i svendestykke inden maj. Min mester foreslog, jeg skulle lave en slibemaskine til værkstedsbrug, med to slibeskiver, en på hver ende af akselen. Den slibemaskine, vi havde på værkstedet, var med hvidmetalslejer, som var slidte. Den, som jeg skulle lave, skulle være med kugleleje, men ellers ligne den gamle, som var i brug.

Problemet var, at konsollen, som skulle bære akselen og kuglelejet, skulle laves af støbejern og for at få den støbt, skulle vi have en model til at forme den efter, hvilket vi ikke havde. Den gik mester så i gang med at lave i træ, og han fik lidt hjælp fra modelsnedkeren på jernstøberiet. De fik lavet den nydeligste model, som konsollen kunne formes efter. Modelar-

Marius med sin svendeprøve.

bejdet havde selvfølgelig ikke noget med svendeprøven at gøre.

Konsollen blev nu støbt på jernstøberiet. Jeg havde hermed de ting, jeg skulle bruge til min svendeprøve. Jeg skulle jo også lave en tegning til svendestykket, hvilket var et større arbejde, da der var så mange dele, som skulle passe sammen. Jeg stod en hel dag og aften på Hurup tekniske skole og tegnede det hele. Konsollen skulle jeg udbore til lejerne, som skulle sidde stramt i huset. Akselen skulle drejes, så kuglelejerne sad stramt. Der skulle være ret gevind på den ene ende og links gevind på den anden. Der skulle drejes to møtrikker, som passede dertil. Endvidere to møtrikker til fastspænding af kuglelejerne, to kuglelejedæksler, fire flanger som skulle holde slibestenene fast og en remskive. Noget skulle passe stramt, andre dele let, men ikke noget slør nogen steder.

Inden jeg kunne komme i gang, skulle de forskellige dele saves til, så de kunne mærkes. Den dag jeg skulle i gang, kom en af skuemestrene og huggede et mærke i hver enkelt ting, så jeg ikke kunne tage et andet stykke, hvis jeg var uheldig og drejede noget i brokkassen. Det var en alvorlig sag. Da jeg skulle i gang, var jeg meget nervøs, for at jeg skulle lave noget forkert, men det gik udmærket. Jeg syntes selv, at det varede længe, men det var skuemesteren godt tilfreds med. Mens arbejdet stod på, kom en af skuemestrene et par gange for at se, hvordan det skred frem. Den fjerde maj 1936 blev svendeprøven bedømt på Hotel Hurup. Skuemestrene var maskinfabrikant N. P. Nørgård og snedkermester Kr. J. Kristensen. Prøven blev bedømt til ros og bronzemedalje, så jeg var meget tilfreds. Samme dag fik Svend Grønkjær bedømt sin svendeprøve med samme resultat som jeg. Han havde lært hos faderen, og vi havde fulgtes ad på teknisk skole i alle læreårene.

Jeg var nu udlært maskinarbejder med svendebrev, så jeg følte, jeg nu kunne blande mig med svendene. Af mester fik jeg i svendegave et lommeur. Det var før den tid, det var almindeligt med armbåndsur til arbejdsbrug. Nu skulle jeg til at tjene penge. Jeg blev i pladsen som svend, og i løn skulle jeg have 25,00 kr. om ugen samt kost og logi. Det kom til at vare de næste to år.

Fortsættes i næste årbog

Hvoraf kom navnet Bransholmvej i Hurup

Af Betzy Bransholm Jeppesen, Gadstrup

Forord

Jeg er født og opvokset i Grejsdalen ved Vejle, hvortil min far Harald Bransholm Nielsen "emigrerede", da han giftede sig med min mor. Far var født på Thyholm, som søn af vejmand Peder Bransholm Nielsen og dennes hustru Marie Nielsen. Jeg mener, at de i årene omkring børnenes fødsel boede et sted mellem Jestrup og Floulev, men senere da jeg selv som barn kom på besøg hos dem, boede de i et lille stråtækt hus ved begyndelsen af Draget, lige hvor vejen kommer ned fra Lyngs. Jeg husker at der var vand på begge sider af huset, og at en jernbane gik lige ved siden af vejen. Senere, da bedstefar døde, flyttede bedstemor til Lyngs, hvor hun boede lige overfor møllen. Efter hendes død i 1967 mistede jeg kontakten til egnen og til mine slægtninge i Thy.

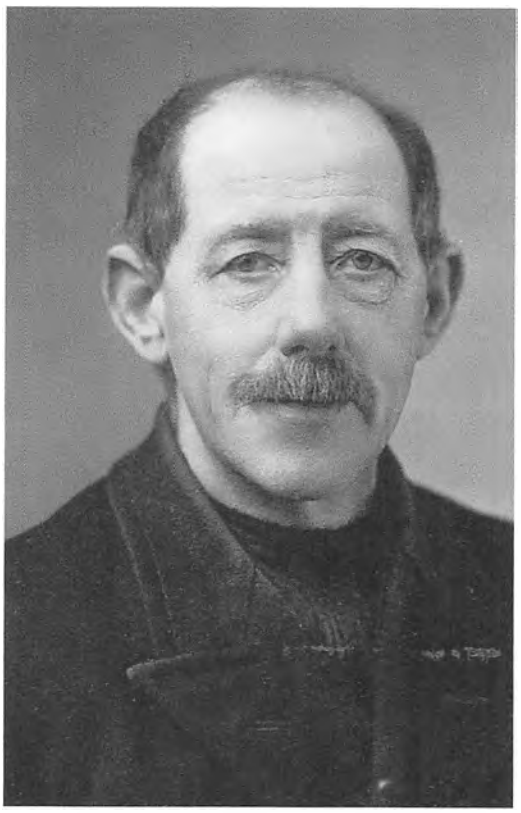

Peder Brandsholm Nielsen født 12/12 1881 - død 17/11 1943 i Lyngs.
Udlånt af Egnshistorisk Arkiv for Thyholm.

Selv var jeg da flyttet til Sjælland; blev først fængselsbetjent, derefter gift med en boghandler, fik tre børn og blev så medhjælpende i boghandelen. Senere, da børnene blev større, blev jeg ansat i en fagforening og var ansat der de sidste 21 år af mit aktive arbejdsliv.

Hele tiden har slægtsforskning været min meget store interesse. Først da børnene efterhånden flyttede hjemmefra, og senere, da jeg forlod arbejdsmarkedet, har jeg arbejdet mere intenst med slægtsforskningen.

Udover at have forsket i min egen og min mands slægt, har jeg i nogle år været tilknyttet vores lokalhistoriske arkiv. Jeg har også afskrevet en del folketællinger, kirkebøger, skifter og meget andet. De sidste tre år har jeg været redaktør for årbogen "Hvem Forsker Hvad", som mange nok kender.

Skulle nogen af mine ukendte slægtninge læse min artikel om Bransholmvej, og være interesseret i slægtens historie, kan man kontakte redaktionen.

Bransholm

I årevis har jeg søgt at finde "roden" til mit mellemnavn. Hele min farfars slægt, hvorfra navnet stammer, kommer fra Heltborg sogn, derfor har jeg ledt i alle gamle kort og matrikler i dette sogn, men også i Hurup sogn. Det nærmeste jeg kan komme det, er at stedet

"Bransholm" må have ligget på den nuværende Brandsholmvej, der går fra Hurup kirke til Heltborg, i dag med en spærring undervejs.

Navnet Bransholm optræder officielt første gang i Heltborg kirkebog, ved dåben af et par af Niels Nielsen og Anne Christensdatters børn, i perioden mellem 1777 og 1790. Men d. 2. august 1795 og d. 8. april 1799 benævnes Anne Christensdatter da også som "Niels Brantsholms hustru i Dover". Det kunne altså se ud, som om de da var flyttet.

Niels Nielsen var søn af Niels Matzsøn, der var sognets smed. Han blev født 1754 i Frøkjær i Heltborg sogn. Hustruen Anne Christensdatter var datter af Christen Jensen Overgaard, der var søn fra Ginnerupgaard og født i 1725. Christen Overgaard var bror til Niels Matzsøns hustru Anne Jensdatter, så Niels og Anne var altså fætter og kusine.

Deres trolovelse blev publiceret d. 15. december 1776 og de blev viet d. 29. januar 1777 i Heltborg kirke. Da var Niels 22 år og Anne 27 år. Forlover var for Anne, hendes far, Christen Overgaard og for Niels, hans bror, Mads Nielsen (kaldet) Sodborg.

Anne fødte i deres ægteskab mindst otte børn, hvoraf i hvert fald de tre døde som små. Deres to sønner, Christen og Mads, fik i dåben navnet Bransholm. I 1787 boede Niels og hans tre brødre med deres koner og børn som næsten naboer i Heltborg. Måske var det fædrenegården, der var blevet delt op - det ved jeg ikke, men de betegnes på det tidspunkt alle tre som husmænd.

Mellem 1790 og 1795 ses Niels og Anne altså at være flyttet til Dover i Ydby sogn og findes da også der i folketællingen 1801. De har da kun de to yngste børn, Maren og Mads, hjemme. Senere ses Niels Bransholm, på et gammelt kort (uden årstal) fra Hurup, at bo på matr. 34 i Hurup by.

Ikke langt derfra på matr. 41 bor deres ældste søn Christen Nielsen Bransholm (benævnt Heltborg på kortet). Han var født i 1777 og blev først gift med Ane Marie Pedersdatter, med hvem han fik tre børn, en søn Poul og to døtre, der alle tre døbtes Bransholm. Christen Bransholm var udover at være husmand også musikant. Det vides ikke – men mon ikke det har været på violin eller måske fløjte, han har forlystet sine tilhørere.

I folketællingen d. 18. februar 1834 ses han kun at have et af det ældste kuld børn hjemme, men han har fået ny ung kone, Maren Kirstine Rasmusdatter, og med hende fået to piger. Senere på året får de endnu en datter, Sidsel Marie, og i årene derefter en søn og en datter mere. Af dette kuld døbes kun sønnen Niels Peter med navnet Bransholm. Det er disse børn af Christen Nielsen Bransholm jeg vil tegne et billede af.

Lærer Poul Christensen Bransholm i Helligkilde

I folketællingen 1834 savnes i sognet Christens ældste søn, Poul Christensen Bransholm, født 1814. Vi finder ham dog indlogeret på Christen Jensen Sperrings gård i Gjersbøl by i Snedsted sogn. Han registreres da som værende seminarieelev, ligesom en anden logerende på adressen, Jeppe Sørensen, der var bror til konen på gården. Det var usædvanligt på den tid for en husmandssøn at læse til skolelærer, men Poul må have haft gode evner og har sikkert også modtaget nogen hjælp hjemmefra for at kunne gennemføre det. Samme efterår startede en anden ung mand af fattige kår på samme seminarium, nemlig skomagersønnen fra Thisted, den senere så kendte højskolemand Christen Kold. Forstander på Snedsted Seminarium var i årene 1830-1842 præsten og senere biskop G. P. Brammer, der sikkert har haft stærk indflydelse på de unge menneskers religiøse holdninger.

24 år gammel vender Poul tilbage til Hurup og gifter sig d. 28. maj 1839 med den jævnaldrende Magdalena Poulsdatter Willemoes fra Hurup. De har sikkert kendt hinanden godt, var næsten jævnaldrende, har gået i skole sammen og drager nu i eftersommeren 1839 til Helligkilde skole i Hvidbjerg sogn, hvor Poul har fået embede som skolelærer og kirkesanger.

Poul var åbenbart den, der skrev de følgende års folketællinger for sognet, og man kan der nyde hans meget smukke og sirlige håndskrift. Han har været sig sin uddannelse bevidst, hvis

den formodning er korrekt, at han allerede 4 år efter sin start som lærer, er den der er identisk med den Hr. B. der "har protesteret på flere læreres vegne", mod at en skrædder i "Aarhus Avis", der i 1843 i sit eftermæle rostes for at have virket "mere i oplysningens tjeneste end mange lærere".[1]

Poul Bransholm og Magdalena fik så vidt det har kunnet spores, ikke selv nogen børn, men de tog, omkring 1850, Pouls lillebror, Niels Peter, der da var 10 år, i huset. De havde også i en periode Pouls søster, Sidsel Marie født 1834, i huset som tjenestepige.

Lærer Niels Peter Christensen Bransholm i Asp

Lillebror Niels Peter Christensen Bransholm, født 1840, blev også skolelærer, sikkert hjulpet godt på vej af storebror Poul. Snedsted Seminarium var flyttet til Ranum, så jeg vil formode, at han har fået sin uddannelse der. Efter at være dimitteret kun 20 år gammel, giftede han sig med Ane, en jævnaldrende pige, datter af Søren Hebsgaard i Lyngs, som han sikkert har kendt fra barnsben, mens han boede hos broderen Poul i Helligkilde.

Niels Peter fik sin første ansættelse som lærer og kirkesanger i Tostrup i Sønderholm sogn, mellem Aalborg og Nibe, hvor også han og Ane fik der deres to ældste børn Poul Christensen Bransholm og Dorthea Hebsgaard Bransholm. I 1865 rykkede familien til Asp, lidt syd for Struer, en egn der var stærk præget af gudelige forsamlingsbevægelser og religiøs vækkelse påvirket af Brødremenigheden i Christiansfeld.[2] Niels Peter havde der sit virke frem til et par år før sin død i 1899.

Poul og Niels Peters søster Maren Kirstine Bransholm født i 1831, bosatte sig på et tidspunkt også i Asp og boede der, ugift, i et hus i nærheden af skolen, til sin død i 1886. Mon ikke hun hjalp til på skolen eller i broderens hjem?

I 1871 mistede Niels Peter og Ane deres lille datter Dorthea på 6 år, og hustruen Ane døde i april 1874. Niels Peter giftede sig igen i november samme år med præstegårdsforpagterens datter Maren, der da kun var 25 år, og nu blev stedmor for de tre børn på 12, 8 og 4 år. Maren blev en elsket og skattet person i det åndelige miljø på egnen, hvor Niels Peter var blevet en kendt og aktiv skikkelse. Parret fik sammen ni børn, hvoraf to døde som spæde. Niels Peter var landskendt, stærk optaget af Indre Missions tanker og var meget aktiv i oprettelse af missionens børne- og ungdomsarbejde, han tog initiativ til oprettelse af søndagsskoler og KFUMs ynglingeafdelinger. Hustruen Maren døde i 1896 og den efterladte enkemand Niels Peter giftede sig 57 år gammel for tredje gang. Hans nye hustru var Edle Kamma Eleonora Frydenberg, der også var indremissionsk lærer og tidligere pigehjemsforstander.[3]

Niels Peters helbred var nok ikke det bedste, han søgte i hvert fald sin afsked kort derefter, med denne begrundelse og familien bosatte sig i et af hans huse i Struer, med hans egne tre yngste børn og seks plejebørn i alderen 6-14 år. Det var vel at betragte som et børnehjem. Her døde han allerede i maj 1899.

Enken Edle Bransholm fortsatte efter Niels Peters død med at holde børnehjem i huset i Vestergade (nu Smedegade 38-40), men efter uoverensstemmelser med de kommunale myndigheder flyttede hun i 1901 til Handbjerg, hvor hun fortsatte børnehjemmet, her under navnet "Hebron". Hun havde efterhånden omkring 40 piger på hjemmet. De var af alle slags, både forsømte børn, men også kriminelle, åndssvage og sindssyge piger. Aldersmæssigt var der stor spredning fra de helt små piger og op til næsten voksne. Det var et vanskeligt klientel, hvilket uden tvivl nødvendiggjorde en stram disciplin, der da også kom til at præge hjemmet. Edle Bransholm havde jo tidligere været forstander på pigehjem og havde der haft ry for at være en ualmindelig hårdhændet lærerinde, der ofte afstraffede børnene med spanskrør.

Edle Bransholm blev nu centrum i en af århundredets mest omtalte sager om børnemishandling. I den såkaldte Hebronsag blev hun anklaget for misrøgt og mishandling af de unge piger, hun havde ansvaret for som forstander på Hebron. Sagen blev rejst 1907 af Peter Sabroe,

der netop havde fået afskediget forstanderen for opdragelseshjemmet Flakkebjerg på Sjælland. Sagen førtes helt ind i Rigsdagen, hvor bl.a. eksempler på pigernes sparsomme kost blev præsenteret, og på længere sigt gav anledning til ændringer i lovgivningen om børneforsorg.

To af Niels Peter Bransholms børn døde på dramatisk vis. Den yngste, Monika født 1890 døde så vidt vides, mens hun var i sin stedmor Edles varetægt på pigehjemmet "Hebron" og denne historie har givet anledning til en hel roman.[4] Den ældste søn Poul Bransholm, født i 1862, blev jernbaneportør i Holstebro og omkom ved en tragisk rangerulykke i april 1900, hvor han fik kørt begge ben af.[5] Han efterlod sig fire mindreårige børn og en hustru der var gravid med deres 5. barn. Dette barn, der blev født i september og døbt Poul efter sin afdøde far, har i dag en stor efterslægt.

Sidsel Marie Christensen Bransholm

Poul og Niels Peters søster, Sidsel Marie, født i 1834, blev i 1858 viet til Jens Nicolaj Sørensen Kragh i Hvidbjerg. De fik sammen otte børn, hvoraf et par stykker døde som små. Familien boede i et hus i Smerup i Hvidbjerg sogn. Således også ved folketællingen i 1880, hvor Sidsel Marie var 45 år, og hvor de havde fire børn hjemme.

Mellem 1880 og 1887 sker der et eller andet dramatisk i familien.

Sidsel udvandrede med det gode skib "Thingvalla" til USA d. 7. maj 1887 under navnet Sidsel Marie Kristensen Bransholm, 54 år gammel og registreres som enke. Hun var dog ikke enke, men derimod separeret fra Jens Nicolai, der lever og findes registreret i folketællingen 1890, 3 år efter og stadig i Smerup, da på aftægt som kun 54-årig, og også står som separeret. Han er først fundet død i 1920.

Han var på aftægt i huset hos en familie Peder Christian Hebsgaard, hvor husfaderen er 6 år ældre end Jens Nicolaj. Var denne Hebsgaard mon familie til Niels Peter Bransholms første hustru Ane og altså Sidsel Maries svigerinde? Men hvad med Jens Nicolaj, hvorfor på aftægt hos en fremmed familie - er han måske kommet til skade - blevet invalideret, og hvorfor har Sidsel forladt ham og foretaget et så drastisk skridt som at udvandre? Ville hun bare skaffe sig selv og sine børn en bedre fremtid? Eller var det religiøsitet der fik hende til at søge til Utah? Eller havde hun måske en søster, der var taget derover tidligere? Af hendes tre ældre søstre, var Maren, født i 1831 flyttet til Asp og døde der ugift og barnløs i 1886. Men de andre to, Ane Marie født 1816 og Ane Kirstine, født 1818 ved jeg ikke hvad der blev af. Sidste spor af Ane Marie er, at hun var sengeliggende hjemme hos faderen ved folketællingen i 1855. Én af dem eller begge kunne være taget til det forjættede land.

Sidsel Marie må være taget fra Thy til Sjælland på et tidspunkt, for ved afrejsen til USA var hendes hjemadresse Lille Fuglede ved Holbæk og bestemmelsesstedet i USA er Waupaca i Wisconsin. Hun tog i hvert fald 3 af sine børn med, eller de fulgte efter til Utah i USA, stifter egne familier derovre og døde også i USA. Sidsel selv, giftede sig året efter sin ankomst, d. 11. april 1888 i Logan, Cache, Utah, med Hans Peder Hansen, der var indvandret fra Skelby ved Præstø. Han havde fra 1858 været gift med Johanne Nielsen, også fra Præstøegnen. Hun var død d. 10. februar 1886 i Madison, Idaho. Kunne det være fordi han var blevet enkemand, at Sidsel tog derover og lod sig skille fra Jens Nicolaj? Men skilt – hun opgav ved afrejsen at være enke. Jens Nicolaj opgav i 1890 at være separeret. Blev de mon overhovedet skilt – eller forlod hun ham bare og giftede sig igen? Sidsel Marie døde d. 31. juli 1911 i Salt Lake City, Utah, USA.

For nogle år siden så jeg en artikel om skillingsviser fra Thyholm[6]. Den beskrev, at der på Det Kgl. Bibliotek findes en pakke med viser, der bærer påskriften "Sange om tung skæbne", og kopier deraf findes på Hvidbjerg Lokalhistorisk Arkiv. Visen lå i en lille folder med "3 smukke Sange" og påskriften lød:

En Sørgesang.
Forfattet af Marie Bransholm
fra Hvidberg Sogn på Thyholm
hvis Mand har været svag i fjorten År

og som sidder med 6 uforsørgede børn.
Sangen sælges til Fordel for Forfatterinden
og hendes Familie.
Pris: 10 Øre.

Sangene blev udgivet af Julius Strandberg og "Sørgesangen" handler om hendes hårde lod med de mange børn og den syge mand, den fortæller, at hun som barn har lært at spille violin. Hun kan altså skrive på vers efter en given melodi, og sangen vidner ikke mindst om en dyb religiøsitet. To andre sange af samme Marie Bransholm hedder "Den danske pige i Amerika" og "Sang om nøden". Man kender ikke året for udgivelsen, men mener de stammer fra perioden 1875-1902, nærmere bestemt i 1880-erne; men artiklens forfatter finder det usandsynligt, at der har eksisteret en Marie Bransholm i Hvidbjerg, som i sin ulykke har haft overskud til at skrive disse sange. Derimod tror han, at de er fremstillet af den københavnske skillingsvisefabrikant. Artiklen slutter med "at interesserede kan arbejde videre med Marie Bransholm, hendes skæbne og sange – hvis der overhovedet har eksisteret en Marie Bransholm i de her angivne kår".

Tja – jeg er da ikke i tvivl - disse sange *må* være skrevet af Sidsel Marie Bransholm, inden hun rejste til Amerika i 1887. At Sidsel Marie kunne spille violin var vel meget sandsynligt, som datter af en musikant. Hun boede på Thyholm og at hendes mand var syg, var der nok ikke tvivl om, og at hun havde 6 børn passer også. At hun har været stærkt religiøs tyder familieskabet afgjort på, ligeså dette at hun tog til Utah. Hun kan også meget vel have skrevet sangene i begyndelsen af 1880-erne, måske i den periode, hvor hun var flyttet hjemmefra og måske har taget arbejde på Sjælland, for på den måde at spare op til rejsen til Amerika? Sangen "Den danske pige i Amerika" kunne godt handle om én hun kendte (måske en søster?), der var draget derover, havde hjemve og nu gerne ville have at Sidsel Marie fulgte efter.

Spændende er det, når man søger ud ad en gren i slægten og ser, hvad man kan finde frem. Mange løse ender er der stadig. Men hvor stedet "Bransholm" lå, har jeg stadig til gode at finde ud af.

Noter:

[1] J. Sloth Odgaard "Karen Friis, Hvidbjerg Thyholm" i Historisk Årbog for Thisted 1947
[2] Henry Ammitzbøll: "Søndagsskolepioneren fra Asp" i Struerfolk 1986
[3] Dansk Kvindebiografisk leksikon
[4] Hjørdis Varmer "Den grå heks"
[5] Holstebro Avis 26. april 1900
[6] Benny Boysen, Resen: "Skillingsviser fra Thyholm" i Årbog for Thyholm og Jegindø, 1981

Provokerede Strandinger

"Dine forfædre de bloost jo!"

Af Aage H. Mikkelsen, Silkeborg

Min mor har fortalt mig, at når hendes plejefar Jens C. Nørgaard i Sdr. Ydby – på den adresse, som i dag hedder Oddesundvej 322, ville drille sin kone Dusine, så sagde han som anført i overskriften.

Da min mor var barn blev gården iflg. hende kaldt *"Æ indkaast"*.

Dusine stammede fra Neesgaard i nærheden af Snedsted.

En dag blev jeg nysgerrig. - Hvad var det at blose?

Ja, se det var ingenlunde let at finde ud af. Jeg vil derfor anføre de oplysninger, jeg fik i den rækkefølge, som jeg fik dem.

I første omgang fik jeg de Bergske Blade i Thisted til at spørge deres læsere, om der var nogle af dem, der kendte noget til fænomenet.

Den første reaktion jeg fik kom fra Knud M. Nielsen i Vestervig.

Han skrev blandt andet:

"Der findes i vores dialekt her på egnen ordet blose, som betyder bål/blus/brand/ild. Jeg kan huske de gamle kaldte Sct. Hansbålet sankthansbloes"

Min næste kilde var "Ordbog over det danske sprog"

På side 883 kan man læse:

"Loven forudsætter, at nogen antænder Ild.. for at forvirre de Seilende, som antage disse for Blys, hvilke skulde veilede dem".

Det var egentlig den første skriftlige kilde som bekræftede, at det i hine tider altså er forekommet.

Via Syddansk bibliotek i Odense fik jeg mulighed for at læse Chr. den V`s Danske Lov.

I den står der i Fierde Bog II Cap. side 615.:

"Skulde nogen optænde om Nattetide nogen Ild, eller oprette noget Tegn paa Klipper, eller andetsteds ved Strandsiden, til at forføre den Seglendis, og bringe ham i Ulykke, eller i Fare, da hvo saadant lovligt overbevisis, skal straffis paa sit liv."

Det er jo stærke sager, men loven tager jo også sigte på en modbydelig forbrydelse.

I 1797 udgav advokat ved Højesteret i København Christian Brorson værket:

"Forsøg til den fjerde Bogs Fortolkning i Chr. den V.`s danske og norske Lov."

Et par citater herfra:

"Regelen er nedskreven for at sikre Sejladsen... Hensigten maa være enten til egen Fordeel, eller Lyst til at skade. Forbryderen kan i begge Tilfælde forudsee, at Manges Død lettelig kan blive Foretagendets Følge"

Endvidere:

".... Borttage eller forandre de Varder Kiendetegn, som ere satte i Søen ved Strandsiden til de Seilendes Efterretning, eller med Fortsæt opfylde Dybet for at tilføie den Seilende Skade."

Det vil med andre ord sige, at hvor en skipper tidligere har sejlet imellem f. eks. to klipper, der var den gamle sejlrende nu pludselig fyldt op med f. eks. sten og grus.

Dette sidste omtales i kommentaren til loven som *en infam forbrydelse,* og deri kan man jo ikke være uenig.

Lidt videre.

Hvis man ved nattetide antændte et bål eller en begfakkel på stranden kunne dette medføre en fremprovokeret stranding, og det var lige præcist meningen. Når man slukkede faklen eller bålet, så varede det ikke længe før de stakkels søfolk pludselig "sad" på 3. revle.

I kommentaren findes også følgende forskrift om fyrvæsenet:

"Forordningen af 21. Marts bestemmer ved paragraf 1, at Fyrens Inspecteurer eller Forvaltere ikke alene saa betids at antænde Fyren, at den skal staa i fuld Blus om Vinteren fra Mikkelsdag til Paaske en halv Time efter Solens Undergang."

Her gengiver jeg nogle uddrag af en novelle

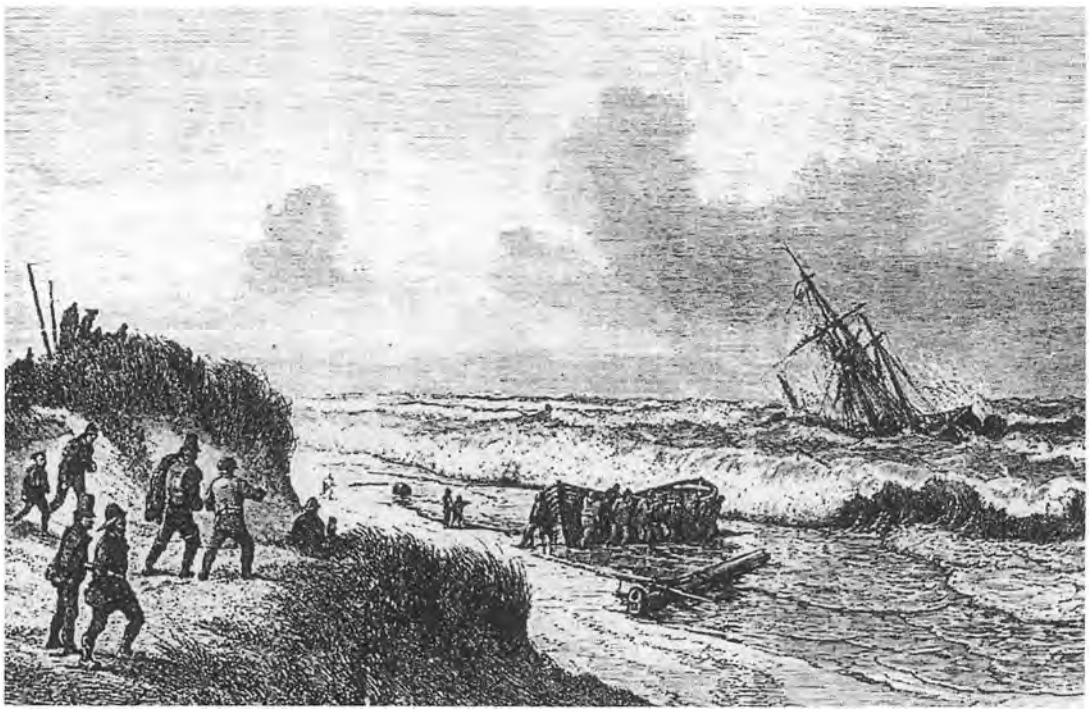

Stranding ved den jyske vestkyst. Tegning af C. Neumann i Illustreret Tidende 13/1-1867.

af Henrik Pontoppidan som hedder: "En Fiskerrede". Det som H.P. skriver er naturligvis fiktion, men noget må han jo have hørt/vidst – den gode mand.

"En mand kravlede op ad sandskråningen, lagde sig på maven og gav sig til at lytte med hånden bag øret. Øst oppe i klitrækken, blussede en flamme op imod den store sorte himmel. En begfakkel, hvorfra mørkerøde gnister føg ind over landet.

En time gik eller to.

Da lyder pludseligt et mangestemmigt skrig ude fra havet. I det samme slukkes faklen. Alt er mørke".

Senere hedder det:

"Da er det med et, som om havet sitrende løfter sig i vælde. En række dumpe brag lyder ind over land som skud fra fjerne kanoner. Derpå bliver alt stille. Ikke et skrig.

Noget kastes helt op på forstranden andet skylles tilbage med bølgen eller knuses på stedet.

Et råb undslipper en skibbruden, som har klamret sig til en mastestump.

Han er frelst.

Men øjeblikkelig er en kniv i siden på ham. En lygte sættes for mandens ansigt, idet han synker tilbage i mod sandet med et sidste, mat forundret blik.

"Det er vin" mumler manden med lygten efter at have betragtet den døendes mørke hår og olivenfarvede hud".

Det *var* vin. Den kommer i land og omgående startes der et flere dage langt drukorgie i "Fiskerreden".

På det tidspunkt har de fattige fiskerkoner allerede forsynet sig med fine silkekjoler.

Så vidt Henrik Pontoppidan.

Til en ny kilde.

Jeg henvendte mig en gang til Strandingsmuseet i Thorsminde for at spørge, om de havde skriftlige kilder til sådanne historier.

Svaret var - nej. De findes vist stort set ikke. Det er der flere gode grunde til. For det første loven om dødsstraf for at blose.

For det andet kunne det jo næsten umuligt skjules i en lille fiskerby, hvor alle kendte hinanden.

Ludvig Mylius-Erichsen var journalist og forfatter, samt sidst men ikke mindst Grønlandsforsker.

I "Røvertiden er forbi nu" skriver han.:

Disse revlekamme er det, som sømanden alle dage har frygtet. Men der var tider, hvor han også frygtede kystens beboere. Sære sagn høres om den tid, da egnens herremand ejede strandretten og handlede på sin strand, som han lystede. Alt i hans strandlen fra havet løst inddrevne gods og alle skibe, der strandede uden levende folks medfølge var herremandens ejendom. Det gjaldt da først og fremmest om for strandbesidderen at få flest mulige skibe til at gå i havstokken. Og sagnet siger, at man i nætter med pålandsstorm kunne se herremandens håndlangere – og hvem var i de tider ikke gerne sin herremand til nytte! –ride i skarpt trav langs lenets forstrand med en tændt lygte bundet til gjorden under hestebugen. Det hoppende lygtelys skulla da forlede skibene til at gå i stranden, idet besætningen antog lyset for et andets skibs lanterne eller for et blinkfyr eller et bavneblus – og så styrede efter blusset og forliste.

Den skæbne, der ventede sømændene, om de en efter en og ved store anstrengelser arbejdede sig i land fra det sønderslåede vrag, var – døden for morderhånd og hastig begravelse i klitten. Så førte de ikke sladder i by. Og så lå skibet i havstokken, sønderdelt men alligevel værdifuldt og uden besætning og reklamation og derfor herremandens ejendom.

Èn af de omtalte "herremænd" var såmænd ingen ringere en den kirkens mand, som hed "Stygge Krumpen".

I bogen "Børglum kloster fra de ældste tider til i dag" kan man på side 173 under overskriften "Sociale forhold" læse følgende:

"Krigens uro mærkes selvfølgeligt stærkt på Børglum Kloster i 1620èrne. Oberstløjtnant Melchior v. Hartzfeldt, som også var øverstkommanderende i Thy boede på "Odden". Hans kompagni var indkvarteret på Børglum Klosters i alt 108(!) gårde. Det blev efterhånden vanskeligt at skaffe dem underhold. Derfor optog man en svunden tids indbringende om end uretmæssige indtægtskilde.

At lokke fremmede skibe til at strande ved falske fyr. 1628 blev fyret på Skagen slukket og det gamle falske fyr ved Børglum atter tændt. Det er første gang kilderne direkte bekræfter strandningsrov, som allerede kong Christoffer beskyldte biskop Tyge for, og som sagnene tillægger Stygge Krumpen.

Når jeg nu har beskrevet alle de gebrækkeligheder som i fordums dage blev begået langs den jyske Vestkyst, så vil jeg give Mylius Erichsen det sidste ord.

Han skriver:

"Har hine tiders vestkystbeboere været de forbrydere, som sagnet fortæller – og meget tyder derpå – så har nu mange slægtleds mænd gjort gode gerninger til bod. Efter redningsvæsenets ordning fra midten af fyrrene har de vestjyske fiskere vundet sig alle søfarende nationers agtelse som pligtopfyldende redningsmænd. Man vil næppe kunne pege på en halv snes tilfælde, hvor fiskerne fra Skagen til Fanø i de to sidste menneskealdre har holdt sig tilbage alene af angst for at miste eget liv under forsøget på at redde andres".

I slutningen af fyrrene skete begyndelsen til vor tids fortræffelige redningsorganisation. Da anbragtes de to første redningsbåde på Vestkysten – i Aggerkanalen og ved Flyvholm på Harboøre.

Samtidig stationeredes et raket kasteapparat i Klitmøller, sønden for Hanstholm. Ved udgangen af 1875 fandtes der over 20 vestjyske redningsstationer. Fyrretyve år senere er stationernes antal fra Skagens Gren til Blåvandshuk og Fanø vokset til 46.

Til slut. Om min mors plejefar havde ret, når han beskyldte sin kones forfædre for at have bloset, får vi aldrig at vide.

Men at uvæsenet er forekommet, tvivler jeg ikke længere et øjeblik på.

En kilde mere:

Gebete um "Gesegneten Strand."

Ved hjælp af dygtige lokale bibliotekarers bistand fandt jeg frem til en artikel i "Flensburger Tageblatt" fra den 14/3 1969.

I min oversættelse lyder overskriften således: "Bønner om (en) velsignet strand.

Artiklen fortæller om strandingsforhold i hertugdømmet Slesvig og Nord Frisland.

Den danske konge Valdemar I forsøgte i en lov fra 1163 at afskaffe den hårde strandret,

men den lov blev næsten aldrig efterlevet. Hertugdømmet Slesvig og Nord Frisland var i begyndelsen af det 13. århundrede en del af kongeriget Danmark, og var således underlagt Jyske Lov

Fra 1241 indført af Valdemar den II, iflg. denne lov skulle vraggods tilfalde kongen, hvis der ikke fandtes nogen overlevende efter en stranding.

Hvad ligger der egentlig bag den famøse overskrift fra avisartiklen?

Ja, den siger jo, at man har bedt den gode Gud om nogle velsignede(og sikkert også gerne indbringende) strandinger.

Når der indføres en lov om det, kan det kun betyde, at det ved Guds hjælp – og lidt nordfrisisk håndkraft undertiden er lykkedes.

Videre i artiklen hedder det:

"Om vinteren og i foråret bringer storme rige velsignelser af vraggods ind til Nordfrislands kyster. I germansk tid betragtedes den skibbrudne fremmede som retsløs.

Han kunne knægtes eller dræbes uden at voldsmanden blev straffet for det.

Deri skete der ingen væsentlige ændringer indenfor de næste 200 år".

Det er mig almindeligvis imod at bruge citater, men i dette tilfælde har jeg ikke haft andre muligheder.

Til gengæld kan jeg forsikre min eventuelle læser om, at det har kostet snesevis af timer – læsning og atter læsning at finde frem til kilderne.

Det er det, som på nudansk hedder research arbejde, men kedeligt har det just ikke været.

Forhåbentlig heller ikke for den, som vil give sig stunder til at læse mit korte indlæg til "Årbogen" igennem.

Kirkegård i Villerslev

I slægtens eje gennem 150 år

Af Mads Pedersen, Hurup

"Kirkegård" i Villerslev hørte i tiden op til 1845 under det lokale præsteembede og fæsteren er i perioden 1844 til 1854 Lars Christensen med tilnavnet Kirkegaard. I 1854 overtager Lars Christensen Kirkegaard gården og ejer den til 1861. Dette år sker der et mageskifte, hvorved Lars' søster, Ellen Marie, sammen med sin mand, Jens Nielsen Søndergaard, overtager "Kirkegård". Lars og Ellen Marie er børn af Anne og Christen Nielsen, som ejer nabogården "Villerslevgård". Ellen Marie blev gift i 1852 som 34 årig med gårdejer Søren Pedersen i Lildbjerg, som var enkemand. Efter Søren Pedersens død bliver hun i 1860 som 42 årig gift med den 23 årige Jens Nielsen Søndergaard og det er altså dette par, der i 1861 overtager "Kirkegård". En datter af Ellen Marie og hendes første mand, Søren Pedersen, hed Mette Marie. Hun bliver i 1880 gift med sin fætter Peder Pedersen, og parret overtager snart gården.

Nytårsaften i 1853 fødtes i "Damgård" i Årup en dreng, der ved hjemmedåben Nytårsdag fik navnet Peder. Forældrene var sognefoged og sognerådsformand Peder Pedersen og hustru Johanne Christiansdatter.

Peder vokser op og bliver med tiden karl hjemme hos forældrene på "Damgård", der med sine ca. 100 tdr. bygsæde havde flere tjenestefolk, og hvor faderen havde forskellige tillidserhverv.

Om den unge Peder selv valgte sin udkårne vides ikke, men d. 17. september 1880 blev han gift i Villerslev kirke med sin kusine Met-

Damgård i Aarup. Tegnet ca. 1925, stuehuset bygget 1871. Peder Pedersens fødehjem.

Kirkegård i Villerslev. Flyttet op fra kirken 1869 til Skyumvej 153. Sønderhuset bygget om i 1908. Gården brændte 3. februar 1927, men blev genopbygget samme år.

te Marie Sørensen, der var født i "Kirkegård"; dengang lå den endnu nede ved Villerslev kirke. Hendes forældre var Søren Pedersen og Ellen Marie Christiansdatter. Faderen døde allerede i 1859, hvorefter Ellen Marie blev gift med Jens Nielsen Søndergaard. Det var således dem, der i 1869 flyttede gården op til sin nuværende plads.

Den unge Peder og hans brud Mette Marie overtog samtidig "Kirkegård", hvor hendes mor, Ellen Marie Christiansdatter havde været enke siden 1871, så det passede hende fint at kunne få sin aftægt på gården nær hos familien.

Den tidligere ejer havde været enke i en del år, og gården trængte til en yngre mand for at kunne vedblive at være en af sognets gode gårde.

Der var således rigeligt at tage fat på for det unge par. Besætningen var ikke særlig stor ved overtagelsen. Besætning samt al løsøre og indbo på gården sættes i skødet til 5800 kr., medens den faste ejendom, det vil sige jord og bygninger, ansættes til 12.000 kr. Med papiromkostninger blev den samlede købesum fastsat til 18.000 kr.

Desuden forpligtigede køberen sig til en aftægtskontrakt til svigermoderen så længe hun levede.

Det unge par tog fat og besætningen forøgedes trods de dårlige tider for landbruget.

Også familien voksede, idet der efterhånden kom 8 børn til, som skulle forsørges.

Snart anerkendes Peder også i sognet, og han er blandt andet med til at oprette Villerslev Sparekasse, hvis formand han bliver – en tillidspost han beholder i over 50 år. Han var medlem af sognerådet i 12 år, heraf de 8 år som formand. Ligeså var han i en årrække medlem og en tid formand for hjælpekassen.

Men også på et helt andet felt bliver han en velkendt person i vide kredse, og det er som svineopkøber for Holstebro Svineslagteri.

Landmændene skulle selv sørge for at levere svinene ved Hørdum station, hvor en opkøber derefter afregnede med dem, så snart grisene var vejet.

Kirkegård 1916, tegnet af "tegner Jensen", Thisted.

Fra år 1900 foreligger der en kontrakt, hvor slagteriet kontraherer med Peder Pedersen, Villerslev, og Niels Yde, Jestrup, som skal sørge for indkøbene og afregne med kunderne. For dette arbejde får de hver 600 kr. + 1 kr. for hvert svin der leveres.

Slagteriet sendte i forvejen de nødvendige penge, så de ikke skulle afregne af egne penge. I begyndelsen var det begrænset, hvor mange svin det drejede sig om, men det udvikledes hurtigt, således at der for et enkelt år afregnedes for 288.000 kr. I årenes løb udbetaltes mere end 10 millioner kr. for svin.

Når landmændene havde afleveret deres svin, blev svinene vejet på stedet og afregningen fandt sted i gode danske sedler og mønter. Men så skulle Peder også give kaffe på kroen til sælgeren, hvilket beløb sig til 35 ører, så det tog en del af fortjenesten, især hvis manden kun havde leveret en enkelt gris; det var straks bedre, hvis der var leveret 2-3 stykker eller endnu flere. I Hørdum mærkedes aktiviteten, når der blev leveret svin på stationen, disse torsdage benævntes da også som "Per's dage". Mændene skulle som regel have købmandsvarer med hjem og hestene skulle eventuel sko's, ligesom træskomanden nok også solgte et par ekstra

Peder Pedersen, født i Aarup 31.12.1853, gift 17.09.1880 med Mette Marie Sørensen.

Familiebillede fra 1912. Personerne er fra venstre mod højre:
Forreste rk.: Jensine Pedersen, gift Tølbøll. Mette Pedersen, født Sørensen. Peder Pedersen. Ane Pedersen, gift Ejlersen.
Bagerste rk.: Niels Chr. Pedersen, Søren Pedersen, Martinus Pedersen, Lars Mathias Pedersen, Peder Chr. Pedersen og Jens Søndergaard Pedersen.

træsko. Måske blev der også til en ekstra dram, når der nu var penge på lommen.

Omtrent hvornår samarbejdet med Niels Yde hørte op, vides ikke, men de sidste mange år var Peder Pedersen alene om arbejdet.

Selv om Peder udmærket kendte til pengenes værdi, hjalp han ofte sine medmennesker, når de var i trang for penge, enten ved henstand med betaling eller et lille forskud på svin, som ikke var store nok til levering, når terminen skulle betales.

I 1920 forpagtede han "Kirkegård" ud til sønnen Lars Mathias og hans hustru Johanne Sine. Hvorefter han selv byggede et nyt stuehus ved gården, medens de unge blev boende i det gamle stuehus. Det var aftalt, at når de gamle døde, kunne de unge overtage det nye hus, men i 1927 brændte gården, og kun det nye stuehus stod tilbage.

Derefter måtte der lægges nye planer, som endte med, at der blev bygget et stykke til mod nord på aftægtsvillaen, hvorefter begge generationer kom til at bo under samme tag. Der blev også bygget nye udhuse. Året efter i 1928 købte Lars Mathias "Kirkegård".

Peder Pedersen døde i 1940, men nåede at se alle sine børn i gode gårde og forretninger rundt om i Thy. Peder havde selv deltaget i samtlige sine børns ejendomshandler som rådgiver, måske også som kautionist.

Peder blev 86 år og havde hele sit liv været med til at præge både familien og samfundet på en meget positiv måde.

Her er Peder Pedersen egen beretning om sit liv ved 85 års fødselsdagen d. 31. december i 1938.

Peder Pedersen var ikke particulier eller rentier, for han havde aldeles ikke "lagt op" skrev Amtsavisen, der i en artikel om fødselaren i 1938 skriver således:

Fødselsdagsbarnet er i fuld "vigør" og modtager stadig svin for Holstebro Svineslagteri, hvilket han har gjort i over 40 år.

Den gamle kernekarl, der fortsat var lun og munter, fortæller, at faderen var sognefoged og som sådan havde pligt til at skulle overvære alle offentlige gilder i sognet.

I modsætning til de private fester, hvortil kun de indbudte var til stede, så havde alle adgang til "legene", som de offentlige fester kaldtes, disse var i forvejen bekendtgjorte i aviser eller ved opslag og til disse kom der ofte 60 – 70 deltagere både unge og lidt ældre.

De samledes i private hjem og dansede i storstuen. Der kunne købes kaffe og brød, men mest kaffe med rom eller brændevin i, begge dele var meget billige dengang.

Prisen på en kaffepunch var kun 10 – 15 øre, tit blev der på sådan en aften drukket 10 – 12 potter rom på en nat. Mange ældre sad ofte og drak det meste af natten.

Far var oldermand, fortæller den 85 årige videre, og han havde 2 horn, et af træ og et andet af zink, hvor de blev af, vidste han desværre ikke. Men når der var bystævne, blev vi drenge sendt ud i byen for at blæse i hornene, derefter samledes mændene hos far og her blev græsset liciteret bort, Det var det sidste, der var tilbage af bystævnets myndighed, hvilket jo for længst er glemt og borte for over 100 år siden.

Videre fortæller den 85 årige Peder, at da han overtog Kirkegård i 1880, begyndte han få år efter at købe svin op til Korsgaard Yde. Det var småt med svinehold den gang.

I min barndom var det kun en gris om året, der blev slagtet til eget brug ved juletid.

Da jeg overtog gården her var der 38 tdr. land, og her produceredes 5 – 6 svin om året, men senere var jeg oppe på over 100 stk. årlig. Nu får gården dog kun 30 svinekort årlig.

Priserne har svinget næsten lige så meget. Før 1900 tallet lå prisen pr. slagterisvin omkring 50 kr. og en pattegris kostede 5 – 10 kr.

Nogle gange var de endog uden værdi, og kornet var ret dyrt, så det var tit en underskudsforretning at producere svin.

Prisen på rug var ofte omkring 12 – 14 kr. Dengang var der knaphed på rug, fordi der næsten intet blev ført hertil, derfor måtte vi blande byg i rugen. Fattigfolk spiste ofte rent byggryn, hvilket også smagte fortrinligt.

Prisen på svin steg jævnt under første verdenskrig og kort efter krigen kulminerede de.

Proprietær Tværgaard solgte således gennem mig til slagteriet 4 slagterisvin for 1550 kr. Der var nemlig alt for få svin, derfor de høje priser.

I alt har jeg taget mod over 100 000 svin og udbetalt over 10 millioner kr.

Ja, hvilken velhaver kunne man ikke have været, hvis dette var ens egne penge.

Til svar på vores spørgsmål lyder det fra Peder Pedersen, at han absolut ikke havde i sinde at trække sig tilbage ved sin 85 årsdag:

"Jeg er jo rask og rørig endnu, men jeg er sikkert også den ældste svineopkøber under slagteriet", sagde han.

Lars Mathias Pedersen

Om sønnen Lars Mathias Pedersen, der var født 20. april i 1891 i Kirkegård oplyses, at han blev gift 14. maj 1922 i Villerslev kirke med Johanne Sine Nikolajsen, som var født 21. oktober 1891 i Nørhå, datter af gdr. Mads Nikolajsen og Kirstine Marie.

Gdr. Lars Mathias Pedersen fortalte selv til Thisted Amtstidende ved 70 års fødselsdagen i 1961, at han som ung var ude at tjene og havde forskellige pladser rundt omkring, bl.a. i Ambygård i Visby og i Damsgård i Sønderhå.

Efter giftermålet i 1922 forpagtede han sin fødegård "Kirkegård" i Villerslev, indtil han købte den i 1928. Faderen vedblev dog at bo hos dem indtil sin død i 1940.

I 1954 solgte han " Kirkegård" til deres ældste søn Mads og svigerdatteren Anna, hvorefter han og Johanne Sine købte en lystejendom i

Lars Mathias Pedersen og hustru Johanne Sine, født Nicolaisen.

Villerslev, hvor han stadig boede på 70 års fødselsdagen i 1961.

Hustruen Johanne Sine, var en søster til direktør Marius Nicolajsen, Legind Kalkværk, men hun døde som følge af en forbrænding.

Om Lars Mathias fortælles, at han altid har været en dygtig landmand; det offentlige liv havde han aldrig ønsket at deltage i, om end han ikke slap helt fri. Men tjenstvillighed og venlighed har præget hele hans færd, hvorfor han også var skattet og afholdt af alle, som han kom i berøring med.

Lars Mathias og Johanne Sine fik to sønner: Mads der er født 7. maj 1925 i "Kirkegård" og Viggo, der blev lærer i Åbyhøj ved Aarhus.

De sidste syv år før sin død boede Lars Matias på "De gamles Hjem" i Koldby, hvor han også døde 87 år gl. d. 30. november 1978.

Mads Peder Pedersen

Sønnen Mads Peder Pedersen blev den 10. maj 1950 gift med Anna Jensen, født den 20. april 1927 i Hassing. Mads og Anna har fire børn. Kirsten, f. 30. december 1951, Mette, f. d. 4. juni 1954, Peder, f. d. 8. juli 1957 og Henning, f. d. 14. marts 1961.

Her fortæller Mads om sin egen tid og hvorledes livet har formet sig, ved sin 70-års fødselsdag i 1995.

Da vi blev gift i 1950 købte vi en mindre gård på Gudnæsvej, hvor vi boede indtil mine forældre besluttede, at de ville sælge Kirkegård i 1954. Forældrene flyttede efter salget ind i en mindre lystejendom i Villerslev.

Det vil være forkert, at kalde Mads en almindelig hjemmefødning. Under besættelsen var han på Tommerup Højskole, og efter besættelsestiden fik han under soldatertiden Bornholm som destination.

Bornholm havde været besat af tyske tropper. Disse var fuldkommen isolerede efter sammenbruddet i Tyskland. Alligevel bombede russerne helt unødvendigt øen, hvorefter de afløste tyskerne, som besættelsesmagt.

Modvilligt overlod de øen til de danske styrker i 1946, som blev modtaget med stor glæde. Der var ingen kaserne på øen, så de danske soldater blev indkvarteret i private hjem, derved opstod der et helt særligt venskabsforhold med værtsfolkene. Soldaterne hjalp blandt andet med at bjerge høsten. På denne måde fik jeg et nært forhold til mine værtsfolk med gensidige besøg hos hinanden til følge.

Aktivitetsniveauet har altid været højt og kendetegnende for Mads. I mange år var han spejder, først som patruljefører og siden som tropsfører. I 25 år underviste Mads i søndagsskolen, og han har ligeledes altid været involveret i kirkeligt regi. I mange år var han formand for menighedsrådet i Hassing – Villerslev.

Slægtens og egnens historie har tillige altid haft hans store interesse. Under besættelsen deltog han i modstandsbevægelsen.

Foruden den historiske interesse vil det være forkert ikke at nævne, at Hassing - Villerslev Sparekasse stiftedes allerførst i nittenhundredtallet med bedstefaderen, som en af stifterne. Mads har tillige selv deltaget i bestyrelsesarbejdet i sparekassen.

Gymnastikforeningen, der var stiftet i 1904

"Kirkegård" 1990.

er en anden sag - opstået omkring forsamlingshuset, som sparekassen byggede og har ejet hele tiden.

Både Missionshuset fra 1902 og Forsamlingshuset har gennem årene været med til at præge det lille samfund.

Engagementet udadtil har aldrig belastet dagliglivet som landmand; det ene som det andet blev varetaget med den nødvendige omhu.

Mads Pedersen og Anna fortæller endvidere, at de solgte "Kirkegård" med dens tilliggende arealer på 18,5 ha. d. 1. juli år 2000 til Carsten Sørensen Gøtzche i Vibberstoft. Selv købte de villaen på Nørre Allé 31 i Hurup, hvor de befinder sig godt.

Den smukke udsigt over Gudnæs og Limfjorden fra stuehusets vinduer prægede i 1991 Det Thylandske Landøkonomiske Selskabs 150 års jubilæumsskrift.

Anna og Mads Pedersen ved guldbrylluppet 10. maj 2000.

Fyrspillene i Sydthy

Det årlige fyrspil fandt i år sted på den gamle herregård Irup ved Koldby og blev en stor succes. Om Irups lange historie er ofte berettet. Parken med de efter lokale forhold meget gamle træer er noget helt specielt. De århundredgamle takstræer er særlig velkendte. I parken vokser også mange sjældne løgplanter og urter, hvoraf i hvert fald nogle stammer helt tilbage fra munkenes tid, hvor man anvendte dem i husholdningen og til helbredelse af sygdomme. Svaleurt, vibeæg, fuglemælk, sødskærm, vild tulipan, dansk ingefær, ramsløg, bulmeurt, skarntyde og den sjældne Martagon liljе eller turbanlilje, som botanikeren Lise Tillge har omtalt. Den stammer fra Jurabjergene i det sydøstlige Frankrig.

Redaktionen

»Mikkel Krigsmand, kom her når jeg siger det!«

Det koster mindst en herregård

Af forfatter Niels Stokholm

Nogle træk fra den historiske baggrund for Fyrspillet 2006

I en dalsænkning, der tidligere har været en fjord ligger Irup gods. Her boede Christian Hermann Helverskov fra 1685 til sin død 1733.

Han var født 1655 i København, hvor hans far var rådsherre og overformynder.

Han var en lærd mand med en juridisk uddannelse. Efter studier ved Københavns universitet og i udlandet, hvor han rejste i 3 år, kom han hjem i 1681 og blev sekretær i det danske kancelli.

I 1684 giftede han sig med Hedevig von Itzen. Hun var forældreløs og var derfor vokset op hos sin farbror, den stenrige københavnske handelsmand Albert Itzen. Ove Thott solgte Irup i 1661 til "ærlige, agtbare og velfornemme mand" Albret van Itzen. Han har dog næppe boet på Irup, men holdt bestyrer. Selv om han nok har været en velhavende mand, bevirkede de elendige tider efter svenskekrigene med dårlige pengeforhold og store afgifter, at han havde "liden profit af gård og gods". Gården blev også ret forfalden i denne periode.

Hedevig arvede godset i 1679.

Ved giftermålet blev Helverskov ejer af herregården Irup, men han havde aldrig tænkt sig at skulle blive landmand. Samme år som han

Rakkerkællingen gør sin entré.

overtog Irup, blev han nemlig udnævnt til vicelandsdommer over Lolland og Falster.

Det var nærmest en tilfældighed, at parret kom til at bo på herregården. Hustruen havde ligesom sin onkel ikke interesseret sig meget for den, og Helverskov, der var københavner, skulle gå embedsvejen. Året efter brylluppet kom de tilfældigt til Thy. Parret besøgte Irup, blev glade for stedet og boede der fast de 49 år, de ejede gården.

Helverskov interesserede sig meget for kunst, og han var ivrig efter at forskønne den pragtfulde have, der lå omkring gården

Biskop Bircherod fra Aalborg, som besøgte Irup i 1697, skriver i sine dagbøger om "den nette have og de fire anselige takstræer, der er over 100 år gamle". Det fortælles, at når der var fest i tidligere tider, blev der udspændt en snor mellem de fire takstræer, og så dansede de fornemste inden for snoren og de mindre fine udenfor.

Helverskov efterlod sig et mærkeligt og værdifuldt kulturmindesmærke, nemlig 5 bind "En samling stykker til at more sig over" (Rapsodia varia pro lubitus collectanea). Helverskov har forfattet både i prosa og poesi, der giver et morsomt billede af hans samtid. Mange af billederne i bogen er tegnet af ham selv og viser både vid og lune – så han var ikke blot en dygtig karikaturtegner. Han var også Danmarks første. Værket findes på Det Kongelige Bibliotek.

Han har endvidere udgivet en håndskreven lægebog, som opbevares i Dansk Folkemindesamling. Heri har han samlet en række husråd for alle mulige sygdomme og angivet, hvordan de skulle behandles.

24. maj 1688 blev Helverskov adlet. Samme år købte han Øland af den forgældede Laurids Seefeld.

Parret fik 3 døtre, men ingen søn, som levede. Derfor uddøde adelsslægten.

Så er der høstfest.

I 1695 blev Helverskov udnævnt til virkelig landsdommer over Lolland og Falster, og i 1701 blev han udnævnt til justitsråd. Altså en betydningsfuld mand på den tid.

I 1728 døde Hedevig von Itzen, og Helverskov døde i 1733 i Skive, da han blev syg på vej hjem fra snapstinget i Viborg. De er begge begravet i Hørdum kirke, hvor to epitafier kort fortæller om deres liv.

Ud over historiske kendsgerninger indgår forskellige overleveringer og skrøner i spillet. Noget er udeladt, og andet er digtet til for at skabe en spændende fortælling, som, uden at give sig ud for faghistorie, kan give en fornemmelse for livsbetingelserne for høj og lav på Helverskovs tid.

Om sandflugten i Thy

Af Charlotte Boje H. Andersen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Museet for Thy og Vester Hanherred er i disse år involveret i udformningen af formidlingsmateriale til North Sea Trail, en vandrerute i landene omkring Nordsøen. Projektet har undertitlen "Vandring i kystens kulturhistorie", og i Thy har vi fokuseret på emner, der gennem tiderne har spillet en rolle for livet ved Vestkysten. Og her indtager landskabet jo en central plads. Vil man fortælle om landskabets historie i Thy, kommer man ikke uden om sandflugten, som i den grad har påvirket det landskab vi ser i dag, og som gennem århundreder har haft betydning for landbruget.

Videnskabernes selskabs kort

Klitter, heder og plantager

Både på kort og ude i terrænet ser man tydeligt, at den vestlige del af Thy er domineret af klitheder og klitplantager. Deres udbredelse dækker i store træk de områder, der tidligere har været plaget af sandflugt, og såvel heder som plantager er først opstået efter en stædig indsats for at stoppe sandet. Dette skete i 1800-tallet, før da voksede der stort set ikke et træ i Thy. Så set med historiske briller er de skove, vi i dag kender så godt, en ny ting.

Omkring 1800 var ca. en tredjedel af det frugtbare Thy ødelagt af sand, og lige siden har man arbejdet på at tæmme sandet. Sandflugt er nemlig ikke et overstået problem; man har stadig tiltag som skal forebygge og udbedre blæstens og sandets påvirkning af landskabet.

Sandflugt

Sandflugt som begreb dækker et bredt spektrum, dels at de tynde muldlag blæste væk eller blev overføget med forholdsvis tynde lag sand, dels at egentlige vandreklitter i løbet af kort tid bevægede sig ind over agerlandet og udelukkede fortsat dyrkning. Der var således forskellige grader af sandflugt, og bønderne udviklede metoder til at formindske skaderne eller udsætte den totale ødelæggelse af agrene. Bl.a. var husdyrgødning blandet med tørv med til at forbedre afgrøderne og gøre muldlaget tykkere, og dermed kunne man lukke for sandet; man måtte imidlertid være varsom med, at tørveafskrælningen ikke åbnede for nye sår i klitterne. Bønderne lavede også diger omkring deres jorder, og når disse var overføget, blev der lavet nye ovenpå; men det var ikke nok til at stoppe sandet.

Det forholdt sig dog ikke sådan, at sandet i løbet af få år lavede ørken i store dele af Thy. Problemerne kom i perioder fordelt over flere hundrede år, og tilsandingen var ikke lige massiv overalt, så nogle steder kunne man nå at tage forholdsregler. Men det var selvfølgelig forfærdeligt for de mennesker, der måtte kæmpe mod sandet for til sidst at se gård og agre forsvinde fuldstændigt, og overordnet set var der tale om en økologisk katastrofe. Og der gik lang tid, før man fandt brugbare metoder til at dæmme op for sandet.

Koldere klima og intensiv udnyttelse af landet

Der er flere årsager til sandflugten. Undersøgelser viser, at problemerne opstod omtrent sam-

Lodbjerg Kyst.

tidigt flere steder på vestkysten, og dette kan kædes sammen med geologiske og klimatiske forhold. I oldtiden mener man, at problemerne med sandflugt hænger sammen med den generelle landhævning, hvorved der blev frilagt sand, som vinden kunne føre ind over land. Gennem tiderne har der desuden været perioder med koldere temperaturer og lav vandstand i havet som følge af, at der var meget is ved polerne. Det sand, der dermed blev frilagt ved kysterne, kom ind over land under de mange storme, og 1500- og 1600-tallet kaldes ligefrem "den lille istid" på grund af det kolde klima.

Der var imidlertid også kulturelle faktorer bag problemerne med sandet, og især det til tider intensive landbrug var med til at forøge sandflugten. I 1500- og 1600-tallet gjorde man som følge af et øget brændselsforbrug et stort indhug i, hvad der var tilbage af rester af skov i Thy, og man lod kreaturerne græsse i klitarealer. Dermed var der åbent for yderligere fygning med sand. Det var allerede i 1539 ved lov blevet forbudt at hente foder til dyrene i klitterne, men dette så de fleste stort på, selvom det forværrede sandflugten. Livet ved vestkysten var en evig kamp for føden, og befolkningen så nok ikke en sammenhæng mellem, at de sled hårdt på den sårbare bevoksning i klitterne, og at risikoen for sandflugt blev forøget.

Sandflugt gennem tiderne

Sandflugten har siden oldtiden sat sit præg på Thys vestkyst og medført drastiske ændringer i levevilkårene for de mennesker, der boede i området. Skrænterne ved kysten bliver jævnligt snittet af havet, og her ses nogle steder i profilerne, hvordan muldlagene ligger over hinanden, adskilt af forholdsvis tykke sandlag. I muldlagene har man ved udgravninger fundet spor af plantevækst, bebyggelse og agerbrug, og de ældste lag af flyvesand kan her føres tilbage til omkring 3000 f.Kr. Profilerne viser, at man flere gange i løbet af oldtid og middelalder etablerede nye bebyggelser i området. Sandflugt var således ikke et konstant problem, og

datidens mennesker kunne i lange perioder hente sit levebrød i den sparsomme muld og i havet.

I århundrederne mellem 1500 og 1800 var sandflugten en stor plage for beboerne ved vestkysten. Fra denne periode har vi mange skriftlige kilder med beretninger om sandflugtens ødelæggelse af landbrugsarealer og bebyggelser. Dertil kom problemer med tilsanding af vandløbene, således at vandet oversvømmede markerne og ødelagde afgrøderne. Befolkningen blev tvunget til at flytte længere ind i landet, og kystsognene blev efterhånden mere og mere affolkede. I dag vidner de ensomt beliggende kirker i Lodbjerg og Tved samt kirkeruinen i Tvorup om fordums landsbyer, der måtte opgive ævred.

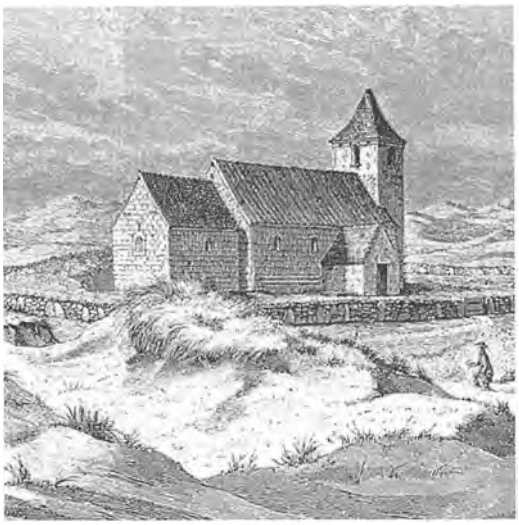

Tved Kirke.

Vang og Tvorup sogne

Vangså Klithede og Tvorup Klitplantage er et godt eksempel på, hvordan landskabet har forandret sig inden for de sidste 500 år. Tidligere var her agerland og forholdsvis tæt bebygget med gårde, men de store problemer med sandflugt fik en afgørende betydning for bønderne og landskabet i sognet. I 1500- til 1700-tallet, hvor vinden førte sand fra de åbne klitter mod vest ind over land, blev landbrugsarealerne, gårdene og landsbyerne truet, ja endog dækket af sand. Nu er ca. 4000 af Vang og Tvorup sognes godt og vel 5000 hektar dækket af sand og beplantet med skov eller ligger hen som hede, og det kan være vanskeligt at forestille sig, at det har været anderledes.

Tvorup kirkeruin er et vidnesbyrd om områdets mere frodige tid. Det fortælles, at der kunne holde hele syv kareter uden for Tvorup kirke, når de velstillede bønder var til gudstjeneste. I 1794 var der kun ganske få beboere tilbage, og kirken blev nedrevet. Nogle af kvaderstenene fra kirken blev brugt til sokkel under et våbenhus ved Vang Kirke, som den oprindelige Tvorup-befolkning efterhånden var flyttet tættere på, og sognene blev slået sammen. Nu ligger kirkeruinen i en lysning i den østlige udkant af Tvorup Klitplantage.

Lodbjerg-området

Også ved Lodbjerg viser naturens kræfter sig i al deres vælde. Havet slår ind mod skrænterne og gnaver af kysten, som hvert år rykker lidt mod øst. Over en halv kilometer er det blevet til i de sidste 200 år. Samtidig har vestenvinden begravet landet under flere meter flyvesand og omskabt det til et stort, øde naturområde. Men det er kun på overfladen. Under klitternes sand ligger et gammelt kulturlandskab, som er formet af naturens og menneskers virke gennem årtusinder. Dette ser man tydeligt ved den høje kystskrænt, hvor de mørke striber repræsenterer bebyggelseshorisonter fra oldtiden til nu.

Lodbjerg kirke er formentlig bygget i slutningen af middelalderen; den er opført i sengotisk stil, hvilket bl.a. kommer til udtryk i den flade bue omkring norddøren, der nu er tilmuret. Indenfor ses kalkmalerier, der forestiller Jomfru Maria, kobberslangen i ørkenen og Kristi lidelseshistorie. Den romanske døbefont er måske flyttet hertil fra en ældre forgænger. Den lille kirke viser, at sognet ikke har haft mange beboere.

Nord for Lodbjerg kirke lå i middelalderen landsbyen Skovsted, der også rummede Lodbjerg præstegård. Allerede i 1555 var der planer om at nedrive kirken, fordi sandflugten havde ødelagt store dele af sognet. I 1700-tallet blev

Lodbjerg Kirke.

byen opgivet på grund af sandet, og på samme tid berettes det, at sandet dækkede kirkegården og gik så langt op ad kirkemuren, at præst og menighed dårligt kunne komme ind i kirken. Lodbjerg kirke blev liggende i sin ensomhed og fungerer stadig som sognekirke.

Nu er flyvesandet bundet af bevoksning, og skoven dækker store dele af den tidligere sandslette. Lodbjerg Klitplantage blev anlagt i 1923 og er dermed den yngste plantage i Thy. Den dækker i dag ca. 1050 hektar, heraf ligger omtrent halvdelen som åbne hedearealer. Fra toppen af Lodbjerg Fyr har man en enestående udsigt over hele området.

Nye muligheder

Kystsognene blev hårdt ramt af sandflugten, og gårde og landsbyer forsvandt, mens bønderne måtte flytte længere ind i landet. På grund af det lavere udbytte fra jorden blev bøndernes skatter og afgifter sat ned, men der er også noget, der tyder på, at bønder og husmænd i vidt omfang omstillede sig og tilpassede sig de nye forhold. Bl.a. satsede man nu i højere grad på kvægopdræt end på kornavl, der var mere sårbart over for muld- og sandflugt. Mens de fleste gårde således flyttede indad i landet, var der også en modsat bevægelse ud til kysten, idet husmændene så større muligheder for livets opretholdelse ved en kombination af landbrug, fiskeri og evt. håndværk. En klitbebyggelse som Vangså opstod ved denne udflytning. Her arbejdede man bl.a. som håndværkere og daglejere, og man havde fortsat kvæg og får, der bl.a. fik deres foder fra klitterne. Desuden udgjorde fiskeri en del af indtjeningen. Ved således at brede livsgrundlaget ud på flere erhverv var husmændene i klitten mindre

sårbare, og vi kan også se, at der iblandt dem var ganske velhavende husstande. Efterhånden blev fiskeri den egentlige hovednæring, og kystbebyggelserne blev til fiskerlejer.

Bekæmpelse af sandflugt

Fra slutningen af 1700-tallet gik man i gang med en målrettet bekæmpelse af sandflugten.

I 1730'erne havde der været forskellige tiltag ved Tisvilde i Nordsjælland, hvor sandet også hærgede i stor stil; bl.a. havde man med held anlagt plantager, og endelig, sidst i 1700-tallet blev der fra statens side på landsplan iværksat en aktiv bekæmpelse af sandflugten.

I 1779 blev der således udfærdiget en forordning for Thy, som især handlede om, hvordan sandflugtsbekæmpelsen skulle organiseres. Dette blev i vidt omfang baseret på en form for tvangsarbejde fra lokale bønder, der også havde interesse i at få sandet stoppet, og såvel i kystsognene som i deres nabosogne kom bønderne til at lægge en stor arbejdsindsats i klitterne. Der blev desuden foretaget en udskiftning, så de enkelte bønder blev direkte ansvarlige for jordlodderne, og man ansatte klitfogeder til at holde opsyn med arbejdet. – Senere – i 1799 blev Lauritz Thagaard udnævnt til sandflugtskommisær og kom til at spille en stor rolle i dette arbejde.

Ud fra erfaringerne i Thy kom forordningen i 1792 til at gælde for hele landet. Herefter kom der for alvor gang i arbejdet, og der blev satset på to fronter. Dels beplantning af de åbne klitarealer tæt ved havet, hvor man fik gode erfaringer med at plante hjelme. Dels anlæggelse af plantager i klitterne bag kystområderne, men der skulle mange forsøg til, før man fandt en beplantning, der kunne trives i området. De første beplantninger var med rødgran og forskellige løvtræer, men de voksede ikke godt, og i 1838 blev der nedsat en kommission, som kunne konkludere, at man ikke kunne "fremelske skov på disse steder", og man opgav faktisk at fortsætte.

Thagaards Plantage

Vest for rastepladsen ved Kystvejen, tæt nord for vejen til Bøgsted Rende ligger Thagaards Plantage, som er en del af Tvorup Klitplantage. Træerne, der vokser tæt, er forkrøblede og danner nærmest en troldeskov. Det er primært rødgran og birketræer, som er brede men forholdsvis lave, og nogle af træerne er efterhånden delvis gået ud og dækket af mos.

Den lille plantage har sin helt egen historie. Som et led i den omfattende sandflugtsbekæmpelse, der blev sat i værk fra statens side sidst i 1700-tallet, blev Lauritz Thagaard i 1799 udnævnt til sandflugtskommissær. Han fik til opgave at organisere arbejdet i klitterne, som skulle udføres af bønderne. Tættest på havet plantede man hjelme, en meget taknemmelig plante, der kan have rødderne flere meter nede i klitterne og dermed holder godt på sandet; faktisk trives planten bedst, hvis der er sandfygning omkring den. Længere inde i klitarealerne plantede man træer, men de første forsøg mislykkedes. Dette skyldtes bl.a. at man valgte birk og rødgran, som ikke tålte den salte luft og den skarpe vind, som de første spæde træer i området jo var meget udsatte for. Nogle træer klarede dog at slå rod, og Thagaards Plantage er en lille overleveret rest af disse første træplantningsforsøg.

Sandflugtskommissær Thagaard havde mere held på andre fronter. Han var med til at introducere kartoflen, som let kan dyrkes på sandede agre, så længe man sørger for at tilføre gødning. Kartoflerne anvendtes i Thy i begyndelsen primært som kreaturfoder, men de blev som bekendt med tiden en væsentlig del af den daglige kost. Thagaard anlagde også en planteskole ved Thisted, hvor man fremdyrkede de træer, der skulle plantes ud; her var der bedre betingelser for træernes vækst, og dette blev senere til det smukke anlæg i byen, Christiansgave. - På de flade sandflugtsarealer udviklede Thagaard arbejdsbesparende maskiner redskaber og metoder, som f.eks. plantning i pløjede furer.

Et skovløberhus

Tæt ved Thagaards Plantage i en lysning i skoven ligger resterne af Tvorup Skovhus. Thisted Museum har lavet udgravninger af huset som et led i forprojektet til den måske kommende

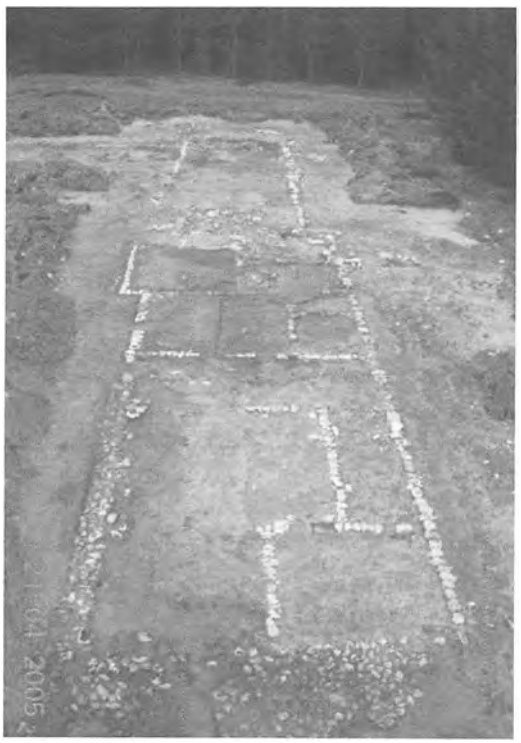

Tvorup Skovhus

Nationalpark Thy, og syldsten og rester af ildsteder m.v. er nu afdækket.

Huset hører sammen med de første plantageforsøg i klitterne, der blev sat i gang i 1816. Vi kan se i kilderne, at det blev opført i 1817 som bolig for den skovløber, der skulle holde øje med plantagen. Han skulle bl.a. sørge for, at de frit græssende får ikke åd af de spæde skud, og han skulle også deltage i plantningsarbejdet. I 1840'erne, hvor plantageforsøgene blev opgivet, blev skovløberstillingen nedlagt og huset sat på auktion. En udlicitering af byggeriet i 1817 giver et godt indtryk af husets udseende, men udgravningerne viste, at det var noget større, end man oprindeligt havde planlagt. Man ser af de bevarede rester af huset, at køkken og bryggers lå midt i huset, og ved siden af var stue og kamre. For enderne har der været uopvarmede rum, bl.a. lade.

En række skriftlige kilder fortæller dels om husets opførelse, dels om huset i brug. På et tidspunkt havde skovløberen problemer med, at de løse får, han havde pligt til at indfange, havde væltet det øl, han havde stående i laden.

I 1844 kom P. Hendriksen forbi skovhuset og hans rejseskildring blev trykt i Thisted Avis. Her beskrives, hvordan man har prøvet at betvinge naturen og det skrives poetisk, at man havde vækket havguden Neptuns vrede, og derfor måtte opgive planen om skov ved kysten. Han mødte en mand i skovhuset og spurgte: "Men hvad lever I mennesker af herude, uden agre, uden haver og synlige urter?" Der svares: "Om sommeren lever vi af klittag og rævelbær og om vinteren af Guds barmhjertighed". Livet har nok indimellem været hårdt i klitten, hvor der endnu ikke stod et eneste træ, der kunne give læ.

Et tæppe af bjergfyr

Selv om de første plantageforsøg var mislykkedes, arbejdede andre videre med tanken og inddrog nye træarter i forsøgene. Midt i 1800-tallet fandt sandflugtskommissær C. C. Andresen ved forsøg i Ørum klit syd for Hvidbjerg klitplantage således ud af, at de importerede træarter bjergfyr, østrigsk fyr og hvidgran trivedes godt i det barske klima. Andresen gik dog stærkt ind for brug af løvtræ, både buske og træer. Han måtte i stort omfang udføre forsøgene for egne midler.

I 1851 blev klitbeplantningen dog genoptaget, bl.a. efter at professor Bjerring havde foretaget en rejse og vurdering af forholdene. Kammerherre Riegels blev udnævnt som leder og forsøgene blev genoptaget, bl.a. i Tvorup området, men denne gang længere mod øst. Ved forsøgene her plantedes mange både løv- og nåletræer. Stedet kaldes i dag for "Gryden" og en mindesten er rejst for kammerherre Riegels.

Riegels fik dog desværre ikke fik en lang virketid, men blev afløst af de Thygesen, der valgte anderledes, og efterhånden blev der "rullet et bjergfyrtæppe ud" over de tidligere så urolige indlandsklitter.

Når bjergfyrren først var etableret, kunne der i læ af disse - og især i områder med god jord under sanddækket - plantes andre typer nåletræer og løvtræer, og derfor kan klitplantagerne

nogle steder i dag være ret varierede. Man erfarede desuden, at klitplantagerne skulle ligge 1 km fra kysten – tættere på kunne træerne ikke gro; de kystnære klitter kunne til gengæld dækkes af hjelme, og der etableredes store lyngdækkede hedearealer, der kunne bruges til husdyrgræsning. Omkring 1900 var der plantager på en stor del af de tidligere sandflugtsarealer i Thy, og det landskab, vi kender i dag, begyndte at tage form.

Det er imidlertid stadig sådan, at hver en bar sandplet har potentiale for en sandstorm. Græssende kreaturer såvel som forskellige menneskelige aktiviteter kan slide hul i vegetationen, og derfor er det vigtigt, at færdsel i klitterne foregår med omtanke, så man ikke ødelægger årtiers pleje af klitterne. Nogle steder har sandet dog også fået lov at få frit spil, så naturens dynamiske kræfter kommer til udtryk, og vi mennesker, der ikke længere er direkte afhængige af jordens udbytte, kan fascineres over det.

Dagbog fra Lyngby under krigen

Af Christian Madsen Nielsen (1924 – 1987)

Forord af Knud Madsen Nielsen (KMN).

Følgende er uddrag af en dagbog, som min afdøde bror, Christian Madsen Nielsen, begyndte at skrive den dag hvor han fyldte 18 år.

Han skrev på den hver aften, altså den dag tingene skete og ikke efter længere tids hukommelse.

Han skrev dagbog helt til 1948, og jeg har dem alle.

Det som bringes er som nævnt uddrag, da ikke alt er lige interessant, men det som bringes giver et udmærket tidsbillede af livet og hændelserne i disse krigsår.

Da han begyndte at skrive dagbogen, boede han hjemme hos vore forældre i Lyngby. Senere kom han til Thisted, i forretning der, og derfra beskriver han mange ting, bl.a. om generalstrejken mod tyskerne og meget andet.

Jeg er sikker på, at mange vil finde uddragene interessante.

Torsdag, den 24/9 1942
Under et voldsomt uvejr i dag, slog lynet ned hos Ivar Madsen, og raserede hele huset. Om det så var gavlen, var den revnet. Astrid fik et mindre chok. Det var ikke så underligt, da de alle blev slået omkuld af lufttrykket, og først kom til sig selv lang tid efter.

Lørdag den 26/9 1942
Far og mor besøger i aften familien Fink i Svankær, og skønt klokken er 3 nat, er de endnu ikke kommet hjem.

Søndag den 27/9 1942
Lærerinden og hendes kæreste, Finks og moster har i dag besøgt os.

På deres snak kunne jeg forstå, at de alle havde haft en lille "klister" på hos familien Fink i aftes.

Jeg var i dag i kirke, idet orgelet blev indviet, og provst Nørsøller Jensen i den anledning talte. Efter gudstjenesten snakkede jeg med hans søn, som jeg har gået på realskole med.

Mandag den 28/9 1942
Sidste nat var der masser af engelske flyvere her over byen, og tyskerne beskød dem voldsomt. Vi kunne endog høre, at granatsplinterne faldt på husenes blikplader.

I Tønder blev der for nylig dræbt tre personer ved bombenedslag, hvorefter der nu i alt er dræbt 20 personer her i landet ved bombenedslag. Jeg har selv en bombesplint fra de engelske bomber, der blev nedkastet ved Hvidbjerg.

Fredag den 2/10 1942
Skuespilleren Carl Alstrup er i dag død af et hjerteslag, 68 år gammel. Jeg har set flere film, hvori han spillede hovedrollen, og godt spiller han. I København var der netop i går premiere på en film, hvori han spillede hovedrollen.

Gårdejer Jens Søe fra Boddum, der er særlig kendt for sit digt "Wi sejer tak for æ brow", hvilket han oplæste på Thisted Rådhus's balkon ved Oddesundbroens indvielse, er i går død 67 år gammel. Hans dødsfald blev meddelt i radioen.

Lørdag den 3/10 1942
En gardist skød i nat en nattevagt, der løb over slotspladsen, og undlod at standse, skønt han to gange blev råbt an.

To danske marinesoldater, deraf den ene fra Hjardemål i Thy, druknede i nat i Hundested havn.

De fem personer der blev såret ved demonstrationer i København for nogle dage siden, blev beskudt af medlemmer af Frikorps Danmark, som demonstrationerne var rettet imod.

Søndag den 4/10 1942
Den 38. landskamp mellem Danmark og Sverige spilles i dag i Stokholm. Den blev som ventet vundet af Sverige, der dog kun vandt 2-1 efter at første halvleg var endt 1-0 til Sverige.

Ved skydningen i dag fik jeg 45 points på 250 m. Der var i øvrigt ingen, der præsterede særlige fine skydninger, da vinden generede meget. Hen imod aften lagde vinden sig dog, så de der skød sidst skød bedst.

Jeg tabte i aften 3,75 kr. ved at spille mausel med bedstefar, Jens og Erling. Den gamle skulle have været til fødselsdag hos Ferdinand Møller, men han opgav det, da han hellere ville spille kort.

Signe og Esther har været til stor fødselsdag hos Gerda og Astrid Søndergaard. De fik bl.a. haresteg.

Tirsdag den 6/10 1942
Schledermann Larsen var her i dag, og far købte et helt nyt jagtgevær, et kaliber 12 til 210 kr. Om det så er en gros prisen eller detailprisen ved jeg ikke. Næste gang jeg skal til Hurup, vil jeg have et jagtkort. Så skal jeg huske at medbringe mit legitimationskort, som jeg glemte i går.

Det ser for resten ud til, at der til trods for den sidste vinters uhyggelige strenghed, er temmelig meget vildt. Vi skal have haresteg i morgen. Haren har vi købt af Svendsen i Istrup, som skyder en masse harer, og som på én aften skød ti, men han er også en særlig dygtig jæger og har et ekstra godt jagtterræn.

Da jeg cyklede til Hurup i går så jeg, i plantagen, en ræv og to harer, samt en hind med sine to kid.

Overalt i byerne hænger ænder og fasaner uden for forretningerne. Der bliver også skudt mange råbukke, som der bliver flere og flere af.

Det gærer rundt om i landet i denne tid, og særligt da i København, hvor der ustandseligt er demonstrationer og sabotage. Den tyske radio meddelte således i dag, at Tyskland er meget utilfreds med, at Frikorps Danmark, i sit fædreland, er blevet modtaget med revolvere.

Der findes her i Thy en sammensværgelse, som har en hemmelig sender. I denne sammensværgelse ved jeg bl.a. at overklitfoged Rasmussen er med.

De to personer, som af politiet er blevet skudt i København, og som skød en politibetjent, var danskere. De var sendt ned med faldskærm.

Jeg må sandelig være glad for, at det ikke er dansk stil jeg skriver, thi der findes meget dårligt sprog og andre fejl her i min dagbog, men jeg skriver jo heller ingen kladde.

Fredag den 9/10 1942
Det meddeles nu i den engelske radio, at den dansk tyske krise nu er på sit højdepunkt, og såvel Christmas Møller som andre talere, har rettet en alvorlig appel til regeringen om nu, at sige nej til de tyske krav, da vi ellers risikerer, at komme i båd med nazisterne. Gid regeringen dog måtte sige nej.

Et af de tyske krav går ud på, at vi skal sende 30.000 soldater til østfronten.

I går har tyskerne skudt yderligere 15 nordmænd.

England har nu, som en modforholdsregel, lagt et tilsvarende antal tyske fanger i lænker, som tyskerne har lagt engelske fanger i lænker. Tyskerne truer med, at lægge tre gange så mange engelske fanger i lænker, hvis de tyske fanger ikke er frigivet inden i morgen kl. 12.

Back Boddum og Peter Svendsen er kørt til Bedsted efter spiritus, men er først kommet nu, så de har selvfølgelig været inde på kroen i Morup Mølle.

Jeg har i aften spillet kort hos min bedstefar, sammen med ham og Erling. Jeg vandt 2 kr. mens Erling tabte 10 kr. Det er i aften et rigtigt efterårsvejr med storm og regn, så det skal blive dejligt at komme i seng. Dagen i morgen bliver jo også en travl dag.

Lørdag den 10/10 1942
I eftermiddag blev arbejdet standset på den tyske arbejdsplads her ved byen, da der på pladsen gik det rygte, at kongen var blevet afsat, og først da man, ved at ringe til politikontoret i Hurup, havde forvisset sig om, at det var løgn, blev arbejdet genoptaget.

Jeg er blevet bedt til bal i "Håbet" af Aksel Christensen, men jeg vil ikke derop, skønt der kører en bil derop med arbejdsfolk. Jeg kender jo heller ikke arbejdsfolkene der skal derop.

Per Federspiel med frue ankom i aften til deres villa her, for at gå på jagt.

Søndag den 11/10 1942

Situationen her i landet er stadig kritisk, og man siger at regeringen skal svare på de tyske krav tirsdag formiddag. Frikorps Danmark rejser på tirsdag, så der bliver sikkert episoder i København igen.

Det medlem af Frikorpset, der er på orlov i Bedsted, har ikke været uden for en dør siden han kom hjem, da han ingen steder kan være for de unge.

Stalingrad er stadig ikke faldet, og det ser ud som om tyskerne skal forbløde der, og gid de kunne.

Ved skydningen i dag fik jeg liggende kun 47 points på 250 m. men vinden var også forfærdelig. Far fik 72 point og Lassen blev nr. 1 med 82 points. Vi lå alle ned ved skydningen på grund af vinden. Jeg var den eneste af de unge der skød på 250 m., de andre skød på 150 m.

Jens har i dag fået et brugt gevær. Jeg har prøvet det og synes det skyder godt.

Det er skammeligt, at jeg i går ødelagde min røde pen. Jeg skriver ikke så godt med den jeg bruger nu.

Mandag den 12/10 1942

Jeg var i dag hos tandlæge i Hurup. Det var en drøj omgang. Jeg drak fem øl inden jeg gik til tandlægen.

Jeg så i dag i avisen, at vor nabo Jens Pedersens bror er krigsforlist med et svensk skib. Hvor der dog går mange til på den måde. Der er forlist folk både fra Vorupør, Stenbjerg, Bedsted, Vestervig og Agger. Den jeg kendte bedst, af de krigsforliste, er Edmund Sørensen fra Agger, som forliste med et engelsk skib i februar 1941.

Ham har jeg mange gange spillet fodbold med, og også været oppe at slås med, når han var her henne. Vi var dog gode venner, og jeg snakkede med ham lige inden han tog ud på sin sidste tur umiddelbart inden krigen brød ud.

Gad vide om Johannes Krogh nogensinde kommer hjem igen? Han tog ud med skoleskibet "Danmark" lige inden krigen brød ud, det befinder sig nu i Amerika.

På Thyholm er der atter sket en drukneulykke idet to fiskere er druknet. Det er den tredje drukneulykke på Thyholm i sommer.

Jeg ser i avisen at den uhyggelige børnelammelse er ved at forsvinde. Den har såmænd også krævet ofre nok i år. Heldigvis slipper Thy altid billigt, hvad angår børnelammelse.

Onsdag den 14/10 1942

Der er for tiden meget snak om, at vi skal have elektricitet herud, men det bliver sikkert heller ikke til noget denne gang. Far og Kristoffer Krogh har været i Bedsted og talt med driftsbestyrer Jensen om det, og han frarådede dem tanken, da han mente det blev for dyrt. De var så heldige, at komme op, at bile med en flok tyskere, da de stod og skulle hjem.

Det glæder mig oprigtigt at høre, at Stalingrad stadigvæk er på russiske hænder.

Frikorps Danmark afrejste i går fra København. Jeg ved endnu ikke, om der har været demonstrationer, men det skulle da være mærkeligt andet.

Torsdag den 15/10 1942

Et godt bevis på, hvor tyvagtige tyskerne i virkeligheden er, fik vi i dag, da de slæbte en fyldt tønde op imellem klitterne og begravede den der. De benyttede lejligheden til at nedgrave den, mens et par fiskere cyklede hjem og fortalte strandfogeden, at de havde set, at tønden var drevet i land. Tyskerne var således alene på stranden, da de gravede den ned, og der er ingen tvivl om, at de ville have fragtet den til batteriet i nat. Vi blev også noget forbavset, da vi kom til stranden og så at tønden var væk. Heldigvis opdagede Kristoffer Krogh, som var med, i stedet for sin far, at der gik nogle spor op mellem klitterne, og da vi så nærmere efter der, fandt vi tønden, nedgravet og tildækket, længere oppe. Det kan nok være, at Niels Christensen og bedstefar blev rasende. Tyveriet er

blevet meldt til politikontoret, men det gør vel kun lidt godt.

Det var med nød og næppe, at vi fik tønden læsset på vognen, idet den var meget tung, og indeholdt et fedtstof, og ikke sherry, som sidste gang, der landede en lignende tønde. Jeg fik den gang bjerget 15 l. sherry hjem, som vi dog har drukket det sidste af for over tre måneder siden.

Jens P. Svendsen skød i går en buk, og unge Carl Josefsen har foruden meget andet skudt tre store regnspover.

Det regner, stormer, hagler og blæser forfærdeligt, og havet har været så oprørt i dag, at det går helt op i klitterne.

Fredag den 16/10 1942

Langballe har i dag fået en ny lastvogn, og vil herefter komme om formiddagen, hvilket er et stort gode, da han næsten altid er forsinket. I dag slog han rekorden i så henseende, idet han først kom kl. 17.00, skønt han skulle være her halv to.

Far har i aften været til møde i skolekommissionen, hvor han er formand. Josef Å. Sørensen var tilsagt, at give møde, da hans søn Søren, i det sidste skoleår, har forsømt hver fjerde skoledag af ulovlig grund, og så har han desuden mange gange foregivet at være syg, skønt det sikkert i de fleste tilfælde har været løgn.

Man skulle ellers synes det er dejligt, at gå i skole i de nye moderne skoler, der bliver benyttet nu, det er sandelig noget andet end den gamle skole som vi gik i.

Radioen oplyser i aften, at man øjeblikkelig skal standse, når en tysk vagtpost råber "Halt", da der ellers øjeblikkelig vil blive givet ild. De tyskere bliver da også mere og mere frække.

Søndag den 18/10 1942

Far og mor er i aften til fest i "Det Personlige Frihedsværn" på Morup Mølle Kro. Fru Hohlenberg, Ejner Nielsen og hustru, samt Chr. Lassen Krogh er også med. Vi har således været ene hjemme hele aftenen. Jeg vandt i aftenens spil 3 kr. Vi har spillet både "bank" og mausel. Jens, Erling, Robert, Lars, Magnus og Karl var her, og først spillede vi "bank" alle sammen, og derefter spillede vi en 6 mands mausel, idet Robert gik fra.

Vejret er nu fint igen, da der snart er fuldmåne og vinden er gået om på øst, men det vil snart til at fryse. Vi har såmænd også fået regn nok. Kærene og vandhullerne er fulde af vand og der står temmelig meget vand i klitterne.

Mandag den 19/10 1942

Kongen havde i dag under sin daglige ridetur det uheld, at styrte med hesten. Han pådrog sig en flænge i baghovedet samt enkelte skrammer, og det bliver nødvendigt for ham at holde sengen nogle dage. Kongen var let chokeret over uheldet, men var ved fuld bevidsthed og røg efterfølgende en cigaret, mens han ventede på ambulancen. Da den kom, sagde han til føreren: "Det var hurtigt! Man er jo ikke 18 år længere, så man falder jo noget tungt".

Hele dagen har der været samlet en mængde mennesker på Amalienborg Slotsplads, for at høre til kongens befindende, og kronprinsen har været fremme på balkonen, for at give folket oplysninger derom.

Politikontoret i Hurup ringede i dag og meddelte, at der i nat er sat faldskærmsjægere ned på Thykysten, ved Hansted, Klitmøller, Stenbjerg, Lyngby og Agger. De meddelte os det, fordi vi øjeblikkelig skal melde det, hvis vi ser nogle mistænkelige personer, men det kunne aldrig falde os ind, at melde noget sådant. Træffer jeg nogle, vil jeg stå dem bi med oplysninger og fødemidler.

Vi fik i dag en skrivelse, hvori der stod, at Skytteforeningens rifler, øjeblikkelig skal sendes til København, på grund af indtrufne omstændigheder.

Langballe kom i dag kl. 9 og det var vel nok en stor behagelighed.

Han havde vort nye jagtgevær med, og vi har skudt et skud hver. Jeg ville have været på jagt i aften, men det blev så mørkt, at jeg måtte vende om, før jeg kom derhen hvor jeg ville ligge.

Minøren har været her i dag for at uskadeliggøre eller sprænge miner og sprængbøjer samt andre krigsgenstande, som er drevet i land her på kysten.

Jeg har i dag hjulpet bedstefar med at kule kartofler ned.

Tirsdag den 20/10 1942
Jeg var i dag hos tandlægen for sidste gang i denne omgang. Jeg kom af med 24 kr., men han har overset en tand, som plomber er faldet af, så jeg må snart besøge ham igen.

Før jeg gik ind til ham, drak jeg noget af en halv flaske cognac, resten forærede jeg ølhandler Nielsen.

Hos tandlægen traf jeg Karen Steffensen, som jeg har gået på realskole med. Gennem hende erfarede jeg, at skolebestyreren endnu ikke er kommet sig efter den hjerneblødning han pådrog sig for over et år siden.

Der har i nat været en masse engelske flyvere herover, og der var bl.a. luftalarm i Hurup. Flyverne nedkastede bomber over batteriet i Agger, så nu er tyskerne helt tossede. Jeg ved ikke om nogen blev dræbt.

Ved batteriet her skal der støbes hele natten, så arbejderne vil være taknemmelige, hvis der bliver luftalarm i nat. Motorbådene er i aften kommet ind med en mængde rødspætter. "Jylland" havde således 4.500 pund, "Brødrene" 3-400 pund og "Eron" 2.300 pund, så "renserne" skal være glad for, om de kan komme hjem til kl.15. "Jyllands" besætning har i dag tjent over 400 kr. pr. mand netto.

Onsdag den 21/10 1942
Jeg har i aften været på jagt nede på agrene sammen med Jens, som skød tre forbiere på en hare. Jeg så en hare og to agerhøns, men de var uden for skudvidde.

Far har i dag været i Thisted, og kom hjem med en ny skihue til mig. Den er størrelse nr. 57, men den er knap stor nok. Han var så heldig at komme op at køre med vognmændene, som skulle til Klitmøller.

Torsdag den 22/10 1942
Prinsesse Karoline Mathilde nedkom i dag med en søn.

Møllers Christian har været her i dag for at så rug for bedstefar og vi har selv haft skrædder i dag. Vi fik gule ærter og flæsk.

Det er vel snart et år siden, vi sidst har set svinekød.

Bådene havde i aften mellem 4.500 - 5.500 pund rødspætter pr. båd, så det er endnu flere end i forgårs. Jeg har hjulpet i fiskerhuset, hvor vi blev først færdige nu kl. 17.00.

Fredag den 25/10 1942
Jeg har i aften været på jagt sammen med Karl. Vi lurede på ænder og harer på Lyngholm Mark, hvor Karl har lejet jagten. Vi så både gæs, ænder og harer, og jeg skød en and, som vi dog ikke kunne finde.

Hermann har i aften været her med penge. (Den tyske kusk).

Lørdag den 24/10 1942
Kirstine Iversen og Chr. Leed blev gift, i går, i kirken, uden andre vidste noget, før efter at de var viede. Hendes far og stedmoder fik det først at vide, samme morgen, hvor de blev gift om eftermiddagen. Der var kun 8 personer med til brylluppet.

Minøren har været her i dag, og de to miner der blev sprængt eksploderede med så store brag, at det kunne høres langt inde i landet, og det var ikke langt fra, at vinduerne havde gået sig en tur her i byen.

Far tegnede sig i dag som medlem af Sønderjysk Forening.

Det bal som skulle have været holdt i "Håbet" i aften, er ikke blevet til noget, da man har truet med, at sende en politibetjent derop.

Jeg spillede i aften mausel med Jens og bedstefar, og gik derfra uden hverken at tabe eller vinde.

Det regner stadigvæk hver dag, og i aften lynede og tordnede det tillige.

Søndag den 25/10 1942
Der indtrådte i nat en så slem forværring i kongens tilstand, at der en tid var fare for hans liv. Han har det heldigvis bedre, og det ser ud til, at han undgår at få lungebetændelse. Skuespillerinden Olga Svendsen døde for et par dage siden 60 år gammel.

Ved skydningen i dag, som var den sidste skydning i år, da geværerne nu skal sendes ind,

opnåede jeg kun 56 points på 150 m. Therkild Iversen blev nr. 1 på 250 m. banen med 85 points

Jeg havde nær skudt Jens Krogh i aften, da jeg kom til at trykke geværet af mod min vilje. Jens og Karl skød begge på ænder, men fik ingen. Jeg kom først derned, da trækket var forbi.

Jeg har spillet "lige ud" med Karl og Magnus i aften og tabte 55 øre. Vi spillede hos Josef Josefsen.

Mandag den 26/10 1942

Jeg har i aften været i biograf i Svankær, hvor jeg så afdøde Carl Alstrup i "Vagabonden".

Robert Iversen fylder i dag 18 år, og har været i Istrup for at købe et jagtgevær af Peter Petersen.

Far er i Svankær for at revidere kommuneregnskabet og er ikke kommet hjem endnu, skønt klokken er halv tolv.

Tirsdag, den 27/10 1942

Jeg fik i dag 13,72 kr. for den aften jeg hjalp i fiskerhuset.

Alfred Jensen er her i dag, og jeg har spillet mausel sammen med bedstefar, far og Alfred Jensen. Jeg tabte 3,20 kr.

Kongens tilstand har forværret sig de sidste par dage, men nogen øjeblikkelig fare for hans liv, er dog ikke til stede.

Kronprins Frederik har midlertidigt overtaget regeringen under hans sygdom. De engelske styrker, i Libyen, begyndte i går en stor offensiv mod Rommels styrker, og i det sydlige Stillehav har der fundet et stort søslag sted, mellem amerikanske og japanske søstridskræfter.

Tyskerne har endnu ikke indtaget Stalingrad, og der tales nu igen meget om en anden front.

Der er i aften engelske flyvere over Danmark, og jeg kan sidde her og høre dem. Der har været luftalarm på batteriet en gang før i dag. Hermann Røndigs rejste i dag på orlov.

Onsdag, den 28/10 1942

Jeg har i aften spillet det hårdeste parti "bank" jeg indtil dato har spillet.

Jeg spillede med Alfred Jensen, bedstefar og far og vandt 11,50 kr. skønt jeg en time før vi holdt op, havde tabt 15 kr. Far vandt 15 kr. og Alfred Jensen tabte ca. 50 kr. Spillet var så hårdt, at det ikke var ualmindeligt at lægge 5 kr. i puljen, når man skulle være bankmand. Jeg fik i én pulje 26 kr. og i denne pulje havde far lagt 12,00 kr. for ét bet.

Minørerne var her i dag for at sprænge miner.

Kongen er i fortsat bedring.

Christmas Møller blev i dag genvalgt som formand for det danske råd i England, meddeler den engelske presse.

Lærerinden har i dag været her for at tale med far, da flere skolebørn har fået fnat, og skolebørnene vil nu blive undersøgt af en læge.

Klokken er over 3 nu, så jeg må se at komme i seng hurtigst muligt.

Torsdag, den 29/10 1942

Robert har i dag købt et jagtgevær af Jens Back, Svankær.

Erling er syg og ligger til sengs, men han kommer dog sikkert op i morgen.

Alfred Jensen er her stadig, og vi spillede i aften en 20 øres mausel, hvor jeg vandt 15 øre. *(Bemærkning af KMN: Alfred Jensen fra Bedsted var fars regnskabsfører, og boede hos os i længere tid, når han skulle ordne regnskabet, han blev senere købmand i Bedsted. Han stammede fra Svankær, og blev kaldt "Æ bette kywling", fordi han var svagelig som barn og hans mor derfor ikke mente, at han kunne tåle at spise andet end stegt kylling.)*

Fredag, den 30/10 1942

Man kan i aften ustandselig høre motorstøj, stammende fra engelske flyvemaskiner.

Alfred Jensen er her fremdeles og bliver her i morgen med.

Motorbådenes fangst har gennemsnitlig været ringe i dag.

Den glædelige bedring i kongens tilstand fortsætter.

Lørdag, den 31/10 1942

Christian fik overtalt mig til at tage med til

Thisted i morgen, da alle forretninger er åbne på grund af, at det er 1. novemberdag.

Der er nu kommet et lokomotiv og tipvogne til havet, hvor entreprenør Sørensen, Oddesund, skal køre grus op. Jeg har gået på realskole med tre af hans børn. Betjenten har i aften besøgt os.

Radioen er atter afbrudt af militære grunde.

Det synes mærkeligt, at Mussolini i år, ikke har holdt nogen tale på tyveårsdagen for marchen mod Rom.

Mandag, den 2/11 1942

Min mor og hendes søskende har i dag solgt det grus ved havet de har ejendomsret over til entreprenør Sørensen fra Oddesund, for 25 øre pr. m. Det er en alt for billig pris.

Der falder mange dansksindede tyske borgere på østfronten, men ellers er der intet nyt fra østfronten.

Tirsdag, den 3/11 1942

Far er til sogneråds- og skolekommissionsmøde i dag, så vi har været alene hjemme.

Egon og Laust er af lægen blevet beordret til at tage en fnatkur. Den sidste enke, efter de Harboøre fiskere, der omkom den store ulykkesnat 1893, er død.

Det oplyses nu, at der endnu er en veteran tilbage fra 1848 her i landet. Det er også underligt så pludseligt veteranerne er døde, for nogle år siden var der veteraner alle vegne, men den eneste jeg rigtig har talt med og husker ganske tydelig, er Poul Pedersen, som døde for ca. fire år siden, 96 år gammel.

Min egen oldefar, som var med i 1848 husker jeg ikke.

(Bemærkninger af KMN.)

Poul Pedersen var fra Handrup, og ligger begravet t. v. for indgangen til Vestervig Kirkegård. Graven er i dag (1989) sløjfet, men gravstenen findes på den gl. Sct. Thøgers Kirkegård.

Oldefaderen fra krigen i 1848 er måske Niels Therkildsen fra Lodbjerg, selv mener jeg det var i 1864, han var med i krigen.

Vores oldefar Mads Nielsen, var med i slaget ved Helgoland i 1864 på fregatten "Jylland", men det kan næppe være ham der hentydes til, da vor bedstefar Chr. Madsen ofte har fortalt om det til os, så det ville min bror vide.

Onsdag, den 4/11 1942

Else Christensen (Else Due) har i dag solgt sit hus til unge Carl Josefsen for 6000 kr., så nu bliver det nok endelig til noget med hans og Annas giftermål. Det er også på tide, at Anna bliver gift, da hun nu er næsten 31 år gammel.

(Bemærkninger af KMN.)

Else Dueholm var gift med Carl Christensen, som døde allerede i 1941, kun 31 år.

De havde ladet huset "Lyngbo" bygge. Else flyttede til Agger.

Anna var Anna Grønkjær fra Nr. Vorupør.

Arnold er nu igen blevet syg, og Iver er derovre for at hjælpe med at tage roer op.

Torsdag den 5/11 1942

Wright Thomsen og Kier er nu i færd med at gøre vejen i stand, da den er så dårlig, at vognmændene nægter at køre på den.

Den store engelske offensiv i Nordafrika har tvunget tyskerne og italienerne til at trække sig tilbage på adskillige afsnit af fronten. Desuden er en tysk general dræbt og en anden taget til fange.

Fredag, den 6/11 1942

Ved bokselandskampen mellem Sverige og Danmark i København i aften, vandt Danmark med 5 - 3.

Holm er i dag på besøg herude og har været her i aften. Han snakkede om 1. november, da jeg var sammen med ham på Torvehallen i Thisted.

Det er et gode om morgenen, at sommertiden nu er ophørt, og klokken nu igen er blevet stillet en time frem, så vi nu har normal tidsregning igen.

Ingefreds nye tjenestepige er nu kommet og har været på indkøb her i butikken flere gange i dag.

Lørdag, den 7/11 1942

Der er igen blevet begået et mord, og et selvmord, denne gang på Fyn.

De engelske tropper i Nordafrika er overalt

brudt igennem tyskernes stillinger, og tyskerne går tilbage over hele fronten. Den engelske radio meddelte, at et dansk korps er med i kampene på englændernes side.

Stalin har i en tale, på ny, krævet en anden front oprettet.

Søndag den 8/11 1942

Hitler har i dag holdt en tale, som vi hørte over Kalundborg Radio. Far har været på jagt, men han skød kun en skade.

To tyskere, Rathke og Birnbaum har været her i aften for at betale af på batteriets regning, som kaptajnen *(hauptmann Kelders, KMN bem.)* også afbetalte noget af i går. De to tyskere har tidligere spist her. *(tvangsindkvartering bem. KMN).*

Jeg har i aften vundet 3,45 kr. i mausel. Vi spillede hos bedstefar hvor vi var fem mand til at spille.

Mandag, den 9/11 1942

Det meddeles nu i radioen, at Scavenius er udnævnt til statsminister og skal danne ny regering, så nu skal der nok blive ballade igen. Det er særlig efter general Lüdkes bortrejse fra landet, det er blevet galt mange steder. Den ny øverstkommanderende er nemlig ikke nær så overbærende som Lüdke.

Marie Svendsen er i dag blevet kørt på sygehuset, da der er noget galt med det barn hun skal føde.

Knud har i dag vist to fremmede hen til en af køkkenmøddingerne, hvor de ville grave. De fandt også både rav perler og flinteredskaber, men køkkenmøddingerne må efterhånden blive tomme, da der er blevet hentet en masse derfra. Det viser sig nu, at det er en høj under Bovbjerg *(Der menes formentlig Bodbjerg bem. KMN)* bakke, idet en sådan er kommet til syne, efter at havet har skåret bakken bort. Der ligger også gamle muldlag under Bovbjerg Bakke *(Bodbjerg Bakke? bem. KMN)*, så det er rimeligt nok, at der har været bebyggelser der i stenalderen. Højen har på den tid, sikkert ligget inde i landet. Da det er forbavsende at se som havet har skyllet land bort, og som flyvesandet har ødelagt frugtbare jorder. Man behøver kun at tænke på Nabe, Ålum og Vester Agger som nu ligger ude i havet. Mange gamle nulevende har boet i de huse, der nu ligger på havets bund. Ja, alene her kan man se, hvordan havet bortskærer landet hver gang der har været vestenvind med høj sø. Fiskerhuset blev således revet ned og flyttet østpå for nogle år siden, og da det blev bygget, var der et godt stykke vej fra havet til fiskerhuset.

Der er ingen tvivl om, at beretningerne om, at der har været herregårde mellem Stenbjerg og Agger passer. At herregården Rotbøll virkelig har været til, er der slet ingen tvivl om, idet strandfoged Niels Jacob Sørensen, der døde for ca. 7 år siden, var kaldet til Ørum og Rotbøll strande.

Vi kan imidlertid takke havets voldsomhed for, at Lyngby er til i dag. De første 6 huse blev nemlig bygget i 1864 af fiskere fra Vester Agger som måtte forlade deres hjem, som havet tog. Da jorden de byggede på blev købt fra herregården "Lyngholm", blev byen kaldt Lyngby, og var den store ulykke i 1885 ikke sket, så havde Lyngby sikkert været dobbelt så stor som den er nu, da 8 af byens bedste mænd dengang druknede dagen før juleaftensdag. Min bedstefar var for resten den eneste der overværede ulykken og hjalp til med at bjærge de enkelte, der slap igennem brændingen. Han trak således nu afdøde Carl Krogh op af havet og blev tilbudt redningsmedaljen eller 20 kr., og tog de 20 kr. som var mange penge dengang. Den sidste af enkerne Trine Christensen, døde for godt et år siden 81 år gammel. Heldigvis druknede der ingen den store ulykkesnat 1893, da de dengang på grund af heldige omstændigheder, ikke kom på havet. *(Bemærkning af KMN: De heldige omstændigheder bestod af, at fiskerne fra Lyngby aftenen før var kæntret i havstokken under landing, og således ikke var klar til at tage på havet næste nat.)*

Den sidste der druknede herude, er min morbror Chr. Iversen, der druknede i 1927, da båden væltede i brændingen. Hans to brødre Therkild og Thorvald slap i land, skønt Christian var den bedste svømmer.

Jeg har i aften været til aftenskole, og Erling, Signe, Eva og Hilda var også med.

Tirsdag, den 10/11 1942
Den nye regering er nu blevet dannet med Erik Scavenius som statsminister. Statsminister Buhl, kirkeminister Fibiger, finansminister Alsing Andersen og indenrigsminister Knud Christensen trådte tilbage.

Fritz Klausen blev heldigvis ikke minister, men det er indlysende, at vi nu vil komme mere under tysk åg end hidtil.

Der var således tysk oplæsning på Kalundborg Radio i aften, det har de dog aldrig budt os før, og den ny regering har allerede meddelt, at sabotage vil blive straffet meget strengt, og at regeringen vil søge mere samarbejde med det tyske rige.

Marie Svendsen har fået sit barn, som dog er død, men hun har det selv godt.

Jeg har i aften været i biograf i Svankær, hvor jeg så "Far skal giftes" med Bodil Kjær, Poul Richard, Eigil Reimers, Ib Schønberg, Maria Garland, Berthe Quistgaard m.fl. Erling og Lars var sammen med flere personer kørende i fjedervogn derop, og de blev deroppe for at få "kaffe" hos Skovsteds.

Onsdag, den 11/11 1942
Tyskerne er nu på march ind i det ubesatte Frankrig, og marskal Petain har givet de franske tropper ordre til ikke at yde modstand, samtidig med, at han har nedlagt protest mod den tyske indmarch, idet han, som rigtig er, betragter den som et brud på våbentilstandsbetingelserne.

Tyskerne viger stadig i Nordafrika, og de engelske og amerikanske tropper, der er gået i land i fransk Nordafrika, går stadig fremad, trods fransk modstand, og truer med at falde Rommels styrker i ryggen.

Der fandt i går et jalousidrab sted på Sjælland, idet en ung mand, med et jagtgevær, først skød sin fhv. kæreste og bagefter sig selv.

Jeg var i aften på jagt på Lyngholm Mark for første gang i lang tid, men skød intet skønt jeg ramte en and, men da Karl ikke var med, havde jeg ingen hund.

Jeg har i aften været i en forrygende politisk diskussion med min far, men han er dog ved at blive god igen.

Fredag, den 13/11 1942
At den ny regering nu har påbegyndt sit arbejde, fik vi i dag et slående bevis for, idet en af jernarbejderne, Noltensmeyer som vi kender godt, blev afhentet af politiet, da han beskyldes for at være kommunist, fordi han deltog i den spanske borgerkrig, på kommunisternes parti, i 8 måneder.

Da fiskerne i morges ville på havet, stillede kystvagtens nye korporal nede ved bådene med revolveren i hånden, og truede med at skyde, hvis fiskerne tog ud inden mørklægnings tidens ophør, og dette har selvfølgelig bidraget til at gøre hadet mod tyskerne endnu større her i byen.

Jeg har i aften været til aftenskole, hvor vi nu er begyndt at lære tysk.

Hermann Røndigs er kommet tilbage fra orlov, og har været her i aften. Han er i dårlig humør, da han synes det går skidt med tyskerne for tiden.

Lørdag, den 14/11 1942
Tobruk er nu faldet, og en britisk division er i dag rykket over den tunesiske grænse. Hvor dårlig situationen er for tyskerne, fik man et indtryk af i aften da de meddelte, at englænderne har vundet væsentlige terrænvindinger. Fra den russiske front havde de intet nyt at berette.

Den franske general Laval er i Afrika gået over på de allieredes parti.

Foruden Noltensmeyer har politiet hentet endnu en arbejder, som skal være kommunist. Andre er blevet anklaget for at fotografere, og atter andre anklages for at være sabotører.

Radioen meddelte i aften, at de vedvarende rygter om en forestående kødrationering, og forbud mod hjemmeslagtning, savner et hvert grundlag.

Fiskerne har her som andre steder ladet hånt om tyskernes forbud, idet de i aften kom ind langt efter mørkets frembrud.

Søndag den 15/11 1942
Da minørerne i dag kom til havet for at sprænge en ilanddreven mine, blev de vist bort af tyskerne som erklærede, at de selv ville spræn-

ge den. I radioen hørte vi i aften fire gamle folk fortælle hvad de kan huske om H.C. Andersen, som endnu huskes af mange ældre mennesker.

Jeg vandt i aften 2,70 kr. i en 5 mands mausel, som blev spillet hos bedstefar.

Ved en fodboldkamp mellem Sverige og Schweiz i dag, vandt Schweiz 3-1.

Mandag den 16/11 1942

Vi fik i dag en kommis, som skal være her en uge. Grunden er, at far og mor rejser til Aarhus, da mor har et sår i nakken, som skal sættes væk. Kommisen som ellers tjener hos købmand Mogensen i Bedsted hedder Preben Thagaard, og er en af Bedsteds dygtigste fodboldspillere.

Jeg vandt i aften 5,50 kr. i mausel. Lars tabte over 10 kr. og Erling tabte ligeledes meget.

Tirsdag den 17/11 1942

Trods den stærke efterårsstorm har der været en masse engelske flyvere i luften, og vi har iagttaget, at såvel projektører som luftskyts har været i virksomhed i Hansted, og her fra batteriet har der også været givet ild flere gange i aften. Politimesteren har været her i dag og meddelt, at det er forbudt at tage grus i nærheden af landingspladsen.

Onsdag, den 18/11 1942

Igen i dag, blev der fra batteriet skudt voldsomt på engelske flyvere, som ved højlys dag overfløj landet.

Jeg tabte i dag 1 kr. i mausel.

Torsdag, den 19/11 1942

Far og mor rejste i dag til Aarhus, og startede herfra kl. 4 morgen, så nu er vi ene om det, men det går storartet.

Sognerådsformand Chr. Lykke fylder i dag 70 år. og der har i den anledning været et stort stykke i såvel "Thisted Amts Avis" som "Thisted Amts Tidende".

Bemærkelsesværdig er det også, at "Grimmelykke" kun har haft to ejere siden 1841, og disse to ejere er Chr. Lykke og hans far, som for resten deltog i den sønderjyske treårskrig.

Huset har i aften været fuld af unge mennesker, og jeg har spillet 6 mands mausel på 40 øre sammen med bl.a. Carl og Magnus. Jeg vandt 4,80 kr.

Fredag den 20/11 1942

Der er i dag drevet en mine ind lidt syd for landingspladsen.

Far ringede i dag fra Aarhus og meddelte, at de først kommer på søndag.

Vi havde i dag besøg af Statens Ægkontrol, men vi har ikke købt æg herude det sidste halve år.

Wright, Thomsen og Kier har nu istandsat vejen, som nu er så god som aldrig før.

Jeg har i aften tabt 7 kr. i mausel, og Preben var en tid oppe på 10,80 kr., skønt vi kun spillede 20 øres.

Det sner i aften, hvilket er første gang i år.

Lørdag, den 21/11 1942

Einar Nielsen og Christoffer Krogh har hver skudt en buk, medens Iver Iversen og Søren Iversen har skudt henholdsvis 2 og 3 gæs.

Minørerne desarmerede i dag to miner, som var drevet i land, lige i nærheden af høfden. De turde ikke sprænge dem, da de mente vore ruder ville sprænge derved, eftersom der er stærk vestenvind. Før minerne kom på land, måtte gruskørslen standses af hensyn til faren for en sprængning.

Søndag, den 22/11 1942

Vor kommis, Preben Thagaard rejste i morges, og far og mor kom hjem i dag kl. 15. Mor er blevet opereret, og skal til eftersyn igen om to måneder, men kræft har hun ikke. Da far og mor ankom til Aarhus, så de et langt lazarettog med sårede tyske soldater, holde på stationen. Det var et uhyggeligt syn. Lohse (tysk underofficer) rejste for resten med dem til Aarhus for at se til sin kone, der er telefondame samme sted. Der er også mange tyske telefondamer i Thisted.

Mandag, den 23/11 1942

Der kom i dag så voldsom en mineeksplosion, at ruderne ligefrem skælvede.

Kongen er nu blevet udskrevet fra Diakonissestiftelsen.

Temperaturen har været under frysepunktet hele dagen, og i aften er det begyndt at sne.

Tirsdag, den 24/11 1942
Jeg har i aften været på jagt sammen med Karl, men fik ingenting, da ænderne kom så sent, at vi ikke kunne nå at skyde på dem.

Jeg tabte i aften 1,05 kr. ved at spille mausel hos bedstefar.

Minørerne har været her i dag igen, og kvartermester Busch fortalte, at den politibetjent, der for nogen tid siden omkom ved et ulykkestilfælde, blev dræbt sammen med tre tyskere ved, at en magnetisk mine eksploderede.

Onsdag, den 25/11 1942
Tyskerne har i dag erklæret undtagelsestilstand i Thisted, d.v.s. at alle restaurationer har lukket, og det er forbudt at færdes på gaden efter kl. 17. Grunden til undtagelsestilstanden er, at nogle arbejdsfolk har afklædt en tysk telefondame, hvorefter de stenede hende, og smed hende i havet. Det er så vidt jeg ved første gang der har været undtagelsestilstand her i landet, og folk er rasende.

Torsdag, den 26/11 1942
Undtagelsestilstanden i Thisted vedvarer, og der er nu udlovet en dusør på 10.000 kr. for oplysninger der kan føre til gerningsmændenes pågribelse. Overfaldet skete ved Stadion, og kvinden blev derefter smidt i fjorden, hvorefter hun blev stenet, da hun søgte at komme ind. Der er i øvrigt mange der mener, at dette overfald er opdigtet af tyskerne, da ingen af de der passerede Stadion, omkring det opgivne klokkeslæt, har hørt eller set noget desangående. Man mener at tyskerne har gjort det for at få penge af Thisted by, men jeg kan dog næppe tro, dette er tilfældet.

I aften ved ni tiden eksploderede en mine med så stort et brag, at hele huset rystede. Hele vesthimlen blev oplyst ved eksplosionen.

Vognmand, Jens Back, Svankær, fik i dag sin bil ødelagt på nær motoren og gummiet, idet en gnist fra gasgeneratoren antændte det lynglæs han kørte med.

Den sidste rest af Vester Agger forsvinder nu, idet husene skal rives ned på grund af de nye digeanlæg.

Der er nu oprettet en tysk krigsret her i landet, idet to arbejdere ved denne er blevet idømt henholdsvis 8 og 10 års tugthus, som de er begyndt at afsone i tysk fangenskab.

Fredag den 27/11 1942
Kulden er nu for alvor sat ind, og det første kuldedødsfald indtraf i går. Efter at det har frosset 5 grader i formiddag, har vi nu stærk blæst af nordvest, og Robert og jeg måtte trække med cyklerne hjem fra aftenskole.

Den person der i sidste måned har solgt cigaretter til overpris blandt arbejderne, blev i dag pågrebet af politibetjent Tousig, nede ved stranden, og ført til Vestervig.

Der er nu faldet 50 danske sydslesvigere i denne krig.

Lørdag, den 28/11 1942
Fiskerne har i dag været på havet, men fangsterne var ikke særlig store.

Søndag den 29/11 1942
Jorden har i dag været dækket af et temmelig tykt lag sne, og det fryser stadig.

Russerne har indledt endnu en stor offensiv på østfronten, og er mange steder brudt igennem de tyske stillinger.

Jeg har i aften spillet mausel hos bedstefar til kl. 3.30 og vandt 6,50 kr. derved.

Mandag den 30/11 1942
Der skete i dag et bilsammenstød herude, idet to biler tørnede sammen i det sving, der fra landevejen fører nord på til batteriet. Da den ene af bilerne, som var fra Viborg, ikke kunne køre efter sammenstødet, blev der trafikstandsning.

Det er også en forfærdelig masse biler, der kører her, de kommer helt fra Sjælland og Sønderjylland.

På grund af det glatte føre, gik vi i dag til aftensskole.

Tirsdag, den 1/12 1942
Da det har sneet hele dagen, er jorden nu dæk-

ket af et tykt lag sne. Vinden er dog nu i vest, så vi for tiden har tø.

Ejner Nielsen skød i aften tre skud efter unge Carl Josefsens hund, idet han troede det var ræven. Han ramte den i låret med et par hagl, men hunden er dog ikke syg. Søren Iversen havde i aften nær trådt på ræven, men da han havde bøssen på ryggen, var den inde i granerne inden han fik skudt på den.

Jeg har i aften tabt 4,60 i mausel.

Onsdag, den 2/12 1942

Det sneede igen kraftig sidste nat, og trafikken er nu ved at bryde sammen, da der ligger et meget tykt jævnt lag sne overalt. Langballe kom således først kl. 4 eftermiddag, skønt han almindeligvis er her kl. 9.30 fmd.

Søren Iversen og Einar Nielsen gravede i dag to ræve ud og skød dem. Aage Krogh er kommet hjem i aften, men om han bliver hjemme, ved jeg ikke

Torsdag, den 3/12 1942

Iver Iversen og Jens P. Svendsen skød i dag en ræv og to harer, og Jens Krogh har til alles overraskelse skudt en hare. Munden var helt skudt væk af dyret.

De blodige slag i og omkring Stalingrad fortsætter, uden at tyskerne kan tage byen.

Der skal nu laves tankspærringer her, og til det formål er der ankommet flere tankførere fra Nordafrika, som skal lede arbejdet, og som så samtidig bliver fri for krigen. Jeg talte med en tankfører i butikken i dag. Han havde været taget til fange af englænderne, men blev befriet ved Rommels offensiv i sommer.

Man kan godt se på hele hans væremåde, at han nylig har været i krig.

Vi har fremdeles vintervejr, og atter i dag har det sneet.

Jeg vandt i aften 1,50 kr. i mausel.

Fredag, den 4/12 1942

Vi gik igen til aftensskole i aften, da vejene nu, på grund af tøvejr, var ufarbare med cykler. Åge var med i aften, og benyttede samtidig lejligheden til, før aftensskolen begyndte, at tabe 12 kr. i "Djævel" omme hos Bette Mikkelsen.

Lørdag, den 5/12 1942

Der har i aften været offentligt nationalsocialistisk møde i Svankær. De få, der var til stede, herude fra siger dog, at der højest var 25 deltagere. Der skulle sandelig også have været lavet ballade. Herude har vi heldigvis ingen nazister.

Vi har atter frost i dag, og i aften sner det kraftig.

Søndag, den 6/12 1942

Kathrines barn blev i dag døbt, og blev opkaldt efter hendes afdøde broder, Carl.

Erling skulle have været fadder, og var indført i kirkebogen som sådan, men han blev simpelthen borte.

Mandag, den 7/12 1942

Det bekendtgøres i dag i avisen, at den tyske kvinde, der påstod at være blevet overfaldet ved Stadion i Thisted, nu har tilstået, at hun har afgivet falsk forklaring, og at det hele således er opspind. Hun er blevet idømt et års tugthus.

Tirsdag, den 8/12 1942

Der har i dag været mange måger ved havet, og Carl skød alene 29.

Alfred Jensen er her i dag, og i kortspil med ham og bedstefar, tabte jeg 2,45 kr.

Jeg fik i dag 1/2 fl. brændevin, som Erling skaffede mig med Langballe. Det er dog ikke meningen, at det skal drikkes før nytårsaften.

Vi har nu ryddet det meste af vore butiksvinduer, da vi ikke skal risikere en bøde ligesom købmand Laurbjerg (i Svankær). Vi har også fået lavet en lyssluse, (tæppe hængt i døråbning til dæmpning af lysudslip) da betjent Tousig i går pålagde os dette.

Onsdag, den 9/12 1942

Alfred Jensen rejste i dag, lidt før far kom hjem fra Thisted, hvor han har været hele dagen for at købe ind.

Jeg har i dag fastet hele dagen, for at prøve om jeg kunne udholde det. Jeg bestod prøven og har kun indtaget: Saften af en citron, to maltøl, en liter mælk samt en appelsinvand. Ikke så meget som en brødkrumme har jeg indtaget.

Torsdag, den 10/12 1942
Peter Petersen har i dag fået to nye heste, og har givet over 3.000 kr. i bytte.

Jeg har i dag givet 5 kr. til en gave til unge Carl Josefsens bryllup på søndag.

Vi har i dag skrædder. (*Bem. af KMN: skrædderen var Marie Pedersen fra Svankær, senere gift med vognmand Johs. Henriksen. Marie kom en gang imellem og syede for os. Hun logerede hos os de dage det varede).*

Hermann har været her i aften for at binde en adventskrans. For to år siden bandt Jarling en sådan, og vi troede ikke dengang, at vi to år efter igen skulle have en tysker til at binde en adventskrans. Det er for resten også en tysk skik med disse kranse, jeg har da aldrig set det før.

Fredag, den 11/12 1942
På grund af vestenvinden har vi i dag mærket mineeksplosioner så kraftige, at ruderne var lige ved at sprænges.

Jeg har været til aftensskole i aften, og efter undervisningen fik vi kaffe til medbragt brød.

Jens og Aage var i eftermiddags i Bedsted for at købe en gave til Carl og Anna.

Lørdag, den 12/12 1942
Jeg har i aften været i biograf i Svankær, og vi har i dag fået slagtet vore to svin, men det ene skal bedstefar have.

Søndag, den 13/12 1942
Ja, så blev Karl og Anna endelig gift. Det var et stort bryllup, idet 50 gæster spiste til middag.

Iris og hendes forlovede har i dag været på besøg hos gamle Karl Josefsen.

Tirsdag, den 15/12 1942
Chr. Christensens kone Lilly fik i aftes en dreng, så nu har hun fået tre børn i de tre år de har været gift. Det ene barn døde godt nok i foråret, men da hun kun er ca. 24 år, er der sikkert ingen tvivl om, at de bliver flere.

Lærerinden har været her i dag, for at hjælpe med at henkoge. (Frk. Hansen)

Jeg har i aften været til eftergilde hos Karl og Anna. Kystvagterne var der også, da de har givet et kaffestel, som Jens Peters Thea allerede har slået noget i stykker af.

Onsdag den 16/12 1942
Lærerinden er her igen i dag for at bage småkager. Far er på visit hos Niels Lykkes i aften, og mor og jeg har gjort juleudstillingen færdig.

Når jeg ser på det dansk jeg præsterer her i min dagbog, må jeg gyse, men det er jo også nedskrevet i en fart og uden kladde.

Torsdag den 17/12 1942
Fiskerne har været på havet de sidste par dage, og fangsterne har været ret gode, hvad også er tiltrængt, hvis vinteren bliver lige så streng som sidste år, den lammede fiskeriet i 3 måneder.

Magister Luplau Jansen, har i år nægtet at spå om vinteren. Det kan man også godt forstå, efter den fiasko han havde med sin spådom sidste år, idet han før vinteren sagde, at man måtte kalde ham Mads, hvis den kommende vinter ikke blev mildere end de to forrige, og jeg skal love for han har fået navnet. Når bare man skriver Mads uden på en konvolut, og sender den med posten i frankeret tilstand, går brevet til Luplau Jansen.

Vi har i dag fået tildelt nye rationeringskort, og rationerne er de samme, med undtagelse af sukkerrationen, der er blevet noget mindre. Far har været i Svankær for at gå til hånde med uddelingen af mærkerne.

Kalundborg Radio er som sædvanlig afbrudt i aften, (luftalarm) og vi kan tydelig høre flyvemaskinerne.

For første gang i Norden er der sket det, at en kvinde med børnelammelse har født et barn. Kvinden er fra Viborg. Det er først det 20. tilfælde i litteraturen af den art.

Fredag, den 18/12 1942
Jeg har i dag været i Hurup for at blive klippet og købe ind. Hos urmager Lauritsen fik jeg seks desserttallerkner til 30 kr., som Signe og Knud vil give far og mor i julegave, sammen med mig. Endvidere købte jeg en fyldepen hos boghandleren. Pennen vil far og mor give mig i julegave. Det var Finks søn fra Svankær, der ekspederede mig.

Lørdag den 19/12 1942
På grund af, at Axel i går mødte kanonfuld på arbejdspladsen, er han blevet permitteret i dag af formand Laursen, som længe har haft kik på ham. Det er nu skammeligt, for Axel er et behageligt menneske, som sandt at sige, alle synes om.

Erling har i dag været i Hurup, for at få et legitimationskort, det er nu også snart to måneder siden, han smed det gamle væk, men han fik dog ingen bøde, hvilket skyldes, at hverken politimester eller betjent var til stede, da han mødte på politikontoret. Han snakkede nemlig med Tousig om det umiddelbart efter han havde smidt kortet bort.

Rutemaskinen mellem Wien og Berlin styrtede i dag ned, og alle ombordværende dræbtes. Der var dog kun to danske der imellem, og den ene var en af vore dygtigste flyvere, kaptajn Bramsen. Resten var højtstående tyske officerer, der skulle hjem på juleorlov.

Søndag, den 20/12 1942
Vi havde i dag forretningen åben fra kl. 16 til 20, og solgte på den korte tid for over 300 kr.

I aften har jeg haft travlt med at skrive julekort, men det er da godt, jeg var i bad i går, så er jeg da ovre det, skønt det var en herlig fornemmelse at blive vasket på hele kroppen, og sikke et velvære, man føler bagefter.

Mandag, den 21/12 1942
Peter Pedersen var i dag så uheldig, at køre løbsk med sine nye heste henne på, den tyske arbejdsplads, han slog sig så alvorligt, at lægen måtte tilkaldes, men hvor alvorlig hans tilstand er, ved jeg ikke.

Løjtnant Grotthusen og Hermann er her i aften på visit, da løjtnanten rejser hjem i morgen, for at blive gift, og bagefter skal han til fronten i Afrika, så nu kommer der andre dage for ham. Han har dog været med før, idet han deltog i felttoget mod Frankrig.

Jeg var i dag i Morup Mølle for at hente smør, og Hermann var med, da han havde ærinde hos bageren. På hjemvejen var jeg inde hos Laurbjergs, for at hente vin, og Kesse Henriksen fortalte der, at han var i Thisted i går, og havde ventet at se mig der. Han talte noget om, at han ville herud nytårsaften, og jeg vil også gerne have ham herud.

Vi holder nu åbent til kl. 20 hver dag, men det er et forfærdelig mørke, at gå og rode i, da det kun er ordentlig lyst fra 12 - 14. Vi må således tænde lys i butikken kl. halv tre. Sidste år mærkede man ikke mørket så meget om eftermiddagen, på grund af sommertiden, men så mærkede man den jo til gengæld mere om morgenen, og kunne først se at arbejde ved ti halv elleve tiden.

Jeg skal til at skrive brev til en af mine kostskolekammerater Anders Hollmidbæk som går på gymnasiet i Herning, og derfra har sendt mig et brev, da han gerne vil skaffe adressen på gamle Johanne Josefsen, til sin naturfagslære. Hun har engang fortalt mig, at hun spiste hugorme, hvilket jeg igen har fortalt Anders. Johanne er imidlertid død, men Carl Josefsens broder spiser også hugorme, så min skolekammerat kan få hans adresse, dersom det har interesse.

Tirsdag den 22/12 1942
Da Ferdinand Møller i aftes skulle hjælpe lægen med at få Peter Pedersens skulder i led igen, blev han syg, da Peter begyndte at klage sig. Han gik ud, men efter at have lukket bryggersdøren op, besvimede han og skamferede næsen på broen. Da Kirstine Pedersen ved støjen gik derud, havde hun nær fået et chok, da Ferdinand lå med benene inde i bryggerset og kroppen udenfor. Han må virkelig også være meget let til at besvime, hvilket er en stor ulempe.

Havde far haft det sådan, så havde han ikke gået her i dag, thi da han fik pulsåren i tindingen skåret over, ved at en konservesdåse eksploderede, havde han været dødens bytte, hvis han havde besvimet og således ikke havde kunnet holde hånden mod tindingen. Thorvald, der blev tilkaldt besvimede øjeblikkelig, da far tog kluden fra såret, og blodet sprøjtede langt ud fra hovedet af ham, men godt var det da, at dr. Toft ikke besvimede, for så havde der da slet ingen redning været. Far var ellers bange for netop det, thi da han tog kluden fra tindingen,

fik lægen en stråle lige i hovedet, men det rørte heldigvis ikke lægen, og han udtalte bagefter sin store forundring over, at far ikke var besvimet, da han selvfølgelig led et meget stort blodtab.
(Bem. af KMN: Da Thorvald var besvimet og mens man ventede på lægen, blev der sendt budt efter min anden morbror, Søren Iversen. Da han kom og så min far, blev han kridhvid i hovedet og skyndte sig ud, hvorefter han væltede besvimet rundt henne på en brink).

Hændelsen kom i alle landets aviser, og det er en af de første ting jeg husker, da det skete i 1928 på Signes et årige fødselsdag (1. september). Jeg husker dog kun, at far stod ved kælden (brønden udenfor) med blodet sprøjtende ud af hovedet.

Vi har modtaget flere julekort i dag og fået gaver fra Bruun Rasmussens og faster Martha. Endvidere har vi fået en blomstergave fra lærerinden.

Onsdag, den 23/12 1942
Harald Kjærgaard var her i morges med den gås, vi skal have i morgen. Prisen er 20 kr., gåsen vejede næsten 15 pund, så vi har da fået den til under maksimalprisen.

Vort juletræ blev pyntet i aften, og det er rigtignok glædeligt, at det er juleaften i morgen aften, for der har vel nok været travlt i butikken i denne uge, men fiskerne har jo også penge mellem hænderne.

Torsdag, den 24/12 1942
Ja, så gik den juleaften, og jeg skriver med en af mine julegaver, en ny fyldepen, som far og mor har givet mig. Endvidere fik jeg gaver fra stiftamtmand Haugen Johansen, forfatter Knud Bruun Rasmussen og faster Martha, samt fra mine søskende.

En af de tyske flyvervagter, Josef, var her først på aftenen og var smadderfuld, men ellers forløb aftenen roligt, da der ingen fremmede var. Den killing, som bedstefar har fået af os væltede juletræet, men ud over dette forløb aftenen roligt, og det er dejligt at komme i seng, efter at have fyldt sig med gåsesteg og godter. Bedstefar gav mig 50 kr.

Juledag, fredag den 25/12 1942.
Far og mor rejste i dag til Agger, og bliver der til 3. juledag. De får så lejlighed til at komme til det bekendte og berygtede julebal, som Agger idrætsforening afholder hvert år 2. juledag.

Jeg har selv været med til det et par gange. Jeg har i dag spillet kort hele dagen, først hos Karl, så hos bedstefar, og endelig hos os selv, og vist tabte jeg 6,40 kr. men jeg forventer at få revanche snarest

Lørdag, den 26/12 1942
Så gik den 2. juledag, og dagen stod i kortspillets tegn, og jeg vandt dagen igennem 10,10 kr., skønt jeg ikke var særlig oplagt først på eftermiddagen. Vi har haft fremmede her indtil kl. 3, men det er godt, der atter er en helligdag i morgen, så man kan sove længe. Jeg har næsten ingenting spist i dag, og kan snart ikke lide flæskesteg længere, da man går og fylder sig til overmål.

I morgen er der juletræ og bal i "Håbet", og fru Hohlenberg skal medvirke, så det kunne være morsomt at komme derop, men da vi er bedt til julegilde hos Arnold Jørgensen, tænker jeg vi tager derover.

Søndag, den 27/12 1942
Atter en helligdag, som jeg dog ikke har fået til at gå ved kortspil, idet jeg sammen med flere andre har været på besøg hos Arnold Jørgensen, hvor vi havde nogle dejlige timer, men desværre havde vi på hjemvejen to punkteringer. Først punkterede Martine Iversen, og da vi efter megen møje nåede Morup Mølle, var mekanikeren gået i seng, og Martine brasede så ind til købmand Stensgaard, hvem hun en tid var kæreste med. Men da det er 20 år siden, de har set hinanden sidst, kendte han hende sikkert ikke, men flink var han, og hun lånte en cykle. Det gik derefter godt til Svankær, men så punkterede Robert, og mens Martine og Iver kørte foran, gik vi ind i gangen i "Håbet" for at kigge lidt på juletræsballet. Der var stuvende fuldt hus, men ikke ret mange fulde folk. Først på aftenen havde fru Hohlenberg været der, for at lede børnenes lege.

Derefter gik vi op til Martin Bertelsens, hvor vi fik Anders Worm banket op af sengen og lånte en cykle af ham, så vi kunne komme hjem.

General Darlan blev myrdet for et par dage siden, og bisat i dag. Gerningsmanden er fanget og skudt.

Mandag, den 28/12 1942

Der var i aften juletræ i missionshuset i Svankær, og jeg var til stede sammen med Chr. Sørensen, som har juleferie.

Jens Krogh, Iver og Robert Iversen var også til stede. Selve juletræsfesten forløb godt, men vejret blev rigtig dårlig.

Onsdag, den 30/12 1942

Jeg fik i dag tilsagn fra Karl om, at jeg kan købe en fl. cognac af ham. Han har lovet at skaffe cognac til flere andre, bl.a. til Chr. Sørensen. Han køber det vistnok af Jens Back, Svankær. Da jeg i forvejen har 25 øl og 1/2 fl. brændevin, må jeg absolut have nok til at fejre nytårsaften med.

Vi har nu vinter. Ruderne er frosne, og lidt sne har vi også fået.

Torsdag, den 31/12 1942

Så blev det nytårsaften, og jeg er nu parat til at gå op til Carls, hvor jeg sammen med Chr. Sørensen, Aage, Magnus og Carl skal dele en kasse øl, en fl. pebermyntelikør, en fl. trestjernet cognac og en god fl. whisky, så jeg skriver nu, da jeg sikkert bliver pærefuld.

Vi spiste som sædvanlig nytårsaftens middag hos bedstefar, hvor jeg fik en snaps, og da vi kom hjem, smagte vi på champagnen, som kaptajn Kelders har givet os. Hvor smager champagne dog godt, det er det bedste spiritus jeg endnu har smagt.

Tyskerne har fået en tønde vin, med et indhold på mindst 150 liter, til at fejre nytårsaften med, og Sigfred, Jens Krogh og Viggo Kruse har fået en fl. rom og en fl. cognac, som de vil fortære hos Viggos.

Ja, nu gik det gamle år altså, og jeg har som andre et stort nytårsønske: At vi til næste nytårsaften må være fri for hver eneste tysker.

Fredag, den 1/1 1943

Det er vel nok dejligt, at det er helligdag i dag, ellers ved jeg sandelig ikke hvordan jeg skulle have klaret den i butikken, idet jeg i dag er meget sløj, og endnu ikke var helt ædru, da jeg kom op ved 11-12 tiden. Jeg har ingenting spist før nu til aften, men nu er jeg også ved at blive mig selv igen.

Nytårsløjerne har i år haft en temmelig grov karakter nogle steder, idet Vilhelm Jørgensens brønd er blevet ubrugelig, da der er smidt sæbe deri, og desuden blev Viggo Kruses WC-spand tømt lige uden for deres dør. Efter at være brudt op herfra, gik Back Boddum om til Josef Sørensens, hvor han drak med flyvervagten til kl. 10 om formiddagen, så han kom således ingen seng i. Jeg har lovet mig selv, at jeg næsten ingen spiritus vil nyde i 1943, og kun drikke mig fuld næste nytårsaften og evt. grundlovsdag, hvis jeg lever og er rask. Ligeledes vil jeg sætte mit tobaksforbrug ned, og hvad jeg lover mig selv og andre, det holder jeg.

Lørdag, den 2/1 1943

I dag har jeg været frisk, og arbejdsdagen har ikke været særlig lang, da vi på grund af petroleumsmangel lukker kl. 18 om lørdagen, og kl. 17 de andre dage. Jens P. Frederiksen og Chr. Daniel skød sammen med en anden person fem ræve juledag. Chr. Daniel er for resten ikke mere formand for mejeriet, da han ved sidste generalforsamling ingen stemmer fik. Chr. Christensens barn blev døbt i går, og fik navnet Jens Ryltoft Christensen, efter sin afdøde bedstefar. Erling stod fadder, og alle "Rylerne" var her henne..

Alle beboere i Hansted skal nu væk fra deres huse, da tyskerne skal have bygget nye stillinger.

Det er dejligt, at vi nu lukker butikken kl. 17, aftenerne bliver meget længere på den måde.

De fleste landmænd holder jul endnu, idet de først begynder at arbejde efter Hellig Tre Konger, som man dog ikke har fejret som helligdag det sidste snes år.

Jeg har i dag tabt et par kroner i "lige ud" hos Carls og bedstefars.

Søndag, den 3/1 1943
Kaptajnen fra batteriet har i aften været her for at spise til aften, og han gik først kl. 24, og inviterede os i biograf på batteriet i morgen aften. Der er juletræsfest i Vorupør og Stenbjerg i aften, og Jens, Magnus, Aage, Erling og Robert er cyklet derhen. Jeg blev hjemme, da jeg har fået lidt slim for brystet. Jeg har spillet ligeud med Lars og bedstefar hos sidstnævnte.

Mandag, den 4/1 1943
Vi benyttede os af kaptajnens indbydelse og gik i biograf. Der var dog ikke noget ved stykket, men bagefter var vi inde hos kaptajnen, hvor vi fik rødvin og cigaretter.

Tirsdag, den 5/1 1943
For første gang i lang tid har fiskerne været på havet og haft gode fangster af torsk og kuller.

Far har i dag været til sognerådsmøde.

Radioen er som sædvanlig afbrudt af militære grunde, og det er en sjælden aften, dette ikke sker.

Vi har stadig vinter med frost og sne, men i forhold til de tre foregående vintre, er vejret herligt.

Onsdag, den 6/1 1943
Fiskernes fangster var i dag små, idet hver båd kun indbragte 400 pund fisk, mest kuller.

Formand Laursen fortæller, at levnedsmiddelsituationen i København er ved at være kritisk.

Det er rart, at jeg har fået min seng flyttet ind i sovekammeret, thi frosten bliver værre og værre.

Torsdag, den 7/1 1943
Alfred Jensen har været her i dag, og jeg tabte 12,10 kr. i "ligeud", som vi spillede her sammen med bedstefar.

Fredag, den 8/1 1943
Alfred Jensen er her fremdeles, og er nu ved at være færdig med regnskabet, og det viser sig, at vi har haft en omsætning på 146.000 kr. så det er forståeligt, at vi har meget at bestille.

Det har sneet en del de sidste par dage, så jorden er nu dækket af et tykt lag sne, og frosten vedvarer.

Russernes vinteroffensiv antager større og større omfang, og tyskerne er på tilbagetog overalt.

Lørdag, den 9/1 1943
Radioen har været afbrudt hele aftenen, og der har været en bestandig summen og skydning samt drøn hidrørende fra bombenedkastninger ved Hansted og Thisted. At der virkelig er blevet bombarderet, har vi fået at vide af de tyske flyvervagter, som har fået telefonisk meddelelse derom.

Skrædderen har været her i dag.

Jeg har vundet 3,15 kr. i mausel hos Niels Christensens.

Søndag, den 10/1 1943
Det fryser nu det hårdeste det har frosset i vinter, men da vort termometer er i stykker, ved jeg ikke hvor meget. Temperaturen har dog andre steder allerede været nede på minus 16 grader, og der er ingen tvivl om, at temperaturen i nat vil blive endnu lavere, men den kommer dog ikke under -30 grader, som flere gange de to sidste vintre. Kulden har dog allerede i år krævet flere ofre.

To indianerstammer i Sydamerika bekriger for tiden hinanden, og fejden har krævet talrige ofre. De bruger forgiftede pile og forgifter brøndene. Paraguays militær forsøger nu at oprette ro blandt stammerne.

Kantinemester Buhmann har været her i aften og gik kl. 23.

Jeg har i dagens løb tabt 15 øre i kortspil.

Mandag, den 11/1 1943
Far var i Thisted i dag, og var nær ikke kommet hjem igen, på grund af snevanskeligheder. Bilen var således tre timer forsinket, da den nåede Svankær. Frosten er stadigvæk meget hård, og den begynder nu at fryse æg, mælk og sodavand, men det kan jo ikke blive anderledes, når vi har klar himmel og østenvind.

Elgtyren i Nordsjælland er død i nat, og den traf vist aldrig elgkoen, som lever i Nordsjælland.

To svenske lejdeskibe er stødt på miner ud for Norges kyst, og mindst 45 mand er omkommet.

Der er nu startet en dansk læseuge i Sverige.

Tirsdag, den 12/1 1943
På grund af snevanskeligheder nåede Langballe først frem kl. 16, skønt han ellers normalt kommer kl. 9.30. Snestormen og frosten vedvarer. Det oplyses nu, at englænderne beskød de tyske barakker i Hansted med maskingeværer. Der er flere personer her, der tydelig har iagttaget bombenedslagene i Hansted. Drønene kunne vi alle høre. Det siges, at der er blevet dræbt en attenårig dansk mand, men om det passer ved jeg ikke, det er dog meget sandsynligt.

Jeg tabte i aften 1,45 kr. i mausel hos Niels Christensens. Vi spillede med en vognmand fra Thisted, som logerer der.

Onsdag, den 13/1 1943
Trods bidende kulde har jeg som bestemt gennemført mine morgen- og aftenture i denne uge, og jeg tror jeg vil blive ved med det i fremtiden. Om morgenen går jeg tværs over op til landevejen ved min bedstefars ager, og om aftenen går jeg med landevejen til Henry Mikkelsens kær. Bogholder Jensen er alvorlig syg, vistnok af lungebetændelse.

Torsdag, den 14/1 1943
Så fik vi tø, men det smelter dog ikke på sneen, da temperaturen ligger lige ved frysepunktet, og i aften sner det. Efter de sidste tre hårde vintre, er selv drengene ved at være glade for tø, men der er jo også is og sne nok alligevel.

Far hjalp i aften Christoffer Krogh med årsregnskabet, og han kom først hjem kl. 3 i nat.

Det blev bestemt, at der ikke skal serveres kaffe til kvinder og børn til generalforsamlingen, så den bliver kun for mændene i år.

Fredag, den 15/1 1943
Det sneede meget kraftig sidste nat, og snefaldet fortsatte til middag, så der ligger nu et meget tykt lag sne overalt, men heldigvis fyger det ikke.

Sammen med Robert var jeg i aften i aftenskole første gang i det nye år. Vi kom op at køre derop med en cementbil og gik hjem.

Lørdag, den 16/1 1943
Pr. telefon modtog vi i dag meddelelse om, at min afdøde stedbedstemors broder, Søren Grønkjær Andersen, pludselig er død af en hjerneblødning. Han blev kun godt 60 år gammel.

Søndag, den 17/1 1943
Vi var i dag på besøg hos kaptajnen *(hauptmann Kelders, bem. KMN),* som trakterede med rigtig bønnekaffe og akvavit. Hermann kørte os derop, og der er nærmest en hel by deroppe, men alt er godt camoufleret.

Jeg tabte i aften 2,05 kr. i kortspil hos bedstefars. Spiritussen drak vi hos gamle Carl Josefsen. *(De unge drak aldrig hos bedstefar, det syntes han ikke om, så det vovede de ikke. Bem. af KMN)*

Mandag, den 18/1 1943
Preben Thagaard kom i dag, da han skal hjælpe mig de par dage far og mor er i Aarhus. De skal rejse sammen med Niels og Karen Lykke, da Niels Lykke skal have radiumbehandlet det modermærke, han har på kinden.

Igen i aften gik vi til aftensskole, og både Aage, Jens, Robert, Hilda, Eva og Signe var med.

Fiskerne har i dag bjærget is, og isen har i år en tykkelse på 4 1/2 tommer, men det vil sikkert vare mange år, inden den når samme tykkelse som sidste år.

Tirsdag, den 19/1 1943
Far og mor rejste i morges kl. 4, men vi klarede det storartet i forretningen, og i aften har vi spillet kort fra 19 til midnat. Jeg tabte ca. 9 kr.

Fiskeeksporten holdt i aften sin årlige generalforsamling, men på grund af brødrationeringen, var der ingen kvinder og børn med, samt andre uvedkommende.

Onsdag, den 20/1 1943
Igen i aften spillede vi 5 mands mausel med

bl.a. Niels Christensen. Jeg vandt 1,45 kr., mens Preben tabte 3 kr. Bagefter kastede vi "klør knægt" om forskellige ting.

Fiskeeksporten er nu færdig med at bjerge is.

Torsdag, den 21/1 1943

Far og mor kom i dag, lige som jeg skulle til at lukke butikken, jeg havde da været ene en time, efter at Preben tog hjem med en lastbil. En handelsrejsende, som kom fra Fyn fortalte, at de 13 godsvogne som blev ødelagt, var ødelagt ved en eksplosion, da et tysk ammunitionstog eksploderede. Det var således løgn, der stod i avisen, og der er sikkert tale om sabotage.

Dr. Toft har været herude i dag for at vaccinere mod difteritis, og det var få, der ikke blev det, selv Othilie og Iver Iversen jun. lod sig vaccinere, men man bliver heller ikke særlig syg af det.

Der stanges igen i år mange ål, Jens og Aage stangede således 84 i går. Det er mærkeligt der ikke sker en ulykke i Besolevandet så uforsigtig børnene er. I forgårs faldt Ingeborg i vågen, og det var kun ved snarrådighed, Knud slap for det for 3 dage siden.

Sognefogden har været her for at uddele hundetegn.

Jeg vandt 8,65 kr. i mausel hos Carls. Jens tabte ca. 20 kr., men han slår jo også vildt, så snart han vinder noget.

Fredag, den 22/1 1943

Kampene på østfronten har nu udviklet sig til et djævelsk blodbad, og tyskerne er for tiden ude af stand til at holde stand mod de vedvarende russiske angreb. Den hærberetning førerhovedkvarteret i dag har udsendt, er den mørkeste tyskerne endnu har udsendt. Der meddeles således, at de i Kaukasus trækker sig planmæssigt tilbage, medens kampene i Donbuen bølger frem og tilbage. Endvidere indrømmes der, at russerne har omringet dem ved Stalingrad, og at forsvarerne trods heltemod ikke så sig i stand til at holde alle forsvarsstillinger, så russerne brød igennem de vestlige stillinger. Hærberetningen slutter med at meddele, at de kampe der for tiden udkæmpes på østfronten i voldsomhed overgår alle tidligere udkæmpede kampe.

Kaptajnen på batteriet rejste i dag, og var inde for at tage afsked. *(Bem.: af KMN: Hauptmann Kelders blev udnævnt til major, og afgik til Italien.)*

Bedstefar kom i aften fra begravelsen i Hansted, og er gået fra Bedsted og hjem.

Esther fyldte i dag 13 år.

Lørdag, den 23/1 1943

Den ny læge i Bedsted, læge Therkildsen, var her i dag for at vaccinere os mod difteritis. Jeg lod mig også vaccinere, for sygdommen vil komme igen med stor voldsomhed efter krigen, er jeg nemlig sikker på.

Min moster med familie er på besøg her i dag.

Jeg har desværre ikke hørt radioavis i dag, men jeg har hørt noget om, at englænderne har erobret Tripolis, men om det passer ved jeg ikke. Tobaksknapheden er nu så stor, at Carl Josefsen og Niels Christensen knapt kan få dyppet deres skrå ordentlig i butiksaskebægeret, men Carl Josefsen er ikke forknyt, han tager både aske og cigar- og cigaretstumper i munden sammen med skråen, og så synes han endda, at smagen ikke er kraftig nok.

Søndag, den 24/1 1943

Sammen med Chr. Nørgaard, Erling, Jens, Lars og Chr. Jørgensen var jeg i dag i Hurup, for at se filmen "Tordenskjold går i land", som efter min mening var en god film, jeg ynder nemlig at høre om folks liv i gamle dage, særlig er adelens liv interessant. Vi lejede Johs. Henriksen, som vi måtte betale med 30 kr., men vi havde skam også en udmærket dag, og spiste smørrebrød på hotellet. Jens Kroghs gode vittigheder gjorde også sit til, at dagen blev vellykket.

Lærerinden og familien Fink har været på besøg i aften, og da de gik, kom Rathke og Gauker, som er fra Sild, og taler næsten perfekt dansk. Jeg kom hjem ca. kl. 23.

Mandag, den 25/1 1943

Tyskerne meddeler nu selv, at ringen om Sta-

lingrad stadig bliver tættere, men siges der i hær beretningen, de indesluttede tropper vil kæmpe til sidste mand, d.v.s. 250.000 af tyskernes bedste soldater vil blive tilintetgjort.

Den tyske radio og presse meddeler nu offentligheden, at der må føres total krig, så selv kvinderne må være i besiddelse af kampånd.

Så vidt jeg husker, er det i dag et år siden, det var så koldt, at ingen kunne huske noget tilsvarende. Selv brødet var frosset, og det kneb at holde varmen, selv om man stod op ad kakkelovnen. Da tyskeren, Holm kom ind i vor stue, slog det rimfrost på hans ører, så de blev helt lodne af rim. Der var også mange der frøs ihjel, eller tabte ørerne den vinter.

Både i går og i dag har det frosset temmelig meget, og da det i dag blæser, mærkes frosten særlig meget.

Hvor er det dog noget forfærdelig dansk jeg skriver, men jeg bliver jo også forstyrret af snakken hele tiden, men der er dog ingen der ved, at det er dagbog jeg fører.

På grund af den stærke blæst og kulden, er der ingen der vil i aftensskole, og Robert er vist også lidt syg.

Tirsdag, den 26/1 1943
Aviserne meddeler i dag, at Laur. Olesens søn, Chresten, er krigsforlist.

Han havde gået på realskole i Hvidbjerg og tog den i karakter højeste eksamen, der er blevet taget der, så han var lige som sin far og bror en meget stor begavelse.

Kommunens ældste, Karen Olesen, Ørumby, er i dag død 95 år gammel.

Det går stadigvæk dårligt for tyskerne overalt.

Far har i aften været i biograf på batteriet sammen med Hermann.

Der er nu 17 kvinder og 6 mænd her i landet, der er over 100 år.

Onsdag, den 27/1 1943
Far er i Thisted, da han ikke kunne komme med Christoffersen (rutebilen) hjem på grund af, at bilen var overfyldt. Han lejede derfor sammen med Chr. Larsen og Back Boddum en bil, men de er ikke kommet endnu. Jens Krogh har også været i Thisted, men han var med rutebilen hjem.

Radioen var i dag afbrudt midt om eftermiddagen af militære grunde, vi både så og hørte fly. Jeg vandt i aften 0,75 kr. hos Chr. L. Kroghs.

Torsdag, den 28/1 1943
Engelske flyvere bombarderede i går København, og der deltog ca. 10 maskiner i angrebet, som blev foretaget mellem kl. 16 og17. Den engelske radio meddeler, at angrebet var rettet mod Burmeister & Wain, men tyskerne siger, at sukkerfabrikken tog mest skade. Angrebet krævede 6 dødsofre og 40 savnedes. På grund af, at 12 bomber ligger ueksploderede hen, er over 5000 mennesker blevet evakueret.

Fredag, den 29/1 1943
Sammen med Robert var jeg i aften i aftenskole, hvor plantør Ravn talte. Et tysk fartøj kom i dag sejlende forbi landingspladsen med en havareret flyvemaskine på dækket.

Lørdag, den 30/1 1943
Jeg vandt i aften 11,85 kr. i mausel hos Carl Josefsens, hvor vi spillede fra kl. 20 til 04.

En styrmand fra Thisted er krigsforlist.

Hitler undlod at tale i dag, skønt det er tiårsdagen for nazisternes magtovertagelse i Tyskland. Jeg husker temmelig tydeligt, at folk snakkede om det i butikken dengang.

Søndag, den 31/1 1943
Vi har nu en stærk storm af sydøst, og barometeret falder hurtigt. Sammen med Knud har jeg været nede at se på at fiskerne løftede bådene op, men Knud blev forkølet af spadsereturen.

Hermann har været her i aften.

Mandag, den 1/2 1943
Stormen har lagt sig, og vejret er så godt, at vi har været i aftenskole.

Tirsdag, den 2/2 1943
Så har vi altså Kyndelmisse, og har hverken sne eller is, sådan plejer det ikke at være.

Russerne har nu så godt som erobret hele Stalingrad.

Onsdag, den 3/2 1943
Jeg har været i Svankær to gange i dag efter grejer til vores radio, som er i stykker, men den er ikke i orden endnu. Da jeg kom derop, var Laurids Olsen, kaldet "Plus og Minus", ved at diskutere biblen med en kvindelig student. Han studerer meget i biblen, men er fritænker, jeg synes han er det mest begavede menneske, jeg endnu har truffet, han kan nemlig alt, og har ingenting lært.
Johannes Spillemand sad og hørte på diskussionen, og da jeg kom ind spurgte han: "Nå, hvordan har I det i Lyngby?", og da jeg svarede, at vi da havde det meget godt, svarede han: "Hæ æ hæm, hår I e fanden".

Løjtnanten fra batteriet, Hermann og læreriden har været på besøg her i aften, og læreriden sover her i nat. Jeg har vundet 3,85 kr. i mausel hos bedstefars.

Torsdag, den 4/2 1943
Der har i dag været en forfærdelig larm, idet engelske og tyske flyvemaskiner kredsede herover i ca. en time i eftermiddag. Vi fik lejlighed til at se en engelsk maskine skyde efter en tysk, men den ramte ikke.

Den sidste modstand i Stalingrad er endelig brudt, idet hele den tyske hær på 250.000 mand er skudt eller lemlæstet. Tyskerne mener, at russerne har mistet over 300.000 mand ved Stalingrad, og jeg tror ikke, det er meget overdrevet.

Stalingrad faldt altså, men det blev russerne der tog den, og ikke tyskerne, som Hitler, lovede i en tale, han holdt for ca. et år siden.

Fredag, den 5/2 1943
Under de sidste dages storm er kirkestalden nedblæst, og skal nu genopbygges.

Jeg har i aften spillet fedtmule hos Carls, hvor vi spillede om en fl. akvavit, og splejsede om en kasse øl. Jeg tvivler dog på om jeg kan skaffe den.

På grund af det dårlige vejr, har jeg ikke været i aftensskole i aften.

Lørdag, den 6/2 1943
Den sidste danske marineveteran fra 1864 begravedes i går. Han blev 97 år.

Søndag, den 7/2 1943
Karl brændte først på aftenen sit øjenlåg, og smerterne var så voldsomme, at han måtte have Ejnar til at læse over det, og efter at dette var gjort, forsvandt smerterne fuldstændig.

Mandag, den 8/2 1943
Sammen med Albert, var jeg i dag ved Bodbjerg for at fotografere to ilanddrevne torpedoer.

Vi har nu fået vores radio i gang igen, og det meddeles i dag, at russerne er trængt ind i udkanten af Rostov. Mens vi i aften kørte til aftensskole, var der mange flyvemaskiner at høre.

Tirsdag, den 9/2 1943
Jeg har i aften været i "Håbet", hvor skuespiller Skjoldborg læste op, og skønt han ikke er særlig kendt, var han til tider ustyrlig morsom. Der var over 20 personer her fra Lyngby, der var deroppe, og Jens Back hentede os i lastvognen.

Onsdag, den 10/2 1943
Der faldt i nat et tykt lag sne, men vi har tøvejr.

Et lig af en engelsk flyver, drev i går ind ved batteriet, og da det hverken havde hoved eller arme, kulede tyskerne det ned i klitten.

Da jeg har opdaget, det går lige op med mit kortspil, sådan at jeg vinder den ene aften og taber den anden, har jeg besluttet ikke mere at holde regnskab med mit kortspil, og da jeg spiller tit, vil jeg heller ikke skrive i dagbogen når jeg spiller, undtagen der er noget særligt at bemærke.

Efter at Kursk er faldet, går russerne hurtigere frem.

Torsdag, den 11/2 1943
Tyskerne har alligevel ikke begravet det ilanddrevne lig, og politiet, som var her i dag, mente det drejede sig om en fisker.

Øllet som er drevet i land er alligevel ikke Stout, men spiritus er der da i det, men da det

vil koste 58 øre pr. liter, at få det fortoldet, har toldforvalteren i Thisted ladet os vide, at det skal hældes væk, da der ingen er, der vil betale den pris for det. Politimesteren lod os dog vide i dag på en fin måde, at vi bare skulle tage af øllet, så der kun blev lidt at hælde væk, og vi har således fået to spande øl, mens andre har fået et lignende kvantum.

Hvis regnen ikke snart holder op, vil der blive tale om oversvømmelse mange steder, men de fleste er dag glade for, at det ikke er sne, det giver ned.

Fredag, den 12/2 1943

Strandvaskeren blev i dag kørt op og lagt i kiste, og står nu ved strandingstømmeret på Peter Kroghs toft.

Far er først lige kommet hjem fra sognerådsmøde, da der er blevet lavet ligning i dag, men han skal dog derop to gange til i samme ærinde.

Pigerne er til aftensskole i aften, men vi gad ikke blive våde for den sags skyld, så vi holdt os hjemme, skønt pastor Holm skulle holde foredrag.

Sidste nat vækkedes så at sige alle folk af en mineeksplosion, der var så voldsom, at man troede det drejede sig om en bombenedkastning. Jeg var en af de meget få, der ikke blev vækket ved drønet.

Både i går og i dag har man hørt maskingeværild og kanonskud, da tyskerne holder temmelig store øvelser her på egnen.

Lørdag, den 13/2 1943

I nat og i dag har vi hørt talrige mineeksplosioner, og der er mange miner her på stranden. Desuden er der drevet over tyve tønder øl i land af samme slags som der kom for en uge siden. Tyskerne har været så frække, at de har stjålet de ti, men da det er anmeldt til politiet, kommer de sikkert til at levere det tilbage, de ikke allerede har drukket. Hadet mod dem er blevet endnu større efter denne hændelse.

Strandvaskeren blev i dag jordet, og jeg fulgte lig sammen med mange andre.

Foruden præsten, talte politimester Koefoed ved graven. Da vi gik derop, var der et forrygende snevejr fra vest, men vejret blev snart bedre.

Søndag, den 14/2 1943

Tyskerne har nu hentet 3 tønder øl mere, så der nu kun er en tønde øl tilbage på Hvidbjerg strand. Både strandfogederne og byens øvrige befolkning er rasende på tyskerne, og jeg har besluttet sammen med flere andre, ikke at hilse på dem mere. Da jeg kom ind i stuen i aften, sad Hermann (tysk kusk) og Buhmann (tysk kantine bestyrer) der, og da jeg ikke hilste, sagde far: "Siger du ikke goddag", "Nej, det gør jeg ikke" svarede jeg. Jeg stillede derefter radioen ind på England, hvor der netop var presse på tysk, og tyskerne blev måbende tvunget til at høre derpå.

Da Niels Christensen ankom til havet i dag, truede han en vagtpost ved øltønderne med sin hæg, (Det er et tykt træskafte med en krum jernpig i enden, den bruges til at hugge i strandingstømmer, når det skal slæbes op), så vagtposten tog flugten, men skønt politiet har været her, er der intet at stille op. Tønderne på Ørum strand har tyskerne ikke rørt, da de ligger for langt fra batteriet.

Der er igen drevet et lig ind i stærk opløst tilstand. Skønt det ikke anfægtede mig det mindste, var han temmelig uhyggelig at se på. Hovedet og armene var væk, og lårbensknoglerne var uden kød, så de nøgne knogler stak ud. Manden havde, lige som det andet lig, engelske penge på sig. De tyske ligrøvere tog dog den andens penge, mens politiet tog de 3 1/2 £, det sidst ilanddrevne lig var i besiddelse af.

Søren Iversen, med flere strandfogeder, havde nær mistet livet i dag, da en mine eksploderede ikke ret langt fra dem, efter at de havde læsset en tønde øl i umiddelbar nærhed af en rullende mine, men de var heldigvis nået et stykke hen ad stranden, da eksplosionen skete.

Der er langs hele kysten drevet et stort antal miner ind, og i Hansted er der i land drevet en tønde Whisky og en tønde rom.

Mandag, den 15/2 1943

I går drev der endnu et lig ind henne under batteriet, men havet har taget det igen.

En stor del af tyskernes pigtrådsspærringer og vagthuse er styrtet ned sammen med klitten under stormen.

Rostov er nu faldet sammen med en anden vigtig by.

Præsident Rudi blev i dag genvalgt til præsident.

Jeg har i aften været til aftensskole.

Switzers "Bjørn" som ofte har assisteret ved strandinger her, befrygtes krigs-forlist.

Tirsdag, den 16/2 1943

Liget af den engelske sømand begravedes i dag, ligesom det sidst ilanddrevne lig, i de ukendtes hjørne på kirkegården. Der ligger nu snart mange søfolk der.

Alene på Thylands vestkyst, er der under stormen drevet over 90 miner ind, og da minøren i dag for alvor tog fat på sprængningen, har der været en ustandselig drønen.

Radioen gav i dag meddelelse om, de her ved landingspladsen ilanddrevne lig, samtidig med at man oplyste lytterne om de mange tønder øl, der ligeledes er drevet i land her.

Onsdag, den 17/2 1943

Charkow er faldet, og dermed er Ukraines vigtigste jernbaneknudepunkt på Ruslands hænder.

Tyskerne er nu så frække, at de uden videre har fældet træer og taget udhugst i plantagen. Plantør Ravn, der i forvejen indtog en uforsonlig holdning over for dem, er rasende.

Sammen med Robert og Ivar var jeg i aften til missionsaften i "Hvidbjerggård". Vi tog derop fordi Jørgen Nedergaard og møllerens Ove skulle læse noget op, men de klarede sig ret pænt.

Torsdag, den 18/2 1943

Agger blev i dag fuldstændig raseret af en mineeksplosion, idet en stor engelsk hornmine eksploderede lige vest for byen. Der sprang ruder i samtlige huse, og mange steder gik alle ruder itu, dette var således tilfældet på badehotellet.

En pige af Søren Thøgersens, som lå på en divan da eksplosionen skete, blev slemt forskåret af glassplinter. Da sprængstykkerne også slog ned flere steder i byen, var det dog et held, at hun var den eneste, der kom til skade.

Husene her i byen har også lidt meget i dag under de ustandselige eksplosioner, og havde minøren ikke desarmeret de 3 miner, der ligger lige ved høfden, så var ruderne sikkert blevet smadret, da vinden er i vest.

Tyskerne har under en mindre offensiv i Tunis erobret 3 byer.

Fredag, den 19/2 1943

Vi har nu atter storm, og der driver små glaskolber ind, som hver indeholder 2 gram gift, der er så stærk, at det kan dræbe 500 mennesker, men der er heldigvis ingen der er kommet galt af sted med det.

Goebbels talte i dag og betonede, at russernes fremstormen betyder en dødelig fare for Tyskland. Det var den mest pessimistiske tale en af de ledende nazister endnu har holdt.

Lørdag, den 20/2 1943

Der drev i dag en redningsflåde i land ved havet, og tyskerne røvede selvfølgelig proviant-en. Strandfogederne skændtes så længe med dem, at de truede med bøsserne.

Søndag, den 21/2 1943

Da strandfogederne i dag kørte redningsflåden hjem, blev de standset af tyskerne, som sigtede på dem med geværerne og sagde de blev skudt, dersom de kørte videre, men flåden blev alligevel kørt hjem, uden at der blev løsnet et skud, men tyskerne har nu uden videre hentet den igen, og folk er så vrede på dem, at de ville le højt, dersom de så dem halshugget, men heldigvis er det sikkert, at de taber krigen. Var det ikke det, ville livet blive frygteligt, thi værre røvere og feje hunde end tyskerne, det findes der ikke.

Jeg har i aften været til dilettant og bal i "Håbet", hvor vi så "Krage søger mage". Stykket var godt, men ikke alle kunne huske replikkerne.

Christmas Møller talte i dag i radioen, og rettede en opfordring til folk om øget modstand mod tyskerne, selv om det skulle kræve men-

neskeliv. Han udtalte således: "Enkelte må dø, for at nationen kan leve".

Mandag, den 22/2 1943
Mor fyldte i dag 47 år.

Alfred Jensen har været her for at føre regnskab.

Tirsdag, den 23/2 1943
Lærerinden har været på besøg her hele eftermiddagen og aftenen med. Der har hele dagen været hørlig flyvning.

Onsdag, den 24/2 1943
Aftenskolen sluttede i aften med en fest, hvor der blev holdt taler og oplæsning.

Vi kan i aften tydelig se, at der støbes på "Mariannes Bakke", da belysningen deroppe er meget kraftig.

Torsdag, den 25/2 1943
Flyvervagternes barak blev i går fuldstændig ødelagt af en mine, der eksploderede lige neden for. Uheldigvis var der ingen af soldaterne i barakken i eksplosionsøjeblikket, da de var hos Josef Sørensens for at spise.

Vognmændene er nu begyndt at lave egen forplejning, da de er blevet smidt ud fra Josef Sørensens.

Fredag, den 26/2 1943
Jeg var i dag i Bedsted for at blive klippet, og samtidig fik jeg sat 100 kr. i sparekassen, så jeg nu har 943 kr. der.

Lørdag, den 27/2 1943
Radioen meddelte i dag, at der i Kolding er forøget et attentat mod medlemmer af den tyske værnemagt, idet en hjemmelavet bombe, bragtes til at eksplodere uden for et tysk opholdssted. Fem personer blev såret ved eksplosionen.

Søndag, den 28/2 1943
Såvel i aftes som i dag har jeg spillet kort, og jeg tabte i aftes det meste jeg endnu har tabt på engang, nemlig 17,10 kr.

Chefen fra batteriet har været her til kaffe. Jeg nægtede at hilse på ham, og jeg var ikke hjemme medens han var her.

Mandag, den 1/3 1943
Læge Schleisner, der for et års tid siden holdt op med at praktisere i Bedsted er død, 64 år gammel.

Der støbes nu nye stillinger ved batteriet, og mange her fra byen arbejder midlertidig hos Wright, Thomsen og Kier. Erling, Robert, Jens og Ivar har således fået arbejde.

Tirsdag, den 2/3 1943
I Vendsyssel er der ilanddrevet over 1000 kg. New Zealandsk smør. Far har i aften været til sognerådsmøde, og kvinderne har været i biograf på batteriet. Jeg var også indbudt, men ville ikke med.

Onsdag, den 3/3 1943
Gandhis 21 dages faste sluttede i dag, det er et mirakel, at han har overlevet den.

Strandings øllet blev i dag solgt ved auktion, det var ene velhavende herrer der købte det. Prisen blev også fantastisk høj, idet en tøndefuld kostede omkring 270 kr., og man må regne med, at der er over 250 liter i en tønde. Christensen fra Ægeksporten fik de tre tønder.

Mor har i aften været til møde. Jeg har tænkt mig, at jeg vil derop på søndag, da helvedes prædikanten Anders Konge taler og slutter missionsugen.

Torsdag, den 4/3 1943
Berlin blev i går voldsomt bombarderet. Skaden var stor og 191 mennesker dræbtes.

Der har i aften været luftalarm på batteriet, så støbningen måtte indstilles. Jeg har i dag været i Vestervig og Bedsted. I Vestervig besøgte jeg maler Jørgensen, hvor jeg byttede med 10 sukkermærker til 1/2 pund kaffe. Mor en nemlig meget hægen efter kaffe. I Bedsted var jeg inde hos skrædder Barslev for at prøve det sæt tøj, han er ved at sy om til mig. I Vesterby var jeg inde på den gamle kirkegård, hvor jeg så Liden Kirstens grav og soluret på kirkemuren. Der ligger mange store mænd begravet på den kirkegård.

Fredag, den 5/3 1943
For min sundheds skyld har jeg fastet hele dagen, og da jeg ikke har fået noget spiseligt siden i aftes ved 18-tiden, vil det blive en faste på 36 timer, da jeg ikke vil spise før i morgen formiddag. Det er hårdt nok at lade være med at spise, men jeg tvinger mig til det, og har ikke spist så meget som en krumme, og jeg slukker kun lige den nødvendigste tørst.

For ca. 1/2 år siden fastede jeg ligeledes en dag.

For første gang i lang tid, har fiskerne været på havet, men fangsterne var ikke særlig store.

Mandag, den 8/3 1943
Carl Johan Sørensen fra Agger døde i nat af hjernebetændelse i forbindelse med tuberkulose. Sidste gang jeg var sammen med ham, var sidste sommer, da vi efter fodboldspil i Tåbel var til høstfest på badehotellet i Agger. Carl og jeg, samt flere Aggerboere, drak da portvin nede hos en arbejdsmand vi kalder Villiam.

Der er død en hest til af vognmand Harald Hyldahls.

De unge fra Lyngby var til fastelavnsfest i "Håbet", men jeg var ikke deroppe.

Da bilen herfra i aftes kom til Agger, var alt aflyst, da der lige var kommet 1200 tyskere til indkvartering. Det var udelukkende store drenge og gamle mænd. I stedet for fastelavnsfesten tog de så til Morup Mølle.

Tirsdag, den 9/3 1943
Desværre står nogle af køkkenmøddingerne her mellem Agger og Stenbjerg under vand, og andre er sandet til.

Russerne går stadig lidt frem på østfronten, og tyskerne må af og til melde om en bys fald. De siger ganske vist, at de planmæssigt rømmer nogle byer, men opgiver selvfølgelig ingen byer, uden at være tvunget dertil.

Rommels offensiv i Afrika er hurtig blevet standset.

Det er nu bestemt, at der skal afholdes folketingsvalg den 23. marts d.å.

Onsdag, den 10/3 1943
Far er i aften til skolekommissionsmøde, hvor der vist skal vælges ny formand, da far nægter at fortsætte som formand.

Bedstefar har i aften fortalt historier fra sin soldatertid, da orlogsskibene endnu var af træ. Han ærgrer sig endnu over, at han ikke kom til Vestindien, skønt han var udtaget til det. Han meldte sig nemlig syg sammen med en Aggerbo Poul Thøgersen. *(Bem. af KMN: da de troede togtet til Vestindien ville vare meget længere).*

Torsdag, den 11/3 1943
Jeg har i aften været i Svankær, hvor jeg har set filmen "En forbryder", som var en god men trist film, skønt der også af og til var morsomme scener. Afdøde Carl Alstrup spillede som sædvanlig godt, og Gunnar Lauring var ligeledes upåklagelig. Jens Back kørte os til og fra Svankær i sin lastvogn med "hus" på, og vi var så mange, at der næppe kunne have været én mere i vognen.

Fredag, den 12/3 1943.
Det er i aften rigtig flyvevejr, og der høres da også ustandselig motorstøj, men batteriet har endnu ikke anvendt luftskytset.

Tyskerne indrømmer nu at (?) er faldet, men de meddeler samtidig, at de er i færd med at tilbageerobre Charkow og påstår, at de allerede kæmper i gaderne.

Jeg har i aften spillet fedtmule om en flaske akvavit hos Carls. Jeg spillede med Erling, Robert og Carl.

Lørdag, den 13/3 1943.
Denne dags aften er forløbet meget gemytlig. Først på aftenen drak Erling og jeg ½ fl. vin hver, i mit kammer. Derefter gik vi ned til Chr. L. Kroghs, hvor vi spillede mausel med Jens, Gutte og Åge, som er hjemme på besøg, og rejser igen i morgen. Efter at have spillet færdig dernede, gik Jens og jeg herop, hvor vi hjalp far, Chr. L. Krogh og Back Boddum med at drikke en flaske brændevin, som Back Boddum var kommet med. Vi kom også med til at spille mausel, og jeg vandt ca. 8 kr. Bedst som vi sad og spillede, hørte vi en voldsom maskingeværild lige over huset. Det var en tysk nat jager og en engelsk bombemaskine der beskød hin-

anden, og da jageren forsvandt begyndte luftskytset på batteriet at skyde, og sprængstykkerne slog ned flere steder her i byen. Flyvningen blev ved til langt ud på natten, og såvel projektørerne som luftskytset var i virksomhed ved Agger og Hansted.

Maren Kruse, der har været syg længe, blev i dag mere syg, og folk regner med hun har tuberkulose.

Søndag, den 14/3 1943.
Jeg har i dag været i Agger og kørte med Johs. Henriksen, da Finks bil var til reparation. Bedstefar, Kirstine Pedersen samt Niels Sørensen og Petra var også med. Niels Sørensen ville nemlig til begravelse, og både bedstefar og Kirstine fulgte lig. Skønt Carl Johan til trods for sin langvarige sygdom, døde temmelig pludselig, havde han dog anet han snart var færdig. Da Overgaard blev begravet sagde han, da der var tale om der skulle graves grave andre steder på kirkegården: "Der bliver nok en plads til mig ved siden af Overgaard", og nu ligger han der.

Carl Johan er det femte barn Søren Thøgersens har mistet.

Gamle Sine, der nu snart er 87 år, ligger stadig som for 3 år siden, da hun fik hjerneblødning.

Chr. Rubys kone, Maren, skal have endnu et barn.

Tyskerne har nu stillinger i den nordlige del af Agger. For ca. 14 dage siden blev en tysker kørt over af vandbygningsvæsenets lokomotiv i Agger, så der ligger nu 3 tyskere fra batteriet på Agger kirkegård, men der ligger dog flere fra sidste krig.

Mandag, den 15/3 1943.
Chr. Nørgaards søster, Ulla, blev i går kørt over af en lastbil i Nors og slemt kvæstet. Hendes tilstand er endog alvorlig, og det er vel nok sørgelig, om en så køn og tiltalende pige skal dø eller få men af ulykken, som den hensynsløse chauffør sikkert er skyld i.

Fiskerne havde i dag ret gode fangster, idet "Brødrene" og "Eron" hver havde ca. 1500 pund torsk i lasten.

Tirsdag, den 16/3 1943.
Foråret er nu sat ind, og vejret har været lunt siden i går eftermiddag, men natten til mandag frøs det også stærkt. Lærerinden har i aften været her på besøg. Tyskerne har nu tilbageerobret Charkow.

Jeg har i aften skrevet en ansøgning til grosserer Kokholm Nielsen i Thisted, da han søger om en kommis til engroslageret, og jeg kunne godt tænke mig, at arbejde på engroslager.

Onsdag, den 17/3 1943.
Vejret har igen i dag været usædvanlig godt.

Iver har prøvet at skyde med mit gevær, og godt skyder han, men jeg ramte dog bedre end ham.

I aften har jeg været på skadejagt, men det er meget vanskeligt, at komme disse fugle på skudhold, men jeg vil dog prøve, om jeg ikke kan liste mig ind på dem en anden dag.

Maren Kruse har i dag fået besked om, at hun skal på Krabbesholm Sanatorium, hvor hendes mand var indlagt for et par år siden, og hvor Carl Johan døde.

Torsdag, den 18/3 1943.
Endnu to Stenbjergfiskere er forlist, idet en Esbjerg kutter er minesprængt.

Der er voldsomme kampe på østfronten og i Tunis, men hverken de allierede eller tyskerne og italienerne går frem.

Torsdag, den 19/3 1943.
Der går nu rygter om, at vi skal gennes fra byen ligesom Hanstholm boerne, men hvor meget sandhed der er i disse rygter, ved vi jo ikke.

Lørdag, den 20/3 1943.
Kokholm Nielsen ringede i dag og sagde, at det var muligt han kunne bruge mig. Jeg tager derud på mandag for at tale med ham.

Søndag, den 21/3 1943.
Sverige vandt i dag bokselandskampen mod Danmark med 6-2.

Mandag, den 22/3 1943.
Jeg har i dag været i Thisted hos Kokholm

Nielsen for at blive fæstet. Jeg skal møde 1. april og får 150 kr. om måneden. Når jeg så på KFUM skal betale 120 kr. for kost og logi, bliver der jo ikke meget tilovers, men en hjemmefødning vil jeg ikke være, så ud vil jeg, og Kokholm Nielsen har lovet, at jeg ikke alene skal arbejde på lageret, men også komme i lære på kontoret.

På hjemvejen fra Thisted kom en fuld dansker op at skændes med en tysker, som var så fræk at trække bajonetten, og da danskeren ikke var bange for den, var det kun med besvær, rutebilchaufføren Christoffersen fik striden bilagt.

Tirsdag, den 23/3 1943.
Denne dag er en af de betydeligste, jeg endnu har oplevet. Hvad valget betyder for Danmarks stilling er uoverskuelig, og efter de første resultater at dømme, har valget gået over al forventning i landkommunerne. Stemmeprocenten har ikke alene været stor, men bondepartiet og nazisterne er gået tilbage, men det vil jo nok stille sig anderledes i byerne.

Forfatteren Kaj Munk er på dansk samlings parti sammen med flere andre højtstående personer, således har overlæge Nordentoft, Nykøbing, ladet sig opstille, og læge Therkildsen, Bedsted, har været stiller.

Onsdag, den 24/3 1943.
Valget i går blev en stor national festdag, da alle vælgere så at sige stemte, og stemmeprocenten ligger for hele landet på omkring 90%. Det mest glædelige er dog, at nazisterne og bondepartiet ikke gik frem, ja bondepartiet blev end- og halveret, hvilket skyldes, at de har vist sig tyskvenlige. Nazisterne gik ganske vist 12.000 stemmer frem, men i forhold til den høje stemmeprocent, og i forhold til de øvrige partiers fremgang, er dette nærmest tilbagegang, men de beholdt dog deres tre mandater, og Dansk Samling, som gik 34.000 stemmer frem fik tre mandater. Socialisterne og de konservative gik mest frem, og særlig bemærkelsesværdig er de konservatives fremgang, idet partiet gik næsten 120.000 stemmer frem. Her i amtet og kommunen havde venstre flertal.

Torsdag, den 25/3 1943.
I England er man meget tilfreds med valget, og man håber at den nye rigsdag, vil gøre mere modstand mod tyskerne. Den tyske radio er så fræk at erklære, at valget var et tillidsvotum til ministeriet Erik Scavenius, skønt alle aviser før valget meddelte, at valget ikke stod for, for eller imod regeringen.

Jeg har i aften været i Svankær, hvor jeg besøgte Chr. Nørgaard, som oplyste, at Ulla er sluppet bedre fra biluheldet end først antaget, og der er nu vist ingen tvivl om, at hun kommer over det.

Englænderne er nu begyndt at løbe storm på aksens stillinger i Tunis, men det er endnu ikke lykkedes dem at trænge helt igennem linierne.

Fredag, den 26/3 1943.
Lærerinden har i aften været her for at sige farvel.

Far har været til eksamen i Lodbjerg og Ørum.

Frk. Rashmark i Ørum vil nu også forsøge at få en anden plads. (lærerinde)

Lørdag, den 27/3 1943.
Jeg har i aften tilbragt en usædvanlig rolig aften, da der ingen har været her, og da jeg ingen steder har været grundet på, at jeg i aften føler mig søvnig. En del unge mennesker i Aalborg er blevet idømt fængsel for sabotage.

Søndag, den 28/3 1943.
Dagen i dag har været temmelig begivenhedsrig. Fra formiddagen af var jeg i kirke for at overvære konfirmationen, og kirken var så overfyldt, at mange måtte stå op i de to timer, konfirmationen varede, og blandt dem var jeg. Da jeg kom hjem fra kirke, skød Ivar og jeg til måls efter forskellige ting, og jeg fandt til sidst på den skurke- eller drengestreg, at skyde fire alm. store vinduer ud på sagfører Federspiels sommerhus "Rimmen". Vi skød på lang afstand, men ramte begge godt, så alle 4 vinduer blev skudt ind., men hvad skade haglene har lavet i værelset ved vi jo ikke. Bagefter var jeg til konfirmation hos Poul Josefsen og Lis Iversen.

Mandag, den 29/3 1943.
I aften var jeg til konfirmation hos Søren Rysgaard, og til kaffen fik vi foruden det traditionelle kaffebrød også smørrebrød. Vi var indbudt til klokken halv otte, men folk mødte selvfølgelig som skik og brug er, først ca. en time senere. Unge Ivar Iversen kom dog til tiden, og satte sig intetanende til bords sammen med pensionærerne, som på det tidspunkt skulle til at spise. Det var temmelig fjollet af ham, da han jo var inviteret til kaffe.

De allierede er nu brudt igennem Marethlinien.

Tirsdag, den 30/3 1943.
Jeg har nu alt parat til afrejsen til Thisted i morgen.

Der foreligger nu fem nye sabotagetilfælde i København og to i Aarhus, hvor tre tyske soldater såredes.

Onsdag, den 31/3 1943.
Jeg har udsat rejsen til Thisted til i morgen og vil så med 10 toget.

Vi har endnu ikke fået fat i en kommis.

Thisted, torsdag den 1/4 1943.
Nu har jeg altså påbegyndt tjenesten hos Kokholm Nielsen og den første dag forløb godt, men jeg er klar over, der bliver uhyre meget at lave, men det har jeg heller ikke noget imod. Jeg skal spise på KFUM, hvor Anker Trab fra Bedsted og Chr. Leed fra Morup Mølle også spiser. Foreløbig kan jeg ingen logi få på KFUM, men jeg har så i stedet for fået Kokholm Nielsens gæsteværelse, som jeg er godt tilfreds med.

Fredag, den 2/4 1943.
Min første rigtige arbejdsdag i firmaet forløb godt med ustandseligt arbejde. Man må være om sig på pensionatet, hvis man vil have noget at spise, thi der spiser nu 77 der, mod før 35.

Lørdag, den 3/4 1943.
Jeg har nu fundet mig fuldstændigt tilrette her, og er fuldt ud tilfreds med forholdene. Jeg behøver heller ikke at undvære radioavisen og aviserne, da der på KFUM er lejlighed til både at høre radio og læse aviserne.

Jeg traf i dag Chr. Leeds kone Kirstine, som var her for at besøge ham.

Søndag, den 4/4 1943.
Jeg sov i dag til kl. 11 og har i aften set to svenske film, "Sekslinger" og "Kommers i kompagniet". De var meget morsomme begge to, men den sidste var dog den sjoveste. Jeg har nu set 3 film siden jeg kom til Thisted. Den første jeg så, var den norske film "De værgeløse"

Mandag, den 5/4 1943.
Jeg ringede i dag hjem for at få fremsendt en kedeldragt. Desværre er mor blevet syg af en blærelidelse, og da vi ingen kommis har fået, slider far hårdt i det. Jeg betalte i dag 1 krone i aviskontingent på KFUM, hvor næsten alle aviser ligger fremme. Vi kunne dog ikke blive enige om, om vi skal holde "Socialdemokraten". De fleste der spiser der, er handelsfolk og således konservative. Vi var dog alle enige om, at vi ikke ville se noget til nazisternes blad med det misvisende navn "Fædrelandet", som de har været så frække at kalde deres smudsige sprøjte.

Til min og Anker Trab's store forbavselse, opdagede vi i dag at vi er naboer, idet han bor i villaen her ved siden af, hvor jeg bor.

Tirsdag, den 6/4 1943.
Skønt Thisted er en købstad, og Lyngby et lille fiskerleje, sker der dog mange flere interessante ting i Lyngby, hvor der næsten daglig sker nye ting.

Der er i sidste uge, rundt om i landet, forøvet mange vellykkede bombeattentater mod firmaer og fabrikker.

Onsdag, den 7/4 1943.
Det har i dag sneet næsten uafbrudt, og vejret har endvidere været koldt, så ingen skulle tro, at vi er først i april måned.

Torsdag, den 8/4 1943.
Aviserne bringer nu hver dag meddelelse om sabotage på fabrikker og jernbaner.

Sabotørerne er (ulæseligt) og går ikke af vejen for at skyde. I England ser man med tilfredshed på den voksende danske modstand.

En mandsperson blev i går i København skudt ned af en ukendt morder.

En voldsom difteritis epidemi hjemsøger for tiden Nørresundby, og har allerede krævet 14 dødsofre.

Jeg har nu modtaget min kedeldragt, sendt hjemmefra, og i et vedlagt brev oplyses det, at mor nu har det bedre, at vi har fæstet en kommis til 1. maj, og at Jens og Erling arbejder i Thisted. Jeg har dog ikke set noget til dem.

Igen i aften har det sneet.

Fredag, den 9/4 1943.

9. april. - 3 år er gået siden hin skæbnesvangre dag vi mistede vor frihed, som blev frataget os af en nation vi havde "Ikke Angrebspagt" med, men Tyskland er og bliver vor arvefjende, det har de vist flere gange i det sidste århundrede. Jeg husker så tydeligt som var det i går, den 9. april 1940, hvordan denne historiske dag forløb for mig.

Da jeg som sædvanlig hver aften havde hørt radioavisen, sagde jeg til mine kammerater (Hvidbjerg Realskole), den 8. april, at situationen var så alvorlig, at tyskerne måske allerede var på march over grænsen. De lo naturligvis deraf, men før jeg endnu var rigtig vågen næste dags morgen, råbte Anders Vilsbøll ind til mig:" Tyskerne er gået over grænsen. Togene sydfra er standsede. Kampen er holdt op, da regeringen har bøjet sig for de tyske krav". Han havde fået meddelelsen fra Erik Christiansen, stationsforstanderens søn fra Oddesund, der var kommet med toget. Jeg for af sengen, trak i tøjet, og det kan nok være, der blev snakket og forbandet. Jeg havde ikke fået læsr på min geometrilektie, og var dagen før bange for at blive overhørt, men der var ingen der den dag tænkte på geometri. Vi sad ved radioen hele dagen, og mens vi sad og drak eftermiddagskaffe, tordnede den første tyske flyver hen over skolen. Vi for alle op, og fik trods tågen et glimt af den.

I løbet af dagen kom mange rygter i omløb, og om aftenen kørte de første lastbiler med soldater ind i Hvidbjerg, hvor de skulle overnatte på kroen. Mogens Abrahamsson og jeg var ude at gå aftentur og hørte, da vi kom lidt øst for skolen, en usædvanlig støj ved kroen. Vi løb derhen og så, at det var tyskerne, der blev betragtet med stor nysgerrighed af folk, der trængte ind i krostuen for at se dem, - nu har vi fået nok af at se på tyskere.

De følgende dage var vi optaget af at se på flyvemaskinerne, og var tit i Oddesund for at se på tyskerne og tale med dem, da det var sjovt at prøve sine færdigheder i tysk.

De 16 faldne soldater fra den 9. april er i dag som de to foregående år blevet hædret på forskellig vis.

Det er nu lyst længe om aftenen, og godt er det, at man ikke behøver at mørklægge sidst på eftermiddagen, men sommertiden gør jo også sit til, at der er længe lyst om aftenen.

Jeg modtog i dag en skrivelse fra kommunekontoret, hvori det meddeles, at jeg er idømt en bøde på 10 kr., for at have undladt at melde mig til folkeregistret. Det er ærgerlige penge at blive af med, da det kun er sløseri fra min side, thi flyttebeviset sendte Chr. Lykke mig allerede den 3.

Lørdag, den 10/4 1943.

Skønt klokken kun er halv seks, skriver jeg min dagbog nu, da jeg agter mig hjem og ikke vil have hæftet med, da jeg jo kun skal overnatte hjemme én nat denne gang.

De allierede har igen gennembrudt aksens stillinger i Tunis, og det ser ud til, at det skal lykkes dem at smide Rommel i havet.

Gandhi påtænker nu en ny faste, som ikke vil blive tidsbegrænset, men som skal fortsætte indtil døden.

Søndag, den 11/4 1943.

Jeg er nu kommet tilbage fra mit korte besøg, og har fået ordnet min sygekasse.

Jeg fulgtes med Chr. Christensen fra Bedsted i aftes. Han havde nemlig været i Thisted og var med samme tog som mig.

Jeg har sammen med Ivar skudt til måls med mit jagtgevær i dag, og vi skød også nogle spurve. Lærker og andre sangfugle skyder vi ikke.

Vi har nu fået fat på en kommis på 29 år, som har været hos Kokholm Nielsen for nogle år siden.

Min moder er nu næsten rask igen.

Da jeg i aften cyklede til Bedsted, var jeg så uheldig at punktere ved "Brogaard", så jeg måtte gå hjem, og da jeg kom til Gl. Bedsted, var der kun 10 minutter til toget gik. Jeg stillede cyklen hos købmand Pedersens og løb så at sige hele vejen til banegården, som jeg nåede lige da toget kørte ind. Da jeg kom til Thisted, var jeg oppe hos Kokholm's for at drikke kaffe, som virkelig var kaffe.

Mandag, den 12/4 1943.

Jeg blev i dag tilmeldt folkeregisteret, og slap med en bøde på fem kr. Håndværkerne skal nu snart til at lave om på Kokholm's lagerbygning, så vi er begyndt at flytte varerne.

Tirsdag, den 13/4 1943.

Foråret er nu kommet. I går var vejret særlig godt med solskin og varme, og skønt det har regnet i dag, har luften dog været mild.

Pensionærerne på KFUM holdt i aften et møde, men der er for sent for mig at gå derhen nu.

Onsdag, den 14/4 1943.

Vejret er fortsat godt, og folk viser sig på gaden i stort antal.

Cigaretrationen bliver nu yderligere skåret ned med 45%, så nu bliver det for alvor småt med tobaksvarer, og priserne på "Den sorte Børs" vil sikkert stige derefter.

Torsdag, den 15/4 1943.

Jeg har i aften været sammen med Chr. Leed, som gav biografbillet og "kaffe" på Reinholdts Konditori, fordi jeg havde skaffet ham en pakke tobak.

I Phønix teateret så vi den italienske film "Den maskerede kavaler".

Vi havde en hyggelig aften på Konditoriet, hvor der selvfølgelig var fuldt hus, med overflod af tyskere.

Tyskerne gav for resten koncert på Store Torv i dag, da vejret var særligt fint.

Fredag, den 16/4 1943.

Prinsesse Margrethe fylder i dag 3 år, og er genstand for megen opmærksomhed.

Jeg har i aften været oppe hos sekretæren på KFUM, for at få at vide, om jeg kan få et værelse til maj. Det er imidlertid umuligt, så nu må jeg altså se at skaffe værelse et andet sted.

Lørdag, den 17/4 1943.

Dybbølmærket er blevet solgt i dag, da den 18. jo er en søndag i år. Kokholm har været i dårligt humør i dag, og har vrøvlet hele dagen, han har dog ikke skældt mig ud.

Søndag, den 18/4 1943.

Jeg har i dag set to film. Den ene var en Skipper Skræk film, som var meget morsom. Den anden var et svensk lystspil der hed "Pigen i vinduet" og dette stykke var der ikke særlig meget ved.

Mandag, den 19/4 1943.

Jeg er i dag flyttet op til bager Boddum Nielsen, hvor jeg deler værelse med en ung mand fra Vorupør, men skønt værelset er rummeligt, synes jeg det er ubehageligt at være 2 om et værelse.

Vi har i aften haft en fornøjelig pensionærfest på KFUM, hvor vi til festmiddagen fik svinesteg og citronfromage. Det var flot, da svinesteg eller flæskesteg skulle jeg måske sige, er blevet en mangelvare. Redaktør Baunegaard underholdt om aftenen, meget fornøjeligt, med at læse jyske digte op.

Tirsdag, den 20/4 1943.

Der synes nu ikke at være megen mulighed for at redde besætningen på den sunkne svenske ubåd, som gik ned sidst i forrige uge, hvorfor besætningen går en frygtelig død i møde.

Jeg er nu færdig med at flytte fra Kokholm's til min foreløbige bopæl. Da jeg havde to hatte på, sko og vækkeur i hænderne, og et sæt tøj hængende uden på frakken, vakte jeg stor opsigt, da jeg gik herned, men jeg blev fri for at gå to gange, da jeg pressede alt hvad der kunne være i riskufferten, som jeg bar herhen i går.

Fortsættes

Fra Museets Arbejdsmark

Af Jytte Nielsen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Når talen falder på historiske lokaliteter i Thy, er Vestervig et af de steder, som først nævnes, hvilket er umiddelbart forståeligt. Vestervigs betydning gennem historien er indiskutabel.

Men en sådan lokalitet kræver formidling, for at besøgende kan opnå det fulde udbytte af stedet.

Kirken formidler vel sig selv – imponerende stor, osende af historie – og ligeså gravstedet for Liden Kirsten og prins Buris. Men omgivelserne kræver forklaring, og derfor er området omkring kirken, da også spækket med informationstavler. Ved resterne af byhøjen eller jernalderbopladsen nord for kirken ved parkeringspladsen møder man de første tavler, som fortæller om de forhistoriske spor. Netop dette efterår er skiltene blevet fornyet. Museet har leveret tekst og billeder og Viborg Amt har bekostet udførelse og opsætning, som en af de sidste gerninger inden amtet "lukker og slukker" med udgangen af dette år.

Bevæger man sig ned mod St. Thøgers Kirkegård passerer man "Æ Beeshus". I dette gamle kampestenshus, brugt som tilflugtssted for kreaturer når bremserne ville stikke, er der også en flot udstilling om kirkens og klosterets historie, samt om stedet som herregård efter reformationen frem til nedrivningen i 1839. Denne udstilling er også resultatet af et samarbejde mellem museum og amt i 1990érne.

Står man ved St. Thøgers Kirkegård og kigger mod sydvest, knejser Klostermøllen for ens blik. Og møllen er nok et besøg værd. Er man heldig at komme på bestemte dage, kører de store møllevinger, og fordoms stolte tider toner frem. Igennem de sidste par år har gruppen af frivillige, der værner om møllen, arbejdet med forbedringer i og omkring møllen. Der er etableret gode parkeringsforhold og opført et hus til madpakkespisning for besøgende, udstilling og redskabsrum. Også i den forbindelse er der udarbejdet en plancheudstilling med informationer om netop Klostermøllen, men også om andre møller i området og selve møllens funktion i samfundet. Udstillingen er udarbejdet af museet i samarbejde med de frivillige, og højner således udbyttet af et besøg på møllen.

Mens disse linjer skrives arbejdes der på endnu en informationstavle til området. Denne gang er det en vandresti med natur - og kulturoplevelser, som der ønskes formidlet. Vandreturene leder fra Vestervig bycentrum den gående ud i landskabet og kulturhistorien omkring byen. Her har museet også en finger med i spillet. Museet prøver at være den vidensbank i lokalsamfundet, som borgerne kan hæve oplysninger i.

Dette kan ske på mange måder, men blandt andet også som det er sket i forbindelse med formidlingen omkring Vestervig.

Nortrail

De europæiske lande laver mange fællesprojekter på kulturområdet. For et par år siden opstod ideen om at lave et vandrestisystem rundt om Nordsøen og deraf navnet Nortrail. Tidligere var der lavet et større projekt som formidlede vikingelokaliteter også i samme område – Viking Age Legacy. Museet blev inddraget i Nortrail projektet, idet det var meningen at bruge Vestkystcykelstien som rute for vandrestien, men inddrage kulturhistorien i højere grad. Viborg Amt ville gerne have beskrevet kulturmiljøerne i området, og også henvise til lokaliteter i Thy, som ikke umiddelbart var beliggende på vandreruten. Endelig skulle alle oplysninger være tilgængelige på Internettet, så man hjemmefra kunne "designe" sin egen vandretur, og sætte fokus på netop det man fandt mest interessant.

Nu er projektet så næsten færdigt. Den 3. september kunne stien indvies i Thy og amtsrådspolitiker Bjørn Vest kunne "klippe snoren" ved et arrangement i Bøgstedrende. Vandresti-

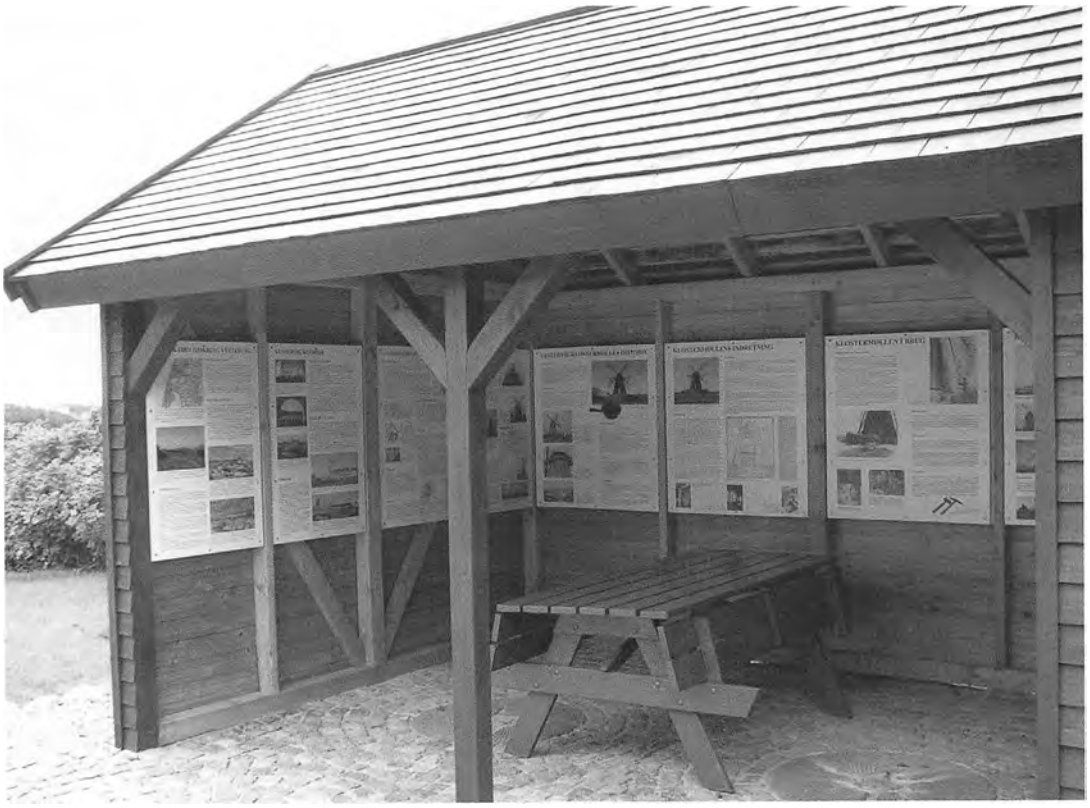

Udstillingshuset ved Klostermøllen i Vestervig.

en "kommer i land" på Agger Tange, og forløber i Sydthy gennem Agger, over Lodbjerg til Lyngby og videre nordpå over Stenbjerg, Vorupør, Klitmøller, Hanstholm, Vigsø, Lild Strand, for at forsvinde i mod øst ved Bulbjerg. Mere end 80 lokaliteter og emner er grundigt beskrevet og illustreret med fotos.

Materialet er således ikke kun for turister, men i lige så høj grad for beboere i området, som måske ønsker at vide lidt om et sted – en lokalitet, før man tager af sted på tur – alene eller med gæster.

Der er udgivet en folder med kort og beskrivelser af udvalgte lokaliteter i Thy, men ønsker man at se hele projektet og stiens forløb gennem England, Skotland, Norge, Sverige, Tyskland og Holland kan man klikke sig i på flg. adresse: www.northseatrail.org

Forhåbentlig vil rigtig mange gøre brug af det store materiale, som der er udarbejdet både her og andre steder. Måden at tilegne sig oplysningerne på er ny. Men fordelen er, at den vandrende ikke behøver slæbe tykke bøger med, men løbende kan hente informationer ved at benytte computere på f.eks. campingpladser og hoteller. Endvidere kan oplysninger rettes, hvis de bliver forældet eller ny viden kommer til.

Italiensrejserne

Sommerens særudstilling på Heltborg Museum stod endnu engang i Jens Søndergaards tegn. Museet ejer efterhånden så mange værker af kunstneren, at der hvert andet år, kan laves særudstillinger over forskellige temaer i hans produktion. For 4 år siden var det croquistegningerne, som var emnet og for 2 år siden var det portrætter, som blev udstillet. Denne sommer var emnet så Jens Søndergaards tegninger, tekst og fotos fra hans Italiensrejser. For et par år siden fandt museet i forbindelse med en

Thora og Jens Søndergaard foran det skæve tårn i Pisa 1955.

hjemtagning i København, en kassette med 50 farvedias taget af kunstneren selv under en rejse til Firenze, Pisa, Rom og Napoli i 1955. I museets samlinger lå i forvejen 2 skitsebøger samt en del tegninger og akvareller fra denne rejser, samt en rejse i 1952 til Venedig.

Vi kender jo bedst Jens Søndergaard som landskabets og havets maler, men her på rejserne i syden viser han andre sider af sig selv. Især bliver man forbavset over hans farveholdning, som netop viser, hvor påvirkelig han er af lys, farve og stemning på det sted han maler.

I forbindelse med det store fællesturismeprojekt – Limfjordsfortællinger – har der denne sommer hver torsdag været mulighed for en rundvisning i Jens Søndergaard samlingen. Det er tydeligt, at han stadig er meget kendt og værdsat af folk i det ganske land.

Fra Ny Carlsbergfondet har museet i det forløbne år modtaget donationer af tegninger og malerier af Jens Søndergaard, og for nylig har museet modtaget 100.000 fra et københavnsk familiefond til køb af Jens Søndergaard værker. Det er dejlige påskyndelser, og pengene vil selvfølgelig blive brugt til at købe værker med motiver fra Thy.

Jens Søndergaards skitse af det skæve tårn i Pisa.

Fiskerhuset i Agger

Fiskerhuset i Agger, som åbnede sidste år, kunne allerede denne sommer vise sin første særudstilling i annexbygningen. Sognepræst Jørgen Kjærgaard og arkivmedarbejder Gitte Jensen foreslog ved åbningen af huset sidste år, at man arrangerede en særudstilling med tegninger og malerier af den lokale maler Thøger Jensen Ruby. Der var ikke langt fra tanke til handling, så denne sommer har mange Ruby strandings, hav og religiøse malerier og tegninger været samlet igen. Jørgen Kjærgaard udførte et stort registreringsarbejde i forbindelse med udstillingen, og forfattede ligeledes teksten til et "udstillingskatalog" – "Hjemstavn – hav og himmel".

Traditionen med at bruge annexet til skiftende udstillinger er sikkert kommet for at blive, og med Aggers rige historie i baghovedet, vil vi ikke løbe tør for emner foreløbigt.

Årets gang

Året er gået sin vante gang – heldigvis er der opbygget mange traditioner omkring museet, og endnu engang er der lejlighed til at sige alle "løse og faste samarbejdspartnere" tak for et godt år.

Sydthy Egnshistoriske Forening

Af Eigil T. Andersen, Grurup

Årets beretning begynder ved generalforsamlingen i 2005, der blev afholdt den 17. november på Thinghuskroen i Vestervig under deltagelse af ca. 70 medlemmer. Et dejligt stort fremmøde, som vist få foreninger kan bryste sig af.

Efter velkomst og en indledende sang, blev generalforsamlingen begyndt med Jens Jørgen Krogh, Hørdum, som den valgte dirigent. Han konstaterede generalforsamlingen lovligt indvarslet. Eigil Andersen aflagde beretning om årets aktiviteter. Herunder at Lisbeth Ejlersen midlertidigt havde overtaget kassererarbejdet fra Jytte Sunesen, der havde bedt sig fritaget pga. sygdom. – Efter beretningen, som findes trykt i sidste års årbog, forelagde Lisbeth Ejlersen regnskabet, som blev godkendt sammen med beretningen.

Der var ikke indkommet forslag fra medlemmerne, der ønskedes behandlet på mødet. På valg i bestyrelsen var Leif Krogsgaard, Jytte Sunesen og Lisbeth Ejlersen, der alle modtog genvalg og alle blev valgt. Som suppleant til bestyrelsen genvalgtes Poul Martin Kjær, Bedsted. Som revisor genvalgtes Lisbeth Jensen, Bedsted. – Under "Eventuelt" på dagsordenen efterlyste bestyrelsen nye emner, der kunne tages op i årbogen. Herefter kunne dirigenten afslutte generalforsamlingen og takke for god ro og orden!

Herefter omdeltes årbogen til de fremmødte medlemmer. Der var ikke nogen egentlig gennemgang af årbogen som tidligere år. Efter kaffen underholdt Knud Madsen Nielsen, Vestervig, med muntre anekdoter, som vakte stor lystighed. Også Uggi Larsens harmonikamusik glædede forsamlingen.

Ved et senere bestyrelsesmøde har bestyrelsen konstitueret sig med Eigil Andersen som formand, Leif Krogsgaard som næstformand, Uggi Larsen som protokolfører, Lisbeth Ejlersen som sekretær og Jytte Sunesen som almindeligt medlem af bestyrelsen. Da Jytte Sunesen ikke ønskede at virke som kasserer og ingen øvrige i bestyrelsen så sig i stand til at overtage jobbet, valgtes i enighed Hans Ejlersen som kasserer.

Det nedsatte redaktionsudvalg, som blev etableret sidste år, har igen i år behandlet artiklerne til årbog 2006. Det er de samme personer som sidste år, der igen har lagt et stort arbejde i at samle og redigere stoffet.

Fiskerhuset i Agger var den 2. juli 2006 rammen om en udstilling af hjemstavnsmaleren og vesterhavsfiskeren Thøger Jensen Ruby, Agger. Udstillingen blev vist i annekset og omfattede et stort antal af Thøger Jensen Rubys malerier, lånt fra mange hjem i området. Museet udgav ved samme lejlighed et smukt hæfte om Thøgers liv og virksomhed, forfattet af Jørgen Kjærgaard, Vestervig. Hæftet var udgivet med støtte fra flere sider, hvori også Egnshistorisk Forening deltog.

Der var også i dette år planlagt en sommerudflugt, som skulle gå til Nordmors og Højriis. Udflugten måtte desværre aflyses pga. for lille tilslutning.

Heltborg Museum har som i tidligere år været rammen om flere gode udstillinger og foredrag, bl.a. i foredragsrækken "Kend din Egn", som flere foreninger står sammen om. Charlotte Boje Andersen indledte den 2. februar med et foredrag om middelalderens borge og voldsteder. Den 28. i samme md. fortalte Winni Østergaard Nielsen om "Refs før banen". Hun har for nylig udgivet bogen "Helvig" og dette gjorde måske dette foredrag særlig interessant. Mads Kink Clemmensen fortsatte den 6. april med "Kystkultur og strandingshistorier ved Thykysten". – Efter sommerperioden blev møderækken genoptaget med Jann Ribergaard, Viborg, som indleder til en beretning om "Stor og lille natur i Viborg amt". Den 26. oktober var det Villiam Mortensen, Svankjær, der for-

talte om "Joakim von Irgens, Wæsterwigh", hvis gøren og laden Villiam har studeret både her i landet og i Norge, hvor Irgens også havde store interesser i fabriksvirksomhed. Den 21. november slutter Mie Buus, Frøstrup, af med et foredrag, som hun kalder "Jagt og fiskeri i klitten". Foredraget hviler på et større undersøgelsesprojekt, som Mie Buus, der er etnolog, har udført i forbindelse med undersøgelsen omkring den måske kommende nationalpark i Thy.

En længe savnet bog om tegneren Ellen Raadal (1910-1991), skrevet af Minna Marie Klange, blev udgivet af Museet ved en sammenkomst på Heltborg Museum den 8. september. En smuk og ærlig bog om en stor kunstner.

Der skal til slut lyde en tak til de mange, der har skrevet til årbogen. Selvom vi ikke mangler stof, vil vi gerne have flere forslag og artikler ind, så vi derigennem kan sammensætte en alsidig årbog. Flere af Museets ansatte har vist stor beredvillighed med at levere artikler til årbogen, det værdsætter vi meget. – Også Museet, biblioteker m.fl. vil vi gerne takke for godt samarbejde.

Sydthy Bøger

Bibliografisk liste udarbejdet af stedfortræder Gitte Jensen Sloth, Sydthy Bibliotek.
Listen omfatter udgivelser i 2004, 2005 samt udgivelser i 2006 indtil medio september

Holm Hansen, Allan
Koldby-Hørdum IF 100 år
Koldby-Hørdum IF, 2004
76 sider; ill.

Madsen, Klaus
Mennesker og Thy:
De fire årstider
Sparekassen Thy, 2004
152 sider; ill.

Møller Madsen, Knud
Hurup Elværk i 100 år:
1904-2004
Hurup Elværk, 2004
112 sider; ill.

Thy i Bevægelse:
Idrætten i 100 år
Museet for Thy og
Vester Hanherred, 2004
439 sider; ill.

Madsen Nielsen, Knud
Westen for Leibak
Yde Sørensens Forlag, 2004
160 sider; ill.

Mellem disse grønne Høje:
Sognehistorie for Hørdum og
Skyum sogne
Yde Sørensens Forlag, 2005
279 sider; ill.

Østergaard, Winni
Helvig
Hovedland, 2005
478 sider

Den lille brogede and:
Folkeeventyr fortalt i Thy
Museet for Thy og Vester Hanherred, 2005
66 sider; ill.

Kjærgaard, Jørgen
Hjemstavn – hav og himmel
Museet for Thy og Vesterhanherred, 2006
40 sider ; ill.

Klange, Minna Marie
Tegneren Ellen Toustrup Madsen Raadal
1910-1991
Museet for Thy og Vester Hanherred, 2006
180 sider; ill.

Sørensen, Svend
Den stærke mand fra Thy
Museet for Thy og Vester Hanherred, 2006
75 sider; ill.

Sydthy årbog 2004
Egnshistorisk Forening for Sydthy, 2004
144 sider; ill.

Sydthy årbog 2005
Egnshistorisk Forening for Sydthy, 2005
160 sider; ill.

Historisk årbog for Thy og Vester Hanherred 2004
Historisk samfund for Thy og Vester Hanherred, 2004
144 sider; ill.

Historisk årbog forThy og Vester Hanherred 2005
Historisk samfund for Thy og Vester Hanherred, 2005
156 sider; ill.

Jul i Thy 2004
Erik A. Lauridsen og Jørgen Miltersen
70 sider; ill.

Jul i Thy 2005
Erik A. Lauridsen og Jørgen Miltersen
70 sider; ill.

Skyum Idrætsefterskole Årsskrift 2004/2005
Skyum Idrætsefterskole, 2005
160 sider; ill.

Svankjær Glimt 2004
Nr. 1 og nr. 2
Svankjær Ungdomsskole, 2004
15 sider; ill.

Svankjær Glimt 2005
Nr. 1 og nr. 2
Svankjær Ungdomsskole, 2005
15 sider; ill.

Nyt fra Vestervig
Skoleblad for Vestervig Kirkemusikskole
Nr. 1 og nr. 2
2004

Nyt fra Vestervig
Skoleblad for Vestervig Kirkemusikskole
Nr. 1 og nr. 2
2005

Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy?

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:
Eigil T. Andersen (formand), Ullerupvej 5
7760 Hurup. Tlf. 97 95 31 65.
Evt. artikler kan sendes til mail-adressen:
eigil.andersen@karby.dk

Leif Krogsgård (næstformand), Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Jytte Sunesen, Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Lisbeth Ejlersen (sekretær), Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Uggi Larsen, Ydbyvej 30
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 99.

Kasserer (ej medlem af bestyrelsen)
Hans Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29.

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Poul Wensien, Gyvelvænget 5,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 07.

Boddum: Anker Mardal, Burhøjgårdvej 2,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 90 93.

Gettrup: Chr. Bang Larsen, Ydbyvej 122, Gettrup,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 48.

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75.

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 99.

Helligsø: Kresten Munch, Helligsøvej 44,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17.

Heltborg: Holger Diechmann, Oddesundvej 211,
Heltborg, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 65.

Hurup: Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Svend Å. Kristensen, Degnebakken 18,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 20 83.

Hvidbjerg: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63.

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61.

Koldby: Knud E. Nielsen, Fuglhøjgårdsvej 2,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 62 01.

Lodbjerg: Betty Jensen, Lodbjergvej 35,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 82 02.

Skyum: Frode Nielsen, Østerstrandvej 1, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 61 27.

Sydthy: Elly Mardal, Birkevej 11,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 27 93.

Vestervig: Peter Bolt Larsen, Margrethevej 13,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 30.

Ruth Visby, Klostergade 44,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 66.

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03.

Villerslev: Jens Bliksted, Ny Villerslevvej 12,
Villerslev, 7755 Bedsted.
Tlf. 97 94 60 34.

Visby: Tove Kanstrup Nielsen, Oddesundvej 240
Visby, 7755 Bedsted. Tlf. 97 95 13 59.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Ebba Olsen, Svindborgvej 1, Ørum
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 57.

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2007: Kr. 100,00

ISSN 0900 - 2103 · ISBN 87 88 919 25 0